Karelas Čapekas

APSAKYMAI IŠ VIENOS KIŠENĖS

APSAKYMAI IŠ KITOS KIŠENĖS

APOKRIFŲ KNYGA

KARELAS ČAPEKAS

APSAKYMAI IŠ VIENOS KIŠENĖS
APSAKYMAI IŠ KITOS KIŠENĖS

APOKRIFŲ KNYGA

Iš čekų kalbos vertė
Vytautas VISOCKAS

KAUNAS
1994

UDK 885.0-3
Ča-88

Karel ČAPEK
Povídky z jedné kapsy. Povídky z druhé kapsy
Praha, ČS, 1956
Kniha apokryfů
Praha, ČS, 1964

ISBN 9986-408-25-3

APSAKYMAI
IŠ VIENOS KIŠENĖS

MĖLYNA CHRIZANTEMA

— Aš jums papasakosiu, — kalbėjo senis Fulinas, — kaip atėjo į pasaulį „Klara“ Tada kūriau kunigaikščio Lichtenbergo parką Lubenece, o senasis kunigaikštis, pone, buvo ne bet koks žinovas: parsisiųsdino iš Veičo Anglijoje medžių ir vien tulpių svogūnėlių iš Olandijos parsigabeno septyniolika tūkstančių. Bet čia tik tarp kitko. Taigi vieną sekmadienį einu Lubeneco gatve ir sutinku Klarą, žinote, tokią tenykštę idiotę, kurčnebylę nepilnaprotę kvailelę, kuri kas žingsnis palaimingai klykavo — nežinote, pone, kodėl tie idiotai tokie palaimingi? Aš jau stengiausi ją apeiti, kad nepultų bučiuoti, staiga žiūriu — ji nešasi sugniaužusi puokštę. Ten buvo kažkokie krapai ir laukų dilgėlės, o tarp jų, pone — esu visko matęs, bet dabar manęs vos netrenkė apopleksija. Ta pamišėlė laikė savo puokštėje vieną pilnavidurės chrizantemos žiedą, kuris buvo *mėlynas!* Mėlynas, pone! Ji beveik tokia pat mėlyna kaip Phlox Laphami, su lengvučiu skalūno atspalviu, klasiškai rausvais pakraštėliais, vidury — kaip Campanula turbinata, gražiai pilnažiedė, bet visa tai dar niekai: ta spalva, pone, tada ir dar šiandien tarp patvarių indiškų chrizantemų tiesiog neregėta! Prieš keletą metų lankiausi pas senąjį Veičą, tai seras Džeimsas man pasigyrė, kad pernai jo sode žydėjo viena chrizantema, atvežta tiesiai iš Kinijos, švelnutėliai violetinė, bet žiemą, deja, nunyko. O čia ta karksinti baidyklė nešėsi letenoje tokią mėlyną chrizantemą, kad tik svajoti galima. Na gerai.

Tai va toji Klara džiaugsmingai sumykia ir bruka man savo puokštę. Daviau jai kroną ir parodžiau chrizantemą:

— Klara, kur ją gavai?

Klara tik smagiai kudakuoja ir spygauja, daugiau nieko neišpešu. Šaukiu jai, rodau rankomis, bet viskas

bergždžiai, ji tik taikosi mane apkabinti. Lekiu pas senąjį kunigaikštį su brangia chrizantema.

— Jūsų šviesybe, ji auga kažkur šiose apylinkėse, reikia ieškoti.

Senis liepė greit pakinkyti karietą ir paimti drauge Klarą. Tačiau Klara tuo tarpu kažkur pražuvo, ir jos niekur negalėjome rasti. Stovėjome prie karietos ir gerą valandą keikėmės — mat kunigaikštis kadaise tarnavo dragūnuose. Taip mums belaukiant, atlėkė Klara iškišusi liežuvį ir brukа man visą puokštę ką tik nuskintų mėlynų chrizantemų. Kunigaikštis davė jai šimtakronę, bet Klara nusivylusi ėmė žliumbti, vargšelė niekada šimtakronės nebuvo mačiusi. Turėjau duoti vieną kroną, kad nusiramintų. Ji pradėjo šokti ir klykauti, bet mes ją pasodinom ant pasostės, parodėm tas mėlynas chrizantemas ir — na, Klara, vesk mus!

Klara spygavo iš džiaugsmo ant pasostės, ir jūs negalite įsivaizduoti, kaip pasipiktinęs buvo jo prakilnybė ponas vežėjas, kad priverstas sėdėti šalia jos. Be to, arkliai vis baidėsi to jos spygavimo ir kudakavimo, taip, tai buvo patrakusi kelionė. Kai buvome pravažinėję pusantros valandos, aš pasakiau:

— Jūsų šviesybe, mes jau padarėm ne mažiau kaip keturiolika kilometrų.

— Nesvarbu kiek, — niurnėjo kunigaikštis, — nors ir šimtą kilometrų.

— Na gerai, — atsakiau, — bet Klara su antra puokšte sugrįžo po pusvalandžio. Ta vieta negali būti toliau kaip trys kilometrai nuo Lubeneco.

— Klara, — šaukė kunigaikštis ir rodė tas mėlynas chrizantemas, — kur jos auga? Kur jas radai?

Klara tiktai karksėjo ir vis rodė į priekį. Matyt, jai patiko važinėtis karieta. Žinot, aš maniau, kad kunigaikštis ją užmuš. O Viešpatie, kaip jis mokėjo pykti! Nuo arklių dribo putos, Klara spygavo, kunigaikštis plūdosi, vežėjas vos neverkė iš gėdos, o aš sukau galvą, kaip surasti mėlyną chrizantemą.

— Jūsų šviesybe, — sakau, — šitaip nieko nebus. Turim ieškoti be Klaros. Žemėlapyje apibrėšim trijų ki-

lometrų spinduliu skritulį, suskirstysim jį į barus ir ieškosim keliaudami nuo vieno namo prie kito.

— Ką čia tamsta, — kalbėjo kunigaikštis, — per tris kilometrus nuo Lubeneco nėra jokio parko!

— Tai ir gerai, — sakau. — Parke nė velnio nerastumėt, nebent ieškotumėt ageratum arba kanų. Žiūrėkit, štai apačioje prie stiebelio prilipęs gumuliukas žemės, tai ne humusas, tai klampus šviesmolis, veikiausiai patręšta žmogaus fekalijomis. Reikia ieškoti tokios vietos, kur daug balandžių — lapai apteršti balandžių išmatomis. Jos turbūt auga palei netašytų statinių tvorą, nes va kur lapo pažastyje įstrigusi eglės žievės nuotrupa. Taip, čia jau tikras orientyras.

— Koks? — klausia kunigaikštis.

— Štai koks, — aiškinu: — turim jų ieškoti trijų kilometrų spinduliu prie kiekvienos trobos, pasidaliję į tris grupes: jūs, aš, jūsų sodininkas, mano padėjėjas, Venclas, ir surasim.

Gerai, o kitą rytą pirmas netikėtumas — Klara man vėl atnešė puokštę mėlynų chrizantemų. Paskui išnaršiau savo barą, kiekvienoje užeigoje gėriau šiltą alų, valgiau sūrelius ir teiravausi žmonių mėlynų chrizantemų. Neklauskit, pone, kaip man paleido vidurius nuo tų sūrelių, buvo karšta, kaip kartais esti rugsėjo pabaigoje, o aš landžiojau į kiekvieną trobą ir kantriai kenčiau visokius atžarumus, nes žmonės manė, kad esu pamišėlis, komivojažierius arba koks pareigūnas. Tačiau vienas dalykas vakare jau buvo aiškus: mano bare jokia mėlyna chrizantema neauga. Ir krituose trijuose taip pat nieko nerasta. Tiktai Klara vėl atnešė puokštę priskintų mėlynų chrizantemų..

Žinot, kunigaikštis — didelis ponas plačiose apylinkėse, tai jis susišaukė žandarus, kiekvienam įdavė į rankas po vieną mėlynos chrizantemos žiedą ir pažadėjo jiems nežinau ką, jeigu suras, kur tokios auga. O žandarai, pone, apsišvietę žmonės, skaito laikraščius ir taip toliau, be to, žino kiekvieną akmenį ir turi didelį autoritetą. Taigi įsivaizduokit, pone, kad tą dieną šeši žandarai, vietos policininkai, kaimų seniūnai, moksleiviai su mokytojais ir visas pulkas čigonų išlandė kiaurai tą že-

mės plotą trijų kilometrų spinduliu, iškynė viską, kas žydi, ir sunešė į pilį. Oi, buvo kaip per Devintines, bet mėlynos chrizantemos, aišku, nė vienos. Klarą per dieną saugojome, sutemus ji vis dėlto pabėgo ir vidunaktį atnešė man didžiausią glėbį mėlynų chrizantemų. Tada ją užrakinom, kad neišskintų visų, bet toliau nežinojom, ko griebtis. Dievaži, tiesiog lyg užburta, įsivaizduokit: apylinkės kaip ant delno...

Klausykit, žmogus turi teisę būti šiurkštus, kai užklumpa didelė nelaimė arba kas nors nesiseka — aš tą žinau, bet kai kunigaikštis įsiutęs pasakė, kad aš toks pat idiotas kaip Klara, tai atsikirtau jam, kad nesileisiu tokio seno kretino koneveikiamas ir išdrožiau tiesiai į traukinį. Nuo to laiko Lubenece nebuvau. Bet kai jau sėdėjau vagone ir traukinys pajudėjo, aš, pone, pravirkau it vaikiščias, kad daugiau nebepamatysiu mėlynos chrizantemos, kad ją visam laikui palieku. Verkiu taip ir žiūriu pro langą, tik staiga — palei pat geležinkelį kažkas mėlynuoja. Ponas Čapekai, aš nė nepasijutau, kaip kažkokia jėga mane nubloškė nuo suolo ir patraukė aliarminio stabdžio rankeną... stodamas traukinys krūptelėjo, ir aš nugriuvau ant priekinio suolo... ir dar susilaužiau va šitą pirštą. Kai atbėgo konduktorius, aš mikčiojau, kad kai ką pamiršau Lubenece, bet turėjau sumokėti pašėlusią baudą. Pone, aš keikiausi prakeiktinai ir klibikščiavau geležinkeliu atgal prie tos mėlynumos. „Avine tu, — kalbėjau sau, — ten turbūt paprasčiausias rudeninis astras arba kitas koks mėlynas šlamštas, o tu išmetei tokius nežmoniškus pinigus!" Nužingsniavau gal penkis šimtus metrų, jau maniau, kad tas mėlynumas negalėjo būti taip toli, kad aš jį praėjau arba jis man tik pasivaideno, pagaliau ant tokios neaukštos sankasėlės pamačiau kelio apeivio namelį ir už jo darželio statinių tvoros mėlynuojant gėles. Ten buvo du kerai mėlynų chrizantemų.

Pone, ir vaikas žino, ką šitie apeiviai augina savo darželiuose: be kopūstų ir arbūzų, paprastai dar saulėgrąžos, kelios raudonos rožės, dedešvos, tropaeolum ir vienas kitas jurginas. O šitas žmogelis neturėjo nė to:

vien bulvės, pupelės, vienas juodasis šeivamedis ir kampe tos dvi mėlynos chrizantemos.

— Sakyk tamsta, — klausiu jį per tvorą, — kur gavai tas mėlynas chrizantemas?

— Tas mėlynas? — atsiliepė sargas. — A, jos liko po velionio Čermako, kuris čia buvo apeiviu prieš mane. Tačiau geležinkelio pylimu negalima vaikščioti, pone. Antai lentelė: „Geležinkeliu vaikščioti draudžiama“ Ką jūs čia veikiat?

— Dėdule, — sakau jam, — tai per kur pas jus ateiti?

— Geležinkeliu, — paaiškina sargas. — Bet čia nėra reikalo niekam vaikščiot. Ko jūs norit? Nešdinkitės, kvaiša nelemtas, ir ant geležinkelio pylimo kad man nė kojos nekeltumėt!

— Tai per kur man išsinešdinti? — klausiu.

— Kas man darbo, — šaukia sargas, — bet geležinkeliu — ne, ir viskas!

Atsisėdu tada ant to šlaito ir šneku:

— Klausykite, tėvuk, parduokit man tas mėlynas gėles.

— Neparduosiu, — burba apeivis. — Ir drožk sveikas iš čia. Sėdėti čia draudžiama!

— Kodėl? — kalbu jam. — Juk neparašyta ant jokios lentelės, kad čia draudžiama sėdėti. Vaikščioti draudžiama, tai aš ir nevaikštau.

Sargas apstulbo ir pasitenkino tuo, kad plūdo mane per tvorą. Jis veikiausiai buvo vientulys, netrukus paliovė plūstis ir ėmė kalbėti pats su savim. Po pusvalandžio išėjo tikrinti kelią.

— Tai kaip, — sustojo prie manęs, — ar drošite sveikas iš čia, ar ne?

— Negaliu, — atsakiau, — geležinkeliu vaikščioti draudžiama, o kito kelio iš čia nėra.

Sargas valandėlę susimąstė.

— O žinot ką, — pagaliau pasakė, — kai praeisiu aną takelį, dinkit iš čia geležinkeliu, aš nematysiu.

Karštai padėkojau, o kai jis praėjo tą takelį, perlipau per tvorą į darželį ir jo paties kauptuku išsikasiau abi tas mėlynas chrizantemas. Pavogiau jas, pone. Aš

padorus žmogus ir per savo amžių vogiau tik septynis kartus, ir visada — gėles.

Po valandos jau sėdėjau traukinyje ir vežiausi namo pavogtas mėlynas chrizantemas. Kai važiavau pro to sargo namelį, ten stovėjo kelio apeivis su vėliavėle, susiraukęs kaip velnias. Pamojavau jam skrybėle, bet manau, kad manęs nepažino.

Tai matot, kaip buvo, pone: ten stovėjo lentelė su užrašu „Vaikščioti draudžiama“, ir niekam — nei mums, nei žandarams, nei čigonams, nei vaikams neatėjo į galvą tenai ieškoti mėlynų chrizantemų. Štai kokią galybę turi draudžiantis užrašas, pone. Gal prie apeivių namelių auga mėlynos raktažolės arba pažinimo medis, arba auksiniai papartčiai, bet niekas niekada jų neatras, nes geležinkeliu vaikščioti griežtai draudžiama, ir viskas. O kvaišelė Klara ten patekdavo, nes buvo idiotė ir nemokėjo skaityti.

Todėl pavadinau mėlyną pilnavidurę chrizantemą „Klara“ Ir triūsiu prie jos jau penkiolika metų. Bet aš, matyt, ją išlepinau gera žeme ir drėgme — tasai stačiokas apeivis jų išvis nelaistė, dirva ten buvo kaip padas — vienu žodžiu, pavasarį jos suželia, vasarą įsimeta miltligė, ir rugpjūtį visai nunyksta. Įsivaizduokit: aš vienintelis pasaulyje turiu mėlyną chrizantemą ir negaliu su ja viešai pasirodyti. Kur ten su ja lygintis „Bretanei“ ar „Anastazijai“, šios turi tik silpną violetinį atspalvį, bet apie „Klarą“, kai ji kada nors man pražys, kalbės visas pasaulis.

BŪRĖJA

Kas išmano žmonių santykius, iš karto pastebės, kad šitas nuotykis negalėjo atsitikti nei pas mus, nei Prancūzijoje, nei Vokietijoje, nes minėtuose kraštuose, kaip žinoma, teisėjai privalo teisti ir bausti nusižengėlius vadovaudamiesi įstatymo raide, o ne savo nuovokiu protu ir sąžine. Kadangi šitoje istorijoje dalyvauja teisėjas, kuris paskelbia savo sprendimą remdamasis ne paragrafais, bet sveiku protu, tai aišku, kad visa tai negalėjo įvykti niekur kitur, tik Anglijoje, būtent Londone, tiksliau sakant, Kensingtone, bet palaukit, regis, Bromptone ar Beisvoteryje, trumpai drūtai — kažkur tenai. Tas teisėjas buvo justicijos magistras Kelis, o ta moteris paprasčiausiai vadinosi Mejers. Misis Edita Mejers.

Tai va toji šiaip jau garbinga dama patraukė policijos komisaro Maklyrio dėmesį.

— Brangioji, — pasakė vieną vakarą Maklyris savo žmonai, — man neina iš galvos ta misis Mejers. Knieti žinoti, iš ko ta moteris gyvena. Tik pagalvokit: dabar, vasario mėnesį, siunčia tarnaitę šparagų. Toliau išaiškinau, kad ji kasdien priima nuo dvylikos iki dvidešimties lankytojų, pradedant smulkia krautuvininke ir baigiant hercogiene. Aš žinau, brangute, jūs pasakysit, kad ji gal buria kortomis. Gerai, tačiau tai gali būti tik priedanga, po kuria slypi visai kas kita, pavyzdžiui, sąvadavimas arba špionažas.

— Gerai, Bobai, — atsakė šaunioji ponia Maklyri, — palikite tai man.

O toliau štai kaip buvo: po dienos ponia Maklyri, žinoma, be vestuvinio žiedo, labai jaunyvai apsirengusi ir susigarbiniavusi kaip mergužėlė, kuriai jau metas liautis kvailiojus, išgąsdintu veideliu paskambino prie ponios Mejers durų Beisvoteryje, o gal Meryleboune. Valandėlę turėjo palaukti, kol ponia Mejers ją priėmė.

— Sėskite, mielas vaikuti, — prašneko ta sena dama, labai atidžiai peržvelgusi drovią lankytoją. — Kuo galėčiau jums padėti?

— Aš, — sumikčiojo ponia Maklyri, — aš... aš norėčiau... man rytoj dvidešimtas gimtadienis. Aš baisiai norėčiau sužinoti savo ateitį.

— Bet, panele... hm, atsiprašau, kuo jūs pavardė? — paklausė ponia Mejers ir pasičiupusi kortų kaladę ėmė ją energingai pašyti.

— Džons, — atsiduso ponia Maklyri.

— Miela ponia Džons, — kalbėjo toliau ponia Mejers, — jūs apsirikote, aš neburiu kortomis, tik kai kada vienai ar kitai, iš draugystės, kaip kiekviena sena moteris. Nukelkite kortas kaire ranka ir padarykite penkias krūveles. Taip. Kartais dėl pramogos išdėlioju kortas, o šiaip jau... Oho! — pasakė atversdama pirmą krūvelę. — Būgnai. Tai reiškia pinigus. Ir čirvų valetas. Puiki korta.

— Ak, — atsiduso ponia Maklyri. — O kas toliau?

— Būgnų valetas, — dėstė ponia Mejers, atversdama antrą krūvelę. — Vynų dešimtakė, tai kelionės. Bet va čia, — sušuko, — matau kryžius! Kryžiai visada rodo nemalonumą, bet gale — čirvų dama.

— Ką tai reiškia? — paklausė ponia Maklyri, kiek įmanydama išsproginusi akis.

— Vėl būgnai, — susimąstė ponia Mejers prie trečios krūvelės. — Mielas vaikuti, jūsų laukia daug pinigų, bet va šviečiasi didelė kelionė, tik nežinau, ar jums, ar kokiam jūsų artimam žmogui.

— Aš turiu važiuoti į Southemptoną pas tetą, — pasakė ponia Maklyri.

— Čia bus didesnė kelionė, — tarė ponia Mejers, atversdama ketvirtą krūvelę. — Kažkas jums draus, kažkoks pagyvenęs vyriškis...

— Turbūt tėtis! — sušuko ponia Maklyri.

— O, štai kas, — iškilmingai prakalbo ponia Mejers prie penktos krūvelės. — Miela panele Džons, tai gražiausia korta, kokią man kada nors yra tekę matyti. Nė metams nepraėjus, jūs ištekėsite, paims jus labai labai turtingas jaunas vyriškis, gal milijonierius ar prekybininkas, nes daug keliauja, bet kol tai pasieksite, reikės

įveikti dideles kliūtis, kažkoks pagyvenęs vyriškis jums draus, o jūs turite atsilaikyti. Kai ištekėsite, iškeliausite toli nuo čia, tikriausiai net už jūrų. Prašom vieną ginėją krikščionių misijoms tarp vargšų juodukų.

— Aš taip dėkinga jums, — kalbėjo ponia Maklyri, traukdama iš rankinuko svarą sterlingų ir vieną šilingą, — neapsakomai dėkinga! O sakykite, ponia Mejers, kiek kainuotų, jeigu be tų nemalonumų?

— Kortos nepaperkamos, — oriai atsakė senoji dama. — O kur dirba jūsų tėtis?

— Policijoje, — nekaltu veidu melavo jaunoji ponia. — Žinote, slaptajame skyriuje.

— Aha, — pasakė senoji ponia ir ištraukė iš krūvelės tris kortas. — Blogi reikalai, labai blogi. Pasakykite jam, mielas vaikuti, kad jo laukia didelis pavojus. Reikėtų pačiam užeiti pas mane, tada daugiau sužinotų. Pas mane jų iš Skotland Jardo daug lankosi, kad iškločiau kortas, ir išsako man viską, kas širdį slegia. Taip, taip, tik atsiųskite jį. Sakote, jis politiniame skyriuje? Misteris Džonsas? Pasakykite jam, kad aš lauksiu. Sudie, miela panele Džons. Prašom, kas ten laukia!

— Čia man nepatinka, — kalbėjo Maklyris, susimąstęs kasydamasis pakaušį, — čia man nepatinka, Keti. Ta moteris per daug domėjosi jūsų velioniu tėčiu. Be to, jos pavardė ne Mejers, o Mejerhofer, ir ji yra iš Liubeko. Prakeikta vokietė, — niurnėjo ponas Maklyris, — kaip čia ją pačiupus už uodegos? Kertu lažybų, kad ji kvočia iš žmonių tokias žinias, kurios jai neturėtų rūpėti. Žinote ką, aš apie tai pranešiu aukščiau.

Ponas Maklyris iš tikrųjų apie tai pranešė aukščiau; keistas dalykas, ten aukščiau nepasižiūrėjo į reikalą pro pirštus, ir štai toji garbinga ponia Mejers buvo iškviesta pas poną teisėją Kelį.

— Na, ponia Mejers, — kreipėsi į ją teisėjas, — kaip ten, po galų, yra su tuo jūsų kortų būrimu?

— Oi, pone, — atsakė senoji dama, — žmogus juk turi iš ko nors gyventi. Tokio amžiaus neisiu šokti į varjetė.

— Hm, — tarė ponas Kelis. — Bet va čia yra prieš jūs skundas, kad blogai buriate kortomis. Miela ponia Mejers, tai tas pat, kas pardavinėti molio plyteles vietoj šokolado. Už vieną ginėją žmonės turi teisę į tikrą ateities numatymą. Sakykit, kaip galite numatyti ateitį, jeigu neišmanote?

— Ne visi žmonės skundžiasi, — gynėsi senoji dama. — Matot, aš jiems pranašauju tokius dalykus, kurie jiems patinka. Toks malonumas, pone, vertas tų kelių šilingų. O kartais žmogus iš tiesų pataikai. „Ponia Mejers, — anądien man pasakė viena ponia, — dar niekas man taip gerai neišbūrė kortomis ir nepatarė kaip jūs". Ji gyvena Saint Džons Vude ir skiriasi su vyru.

— Palaukit, — nutraukė ją teisėjas. — Čia turim vieną liudininkę prieš jus. Ponia Maklyri, papasakokite, kaip ten buvo.

— Ponia Mejers man išbūrė kortomis, — drąsiai prašneko ponia Maklyri, — kad nė metams nepraėjus aš ištekėsiu, kad mane ves labai turtingas jaunas vyriškis ir kad su juo iškeliausiu už jūrų...

— Kodėl būtent už jūrų? — paklausė teisėjas.

— Todėl, kad antroje krūvelėje buvo vynų dešimtakė, o ji neva reiškianti kelionę, kaip sakė ponia Mejers.

— Nesąmonė, — niurnėjo teisėjas. — Vynų dešimtakė reiškia viltį. Kelionę pranašauja vynų valetas; kai su juo eina būgnų septynakė, tai reiškia ilgą kelionę su dideliu pelnu. Manęs, ponia Mejers, neapdumsite. Taigi jūs pranašavote liudininkei, kad nepraėjus nė metams ji ištekėsianti už turtingo jaunikio, bet ponia Maklyri jau treji metai ištekėjusi už šaunaus policijos komisaro Maklyrio. Ponia Mejers, kaip jūs paaiškinsite šitą absurdą?

— Ak Dieve mano, — atsakė senoji dama nesutrikusi, — juk atsitinka ir šitaip. Ši persona atėjo pas mane vėjavaikiškai apsitaisiusi, bet kairė pirštinė buvo praplyšusi, taigi ji pinigų neperteklusi, o nori pasipuikuoti. Pasisakė, kad jai dvidešimt metų, o iš tiesų jai dvidešimt penkeri...

— Dvidešimt ketveri, — atkirto ponia Maklyri.

— Tai tas pat, ir ji aiškiai norėjo ištekėti — juk dėjosi esanti panelė. Todėl ir paklojau jai vedybų ir tur-

tingo jaunikio kortą, nes maniau, kad to[illegible]ka miausia.

— Na o tas nemalonumas, tas pagyvenęs vyriškis ir kelionė už jūrų? — paklausė ponia Maklyri.

— Dėl didesnio įspūdžio, — paprastai atsakė ponia Mejers. — Už vieną ginėją žmogus turi prišnekėti devynias galybes.

— Na užteks, — pasakė teisėjas. — Ponia Mejers, nieko nebus, toks būrimas kortomis yra sukčiavimas. Kortas reikia išmanyti. Nors yra įvairių teorijų, bet niekada, įsidėmėkite, niekada vynų dešimtakė nereiškia kelionės. Sumokėkite dešimt svarų baudos kaip tie, kurie falsifikuoja maisto produktus arba pardavinėja niekam vertas prekes. Be to, yra įtarimų, ponia Mejers, kad jūs dar ir šnipinėjate, bet aš manau, kad neprisipažinsit.

— Kaip Dievą myliu! — sušuko ponia Mejers, bet ponas Kelis ją nutraukė.

— Na, na, palikime tai, bet kadangi jūs esate užsienietė be aiškaus užsiėmimo, politiniai organai, pasiremdami savo teise, išsiųs jus iš šalies. Sudie, ponia Mejers, ačiū, ponia Maklyri. Ir dar noriu pasakyti jums, kad toks falsifikuotas būrimas kortomis yra ciniškas ir nesąžiningas. Įsidėmėkite tai, ponia Mejers.

— Ką gi daryti, — atsiduso senoji dama. — Kai verslas lyg tyčia man jau pradėjo klotis...

Maždaug po metų teisėjas Kelis susitiko komisarą Maklyrį.

— Gražus oras, — maloniai užkalbino teisėjas. — Beje, kaip laikosi ponia Maklyri?

Ponas Maklyris atrodė labai rūškanas.

— Taigi žinote, ponas Keli, — gerokai susirūpinęs prašneko, — ponia Maklyri jau... taigi mes išsiskyrėme.

— Ką jūs sakot! — nustebo tesėjas. — Tokia graži jauna ponia.

— Tas ir yra, — niurnėjo ponas Maklyris, — ją netikėtai įsimylėjo iki ausų vienas jaunas dykūnas... toks milijonierius ar prekybininkas iš Melburno... Aš jai draudžiau, bet... — Ponas Maklyris beviltiškai numojo ranka. — Prieš savaitę abu išvyko į Australiją.

AIŠKIAREGYS

— Žinot, ponas prokurore, — kalbėjo ponas Janovicas, — manęs bet kas lengvai neapdums, ne veltui aš žydas, tiesa? Tačiau ką daro tas vyras, tiesiog mano galva neišneša. Tai ne šiaip sau grafologija, aš nežinau kas. Tik paklausykit: paduodate jam kieno nors rankraštį neužklijuotame voke, jis, į tą laišką nė nepažvelgęs, kyšteli pirštus į voką, pačiupinėja rašyseną, dar perkreipia burną, lyg jam ką skaudėtų. O po valandėlės pradeda apsakinėti to raštininko charakterį, tačiau taip... na, jūs tik išsižiotumėt. Kiaurai tą žmogų perveria. Aš jam įdėjau į voką vieną senio Veinbergo laišką, tai jis viską išklojo: ir kad cukralige serga, ir kad jam gresia bankrotas. Ką jūs pasakysit?

— Nieko, — sausai atsakė prokuroras. — Gal jis senį Veinbergą pažįsta.

— Betgi to laiško jis nė nematė, — karščiavosi ponas Janovicas. — Jis sako, kad kiekvienas raštas turi savo fluidą ir jį visai tiksliai esą galima užčiuopti. Jis sako, kad tai grynai fizinis reiškinys, taip kaip radijas. Ponas prokurore, čia jokia apgavystė, tas princas Karadagas už tai nieko neima, jis atseit iš labai senos Baku giminės, man pasakojo vienas rusas. Bet ką aš čia jums šneku, ateikit pats pažiūrėti, šiandien vakare jis bus pas mus. Būtinai ateikit.

— Klausykit, ponas Janovicai, — atsakė prokuroras, — visa tai labai gražu, tačiau svetimšaliais aš tikiu tik penkiasdešimt procentų, ypač kai nežinau, iš ko gyvena; rusais tikiu dar mažiau, o jau fakyrais visų mažiausiai; ir jeigu jis dar ir princas, tai netikiu juo nė per nagą. Kur, sakote, jis to išmoko? A, Persijoj. Duokit man ramybę, ponas Janovicai, visi Rytai grynas blefas.

— Ką jūs, ponas prokurore, — gynėsi ponas Janovicas, — tas jaunikaitis dėsto tikrai moksliškai, jokių

burtų, jokių paslaptingų jėgų, sakau jums: griežtai mokslinis metodas.

— Tai dar didesnis blefas, — atkirto prokuroras. — Aš stebiuosi jumis, ponas Janovicai, visą gyvenimą apsiėjote be mokslinių metodų, o dabar jų griebiatės. Jūs pagalvokit: jeigu ten būtų kas nors tikra, apie tai jau seniai visi žinotų, ar ne?

— Na taip, — ištarė ponas Janovicas truputį sudvejojęs, — bet juk aš pats savo akimis mačiau, kaip jis perprato senį Veinbergą! Tai buvo tiesiog genialu. Žino't ką, ponas prokurore, ateikit pasižiūrėti; jeigu ten apgavystė, tuojau suprasite, tam jūs ir specialistas, ponas prokurore, juk jūsų niekas negali apmulkinti.

— Manau, kad vargiai, — kuklindamasis atsakė prokuroras. — Gerai, aš ateisiu, ponas Janovicai, tačiau tik pasižiūrėti tam jūsų fenomenui į pirštus. Tikrai gėda, kad mūsų žmonės tokie lengvatikiai. Tik nesakykit jam, kas aš. Palaukit, aš jam duosiu paskaityti vieną rankraštį voke, tai bus ekstra galvosūkis. Galite kirsti lažybų, pone, jog įrodysiu, kad jis aferistas.

Čia reikia priminti, kad ponas prokuroras (arba, tiksliau sakant, ponas vyresnysis prokuroras dr. Klapka) artimiausiame prisiekusiųjų teismo posėdyje turėjo dalyvauti kaip kaltintojas Hugo Miulerio procese dėl tyčinio nužudymo. Ponas Hugas Miuleris, šiaip jau fabrikantas ir milijonierius, buvo apkaltintas, kad apdraudęs didele suma savo jaunesnįjį brolį Otą paskui jį nuskandino Doksų tvenkinyje, be to, buvo įtarimų, kad prieš keletą metų jis nudaigojęs savo meilužę, nors to, aišku, nepavyko įrodyti. Žodžiu sakant, tai buvo vienas tų didžiųjų procesų, kuriame ponas prokuroras norėjo sušvytėti ir įniko į dokumentus su tuo jam būdingu įkarščiu ir įžvalgumu, kuris jį iškėlė į grėsmingiausius valstybinius kaltintojus. Byla nebuvo aiški, ir prokuroras būtų nežinia kiek davęs už vienintelį tiesioginį įrodymą, tačiau situacija klostėsi taip, kad reikėjo pasikliauti daugiau savo gražbylyste, norint išpešti iš prisiekusiųjų Miuleriui kilpą ant kaklo, o tai pasiekti, žinokit, valstybiniam kaltintojui yra garbės dalykas.

Ponas Janovicas tą vakarą buvo mažumėlį susijaudinęs.

— Čia princas Karadagas, — pristatė prislopintu balsu. — Ponas daktaras Klapka. Tai galim pradėti, taip?

Prokuroras tiriamai pasižiūrėjo į tą egzotišką žvėrį: tai buvo jaunas, lieknas akiniuotas žmogus Tibeto vienuolio veidu ir švelniomis vagies rankomis. „Avantiūristas", — trumpai nusprendė ponas prokuroras.

— Ponas Karadagai, — tarškėjo ponas Janovicas, — prašom čia, prie šito staliuko. Mineralinis ten jau stovi. Uždekite toršerą, liustrą užgesinsime, kad jūsų netrikdytų. Taip. Ponai, prašom tylos. Ponas.... hm, ponas Klapka čia atsinešė vieną rankraštį, ir jei ponas Karadagas būtų toks malonus...

Prokuroras kostelėjo ir atsisėdo taip, kad kuo geriau matytų aiškiaregį.

— Štai tas rankraštis, — pasakė išsitraukęs iš vidinės kišenės neužklijuotą voką. — Prašom.

— Ačiū, — vangiai tarė aiškiaregys, paėmė voką ir užsimerkęs pavartė jį tarp pirštų. Staiga krūptelėjo ir pakraipė galvą. — Keista, — sumurmėjo ir gurkštelėjo vandens. Paskui įkišo savo laibus pirštus į voką ir sustingo, atrodė, kad tas išgeltęs veidas dar labiau nublyško.

Kambaryje stojo tokia tyla, kad buvo girdėti pono Janovico šnopavimas, nes ponas Janovicas turėjo strumą.

Plonos princo Karadago lūpos virpėjo ir trūkčiojo, lyg būtų pirštais spaudęs įkaitusią geležį, o kaktą išpylė prakaitas.

— Negaliu ištverti, — prakošė jis, ištraukė pirštus iš voko, nusišluostė juos nosine ir valandėlę brūžino staliuko gelumbę, tarsi galąsdamas peilį, paskui vėl susijaudinęs siurbtelėjo vandens ir atsargiai pirštais paėmė voką.

— Žmogus, kuris čia rašė... — sausai pradėjo, — žmogus, kuris čia rašė... Šičia slypi didžiulė jėga, tačiau tokia (dabar, matyt, ieškojo žodžio) ...tykojanti. Tas tykojimas baisus! — sušuko ir paleido iš rankų voką ant

stalo. — Nenorėčiau, kad tas žmogus būtų mano priešas.

— Kodėl? — nesusilaikė prokuroras. — Ar jis ką padarė?

— Neklauskit manęs, — atsakė aiškiaregys. — Kiekviename klausime jau slypi atsakymas. Aš tik žinau, kad jis galėtų bet ką padaryti... didžiausius ir baisiausius dalykus. Čia yra nepaprastas ryžtas... sėkmės... pinigų godulys... Dėl artimo gyvybės jis nesudvejos. Ne, tai ne paprastas nusikaltėlis, juk tigras taip pat nėra nusikaltėlis, tigras — viešpats. Tas žmogus nepadarys jokios niekšybės, bet yra įsitikinęs, kad jo rankose visų gyvybė. Kai išeina į medžioklę, žmogus jam — vien grobis. Tada jį užmuša.

— Nesusimąstydamas apie gėrį ir blogį, — sumurmėjo prokuroras aiškiai pritardamas.

— Tai vien žodžiai, — pasakė princas Karadagas. — Nėra tokių, kas nesusimąstytų apie gėrį ir blogį. Tas žmogus turi griežtą savo moralės supratimą, niekam nieko neskolingas, nevagia, nemeluoja, o jei užmuša, tai tarsi šachmatų lentoje duotų šachą ir matą. Toks jo žaidimas, bet žaidžia jis sąžiningai. — Aiškiaregys susikaupęs suraukė kaktą. — Nežinau, kas čia yra. Matau didelį tvenkinį ir jame motorinę valtį.

— O kas toliau? — išpoškino prokuroras vos gaudydamas kvapą.

— Toliau nieko nematyt, visiška migla. Tokia keista migla prieš tą žiaurų ir beatodairišką grobio godulį. Bet čia nėra jokios aistros, tiktai šaltas protas. Tiesiog blaivus kiekvienos detalės apsvarstymas. Tarsi būtų sprendžiamas koks uždavinys ar technikos problema. Ne, tas žmogus niekada dėl nieko nesigraužia. Taip įsitikinęs, toks tikras jaučiasi, nepripažįsta jokių sąžinės priekaištų. Man jis daro įspūdį tokio žmogaus, kuris į viską žiūri iš aukšto, yra nepaprastai pasipūtęs ir savimyla, jam malonu, kad žmogus jo bijo. — Aiškiaregys siurbtelėjo vandens. — Bet jis yra ir komediantas. Iš esmės tai savanaudis, mėgstąs pozuoti. Trokšta apstulbinti pasaulį savo žygiais... Užteks. Aš pavargau. Jis nemalonus man.

— Klausykit, Janovicai, — dėstė susijaudinęs prokuroras, — iš tiesų nuostabus tas jūsų aiškiaregys. Tai, ką jis pasakė, yra tiksliausias portretas. Stiprus ir beatodairiškas asmuo, kuriam žmogus tik grobis, savo žaidimo meistras, smegenys, kurios grynai protu paruošia poelgį ir niekada dėl nieko nesigraužia, džentelmenas ir kartu komediantas. Ponas Janovicai, tas Karadagas jį perprato šimtu procentų!

— Va matot, — pasakė paglostytas ponas Janovicas. — Ar aš jums nesakiau? Tai buvo Libereco Šlyfeno laiškas, taip?

— Ką jūs! — sušuko prokuroras. — Ponas Janovicai, ten buvo vieno žmogžudžio laiškas.

— Oi, — nustebo ponas Janovicas, — o aš maniau, kad tekstilininko Šlyfeno. Žinote, tas Šlyfenas — didelis šunsnukis.

— Ne. Ten buvo Hugo Miulerio, to brolžudžio, laiškas. Ar atkreipėte dėmesį, kaip tas aiškiaregys kalbėjo apie valtį tvenkinyje? Iš tos valties Miuleris įmetė savo brolį į vandenį.

— Ką jūs sakot! — apstulbo ponas Janovicas. — Va matot! Juk tai nuostabus talentas, ponas prokurore!

— Be abejo, — sutiko prokuroras. — Kaip jis perkratė to Miulerio charakterį ir jo veiksmų motyvus, tai tiesiog fenomenalu, ponas Janovicai. Net aš to Miulerio nebūčiau taip taikliai apibūdinęs. O tas aiškiaregys nustatė tik pačiupinėjęs, iš kelių Miulerio laiško eilučių... ponas Janovicai, čia kažkas yra, gal žmogaus rašte slypi kokie ypatingi fluidai ar kas.

— O ką aš jums sakiau? — triumfavo ponas Janovicas. — Būkite toks malonus, ponas prokurore, parodykit, aš dar nesu matęs jokio žudiko rašto.

— Mielai, — atsakė ponas valstybinis kaltintojas ir išsitraukė iš kišenės tą voką. — Tai iš tiesų įdomus laiškas, — pridūrė imdamas popierių iš voko, tik staiga jo veidas persimainė. — Bet va, ponas Janovicai, — kažkaip abejodamas numykė jis, — šis laiškas priklauso teismo dokumentams, tai yra... aš jo negaliu jums parodyti. Prašom atleisti.

Po valandėlės ponas prokuroras jau lėkė namo nepaisydamas nė lietaus. „Asilas aš, — karčiai kalbėjo sau, — kvailys, kaipgi galėjo man šitaip atsitikti? Idiotas! Skubėdamas nutvėriau iš aplankų ne Miulerio laišką, o savo paties užrašus, savo kaltinamosios išvados pastabas ir įkišau jas į tą voką! Mulkis! Taigi ten buvo mano raštas! Nuolankiai dėkoju! Palauk tu, sukčiau, aš tave dar nutykosiu!“

„Nors galų gale, — nusiramino ponas prokuroras, — tai, ką jis šnekėjo, nebuvo taip jau bloga. Didžiulė jėga, nepaprastas ryžtas — prašom, nepadarysiu jokios niekšybės, turiu savo griežtą moralės supratimą... Iš tiesų tai netgi pagyrimas. Kad niekada nesigriaužiu? Ačiū Dievui, neturiu dėl ko: tiktai atlieku savo pareigą. O tas šaltas protas irgi teisybė. Bet dėl to komedianto jis pripainiojo. Ne, vis dėlto čia tik aferistas“

Staiga sustojo. „Na žinoma, — tarė sau, — juk viskas, ką aiškiaregys kalbėjo, gali tikti kiekvienam! Tai tiesiog bendrybės. Kiekvienas žmogus yra truputį komediantas ir savimyla. Čia ir glūdi visas triukas: kalbėti taip, kad kiekvienas galėtų atpažinti save. Taip ir yra“, — nusprendė ponas prokuroras ir, išskleidęs skėtį, patraukė namo lygiu energingu žingsniu.

— O Viešpatie! — aimanavo teismo pirmininkas nusisiausdamas togą, — jau septinta valanda. Na ir užtęsė vėl! Ir ponas prokuroras kalbėjo dvi valandas... bet, kolega, jis laimėjo: turėdamas tokius silpnus įrodymus, išplėšė mirties nuosprendį, o tai jau sėkmė. Aišku, su prisiekusiaisiais niekada nežinai, kur pakryps. Bet jis šauniai kalbėjo, — dėstė pirmininkas, plaudamasis rankas. — Svarbiausia — kokią to Miulerio charakteristiką davė, tai buvo išbaigtas portretas, įsidėmėjot, koks pabaisiškas, nežmoniškas to žudiko charakteris... žmogų tiesiog šiurpas krečia. Prisimenat, kolega, kaip kalbėjo: „Čia ne paprastas nusikaltėlis, jis nedaro niekšybių, nemeluoja ir nevagia, bet jei žudo žmogų, tai visai ramiai, lyg šachmatų lentoje duotų matą. Nežudo pagautas aistros, bet šaltu protu apsvarstęs, tarsi spręsdamas uždavinį ar technikos problemą“ Labai gerai pasakyta, ko-

lega. Ir toliau: „Kai išeina medžioklėn, žmogus jam tiktai grobis..." Žinot, su tuo tigru gal buvo kiek teatrališka, bet prisiekusiesiems patiko.

— Arba tokie žodžiai: „Šis žudikas dėl nieko nesigraužia, jis taip įsitikinęs, toks tikras... nepripažįsta jokių sąžinės priekaištų", — pritarė teismo narys.

— Arba vėl tokia psichologinė detalė, — kalbėjo toliau teismo pirmininkas, šluostydamasis rankas, — kad tai komediantas ir pozuotojas, norįs apstulbinti pasaulį savo žygiais...

— Tai bent Klapka, — įvertino teismo narys. — Jis pavojingas priešininkas.

— Hugas Miuleris pripažintas kaltas dvylika balsų, — stebėjosi pirmininkas. — Kas to galėjo tikėtis! Vis dėlto Klapka pasiekė savo. Jam tai kaip šachmatų žaidimas ar medžioklė. Į kiekvieną bylą jis taip įsikerta... Nenorėčiau jo turėti savo priešu.

— Jam malonu, kad žmonės jo bijo, — pridūrė teismo narys.

— Kad jis truputį savimyla, tai teisybė, — susimąstęs pasakė gerbiamas pirmininkas. — Bet turi nepaprastą ryžtą... siekti pergalės. Didžiulė jėga, kolega, bet... — ponas pirmininkas nesurado tinkamo žodžio. — Na, einam vakarieniauti.

TVIRTAS ĮRODYMAS

— Žinai ką, Tonikai, — pasakojo tardytojas Matesas savo artimiausiam bičiuliui, — tai patyrimo dalykas: aš netikiu jokiais išsisukinėjimais, jokiais alibi ir jokiais žodžiais, netikiu nei kaltinamuoju, nei liudininkais. Žmogus meluoja net ir tada, kai nenori; sakysim, toks liudininkas tau prisiekia nieko neturįs prieš kaltinamąjį, bet ir pats nežino, kad širdies gilumoje, supranti, pasąmonėje jo neapkenčia iš kokios užslopintos pagiežos ar pavydo. Visa, ką tau dėsto kaltinamasis, yra iš anksto apgalvota ir suderinta, o visa, ką dėsto liudininkas, gali kilti iš sąmoningo ar nesąmoningo jo noro padėti kaltinamajam arba jį apsunkinti. Aš žinau, brolyti, žmogus yra kiaurai apsimelavęs padaras.

Tai kuo gi aš tikiu? Atsitiktinumais, Tonikai, tokiais impulsyviais, nevalingais, kaip čia pasakius, nekontroliuojamais judesiais arba veiksmais, arba žodžiais, kurie žmogui šen bei ten išsprūsta. Viską galima suklastoti arba sukurti, visur veidmainystė arba kokios nors užmačios, tik atsitiktinume — ne; tai matyti iš pirmo žvilgsnio. Aš sau turiu tokį metodą: sėdžiu ir leidžiu žmonėms plepėti, ką iš anksto sugalvoję ir numatę, apsimetu tikįs, dar jiems padedu, kad liežuvis mikliau suktųsi ir tykoju, kol išsprūs koks nevalingas, netikėtas žodelis. Čia, supranti, žmogus turi būti psichologas. Kai kurių tardytojų tokia taktika: supainioti kaltinamąjį; todėl nuolat kišasi į jo kalbą ir jį taip išmuša iš vėžių, kad jis pagaliau prisipažįsta netgi nužudęs karalienę Elžbietą. O aš noriu visiško aiškumo, todėl ir neskubu, kantriai laukiu, kol man iš to sistemingo melo ir išsisukinėjimų, kurie specialistų vadinami parodymais, netyčia blykstelės tiesos trupinėlis. Matai, gryna tiesa šioje ašarų pakalnėje prasimuša tik per neapsižiūrėjimą: tada, kai

žmogiškasis padaras nejučiomis prasitaria arba nesusitvardo.

Klausyk, Tonikai, aš tau neturiu jokių paslapčių, mes gi draugai nuo vaikystės metų... prisimeni, kaip tave prilupo, kai aš išmušiau langą. Niekam to nepasakočiau, nes man kažkaip gėda, kad turiu taip viską iškloti, bet nieko nepadarysi, žmogui reikia atlikti išpažintį. Papasakosiu tau, kaip tas mano metodas pasiteisino mano intymiausiame gyvenime, trumpai sakant, mano santuokoj. O paskui sakyk, meldžiamasis, kad buvau kvailys ir storžievis, taip man ir reikia.

Matai aš... na, aš įtarinėjau savo žmoną Martičką, žodžiu — pavyduliavau kaip beprotis. Įsikaliau į galvą, kad ji kažką rezga su tuo... su jaunu tokiu... aš jį vadinsiu Artūru, manau, kad tu jo nė nepažįsti. Klausyk, aš gi ne koks negras ir jei būčiau tikrai žinojęs, kad jį myli, būčiau pasakęs: Martička, skiriamės. Tačiau blogiausia, kad aš anaiptol nebuvau tikras. Tonikai, tu neturi supratimo, kokia tai kančia. Neduok Dieve, bjaurūs buvo metai! Žinai, kokių kvailysčių toks pavydus vyras iškrečia: seka, tykoja, tarnaites kvočia, kelia scenas... Ir dar atmink, kad lyg tyčia esu tardytojas ir mano šeimyninis gyvenimas, brolau, pastaraisiais metais buvo tikra kryžminė apklausa nuo ryto iki... net iki lovos.

Kaltinamoji, norėjau pasakyti — Martička, laikėsi šauniai: ji čia verkė, čia įsižeidusi tylėjo, čia aiškino, kur visą dieną buvusi ir ką veikusi, o aš bergždžiai laukiau, kada kaip nors prasitars ar išsiduos. Supranti, ji dažnai man meluodavo, norėjau pasakyti, meluodavo per akis, toks jau moterų įprotis: moteris tau paprastai nepasakys, kad dvi valandas buvusi pas modistę... ne, sugalvos, kad buvusi pas dantų gydytoją arba kapinėse prie mamos kapo.

Kuo daugiau aš ją kankinau — pavyduliaujantis vyras, Tonda, blogiau už pasiutųsi šunį — kuo daugiau ėdžiau, tuo labiau slūgo mano įsitikinimas. Kiekvieną jos žodį, kiekvieną atsikirtimą dešimt kartų iš visų pusių apsvarstydavau ir išnarstydavau, bet nerasdavau nieko daugiau, tik paprasčiausią pusiau tiesą, pusiau melą, iš kurių mat ir susideda normalūs žmonių santykiai, ypač

vedybiniai. Aš žinau, kaip tada buvo man, bet kai pasveriu, ką tuo metu išgyveno vargšė Martička, tai nors imk, brolyti, ir skelk pats sau antausį.

Tai va nuvažiavo Martička šiemet į Františkovy Laznių kurortą... žinai, tie moteriški dalykai ir šiaip, trumpai sakant, ji atrodė prastai. Žinoma, aš ją ten pavedžiau sekti — pasamdžiau tokį berną, kuris daugiausia tik po užeigas šlaistėsi... Keista, kaip visas gyvenimas pakrinka, kai tau tiktai vienur kitur payra tvarka, ir jei atsiranda vienintelė dėmė, visas pasijunti nešvarus. Martička man rašinėjo... kažkaip netvirtai ir baikščiai... lyg nežinodama ką, ir, suprantama, aš tuose laiškuose rausiausi ir ieškojau tarp eilučių... Ir štai vieną kartą gavau jos laišką, adresuotą „Františekui Matesui, tardytojui" ir taip toliau, o atplėšęs ir ištraukęs laišką pamačiau eilutę: Brangus Artūrai!

Brolyti, man rankos nukrito. Štai pagaliau. Bet kartais atsitinka — kai žmogus rašo daugiau laiškų — kad supainiojęs juos sudeda ne į tuos vokus. Na, Martička, kvailas atsitiktinumas, ką? Net man, vyruti, jos pagailo, kad taip įkliuvo.

Žinai, Tonikai, pirmas mano impulsas buvo to laiško, skirto tam... tam Artūrui, nė neskaityti ir pasiųsti atgal Martičkai, kitais atvejais būčiau šitaip ir padaręs, tačiau pavyduliavimas — bjauri aistra ir kiaulystė, taigi laišką perskaičiau ir parodysiu tau, nes jį nešiojuosi su savim. Štai pasižiūrėk, kas jame parašyta:

Brangus Artūrai,

nepykit, kad ligi šiol Jums neatsakiau, nes buvau susirūpinusi, kad man Francis — tai čia aš, supranti? — taip ilgai nerašė. Žinai, kad jis turi daug darbo, bet kai žmogus negauni taip ilgai žinių iš savo vyro, tai vaikštai lyg vandeniu perlietas. Aišku, Jūs, Artūrėl, to nesuprasit. Ateinantį mėnesį Francis atvažiuos čia, tai galėtumėt atvažiuoti ir Jūs. Jis man rašo, kad turi labai įdomią bylą, bet neparašė kokią, aš manau, kad ta Hugo Miulerio žmogžudystė. Ji mane baisiai domintų. Man taip gaila, kad Francis truputį atvėso nuo Jūsų, tačiau tik todėl, kad turi tiek daug darbo. Jei būtų kaip anksčiau,

galėtumėt jį ištempti į žmones arba automobiliu pakeliauti. Jūs visada mums buvote toks geras ir dabar neužmirštate, nors ir nėra taip, kaip turėtų būti. Bet Francis toks nervingas ir keistas. Nė neparašėte man, ką veikia Jūsų mergytė. Francis taip pat skundžiasi, kad Prahoje baisiai karšta, turėtų atvažiuoti čia atsipūsti, bet jis tikriausiai sėdi iki išnaktų tarnyboje. Kada važiuosite prie jūros? Manau, kad pasiimsite ir savo mergytę, Jūs nežinot, kaip mes, moterys, pasiilgstam.

Širdingai Jus, Artūrėl, sveikina Jūsų

Marta Matesova

Na, Tonikai, ką dėl to pasakysit? Žinau, kad čia nėra šmaikštus laiškas, netgi neįdomus ir stilistiškai visai silpnas, bet, brolyti, kaip gerai jis nušvietė Martičką ir jos požiūrį į tą vargšą Artūrą! Niekada nebūčiau patikėjęs, jeigu būtų atvirai pasakojusi man, bet turėjau rankose tokį impulsyvų, tokį be jos žinios gautą argumentą... Taigi matai, teisybė, gryna ir neabejotina teisybė išaiškėja tik atsitiktinai. Man norisi žliumbti iš džiaugsmo... kartu ir iš gėdos, kad taip idiotiškai pavyduliavau.

Ką gi toliau dariau? Gerai, surišau špagatu Hugo Miulerio žmogžudystės aplankus, įkišau į stalčių ir po dienos jau buvau Františkovy Laznėse. Mane pamačiusi, Martička nuraudo ir neteko žado kaip mergytė, atrodė lyg padariusi kažką baisaus. Aš — nieko. „Franci, — sako po valandėlės Martička, — ar gavai mano laišką?“ — „Kokį laišką? — stebiuosi. — Tu juk man rašai velnioniškai retai“.

Martička žiūri į mane apstulbusi ir lyg su palengvėjimu atsidūsta. „Tai aš jį pamiršau tau išsiųsti,“ — sako ji ir rausiasi rankinuke, kol ištraukia tokį truputį sumurkšlintą lapą. Jis prasideda žodžiais: „Brangus Franci!“ Širdyje aš tiesiog šypsojausi. Ponas Artūras, matyt, sugrąžino atgal, kas jam nepriklausė.

Paskui apie tai netarėm nė žodžio, žinoma, pradėjau pasakoti jai apie tą Hugo Miulerio nusikaltimą, kuris ją taip labai domino. Manau, kad po šiai dienai ji tiki, jog to laiško aš išvis negavau.

Štai ir viskas. Nuo to laiko mūsų namuose pagaliau ramu. Sakyk, ar ne kvailys buvau, kad taip primityviai pavyduliavau? Žinai, dabar stengiuosi Martičkai už viską kompensuoti; tik iš to laiško pamačiau, kaip ji, vargšelė, manimi rūpinasi. Na va, dabar išklojau viską. Žmogus labiau gėdijasi savo kvailumo negu nuodėmių.

O čia matai klasikinį pavyzdį, kokią įtikinamą galią turi toks grynas ir impulsyvus atsitiktinumas, ar ne?

Maždaug tuo pat metu tarė jaunas vyriškis, čia vadinamas Artūru, poniai Martičkai:

— Tai ką, mergyte, padėjo?

— Kas, brangusis?

— Tas laiškas, kurį anąkart neva per neapsižiūrėjimą pasiuntei?

— Padėjo, — atsakė ponia Marta ir susimąstė: — Žinai, berniuk, net gėda, kad jis, Francis, dabar manim taip aklai tiki. Jis man nuo to laiko toks geras... Tą laišką visuomet nešiojasi prie širdies. — Ponia Marta krūptelėjo. — Iš tiesų baisu, kad... kad aš jį taip apgaudinėju, kaip tu manai?

Bet ponas Artūras taip nemanė, bent jau tvirtino, kad tikrai ne.

PROFESORIAUS ROUSO EKSPERIMENTAS

Dalyviai susirinko ne eiliniai: vidaus reikalų ministras, teisingumo ministras, policijos viršininkas, grupelė parlamento narių, keletas aukštų valdininkų, įžymūs teisininkai, dideli mokslininkai ir, žinoma, spaudos atstovai, nes šiems reikia būti visur.

— Ponai, — pradėjo Harvardo universiteto profesorius C. G. Rousas, garsus mūsų tautietis iš Amerikos, — eksperimentas, kurį jums rodysiu, remiasi geriausiais didelio būrio mano mokslo kolegų ir bendradarbių pasiekimais; indeed[1], čia nėra nieko nauja, really[2], tai... Tai barzdota naujiena, — džiugiai išdrožė, prisiminęs tą tinkamą žodį. — Tačiau mano tyrimų sfera buvo pats pritaikymo metodas ir... a... praktinis kai kurių teorinių experiences[3]. Aš prašau labiausiai ponus kriminalistus, kad jie į bandymą pažiūrėtų iš savo praktikos. Well[4]. Visas bandymas štai koks: aš jums pasakysiu žodį, o jūs man turite pasakyti kitą, kuris tuo momentu jums ateis į galvą, nors tai bus ir nonsensas... a... absurdas, na — nesąmonė. Ir pagaliau iš tų žodžių, kuriuos man duosite, aš pasakysiu, ką jūs turite mintyse, apie ką galvojate ir... a... ir ką slepiate. Supratote? Aš jums visko neaiškinsiu theoretically[5], tai asociacijos, nuslopinti refleksai, truputis sugestijos ir panašūs dalykai. Kalbėsiu labai trumpai: jūs turite... a... well, išjungti valią ir protavimą, šitaip išsilaisvins pasąmonės connexions[6], o aš iš to pažinsiu, ką... ką... — Garsusis profesorius ieškojo žodžio. — Well, what's on the bottom of your mind.

---

[1] Iš tiesų *(angl.)*. — *Čia ir toliau knygoje visos išnašos vertėjo.*
[2] Iš tikrųjų *(angl.)*.
[3] Patyrimo *(angl.)*.
[4] Gerai *(angl.)*.
[5] Teoriškai *(angl.)*.
[6] Ryšiai *(angl.)*.

— Kas yra jūsų vidaus gelmėse, — pasufleravo kažkas iš auditorijos.

— Absoliučiai taip, — atsakė patenkintas C. G. Rousas. — Jūs tik turite kalbėti automaticcaly[1], kas jums tą momentą ant liežuvio užeis, be jokios control[2] ir rezervo. Mano reikalas paskui bus analaizovat jūsų refleksus, That's all[3]. Visa tai aš noriu jums pademonstruoti vienu kriminaliniu keizu... a... atveju, o paskui su kuo nors iš auditorijos, kas pasisiūlys. Well, ponas policijos direktorius pasakys, koks gi ten keizas su tuo vyru. Prašau.

Ponas policijos viršininkas atsistojęs pasakė:

— Ponai, žmogus, kurį netrukus pamatysite, yra Čenekas Suchanekas, išmokęs šaltkalvystės, namelio savininkas iš Zabehlicų. Jau savaitė jis sėdi policijos daboklėje įtariamas nužudęs taksi šoferį Josefą Čepelką, dingusį prieš keturiolika dienų. Įtarimo argumentai tokie: dingusio Čepelkos automobilis rastas areštuotojo Suchaneko pastogėje, ant vairo ir po vairuotojo sėdyne yra žmogaus kraujo žymių. Areštuotasis absoliučiai viską neigia, tvirtindamas, kad automobilį iš Čepelkos pirkęs už šešis tūkstančius, nes norįs pats dirbti taksistu. Nustatėme, kad dingęs Josefas Čepelka iš tikrųjų kalbėjo, jog viską mesiąs, parduosiąs savo seną mašiną ir eisiąs kur nors šoferiauti; kitų jo duomenų neturime. Kadangi daugiau medžiagos nėra, areštuotasis Suchanekas rytoj turi būti perkeltas į kardomąjį kalėjimą Pankrace. Gavau sutikimą, kad mūsų garbusis tautietis profesorius C. G. Rousas atliktų savo eksperimentą. Jeigu ponas profesorius maloniai sutiktų...

— Well, — atsakė profesorius, viską stropiai užsirašinėjęs. — Prašom jį įleisti čia...

Viršininkui davus ženklą, policininkas įvedė Suchaneką. Tai buvo paniuręs žaliūkas, kurio mina rodė: eikit jūs visi žinot kur, ir aiškiai matyt, kad tvirtai pasiryžęs nepasiduoti.

---

[1] Automatiškai *(angl.)*.

[2] Kontrolės *(angl.)*.

[3] Štai ir viskas *(angl.)*.

— Ateikite jūs čia, — griežtai pareikalavo C. G. Rousas. — Aš jūsų nieko neklausiu. Aš jums tik sakysiu žodžius, o jūs man turite greitai pasakyti pirmą į galvą atėjusį žodį, supratote? Na tai dėmesio! Stiklinė.

— Š... das, — atžariai atkirto Suchanekas.

— Klausykit, Suchanekai, — skubiai įsikišo policijos viršininkas, — jei kaip reikiant neatsakinėsit, tučtuojau būsit išvestas tardyti, supratot? Ir ten liksit per visą naktį. Įsidėmėkit! Dar kartą!

— Stiklinė, — vėl pasakė profesorius Rousas.

— Alus, — suniurnėjo Suchanekas.

— Štai matot, — pasakė garsusis profesorius, — dabar labai gerai.

Suchanekas nepatikliai pašnairavo. Ar čia nebus kokios pinklės?

— Gatvė, — tarė profesorius.

— Mašinos, — nenoriai atsakė Suchanekas.

— Jūs turite greičiau. Namas.

— Laukas.

— Tekinti!

— Žalvaris.

— Labai gerai. — Atrodo, kad Suchanekas jau nebesispyrioja dėl šio žaidimo. — Mama!

— Teta.

— Šuo!

— Būda.

— Kareivis!

— Artileristas.

Taip vienas po kito, vis greičiau, turbūt Suchanekui tai ėmė rodytis kaip pramoga, priminė kortų koziriavimą. Viešpatie, ko tik žmogus tokiame žaidime neprisimeni!

— Kelias, — metė jam C. G. Rousas pašėlusiu tempu.

— Plentas.

— Praha!

— Berounas.

— Paslėpti!

— Užkasti.

— Valyti!

— Dėmės.

— Skuduras!

— Maišas.

— Kauptukas!

— Sodas.

— Duobė!

— Tvora.

— Lavonas!

Tyla.

— Lavonas, — primygtinai pakartojo profesorius. — Tai jūs užkasėte jį patvoryje, taip?

— Aš nieko nesakiau! — pratrūko Suchanekas.

— Jūs jį užkasėte patvoryje savo sode, — tvirtai pakartojo C. G. Rousas. — Užmušėte kelyje į Berouną. Automobilyje nusišluostėte jo kraują maišu. O kur padėjote tą maišą?

— Netiesa, — šaukė Suchanekas, — tą automobilį iš Čepelkos aš pirkau! Aš nesileisiu, kad kas man akis dumtų...

— Palaukite, — tarė Rousas. — Aš paprašysiu, kad ten nueitų polismenas patikrintil. Tai jau ne mano reikalas. Tegu šitas žmogus išeina. Taigi, ponai, prašom — viskas užtruko septyniolika minučių. Tai buvo labai greitai. Čia kvailas keizas. Dažniausiai tai užtrunka valandą. Dabar prašau prieiti kurį nors iš ponų ir aš jam sakysiu žodžius. Truks gana ilgai, nes nežinau, kokį jis turi sekretą, ar kaip čia sakoma?

— Paslaptį, — pasufleravo kažkas iš auditorijos.

— Paslaptį, — nudžiugo mūsų įžymusis tautietis, — aš žinau, tai tas pat. Eksperimentas užims daug laiko, kol tas ponas išduos savo charakterį, savo praeitį ir savo labiausiai slepiamas aidias.

— Mintis, — pasufleravo balsas iš publikos.

— Well. Aš prašau jus, ponai, kas norės pasiduoti analaizovat?

Stojo pauzė, kažkas iš dalyvių sukikeno, bet niekas nepajudėjo.

— Aš prašau, — pakartojo C. G. Rousas. — Juk čia neskaudės.

— Eikite jūs, kolega, — sukuždėjo vidaus reikalų ministras teisingumo ministrui.

— Eik kaip savo partijos atstovas, — šnibždėjo vienas parlamento narys kitam.

— Ponas departamento viršininke, malonėkite, — ragino aukštas valdininkas kolegą iš kitos ministerijos.

Jau darėsi kažkaip nejauku, nė vienas dalyvis nepakilo.

— Aš prašau, ponai, — kreipėsi Amerikos mokslininkas trečią kartą, — juk, manau, nebijote, kad išaiškės jūsų mintys?

Cia vidaus reikalų ministras atsisuko į užnugarį ir sušnypštė:

— Eikite gi kas nors, ponai!

Auditorijos gale kažkas kukliai kostelėjo ir atsistojo — tai buvo liesas ir kiek apšepęs seneliukas su lakstančiu iš susijaudinimo Adomo obuoliu.

— Aš... hm... — droviai prašneko, — jeigu jau niekas, tai aš drįsčiau... kaip nors...

— Ateikite čia, — valdingai nutraukė jį amerikonas, — sėskite šičia. Jūs turite sakyti, kas pirmiausia ateis į galvą. Svarstyti negalima, turite kalbėti mechanically[1], nė pats nežinodamas ką. Supratote?

— Taip, — mielai atsakė bandomasis, truputį varžydamasis tokios įžymios auditorijos, paskui kostelėjo ir neramiai mirkčiojo lyg abiturientas.

— Medis, — iššovė į jį mokslininkas.

— Galiūnas, — sušnibždėjo seneliukas.

— Koks, sakote? — paklausė mokslininkas nesusigaudydamas.

— Miško stipruolis, — paaiškino žmogelis susidrovėjęs.

— Aha, taip. Gatvė!

— Gatvė... gatvė šventiniu rūbu, — atsakė seneliukas.

— Ką tai reiškia?

— Šventė. Arba laidotuvės.

---

[1] Mechaniškai *(angl.)*.

— Aha. Tada reikėjo sakyti tik „šventė“ Jei galima, vienu žodžiu.

— Taip, gerai.

— Na tai toliau: prekyba.

— Klesti. Mūsų prekybos krizė. Politiniai sandėriai.

— Hm. Įstaiga.

— Kokia, malonėkite pasakyti?

— Nesvarbu. Ištarkite vieną žodį, greitai!

— Jeigu leistumėte sakyti „įstaigos“

— Well. Įstaigos!

— Atitinkamos, — džiugiai išdrožė žmogelis.

— Replės!

— Replėmis traukti žodį, — trenkė kaip kūju per galvą.

— Curious[1], — suniurnėjo mokslininkas. — Kraujas!

— Raudonas kaip kraujas. Pralieta nekaltas kraujas. Krauju rašyta istorija.

— Ugnis!

— Ugnimi ir kalaviju. Narsuolis ugniagesys. Ugninga kalba. Mene tekel.

— Tai keistas keizas, — tarė susirūpinęs profesorius. — Nagi dar kartą. Jūs turite pasakyti patį pirmąjį įspūdį, supratote? Tik tai, kas jums automtically iškyla, kai išgirstate žodį. Go on[2]. Ranka!

— Broliška arba pagalbos. Laikanti vėliavą. Sugniaužtomis kumštimis. Nešvarios rankos. Šalin rankas.

— Akys!

— Teisingumo akis. Krislas akyje. Atsivėrė akys. Visų akyse. Apdumti akis. Nekaltos kūdikių akutės. Saugoti kaip akies vyzdį.

— Ne tiek daug. Alus!

— Porteris. Alkoholio tvaikas.

— Muzika!

— Ateities muzika. Populiarus ansamblis. Muzikantų tauta. Kerintieji garsai. Virtuozų koncertas. Taikos trimitai. Tautos himnas.

---

[1] Įdomu *(angl.)*.

[2] Tęskite *(angl.)*.

— Butelis!

— Sieros rūgštis. Nelaiminga meilė. Ligoninėje baisiausiuose skausmuose užmerkė akis.

— Nuodai!

— Pilnas nuodų ir tulžies. Užnuodyti šaltiniai.

C. G. Rousas pasikasė pakaušį:

— Never heard that[1]. Prašom iš naujo. Aš norėjau atkreipti jūsų dėmesį, ponai, kad visada prasideda nuo tokių plain... paprastų dalykų, kad būtų galima nustatyti to žmogaus svarbiausią interesą ir profession. Na tai toliau: sąskaita!

— Istorijos sąskaitos. Suvesti sąskaitas su priešu. Lėbauti kito sąskaita.

— Hm. Popierius!

— Popierius rausta iš gėdos, — energingai paskelbė žmogelis. — Vertybiniai popieriai. Popierius pakenčia viską.

— Bless you[2], — pasakė rūškanas mokslininkas. — Akmuo!

— Mesti akmenį. Antkapio akmuo. Amžiną atilsį, — žvaliai atitarė bandomasis. — Ave, anima pia[3].

— Vežimas!

— Triumfo vežimas. Likimo ratai. Ne savo vežime sėdi. Išpuoštas klajojančio teatro vežimas.

— Aha! — sušuko C. G. Rousas. — That's it![4] Horizontas!

— Miglotas, — atsakė senis aiškiai patenkintas. — Vėl niūrūs debesys politiniame horizonte. Siauri horizontai. Atverti naujus horizontus.

— Ginklas!

— Klastingas ginklas. Ginkluotas iki dantų. Su plazdančiomis vėliavomis. Smogti į nugarą. Užnuodyta strėlė, — pakiliai bėrė bandomasis. — Iš mūšio nesitrauksime. Kovos įkarštis. Rinkimų kova.

— Stichija!

[1] Niekada nieko tokio negirdėjau *(angl.)*.
[2] Dievaži *(angl.)*.
[3] Būk pasveikinta, dievobaiminga siela *(lot.)*.
[4] Štai kas *(angl.)*.

— Įsisiūbavusi stichija. Stichinis pasipriešinimas. Nešvarūs stichijos gaivalai. Jaunatviška stichija. Savo stichijoje.

— Užteks, — sustabdė jį C. G. Rousas. — Klausykit, jūs dirbate laikraštyje, tiesa?

— Taip, tikrai, — pagarbiai atsakė bandomasis. — Jau trisdešimt metų. Aš esu redaktorius Vašatka.

— Dėkoju, — sausai linktelėjo garsusis tautietis iš Amerikos. — Finished, gentlemen[1]. Šito žmogaus vaizdinių analizė parodytų... a... parodytų, kad jis yra žurnalistas. Manau, nėra prasmės tęsti eksperimentą. It would only waist our time[2]. Atsiprašau, šis eksperimentas nepavyko. So sorry gentlemen[3].

— Žiūrėkit! — sušuko vakare ponas Vašatka, peržvelgdamas redakcijos paštą, — štai policija skelbia, kad rado to Josefo Čepelkos lavoną. Buvo užkastas patvoryje Suchaneko sode, o po juo rado kruviną maišą. Matote, tas Rousas gerai atspėjo! Nepatikėsit, kolega: aš jam nė žodžio neprasitariau apie laikraštį, o jis tiksliausiai pažino, kad aš žurnalistas. „Ponai, prieš jus nusipelnęs, puikus žurnalistas..." Aš ir parašiau reportaže apie jo paskaitą: „Įžymaus mūsų tautiečio išvados sulaukė mūsų specialistų rato labai aukšto įvertinimo". Palaukit, stilistiškai čia reikėtų paredaguoti: „Įdomios įžymaus mūsų tautiečio išvados pelnytai sulaukė mūsų specialistų rato palankaus entuziastingo įvertinimo". Taip turėtų būti.

---

[1] Baigta, džentelmenai *(angl.)*.
[2] Tai būtų tik laiko gaišinimas *(angl.)*.
[3] Atleiskite, džentelmenai *(angl.)*.

DINGĘS LAIŠKAS

— Boženka, — kalbėjo ponas ministras savo žmonai, įsidėdamas gerą porciją salotų, — vidudienį gavau laišką, kuris bus tau įdomus. Reikės jį pateikti ministrų tarybai. Jeigu tai iškiltų viešumon, tada viena politinė partija įklimptų į gražią istoriją. Še, pasižiūrėk, — pasakė ministras, kyštelėjęs ranką pirmiau į kairę vidinę kišenę, paskui į dešinę. — Palauk, kurgi jis, — niurnėjo ministras, vėl čiupinėdamas kairę kišenę, paskui padėjo šakutes ir ėmė abiem rankom naršyti po visas kitas kišenes.

Akylas žmogus čia pastebės, kad ministras turi tokį pat stulbinantį kišenių skaičių visose įmanomose kūno vietose ir pusėse kaip ir kiekvienas eilinis vyras, kad jose nešiojasi raktus, pieštukų, blanknotų, vakarinį laikraštį, piniginę, valdiškų raštų, laikrodėlį, dantų krapštiklį, peiliuką, šukas, senų laiškų, nosinę, degtukų, panaudotų kino bilietų, parkerį ir aibę kitų kasdien vartojamų daiktų, taigi naršydamas po kišenes ir murmėdamas: „kurgi aš jį padėjau“, „tai kvailys“, „palauk“ elgėsi kaip kiekvienas mirtingasis, kada graibosi savo paties kišenėse. Bet ministerienė nelabai kreipė dėmesį į šį procesą ir atsakė taip, kaip būtų atsakiusi kiekviena kita moteris:

— Klausyk, valgyk tu, viskas atauš.

— Gerai, — kalbėjo ponas ministras, vėl kišdamas visą kišenių krovinį ten, kur ligšiol buvo, — tikriausiai palikau jį kabinete ant stalo, tenai skaičiau tą laišką. Tik įsivaizduok, — gyvai sušneko įsidėdamas gabalą kepsnio, — įsivaizduok, man kažkas atsiunčia laiško originalą... Luktelk valandėlę, — vėl neramiai pasakė ir pakilo nuo stalo. — Aš tik pasižiūrėsiu savo kabinete. Gal palikau ant stalo. — Ir išėjo.

Kai nesugrįžo nė po dešimties minučių, ponia Božena nuėjo pasižiūrėti į kabinetą. Ministras sėdėjo vidury kambario ant grindų ir vertė lapą po lapo nuo rašomojo stalo nukraustytus dokumentus ir laiškus.

— Ar pašildyti tau vakarienę? — griežtokai paklausė ponia Božena.

— Tuojau, netrukus, — atsakė apie kitką užsigalvojęs ministras. — Tikriausiai jį įkišau čia tarp popierių. Būtų kvaila, jeigu jo nerasčiau... Tačiau negalimas daiktas, jis turi čia kažkur būti.

— Tai pirma pavalgyk, — patarė žmona, — o paskui ieškok.

— Tuojau, tuojau, — atsakė suirzęs ministras. — Kai tik jį surasiu. Buvo toks geltonas vokas... Ak, koks kvaiša aš, — murmėjo purtydamas kitą popierių krūvą. — Čia, prie šito stalo, jį skaičiau ir nebuvau išėjęs niekur, kol pašaukė vakarienės... Kurgi jis galėjo dingti?

— Aš liepsiu atnešti tau vakarienę čia, — nusprendė žmona ir paliko vyrą ant grindų tarp jo popierių.

Paskui įsiviešpatavo tyla, tik lauke ošė medžiai ir krito žvaigždės. Prispyrė beveik vidunaktis, ponia Božena pradėjo žiovauti ir atsargiai nuėjo pažiūrėti į kabinetą.

Ministras vienmarškinis, susitaršęs ir suprakaitavęs, stovėjo vidury sujaukto kabineto: visur ant grindų gulėjo krūvos popierių, baldai atitraukti nuo sienų, kilimai sumesti į kampą; ant rašomojo stalo stovėjo neliesta vakarienė.

— Dėl Dievo meilės, ką tu čia veiki? — šūktelėjo ponia Božena.

— Jėzaumarija, duok man ramybę, — supyko ministras. — Ko tu man trukdai kas penkios minutės? — Tačiau greitai susizgribo, kad nepelnytai ją užsipuolė ir jau taikiau tarė: — Reikia viską sistemingai peržiūrėti, supranti? Sprindį po sprindžio. Kur nors jis turi būti, nes niekas nebuvo į kabinetą įžengęs, tik aš. Ir velnias čia prinešė tiek šitų prakeiktų popierių!

— Nori, aš tau padėsiu? — užjausdama pasisiūlė ponia Božena.

— Ne, ne, tu viską tik ištaršytum, — gynėsi ministras, mosuodamas rankomis vidury tos neapsakomos anarchijos. — Na eik miegoti, aš tuojau...

Trečią valandą ryto ponas ministras nuėjo gulti sunkiai dūsaudamas. „Neįmanomas daiktas, — galvojo, — penktą valandą paštas atnešė man tą laišką geltoname voke, perskaičiau jį prie rašomojo stalo, kur dirbau iki aštuntos, aštuntą nuėjau vakarieniauti, o maždaug po penkių minučių atbėgau į kabinetą ieškoti. Per tas penkias minutes juk nieko negalėjo atsitikti..."

Čia ponas ministras lyg nuplikytas pašoko iš lovos ir nulėkė į kabinetą. Žinoma, langas buvo atidarytas, bet juk antras aukštas, ir dar langai į gatvę... „Neįmanomas daiktas, — galvojo ponas ministras, — kad kas būtų įlindęs pro langą! Tačiau rytą, — nusprendė, — turiu patikrinti ir šitą galimybę".

Vėl paguldė ponas ministras savo galingą kūną į lovą. „Palaukit, — prisiminė, — kartą skaičiau kažkokioje knygoje, kad tokio laiško dažniausiai nepastebi, kai jis guli tiesiog po akių! Po perkūnų, kaip man tai neatėjo į galvą iškart!" Vėl nubėgo į kabinetą pažiūrėti, kas ten guli tiesiog po akių, ir vėl pamatė krūvas popierių, ištrauktus stalčius, didžiausią, neapsakomą jovalynę po savo ieškojimų... Keiksnodamas ir dūsaudamas sugrįžo į lovą be miego.

Ištvėrė tik ligi šeštos valandos, šeštą jau šaukė per telefoną, reikalaudamas pažadinti vidaus reikalų ministrą: „Svarbiu reikalu, girdite, gerbiamasis?" Kai galų gale jį sujungė, karštligiškai pratrūko:

— Alio, kolega, prašom atsiųsti pas mane skubiai, labai skubiai tris ar keturis savo gabiausius žmones... taip, taip, detektyvus... suprantama, tuos patikimiausius. Man dingo vienas svarbus dokumentas... toks nesuprantamas atvejis, kolega... Taip, aš jų lauksiu... Viską palikti taip, kaip yra? Manote, kad taip reikia?.. Gerai... Vagystės? Nežinau... Aišku, grynai konfidencialiai, ir atleiskite, kad... Viso labo, kolega!

Aštuntą valandą paaiškėjo, kad tų gabiausių ir patikimiausių žmonių yra net septyni, nes septyni vyrai su katiliukais atvyko į pono ministro butą.

— Pasižiūrėkite, ponai, — dėstė ministras, įvesdamas į savo kabinetą tuos septynis patikimiausius vyrus, — štai šiame kambaryje vakar palikau tokį... hm, labai svarbų laišką... geltoname voke... adresas violetiniu rašalu...

Vienas iš gabiausiųjų specialistų švilptelėjo:

— Na ir pridarė jis čia, — pasakė nusistebėjęs kaip žinovas, — tikras kiaulė.

— Kas toks? — paklausė suglumęs ministras.

— Tas vagis, — atsakė detektyvas, kritiškai apžvelgdamas aukštyn kojom perverstą kabinetą.

Ponas ministras truputį nuraudo.

— Tai aš čia šiek tiek ištaršiau, — greitai pasakė, — kai ieškojau, o dalykas toks, ponai: aš... hm, galimas daiktas, kad tas laiškas yra kur nors čia... įkištas ar užkritęs... Tiksliau sakant, negali būti kitur, tik šiame kambaryje. Manau, kad... taip, netgi tvirtinu, kad šį kambarį reikia sistemingai iškratyti. Bet čia jau jūsų, ponai, darbas, tik padarykite viską... ką tiktai žmogus išgali.

Žmogus daug išgali, todėl trys gabiausi vyrai užsidarė kabinete jį sistemingai iškrėsti, du kvotė tarnaitę, virėją, sargą ir šoferį, o du kiti patraukė kažkur į miestą, kaip patys aiškino, pradėti paiešką.

Tos pat dienos vakarą pirmieji trys iš patikimiausiųjų paskelbė, jog tiesiog neįmanoma, kad dingęs laiškas būtų pono ministro kabinete, nes jie net išėmė paveikslus iš rėmų, išardė baldus ir sunumeravo kiekvieną popieriaus lapą. Kiti du nustatė, kad į ministro kabinetą buvo įžengusi tik tarnaitė, kai ponios Boženos paliepimu ten atnešė vakarienę, o ministras tuo metu sėdėjo ant grindų tarp savo popierių. Kadangi neatmestinas atvejis, kad tada ji galėjusi išnešti kokį laišką, buvo pradėta jos meilužio paieška — tai buvo telefono tinklų monteris, kurį dabar nepastebimai sekė vienas detektyvas. Paskutinieji du užsiėmė paieškomis nežinia kur.

Tą naktį ministras niekaip negalėjo užmigti, be paliovos kartojo: penktą valandą tą laišką geltoname voke gavau, perskaičiau jį prie rašomojo stalo ir nebuvau išėjęs ligi pat vakarienės, taigi laiškas ten turėjo ir lik-

ti... o jo nėra. Jam buvo liūdna, jautėsi prislėgtas tos tiesiog neįmanomos mįslės. Jis paėmė migdomųjų miltelių ir miegojo kaip užmuštas iki ryto.

Rytą pastebėjo, kad aplink jo namą (nežinia ko) slankioja vienas iš patikimiausiųjų, kiti tikriausiai pradėjo paieškas visoje respublikoje.

— Reikalai juda į priekį, — telefonavo jam vidaus reikalų ministras, — tikiuosi netrukus sulaukti pranešimų. Sprendžiant iš to, ką jūs, kolega, man kalbėjote apie to laiško turinį, nesunku numatyti, kas turėtų juo domėtis... Jeigu būtų galima padaryti kratą viename sekretoriate arba vienoje tokioje redakcijoje, tai sužinotume kiek daugiau, bet sakau jums, kad reikalai juda į priekį.

Ministras vangiai padėkojo — buvo labai susikrimtęs, norėjo miego. Ir vakare, vos kažką burbtelėjęs puse lūpų, nuėjo gulti.

Apie pirmą valandą — buvo šviesi mėnesienos naktis — ponia Božena išgirdo žingsnius bibliotekoje. Sutelkusi visą žymios žmonos narsą, pirštų galais nustypčiojo į biblioteką. Durys buvo atviros, viena bibliotekos spinta atidaryta, o prie jos stovėjo ponas ministras naktiniais baltiniais ir tyliai murmėdamas susikaupęs vartė kažkokį tomą.

— Dėl Dievo meilės, — išsprūdo poniai Boženai, — ką tu čia dabar veiki?

— Noriu kai ko pasižiūrėti, — neryžtingai atsakė ministras.

— Patamsyje? — stebėjosi ponia Božena.

— Aš matau, — tvirtino ministras ir įbruko tomą atgal į lentyną. — Labos nakties, — pasakė pusbalsiu ir palengva nuėjo į savo lovą.

Ponia Božena palingavo galvą. „Vargšelis, — tarė sau, — neima miegas dėl to nelemto laiško."

Užtat rytą ponas ministras atsikėlė raudonskruostis ir beveik patenkintas.

— Sakyk man, — paklausė žmona, — ko tu naktį ieškojai bibliotekoje?

Ministras padėjo šaukštelį ir išpūtė akis:

— Aš? Ką čia prasimanai, aš visai nebuvau bibliotekoje. Pūčiau į akį kaip lokys.

— Bet, Vladia, juk aš ten su tavim kalbėjausi! Vartei kažkokią knygą ir sakei norįs kažko pasižiūrėti!

— Nesąmonė, — netvirtai pasakė ministras. — Gal tau pasivaideno. Per visą naktį aš nebuvau nė pabudęs.

— Stovėjai prie tos vidurinės spintos, — nenusileido žmona, — ir net visai neužsidegęs šviesos. Vartei patamsyje tą knygą ir dar sakei: „Aš matau."

Ministras susiėmė už galvos.

— Klausyk, žmon, — atsiduso nusiminęs, — gal aš lunatikas? Bet eik jau eik, — nusiramino, — tau tik pasivaideno. Juk aš ne somnambulas!

— Tai buvo pirmą valandą, — laikėsi savo Božena ir pridūrė truputį suirzusi: — Gal tu nori pasakyti, kad aš išprotėjau?

Ministras susimąstęs maišė šaukšteliu arbatą.

— Žinai ką, — staiga tarė, — parodyk man, kur tai buvo.

Ponia Božena jį nuvedė į biblioteką.

— Stovėjai štai prie šios spintos ir įkišai kažkokį tomą va čia į lentyną.

— Ministras susirūpinęs kraipė galvą: toje lentynoje buvo stambi ir garsi serija „Įstatymų ir nutarimų rinkiniai"

— Jau visai išprotėjau, — niurnėjo kasydamasis pakaušį ir beveik mechaniškai išsitraukė vieną tomelį, stačiagalva įkištą į lentyną. Tomelis rankose pats atsivertė: jame buvo įdėtas geltonas vokas su violetiniu rašalu užrašytu adresu.

— Matai, Boženka, galėčiau prisiekti, kad iš kabineto nebuvau nė kojos iškėlęs, — stebėjosi ponas ministras, — bet dabar lyg pro miegus prisimenu, kad, perskaitęs tą laišką, tariau sau: „Reikia pasižiūrėti į vieną dvidešimt trečiųjų metų įstatymą". Po to, rodos, atsinešiau ant rašomojo stalo tą knygą ir norėjau užsirašyti pastabą, bet kadangi tomas vis užsiversdavo, įdėjau ten tą laišką, o paskui knygą veikiausiai užverčiau ir mechaniškai nunešiau į vietą... Kodėl prie tos knygos pakilęs iš miego nesąmoningai ėjau pasižiūrėti, tai... hm, tik jau tu niekam nesakyk. Žmonės dar pagalvos... Tie

paslaptingi psichologiniai reiškiniai niekam nedaro gero įspūdžio.

Netrukus ponas ministras jau žvaliai skambino telefonu vidaus reikalų ministrui:

— Alio, kolega, tai tas dingęs laiškas... Ką jūs, jokių pėdsakų negalėjote užtikti, aš jį jau turiu rankose!.. Ką, kaip atsirado? Aš to jums nepasakysiu, kolega. Matote, yra metodų, kurių ir jūs vidaus reikalų ministerijoje nežinote... Suprantu, suprantu, jūsų žmonės darė, ką sugebėjo... jie nekalti, kad pristigo išmanymo... Ne, verčiau apie tai nekalbėkim... Prašom, prašom... Servus, kolega!

PAVOGTAS RAŠTAS 139/VII C SK.

Trečią valandą ryto sučirškė įgulos komendatūros telefonas:

— Čia pulkininkas Hamplas iš generalinio štabo. Atsiųskit man *tučtuojau* du karo policijos darbuotojus ir perduokit papulkininkiui Vrzalui, na *aišku,* iš informacijos skyriaus, klausykit *čia ne jūsų reikalas,* kad *tučtuojau* atvyktų pas mane. *Taip,* dabar, naktį. *Taip,* tegu paima automašiną. Tik *skubiai,* po velnių! — Ir viskas.

Po valandos papulkininkis Vrzalas prisistatė — tai buvo galaižin kur, vilų rajone. Jį pasitiko pagyvenęs baisiai susirūpinęs vyras civiliniu apdaru, tai yra vien su marškiniais ir kelnėmis.

— Papulkininki, man atsitiko šuniškai nemalonus dalykas. Sėsk, bičiuli. Prakeikimas, bjaurus, kiauliškas, kvailas, skandalingas dalykas. Velniava, skradžiai žemę! Tik pagalvok: užvakar generalinio štabo viršininkas man davė vieną raštą ir sako: „Hamplai, išnagrinėk jį namie, kuo mažiau žmonių apie tai žinos, tuo geriau... kanceliarijoj — nė šnipšt. Taigi marš, gauni atostogų ir sėsk prie darbo namie, bet būk budrus!“ Na gerai.

— Koks tas raštas? — paklausė papulkininkis Vrzalas.

Pulkininkas Hamplas valandėlę dvejojo.

— Na, — ryžosi, — tiek to, tau pasakysiu: jis buvo iš C skyriaus.

— Aha, — teištarė papulkininkis Vrzalas ir nepaprastai surimtėjo. — O toliau?

— Tai va žiūrėk, — kalbėjo susikrimtęs pulkininkas. — Vakar prie to rašto darbavausi visą dieną, bet kur jį kišti, šimts velnių, naktį? Įgrūst į stalčių — ne vieta, ir seifo neturiu, o jeigu kas sužinotų, kad jis pas mane, tai jau amen. Brolyti, pirmą naktį jį paslėpiau savo lovoj po čiužiniu, iki ryto sutryniau visą kaip šernas.

— Tikiu, — pritarė papulkininkis Vrzalas.

— Ko norėt, — atsiduso pulkininkas, — mano žmona dar apkūnesnė. Taigi antrą naktį man žmona patarė: „Žinai ką, įdėkim jį į makaronų skardinę ir paslėpkim naktį podėlyje. Aš nakčiai podėlį užrakinu ir raktą pasiimu su savim, — sakė žmona... mat mes turime tokią baisiai storą tarnaitę, kuri viską suryja. — Tenai niekas neieškos, tiesa?" Na gerai, ši idėja man patiko.

— Ar jūsų podėlio langas su dvigubais, ar su viengubais rėmais? — nutraukė papulkininkis Vrzalas.

— Po perkūnų, — sušuko pulkininkas, — man tokia mintis visai neatėjo! Viengubas langas! Aš vis galvojau apie tą Sazavos atvejį ir kitus panašius paistalus, o pamiršau pažiūrėti į langą! Velniava prakeikta!

— O toliau? — paragino papulkininkis.

— Na kas gi buvo toliau. Antrą valandą nakties žmona girdi — apačioje klykia tarnaitė. Nuėjo pasiklausti, kas yra, o Mary kūkčioja: „Podėly vagis!" Žmona bėga rakto ir pašaukti mane, aš su pistoletu lekiu į podėlį ir, skradžiai žemę — skandalas: podėlio langas išlaužtas, išluptas, skardinės su dokumentais — nė kvapo. Ir vagies nė kvapo. Štai ir viskas, — atsiduso pulkininkas.

Papulkininkis Vrzalas barbeno pirštais į stalą.

— Ponas pulkininke, o ar žinojo kas, kad tą raštą turite namie?

Nelaimingasis pulkininkas skėstelėjo rankomis:

— Nežinau. Bičiuli, tie šunsnukiai šnipai suuodžia viską. — Paskui atsiminė papulkininkio Vrzalo pareigas ir susirūpino. — Jie gi labai gudrūs tipai, — silpnai pasitaisė. — Bet aš niekam nesakiau, garbės žodis. Pagaliau, — pridūrė didžiuodamasis, — juk niekas negalėjo žinot, kad raštą įdėjau į makaronų skardinę.

— O kur jį dėjote į tą skardinę? — tarp kitko paklausė papulkininkis.

— Čia, prie šito stalo.

— Kur tada stovėjo skardinė?

— Palaukit, — stengėsi prisiminti pulkininkas. — Aš sėdėjau štai čia, o ta skardinė stovėjo prieš mane.

Papulkininkis pasirėmė į stalą ir susimąstęs pažiūrėjo pro langą. Rasotame priešaušryje ryškėjo priešais stūksanti pilka-raudona vila.

— Kas ten gyvena? — niūriai paklausė.

Pulkininkas trinktelėjo į stalą:

— Velniai rautų, o tatai aš visai pamiršau! Palauk, ten gyvena kažkoks žydas, banko direktorius ar kas. Prakeikimas, dabar man ima aiškėti! Vrzalai, man atrodo, kad mes užčiuopėm pėdsakus!

— Aš norėčiau apžiūrėti tą podėlį, — išsisukdamas pasakė papulkininkis.

— Tai einam. Čia, čia, — uoliai vedė pulkininkas. — Štai kur. Ant anos aukščiausios lentynos stovėjo ta dėžutė. Mary, — užrėkė pulkininkas, — nėra ko čia spoksot! Eikit ant aukšto arba į rūsį!

Papulkininkis užsimovė pirštines ir užsikorė ant palangės, kuri buvo gana aukštai.

— Išdaužta plaktuku, — tarė žiūrinėdamas langą. — Lango rėmai, žinoma, iš minkšto medžio, juos kiekvienas vaikigalis sudirbs, ponas pulkininke.

— Prakeikimas, — stebėjosi pulkininkas. — Velnio meistrai tokius prastus langus daro!

Lauke prie vartelių stovėjo du kareiviukai.

— Ten karo policija? — paklausė papulkininkis Vrzalas. — Tai gerai. Aš dar pasižiūrėsiu iš lauko. Ponas pulkininke, turiu jums patarti iki galimo įsakymo neišeiti iš namų.

— Savaime aišku, — sutiko pulkininkas. — Tiesą sakant, o kodėl?

— Kad būtumėt vietoje, jeigu kartais... Tie du kareiviai, beje, pasiliks čia.

Pulkininkas sušnopštė ir nurijo kažkokią mintį.

— Suprantu. Gal išgertum puodelį kavos? Žmona išvirtų.

— Dabar nėra kada, — sausai atsakė papulkininkis. — Apie tą pavogtą raštą apskritai niekam nesakyk, kol tave... kol iškvies. Ir dar štai kas: tarnaitei pasakyk, kad tas vagis išnešė kokius konservus, nieko daugiau.

— Bet klausyk, tą raštą tu surasi, taip? — nusiminęs sušuko pulkininkas.

— Ieškosiu, — atsakė papulkininkis ir oficialiai sumušė kulnimis.

Tą rytą sėdėjo pulkininkas Hamplas pritrenktas nelaimės. Čia regėjo, kaip ateina du karininkai jo suimti, čia vėl stengėsi įsivaizduoti, ką dabar veikia papulkininkis Vrzalas, kaip sukelia ant kojų tą didžiulį slaptą karinės informacijos tarnybos aparatą. Įsivaizdavo aliarmą generaliniame štabe ir aimanavo.

— Karloušai, — gal dvidešimtą kartą kreipėsi žmona (jau seniai apdairiai paslėpusi jo revolverį tarnaitės skrynioje), — gal norėtum ko užvalgyti?

— Nekvaršink man galvos, po velnių, — atšovė pulkininkas. — Aš manau, kad viską matė tas žydas priešais.

Žmona tik atsiduso ir nuėjo į virtuvę išsiverkti.

Tuo metu sučirškė skambutis. Pulkininkas atsistojo ir pasitempė, pasirengęs kariškai oriai sutikti karininkus, atėjusius jo suimti. („Kas tokie bus?" — svarstė neramus). Tačiau vietoj karininkų įėjo rudaplaukis žmogelis su katiliuku rankoje ir išsiepė prieš pulkininką voverės dantis:

— Atsiprašau, aš esu Pištora iš policijos komisariato.

— Ko jums reikia? — viauktelėjo pulkininkas ir nejučiomis iš pozos „ramiai" perėjo į pozą „laisvai"

— Sako, jums apvogė podėlį? — rodė dantis ponas Pištora kažkaip jau itin familiariai. — Tai aš ir atėjau.

— O kas jums darbo? — atkirto pulkininkas.

— Atsiprašau, — švytėjo ponas Pištora, — čia yra mūsų rajonas. O jūsų tarnaitė rytą pas kepėją kalbėjo, kad apvogė jūsų podėlį, tai aš ir sakau: „Ponas komisare, aš ten užbėgsiu, ką gi".

— Nėra čia ko, — nepatenkintas sumurmėjo pulkininkas. — Pavogė tik... tik skardinę su makaronais. Būkit malonus, nesirūpinkit.

— Keista, — svarstė ponas Pištora, — kad nenudžiovė nieko daugiau.

— Labai keista, — karčiai atsakė pulkininkas. — Bet dėl to nesukite galvos.

— Gal jam kas sutrukdė, — staiga nušvito mintis ponui Pištorai.

— Na tai viso labo, pone, — nukirto pulkininkas.

— Atsiprašau, — kalbėjo Pištora, nepatikliai šypsodamasis, — bet man reikėtų pirma užmesti akį į tą podėlį.

Pulkininkas norėjo vėl sugriaudėti, bet paskui pasidavė savo bėdai.

— Na eikit, — nenoriai atsakė ir nuvedė tą žmogelį į podėlį.

Pištora susidomėjęs dairėsi ankštoje kamarėlėje.

— Aišku, — patenkintas pasakė, — išdaužė langą plaktuku, čia buvo Pepekas arba Andrlikas.

— Kas toks? — griežtai paklausė pulkininkas.

— Tai Pepeko arba Andrliko darbas, bet Pepekas, rodos, sėdi. Jei būtų tik išmuštas stiklas, tai galėtų būti Dundras, Loiza, Novakas, Hosička arba Klimentas. Bet čia bus Andrlikas.

— Ar tik neapsirinkat? — burbtelėjo pulkininkas.

— Negi čia būtų koks naujas podėlių specialistas? — staiga surimtėjo Pištora. — Turbūt ne. Teisybė, ir Mertlas lupa langus laužtuvu, bet jis niekada nelenda į podėlius, niekada, pone: jis eina per tualetą ir ima tik skalbinius. — Pištora išsiepė voverės dantis. — Na aš užšoksiu pas Andrliką.

— Perduokit jam mano sveikinimus, — burbtelėjo pulkininkas.

„Neįtikėtinas dalykas, — galvojo likęs vėl vienas su savo sunkiomis mintimis, — kokia niekam tikusi ta policija. Kad bent būtų ieškoję pirštų antspaudų arba pėdų... tada jau būtų specialistų metodas, bet šitaip idiotiškai imtis tyrimo... Toli šaukia mūsų policijai iki tarptautinio špionažo išnarpliojimo! Knieti sužinot, ką dabar veikia Vrzalas“.

Pulkininkas neatsispyrė pagundai ir paskambino papulkininkiui Vrzalui; pusvalandį išsiplūdęs, pagaliau buvo sujungtas.

— Alio! — šaukė saldžiu balsu. — Čia Hamplas. Na sakyk, kiek pasistūmė... Žinau, kad nieko negali sakyt, bet jei būtum toks malonus ir pasakytum, ar jau...

Jėzaumarija, vis dar nieko? Žinau, kad čia sunkus atvejis, bet... Dar valandžiukę, Vrzalai, prašau tave. Man atėjo mintis, kad iš savo lėšų, supranti, duočiau dešimt tūkstančių tam, kas sučiups tą vagį. Daugiau neturiu, bet, žinai, už tokią paslaugą... Žinau, kad neleistina, bet aš grynai asmeniškai... Na taip, čia bus mano asmeninis reikalas, oficialiai taip negalima... O gal tą sumą padalinti tiems civiliams sekliams, ką?.. Suprantama, tu apie tai lyg ir nieko nežinai, bet jei tokiems žmonėms kažkaip prasitartum, kad pulkininkas Hamplas, girdi, pažadėjęs dešimt tūkstančių... Na gerai, tegu tai pasako tavo vachmistras. Labai prašau, bičiuli!.. Tai atleisk. Ačiū tau.

Po šito dosnaus sprendimo pulkininkui Hamplui pasidarė kiek lengviau, dabar jautėsi ir pats kiek dalyvająs gaudant tą prakeiktą vagį šnipą. Pavargęs nuo tokių išgyvenimų, jis atsigulė ant sofos ir vaizdavosi, kaip šimtas, du šimtai, trys šimtai seklių (visi rudaplaukiai ir išsiepę voverės dantis kaip tas Pištora) daro kratas traukiniuose, stabdo sienų link dumiančius automobilius, tykoja savo grobio už gatvės kampo ir staiga žengia artyn tardami: „Įstatymo vardu, eikit su manim ir nekalbėkit!“ Paskui jis susapnavo, kad laiko egzaminus iš balistikos karo akademijoje, sunkiai sudejavo ir pabudo suprakaitavęs. Kažkas skambino.

Pulkininkas Hamplas pašoko ir stengėsi susigaudyti kur kas. Tarpduryje išsišiepė voveriški pono Pištoros dantys:

— Štai aš jau čia, — prisistatė voverės dantys. — Leiskite pranešti: tai buvo jis.

— Kas? — stengėsi susivokti pulkininkas.

— Nagi Andrlikas, — nustebo Pištora ir net užčiaupė dantis. — Kas gi kitas? Juk Pepikas sėdi Pankrace.

— Ką jūs čia vis su tuo Andrliku? — nekantriai užsipuolė pulkininkas.

Pištora išsprogino savo šviesias akutes.

— Juk tai jis pavogė tuos makaronus iš podėlio, — pareiškė užsigavęs. — Jis jau tupi komisariate. Atsiprašau, bet aš atėjau pasiklausti... Tas Andrlikas tvirtina,

kad toj skardinėj jokių makaronų nebuvo, ten tiktai kažkokie popieriai. Ar jis teisybę sako?

— Vyruti, — sušuko pulkininkas net kvapo netekęs, — kur tie popieriai?

— Kišenėje, — išsiepė dantis Pištora. — Kurgi aš juos... — kalbėjo, graibydamasis liustrino švarke, — ...aha. Tai jūsų?

Pulkininkas ištraukė jam iš rankų brangų suglamžytą raštą Nr. 139/VII C SK. Akis užplūdo palengvėjimo ašaros.

— Žmogau brangiausias mano, — atsiduso, — aš nežinau, ką tau duočiau už tai. Žmon! — sušuko. — Eikš čia. Štai ponas komisaras... ponas inspektorius, ė...

— Agentas Pištora, — pasakė žmogelis, džiugiausiai parodydamas dantis.

— Jis jau surado tą pavogtą raštą, — griaudėjo pulkininkas. — Eik, žmon, atnešk taureles ir konjako. Ponas Pištora, aš jums... jūs net nenutuokiat, kaip... o, jeigu žinotumėt... išgerkit, ponas Pištora.

— Tai kad čia nieko ypatinga, — viepėsi Pištora. — Tai gėrimėlis, pone! O ta skrynutė, gerbiamoji ponia, yra komisariate.

— Velniai jos nematė, tos skrynutės, — laidė gerklę pulkininkas. — Bet, brangusis Pištora, kaip jūs taip greitai radote tą raštą? Į jūsų sveikatą, ponas Pištora!

— Ačiū, — mandagiai atsakė Pištora. — Dieve mano, juk tai vieni niekai. Kai išplėštas podėlis, einame pas Andrliką arba Pepeką, bet Pepekas dabar tupi du mėnesius Pankrace. O jeigu apšluotas aukštas, tada jau Piseckis, šlubis Tondera, Kaneras, Zima arba Houska.

— Žiūrėk tu man! — stebėjosi pulkininkas. — O klausykit: kaip tada, jeigu, pavyzdžiui, šnipinėjimas? Prosit, ponas Pištora!

— Labai žemai dėkoju... Kad šnipinėjimas ne mūsų sritis. Va jei žalvarinės rankenos, tai Čeneko ir Pinkuso darbas, varinės vielos — dabar tuo užsiima vienas vienintelis toks Toušekas, o jeigu alaus čiaupai — tai bus nagus prikišęs Hanousekas, Buchta arba Šlesingeris. Mes, pone, einam garantuotai. O seifų plėšikų — tų viso-

je respublikoje turim. Jų yra... ih!.. jų yra dabar dvidešimt septyni, bet šeši jau sėdi.

— Taip jiems ir reikia, — kraugeriškai paskelbė pulkininkas. — Išgerkit, ponas Pištora!

— Labai žemai dėkoju, — atsakė Pištora, — bet aš daug negeriu. Prašom į jūsų sveikatytę! Tie visi... ih!.. tie avantiūristai tai tau ne inteligentai, kiekvienas jų moka tik vieną numerį ir darbuojasi, kol vėl sučiumpam. Kaip tas Andrlikas. „Aha, — sako, vos mane pamatęs, — tai ponas Pištora dėl to podėlio. Ponas Pištora, ten aš nieko gero nepešiau, radau gi tik popierių gniūžtę skardinėje. Greičiau nudvėsi, negu nušvilpsi ką nors žmoniško“ — „Tai einam, — sakau jam, — avine tu, dabar gausi mažiausiai metus“

— Metus kalėjimo? — užjaučiamai atsiliepė Hamplas. — Ar ne per daug truputį?

— Bet juk tai vagystė su įsilaužimu, — iššiepė dantis Pištora. — Tai labai žemai dėkoju, pone, aš turiu dar vieną iššluotą vitriną, ten bus Klečkos arba Rudlo darbas. O jeigu ko prireiktų, teiraukitės komisariate. Užtenka pasakyti: pakvieskit poną Pištorą.

— Klausykit, pone, — tarė pulkininkas, — gal kartais jums... hm... gal už tą paslaugą... Žinote, tie popieriai... ne kažkas ten ypatinga, bet... nenorėčiau jų prarasti, suprantat? Taigi jei priimtumėt už tą paslaugą, — paskubomis baigė ir įbruko Pištorai į saują penkiasdešimt kronų.

Nustebęs ir susijaudinęs Pištora pasidarė rimtas.

— Ną ką jūs, nereikia, — atsakė, greitai brukdamas ranką su banknotu į kišenę. — Juk ten buvo vieni niekai... Labai žemai dėkoju, pone, o jei kada vėl prireiktų...

— Daviau jam penkiasdešimt kronų, — geraširdiškai paaiškino pulkininkas Hamplas žmonai. — Tokiam kvėšai būtų užtekę ir dvidešimties kronų, bet... — ponas pulkininkas didžiadvasiškai mostelėjo ranka. — Svarbiausia, kad tas prakeiktas raštas atsirado.

POETAS

Tai buvo policijai įprasta eismo nelaimė: ketvirtą valandą ryto Žitnos gatvėje automobilis pervažiavo girtą senę ir didžiausiu greičiu nulėkė. O dabar jaunas policijos valdininkas dr. Meizlikas turėjo surasti tą automobilį. Tokie jauni pareigūnai labai rimtai griebiasi darbo.

— Hm, — kalbėjo dr. Meizlikas policininkui Nr. 141, — tai jūs pamatėte už trijų šimtų žingsnių greitai lekiantį automobilį, o ant žemės — žmogaus kūną. Ką jūs pirmiausia darėte?

— Pirmiausia nubėgau prie tos suvažinėtosios, — pasakė policininkas, — suteikti jai pirmąją pagalbą.

— Pirmiausia reikėjo sužiūrėti tą automobilį, — niurnėjo dr. Meizlikas, — o jau paskui rūpintis sene. Bet galbūt, — pridūrė pieštuku kasydamasis galvą, — ir aš būčiau pasielgęs taip pat. Taigi automobilio numerio jūs nepamatėt, o ką nors daugiau žinot apie jį?..

— Man rodos, — dvejodamas pasakė policininkas Nr. 141, — kad jis buvo kažkoks tamsus. Gal mėlynas ar raudonas. Gerai nebuvo galima įžiūrėti per išmetamus dūmus.

— O Viešpatie, — aimanavo dr. Meizlikas, — tai kaip dabar nustatyti, koks ten buvo automobilis? Negi lakstysim nuo vieno šoferio prie kito ir klausinėsim: „Būkit malonus, sakykit, ar ne jūs pervažiavote senę?“ Na tai ką, gerbiamasis, ką dabar darysim?

Policininkas gūžtelėjo pečiais, parodydamas savo subordinacinį bejėgiškumą.

— Atsiprašau, — tarė, — man prisistatė vienas liudininkas, bet ir jis nieko nežino. Jis čia pat gretimais laukia.

— Tai atveskite jį, — pasakė rūškanas dr. Meizlikas, bergždžiai mėgindamas ką nors atkasti iš šykštaus

protokolo. — Prašom — jūsų pavardė, adresas? — mechaniškai paklausė, nė nepažvelgęs į liudininką.

— Kralikas Janas, mašinų inžinerijos studentas, — drąsiai išdrožė liudininkas.

— Tai jūs, pone, matėte, kaip šį rytą ketvirtą valandą nežinomas automobilis suvažinėjo Boženą Machačkovą.

— Taip, ir turiu pasakyti: kaltas šoferis. Gatvė, pone komisare, buvo visiškai tuščia, ir jei šoferis sankryžoje būtų sulėtinęs greitį...

— Ar toli jūs stovėjote? — nutraukė jį daktaras Meizlikas.

— Už dešimties žingsnių. Aš lydėjau savo bičiulį iš... iš kavinės, ir kai buvome Žitnos gatvėje...

— Kas toks jūsų bičiulis? — vėl jį nutraukė dr. Meizlikas. — Jis čia nepaminėtas.

— Jaroslavas Neradas, poetas, — atsakė liudininkas kiek pasididžiuodamas. — Bet iš jo turbūt nieko nesužinosite.

— Kodėl? — burbtelėjo dr. Meizlikas, griebdamasis už šiaudo.

— Todėl, kad jis... žinote, poetas. Kai atsitiko ta nelaimė, jis pravirko ir nubėgo namo kaip mažas vaikas. Taigi kada buvom Žitnos gatvėje, iš užpakalio atūžė pašėlusiu greičiu automobilis...

— Koks jo numeris?

— Atsiprašau, nežinau. Nepastebėjau. Aš tik įsiminiau tą pašėlusį lėkimą ir vos tik pagalvojau, kad...

— O koks buvo tas automobilis? — nutraukė dr. Meizlikas.

— Keturių taktų vidaus degimo variklis, — žinovo tonu pasakė liudininkas. — O apie automobilių markes aš apskritai neišmanau.

— Kokios buvo spalvos? Kas jame sėdėjo? Ar atviro, ar uždaro tipo?

— Nežinau, — atsakė sutrikęs liudininkas. — Rodos, kad tai buvo juodas automobilis, bet gerai neįsižiūrėjau, nes tada, kai atsitiko ta nelaimė, aš kalbėjau su Neradu: žiūrėk, tie niekšai suvažinėjo žmogų ir nė nesustojo!

— Hm, — numykė nepatenkintas dr. Meizlikas, — tai visai natūrali moralinė reakcija, bet man kur kas svarbiau, jei būtumėt įsidėmėję automobilio numerį. Mane tiesiog stulbina, pone, kokie tie žmonės nepastabūs. Jūs štai žinote, kad šoferis kaltas, jūs apskritai teisingai samprotaujate, kad tie žmonės niekšai, bet į numerį nepažvelgėte. Samprotauti gali kiekvienas, o rimtai, dalykiškai įsidėmėti daiktus... Ačiū jums, ponas Kralikai, nebetrukdysiu jūsų.

Po valandos policininkas Nr. 141 paskambino prie poeto Jaroslavo Nerado durų. Taip, poetas namie, bet miega. Poetas už durų išpūtė mažas suglumusias akutes į policininką — niekaip negalėjo prisiminti, ką būtų iškrėtęs. Pagaliau suprato, kam jį šaukia policija.

— Ar būtinai? — paklausė nepasitikėdamas. — Aš gi nieko neprisimenu, naktį buvau truputį...

— Apkaušęs, — supratingai pasakė policininkas. — Pone, aš pažįstu daug poetų. Na tai, pone, renkitės. Ar man palaukti?

Paskui poetas ir policininkas įsileido į kalbas apie naktinius restoranus, apie gyvenimą apskritai, apie ypatingus dangaus reiškinius ir daugelį kitų dalykų, tik politika abiem buvo svetima. Taip bičiuliškai ir pamokomai šnekučiuodamiesi, jie atėjo į policiją.

— Jūs poetas Neradas Janas? — kreipėsi į jį dr. Meizlikas. — Ponas liudininke, jūs matėte, kaip nežinomas automobilis pervažiavo Boženą Machačkovą.

— Taip, — atsiduso poetas.

— Ar galėtumėt man pasakyti, koks ten buvo automobilis? Ar atviras, ar uždaras, kokios spalvos, kas jame sėdėjo, koks jo numeris?

Poetas įtemptai galvojo.

— Nežinau, — prisipažino, — aš į tai nekreipiau dėmesio.

— Neprisimenat jokios detalės? — mygė Meizlikas.

— Kur ten! — nuoširdžiai atsakė poetas. — Žinote, aš apskritai nekreipiu dėmesio į detales.

— Atsiprašau, tai ką jūs išvis įsidėmėjot? — ironiškai paklausė dr. Meizlikas.

— Tą bendrą nuotaiką, — neryžtingai pasakojo poetas. — Žinote, tą tuščią gatvę... tokią ilgą... apyaušriu... ir kaip ta moteris ten liko gulėti... — Staiga jis pašoko. — O aš apie tai šį tą parašiau parėjęs namo! — pasigraibęs visose kišenėse, išsitraukė daugybę vokų, sąskaitų ir kitokio šlamšto. — Ne, ne tas, — murmėjo, — ir čia ne tas... va turbūt šitas, — nusprendė įsigilinęs į užrašus ant vieno voko antros pusės.

— Parodykite man, — maloniai paprašė dr. Meizlikas.

— Čia nieko nėra, — gynėsi poetas. — Bet jei norite, aš jums perskaitysiu.

Ir išplėtęs degančias akis, dainingai nutęsdamas ilguosius balsius, pradėjo deklamuoti:

komanda nuskamba sustoti
lygiuojasi tamsių namų rikiuotė
aušra jau mandolina groja
ko tu mergaite raudonuoji
automobilis 120AJ nuneš mus į pasaulio kraštą
gal kur į Singapūrą karštą
sustokite sustokite lekia automobilis
dulkėse karšta mūs meilė guli
mergaitė gėlelė palaužta
gulbės kaklas krūtų būgnas ir lazdelės
kam šitiek ašarų upelių

— Štai ir viskas, — pasakė Jaroslavas Neradas.

— Atsiprašau, — tarė dr. Meizlikas, — ką visa tai turi reikšti?

— Ogi tą automobilio nelaimę, — nustebo poetas. — Ir ko čia nesuprasti?

— Manau, kad daug ko, — kritiškai atsiliepė dr. Meizlikas. — Iš viso šito aš nematau, kad liepos penkioliktą dieną ketvirtą valandą ryto Žitnos gatvėje automobilis numeris toks ir toks pervažiavo šešiasdešimtmetę girtą elgetą Boženą Machačkovą, sužeistoji nugabenta į miesto ligoninę ir kovoja su mirtimi. Apie šiuos faktus jūsų eilėraštyje, pone, kiek pastebėjau, neužsimenama. Taip.

— Tai tik žalia išorinė realybė, — atsakė poetas, maigydamas nosį. — O eilėraštis — tai vidinė realybė, kurią anoji sukelia poeto pasąmonėje, suprantate? Visokios regos ir klausos asociacijos. Ir skaitytojas turi į jas pasinerti, — priekaištaudamas pareiškė Jaroslavas Neradas. — Tada ir supras.

— Tai va kaip! — sušuko dr. Meizlikas. — Arba palaukit, paskolinkite man tą savo opusą. Ačiū. Štai čia, hm: „lygiuojasi tamsių namų rikiuotė“ Būkit malonus, paaiškinkite...

— Juk čia Žitnos gatvė, — ramiai atsakė poetas. — Tokios dvi eilės namų, suprantate?

— O kodėl negali būti, pavyzdžiui, Nacionalinis prospektas? — skeptiškai paklausė dr. Meizlikas.

— Nes jis nėra toks tiesus, — nuskambėjo užtikrintas atsakymas.

— Tada toliau: „aušra jau mandolina groja... Na, tegu bus. „ko tu mergaite raudonuoji...“ Sakykit, iš kur čia ta mergaitė?

— Aušra, — lakoniškai pasakė poetas.

— A, atsiprašau. „automobilis 120AJ nuneš mus į pasaulio kraštą“ Na?

— Turbūt atvažiavo tas automobilis, — paaiškino poetas.

— Jis turėjo 120AJ?

— Aš nežinau, tai reiškia, kad važiavo greitai, lyg būtų norėjęs nulėkti į tolimiausią pasaulio kraštą.

— Ak taip, „gal kur į Singapūrą...“ Viešpatie, sakykite, kodėl į Singapūrą?

Poetas gūžtelėjo pečiais.

— Aš nežinau. Gal todėl, kad ten yra malajiečiai.

— O ką bendra turi tas automobilis ir malajiečiai? Ką?

Poetas nusiminęs pasimuistė.

— Gal tas automobilis buvo rudas, kaip manote? — pasakė susimąstęs. — Kažkas rudas ten tikrai buvo. Kitaip iš kurgi ten atsiras Singapūras?

— Va matot, — tarė dr. Meizlikas, — kitiems tas automobilis buvo raudonas, mėlynas ir juodas. Tai ką man dabar pasirinkti?

— Pasirinkite rudą, — patarė poetas. — Tai maloni spalva.

— „dulkėse karšta mūs meilė guli mergaitė gėlelė palaužta," — skaitė toliau dr. Meizlikas. — O palaužta gėlelė — tai ta elgeta?

— Negi rašysiu apie girtą elgetą, — atkirto užsigavęs poetas. — Tai tiesiog moteris, suprantate?

— Aha. O kas gi čia: „gulbės kaklas krūtų būgnas ir lazdelės". Laisvos asociacijos?

— Parodykit, — paprašė nustebęs poetas ir palinko prie popieriaus. — „gulbės kaklas krūtų būgnas ir lazdelės..." Kas čia galėtų būti?

— Kaip tik šito ir aš klausiu, — kandokai burbtelėjo dr. Meizlikas.

— Palaukit, — suko galvą poetas, — ten kažkas turėjo būti, kas man priminė... Klausykit, ar kartais jums dvejetas neatrodo kaip gulbės kaklas? Žiūrėkit, — ir pieštuku parašė 2.

— Aha, — susidomėjo dr. Meizlikas. — Na o tos krūtys?

— Juk tai 3, du apvalumai, ar ne? — stebėjosi poetas.

— Dar ten yra būgnas ir lazdelės, — įsitempęs tėškė policijos pareigūnas.

— Būgnas ir lazdelės, — samprotavo poetas Neradas, — būgnas ir lazdelės... čia turbūt penketas, ką? Pažvelkit, — pasakė ir nupiešė 5. — Šis pilvelis yra lyg būgnas, o viršuje lazdelės...

— Palaukit, — pasakė dr. Meizlikas ir parašė ant lapuko 235. — Ar jūs esate tikras, kad to automobilio numeris 235?

— Aš išvis jokių skaitmenų nepastebėjau, — ryžtingai pareiškė Jaroslavas Neradas. — Bet kažkas tokio ten turėjo būti... iš kurgi visa tai būčiau parašęs? — stebėjosi įsiskaitydamas eilėraštį. — O žinote, ta vieta geriausia visame eilėraštyje.

Po poros dienų dr. Meizlikas užėjo pas poetą; šįkart jis nemiegojo, tačiau turėjo kažkokią merginą ir tuščiai ieškojo laisvos kėdės policijos pareigūnui pasodinti.

— Aš tuojau bėgu, — tarė dr. Meizlikas. — Tik užėjau jums pasakyti, kad iš tikrųjų to automobilio numeris buvo 235.

— Kokio automobilio? — nustebo poetas.

— Gulbės kaklas krūtų būgnas ir lazdelės, — išdrožė vienu atsikvėpimu dr. Meizlikas. — Ir Singapūras taip pat.

— A, jau atsimenu, — susigriebė poetas. — Štai matote, čia ir yra toji vidinė realybė. Gal norite, kad paskaityčiau jums porą kitų eilėraščių? Dabar juos jau suprasite.

— Gal kitą kartą, — paskubėjo atsakyti policijos pareigūnas. — Kai man vėl pasitaikys toks atvejis.

REKORDAS

— Ponas teisėjau, — kreipėsi žandaras Heida į apylinkės teisėją Tučeką. — Turim čia vieną sunkų kūno sužalojimą. Po perkūnais, na ir karšta!

— O jūs įsitaisykit patogiau, — patarė jam ponas teisėjas.

Heida pastatė šautuvą į kampą, numetė šalmą ant grindų, nusijuosė diržą ir atsisegiojo mundurą.

— Uf, — atsiduso. — Prakeiktas šunsnukis! Ponas teisėjau, tokio atvejo aš dar neturėjau. Tik pažiūrėkit. — Po šių žodžių pakėlė kažkokį sunkų, susuktą į mėlyną nosinę daiktą, kurį anksčiau buvo padėjęs prie durų, atrišo mazgelius ir išvyniojo akmenį didumo sulig žmogaus galva. — Jūs tik pažiūrėkit į jį, — atkakliai pakartojo.

— Ir kas čia tokio? — paklausė teisėjas, bakstelėjęs pieštuku į luitą. — Paprasčiausias akmuo, ką?

— Taip, ir geras gabalas, — patvirtino Heida. — Taigi leiskite pranešti, ponas teisėjau: Lysickis Vaclavas, plytinės darbininkas, devyniolikos metų, gyvenantis ten pat plytinėje... jau užrašėte?.. sviedė čia pridedamą akmenį — svoris penki kilogramai devyni šimtai keturiasdešimt devyni gramai — į Pudilą Františeką, ūkininką, gyvenantį Žemutiniame Ujezde Nr. 14... jau užrašėte?.. pataikė į kairį petį ir to veiksmo padariniai — sąnario sužalojimas ir raktikaulio bei žastikaulio lūžis, kraujuojanti peties raumens žaizdą, sausgyslių ir raumens maišelio plyšimas — jau užrašėte?

— Jau, — atsakė teisėjas. — Ir kas gi čia ypatinga?

— Jūs tik akis išpūsit, ponas teisėjau, — rimtai paskelbė Heida. — Aš jums viską papasakosiu iš eilės. Taigi jau prieš tris dienas mane pašaukė tas Pudilas. Jūs jį pažįstate, ponas teisėjau.

— Pažįstu, — tarė teisėjas. — Turėjome su juo čia reikalų vieną kartą dėl lupikavimo, o kitą... hm...

— Už azartinį kortų lošimą. Tai va tas Pudilas. Žinote, jis turi trešnių sodą, prieinantį iki upės, o ji, Sazava, ten daro vingį ir todėl platesnė negu kitur. Taigi tas Pudilas rytą šaukia mane, kad jam kažkas atsitikę. Randu jį gulint lovoj, dejuoja ir keikiasi. Girdi, vakar vakare ėjęs pasižiūrėti sodo ir ten užtikęs medyje kažkokį vaikiščią, grūdantį į kišenes trešnes. Žinote, tas Pudilas toks pasiutėlis, tai išsitempė už kojos berniūkštį iš medžio ir ėmė lupti diržu. Tuo metu jam kažkas ėmė šaukti iš kito kranto: „Pudilai, palik tą vaikiščią!" O tas Pudilas truputį neprimato, manau, kad per tą gėrimą, taigi tik įžiūrėjo, kad kitame krante kažkas stovi ir spokso į jį, todėl dėl viso pikto atsikirto: „O kas tau darbo, valkata!" — ir dar smarkiau lupo tą berniūkštį. „Pudilai, — riktelėjo žmogus kitame krante, — paleisk tą vaikiščią, girdi?" Pudilas pagalvojo: o ką tu man padarysi, tad tik šūktelėjo: „Pabučiuok man žinai kur, avigalvi tu!" Vos taip pasakęs, beregint atsidūręs ant žemės su baisiais kairio peties skausmais, o tas vyras aname krante atsiliepė: „Aš tau parodysiu, kelme netašytas!" Tik paklausykite, tą Pudilą reikėjo nešte parnešti, nė atsistoti negalėjo, o šalia jo gulėjo šitas akmuo. Dar naktį parvežė daktarą, daktaras norėjo išgabenti Pudilą į ligoninę, nes visi kaulai buvo sutratinti, sako, ta kairė ir liks luoša. Tačiau Pudilas dabar, per javapjūtę, į ligoninę nenori. Tada rytą pasiuntė pašaukti mane, kad tą susną nevidoną, tą jautį, kuris jam šitaip padarė, įkiščiau į cypę. Na gerai. Bet klausykit, kai man parodė tą akmenį, aš akis išpūčiau: tai liditas su kažkokiais sulfidais ir dargi sunkesnis, negu pažiūrėjus atrodo. Pakilnokit, aš iš akies nustačiau: šeši kilogramai... apsirikau tik per penkiasdešimt vieną gramą. Brolyčiai, tokį akmenį nusviesti reikia sugebėjimo. Paskui nuėjau pasižiūrėti į tą sodą ir upę. Išgulėta žolė — ten buvo nugriuvęs Pudilas, nuo tos vietos dar du metrai iki vandens, o upė, pone, iš pirmo žvilgsnio atrodo gerų keturiolikos metrų pločio, nes ten daro vingį. Ponas teisėjau, aš ėmiau šaukti, net pašokau ir sakau: greitai atneškit man aštuoniolika met-

rų špagato! Paskui įsmeigiau kuoliuką toj vietoj, kur buvo nugriuvęs tas Pudilas, pririšau virvelę ir, įsikandęs kitą jos galą, nuplaukiau į aną krantą. Ir ką jūs pasakytumėt, ponas teisėjau: to špagato kaip tik užteko iki kito kranto, o ten dar gabalas šlaito ir tik ant viršaus eina takas. Viską aš tris kartus išmatavau: nuo kuoliuko iki to tako — tiksliai devyniolika metrų ir dvidešimt septyni centimetrai.

— Gerbiamasis, — tarė teisėjas Heidai,, — tai neįmanomas daiktas, devyniolika metrų — šitoks atstumas. Klausykit, o gal tas vyras stovėjo vandeny, kur nors vidury upės?

— Man irgi buvo šovusi tokia mintis, — atsakė Heida. — Ponas teisėjau, nuo vieno iki kito kranto gylis apie du metrai, nes ten yra toks vingis. O šlaite dar liko to akmens išgulėta duobutė, nes anas krantas buvo kai kur išgrįstas, kad vanduo nepagraužtų. Tas vyras, išlupęs šlaito akmenį, galėjo jį sviesti tik nuo tako, nes vandeny būtų neįstengęs, o nuo atšlaitės — nuslydęs. Vadinasi nusviedė net devyniolika metrų ir dvidešimt septynis centimetrus. Suprantat, ką tai reiškia?

— Gal turėjo svaidyklę, — netvirtai spėliojo teisėjas.

Heida priekaištingai į jį pasižiūrėjo.

— Ponas teisėjau, jūs, matyt, niekada nesinaudojote svaidykle. Tai pamėginkit su ja sviesti dvylikos svarų akmenį. Jums reikėtų katapultos. Pone, aš su tuo akmeniu plūkiausi dvi dienas: vis bandžiau pasidaryti kilpą ir su ja įsisukti, suprantat, kaip kūjo metikas. Ir pasakysiu jums, akmuo išsprūsta iš bet kokios kilpos. Ne, pone, ten buvo grynas rutulio stūmimas. O jūs žinot, — sušuko įsikarščiavęs, — žinot, ką tai reiškia? Tai pasaulio rekordas. Taip.

— Ką jūs kalbat! — apstulbo teisėjas.

— Pasaulio rekordas, — iškilmingai pakartojo žandaras Heida. — Tiesa, sportinis rutulys sunkesnis, sveria septynis kilogramus, o šių metų rutulio stūmimo rekordas yra šešiolika metrų be jokių centimetrų. Devyniolika metų, pone, laikėsi rekordas penkiolika su puse metrų, ir tik šiemet vienas amerikonas, kuo jis ten pavar-

de, lyg Kukas, o gal Hiršfeldas, nustūmė beveik šešiolika. Taigi stumdamas šešių kilogramų rutulį galėjo pasiekti aštuoniolika arba devyniolika metrų. O mes čia turim dvidešimt septyniais centimetrais daugiau! Ponas teisėjau, tas bernas nustumtų sportinį rutulį gerus šešiolika metrų dar su ketvirčiu, ir be treniruočių! Viešpatie, šešiolika metrų su ketvirčiu! Žinok tamsta, aš senas atletas, Sibire vyrai visada šaukdavo: „Heida, nusviesk ją ten..." — atseit rankinę granatą, suprantat? O Vladivostoke varžiausi su Amerikos jūreiviais, aš nustūmiau sportinį rutulį keturiolika, bet jų kapelionas pasiekė keturiais taškais daugiau. Velniai rautų, prisisvaidėme mes ten Sibire! Bet šitą akmenį, pone, numečiau tik penkiolika su puse metro, daugiau neišspaudžiau. Devyniolika metrų! Po perkūnais, pagalvojau, tą berną turiu surasti, jis pasieks mums rekordą. Įsivaizduojat, nušvilps Amerikai rekordą!

— Kaip tas Pudilas? — priminė teisėjas.

— Velniop tą Pudilą! — sušuko Heida. — Aš paskelbiau nežinomo pasikėsintojo į pasaulio rekordą paiešką, juk tai visos tautos interesas, ar ne? Taigi pirmiausia jam garantavau, kad nebus baudžiamas už tą Pudilą.

— Na na, — užprotestavo teisėjas.

— Palaukit, garantavau, kad nebus baudžiamas, jei tikrai persvies šešių kilogramų akmenį per Sazavą. Apylinkių seniūnams išdėsčiau, koks čia būtų garbingas pasiekimas, kad apie jį rašytų viso pasaulio laikraščiai ir pasakiau, kad tas bernas už tai uždirbtų krūvą tūkstančių. Jėzaumarija, ponas teisėjau, nuo to momento visų apylinkių jaunimas metė javapjūtę ir dūmė į tą šlaitą svaidyti akmenų į kitą krantą. Atšlaitė jau visai išardyta, dabar laupo visokius riboženklius ir griauna akmenines tvoras, kad turėtų ką svaidyt. O vaikiščiai, tie nutrūktgalviai, svaido akmenis po visus kaimus, jau yra užmuštų vištų... O aš stoviu ant šlaito ir stebiu, žinoma, niekas nenumeta toliau kaip iki upės vidurio... pone, jos vaga, manau, jau iki pusės užversta akmenimis. Ir štai vakar pavakare atvedė man vyruką: čia, girdi, tas, kur anuo akmeniu primušė Pudilą. Va pamatysit jį, tokį die-

gą, jis laukia už durų. „Klausyk, Lysicki, — sakau jam, — tai tu sviedei šitą akmenį į Pudilą?“ — „Aha, — atsako, — tas Pudilas mane plūdo, aš įsiutau, o po ranka kito akmens nebuvo...“ — „Štai čia tau kitas toks akmuo, — pasiūliau, — dabar nusviesk jį į Pudilo krantą, bet jeigu nenusviesi, paukšteli, aš tau išdulkinsiu plunksneles!“ Tada jis paėmė tą akmenį — o letenos kaip lopetos — atsistojo ant šlaito ir užsimojo. Žiūriu, jokios technikos neturi, jokio stiliaus, nedirbo nei kojomis, nei liemeniu ir — pliumt! — numetė akmenį į vandenį apie keturiolika metrų, žinoma, toloka, tačiau... Gerai, aš jam rodau: „Tu negrabaila, reikia atsistoti taip, kairį petį nugręžus atgal, o kai sviedi, tai kartu pavaryti pirmyn ir tą petį, supranti?“ — „Aha“, — atsakė jis, perkreipęs veidą lyg šventas Jonas Nepomukas, ir — pliumt! — nusviedė akmenį dešimt metrų. Žinot, aš įtūžau: „Tu, valkata, — rėkiu, — tai tu pataikei tam Pudilui? Meluoji!“ — „Ponas vachmistre, — sako jis, — kaip Dievą myliu, jam pataikiau, tegu tik Pudilas ten atsistoja, aš tikrai iki jo, to šuns pasiutusio, nusviesiu“. Pone, nulekiu tada pas tą Pudilą ir prašau, atseit, ponas Pudilai, paklausykit, čia pasaulio rekordo klausimas, maldauju: eikit plūstis ant to savo kranto, tas plytininkas svies į jus dar kartą... Ir nepatikėsit, ponas teisėjau: tas Pudilas — ne ne, neisiu už jokius pinigus. Matot, tie žmonės neturi jokių aukštesnių interesų. Ir vėl aš einu pas tą Vašeką, tą plytininką. „Sukčiau tu, — rėkiu ant jo, — neteisybė, kad sumušei Pudilą, nes jis sako, kad ten buvęs kitas“. — „Melas, — atkerta Lysickis, — tai mano darbas“. — „Tada įrodyk, — užsispiriu, — kad numeti taip toli!“ O Vašekas tik juokiasi kasydamasis: „Ponas vachmistre, — sako, — taip nei iš šio, nei iš to aš nemoku, bet į tą Pudilą pataikysiu visada, ant jo aš įsiutęs“ — „Vašekai, — kalbinu jį gražiuoju, — jei nusviesi, paleisiu, o jei nenusviesi, tada tūpsi už sunkų kūno sužalojimą, už to Pudilo suluošinimą ir gausi, nedorėli, už tai pusę metų“ — „Na ir atsėdėsiu žiemą“, — atsakė tas Vašekas, o aš tada įstatymo vardu jį areštavau. Dabar laukia koridoriuje. Ponas teisėjau, kad jūs iš jo išgautumėt, ar jis tikrai sviedė tą akmenį, ar tiktai giria-

si! Aš manau, jis išsigąs ir išsigins, bet paskui jam, valkatai, įkrėsti bent mėnesį už valdžios apgaudinėjimą arba sukčiavimą. Beje, sporte meluoti negalima, už tai reikia griežtai bausti, pone. Aš jį įvesiu.

— Tai jūs tas Vaclavas Lysickis? — kreipėsi apylinkės teisėjas, griežtai žvelgdamas į šviesiaplaukį įstatymų pažeidėją. — Jūs prisipažįstat, kad siekdamas padaryti Františekui Pudilui tyčinį kūno sužalojimą, sviedėte į jį šitą akmenį ir sunkiai sužeidėte. Tai teisybė?

— Atsiprašau, ponas teisėjau, — pradėjo kaltininkas, — buvo taip: tas Pudilas ten pliekė kažkokį berniūkštį, o aš jam šaukiau per upę, kad liautųsi, tada jis pradėjo mane plūsti...

— Ar sviedėte šitą akmenį, ar ne? — užsipuolė teisėjas.

— Taip, sviedžiau, — atsakė suglumęs kaltininkas, — bet jis mane plūdo, tai aš nustvėriau šitą akmenį...

— Po perkūnų! — riktelėjo teisėjas. — Kam jūs meluojat, žmogau? Ar nežinot, kad už valdžios apgaudinėjimą gresia didelė bausmė? Mes gerai žinome, kad to akmens nesviedėt!

— Atsiprašau, sviedžiau, — mikčiojo jaunasis plytininkas, — bet Pudilas pasakė, kad pabučiuočiau jam į...

Teisėjas klausiamai pažvelgė į žandarą Heidą, kuris bejėgiškai gūžtelėjo pečiais.

— Nusirenkit! — riktelėjo teisėjas apstulbusiam kaltininkui. — Greičiau, greičiau... ir kelnes! Aišku?

Dabar jaunasis milžinas stovėjo kaip Dievas sutvėrė ir drebėjo, tikriausiai bijojo, kad jį kankins, kad taip jau reikia.

— Pažvelkit, Heida, į šį deltinį raumenį, — kalbėjo teisėjas Tučekas. — Ir į šį dvigalvį raumenį... Ką jūs pasakysit?

— Na, šitie neblogi, — žinovo tonu pasakė Heida. — Tačiau pilvo raumenys nepakankamai išvystyti. Ponas teisėjau, rutulio stūmimui reikia tvirtų pilvo raumenų, juk žinot, kaip tada sukasi liemuo.

— Klausykit, — murmėjo teisėjas, — vis dėlto nieko pilvas, žiūrėkit, kokie gumburiai. Velniai griebtų, tai bent krūtinės ląsta! — pasakė, dūręs pirštu į auksinius Vašeko krūtinės pūkus. — Bet kojos silpnos, šitų kaimiečių apskritai menkos kojos.

— Todėl, kad nesimankština, — kritiškai pareiškė Heida. — Argi čia kojos? Pone, stūmikui reikia galingų kojų!

— Apsigręžkit! — užriko teisėjas ant jaunojo plytininko. — Na o kaip nugara?

— Cia, prie peties, gera, — nusprendė ponas Heida, — bet žemiau — niekai, šito berno liemuo neturi jokios mosto jėgos. Aš manau, ponas teisėjau, kad ne jis sviedė.

— Na, apsirenkit, — užsipuolė teisėjas plytininką. — Klausykit, žmogau, paskutinis žodis: ar sviedėte tą akmenį, ar ne?

— Sviedžiau, — burbtelėjo Vaclavas Lysickis, užsispyręs kaip ožys.

— Asile, — rėkė teisėjas, — jei sviedei tą akmenį, padarei sunkų kūno sužalojimą, o už tai krašto teismas įkrės kelis mėnesius, suprantat? Taigi liaukitės pūstis ir prisipažinkit, kad su tuo akmeniu viską prasimanėt, tada aš duosiu jums tik tris paras už valdžios apgaudinėjimą ir galėsite sau eiti, tai kaip, ar pataikėte tuo akmeniu Pudilui, ar ne?

— Pataikiau, — niūriai atsakė Vaclavas Lysickis. — Jis gi mane per tą upę plūdo...

— Išveskit jį! — sušuko teisėjas. — Prakeiktas mulkintojas!

Netrukus per duris dar kartą kyštelėjo galvą žandaras Heida.

— Ponas teisėjau, — kerštingai pasakė, — įkrėskit jam dar už svetimo turto žalojimą, juk jis išlupo akmenį iš to šlaito, o dabar jau visas šlaitas išardytas.

SELVINO BYLA

— Hm, kokia buvo mano veiklos viršūnė, atseit toks laimėjimas, kuris suteikė man daugiausia džiaugsmo? — pasinėrė į prisiminimus maestro Leonardas Undenas, įžymus poetas, Nobelio premijos laureatas ir taip toliau. — Ak, jaunieji bičiuliai, mano amžiaus žmogui nelabai berūpi visokie laurai, ovacijos, meilužės ir kitos panašios kvailystės, tuo labiau, kad viskas jau seniai nugarmėjo į praeitį. Kol žmogus jaunas, viskuo mėgaujasi, ir asilas būtų, jei taip nedarytų, tačiau jaunystėje jis neturi už ką susikurti malonumų. Iš tikrųjų gyvenimas turėtų klostytis iš kito galo: pirmiausia žmogui derėtų būti senam, užgulus dirbti mėgstamą darbą, nes kitkam jis netikęs; tik paskui pagaliau sulauktų jaunystės ir naudotųsi savo ilgo gyvenimo vaisiais. Na matot, senis jau nusišnekėjo. Ką aš čia dar norėjau pasakyti? Aha, koks buvo mano didžiausias laimėjimas? Žinote, tai anaiptol ne mano dramos ir ne mano knygos, nors buvo laikai, kada mano knygos tikrai buvo skaitomos; visos mano veiklos viršūnė — tai Selvino byla.

Aišku, jūs nelabai ir žinot, kaip ten buvo, juk prabėgo jau dvidešimt šešeri, ne, dvidešimt devyneri metai. Taigi prieš dvidešimt devynerius metus vieną gražią dieną ateina pas mane tokia žilagalvė, smulkutė, juodai apsitaisiusi moteris ir, dar nespėjus man maloniai pasiteirauti, — o tada šis bruožas buvo labai vertinamas, — ko jai reikia, ji tik klupt prieš mane ant kelių ir pravirko. Nežinau, kaip jūs, bet aš negaliu žiūrėti į moters ašaras.

— Pone, — kreipėsi ta moteris, kai aš ją kiek apraminau, — jūs poetas, dėl jūsų meilės žmogui maldauju: išgelbėkit mano sūnų! Tikriausiai skaitėt laikraščiuose apie Franko Selvino bylą...

Aš tada turbūt atrodžiau it barzdotas kūdikis — nors laikraščius skaičiau, bet jokios Franko Selvino bylos nebuvau pastebėjęs. Tad, kiek susigaudžiau iš raudų ir atodūsių, istorija tokia: jos vienturtis sūnus, dvidešimt dvejų metų Frankas Selvinas, ką tik buvo nuteistas sunkiųjų darbų kalėjimu iki gyvos galvos už tai, kad, siekdamas apiplėšti, nužudęs savo tetą Sofiją; prisiekusiųjų akimis, sunkinanti aplinkybė buvo tas faktas, kad jis neprisipažino padaręs šį nusikaltimą.

— Juk jis nekaltas, pone, — dejavo Selvinova, — prisiekiu, kad nekaltas! Tą nelemtą vakarą man pasakė: „Mama, man skauda galvą, eisiu pasivaikščioti už miesto“ Todėl, pone, jis ir negali įrodyti savo alibi! Kas gi atkreips dėmesį į jaunuolį, jeigu netyčia ir sutiks jį? Mano Frantikas buvo truputį lengvabūdis berniukas; bet juk ir jūs buvote jaunas! Pagalvokit, pone, jam tik dvidešimt dveji metai! Argi galima šitaip pražudyti visą jauno žmogaus gyvenimą?

Ir taip toliau. Žinot, jeigu būtumėt matę tą sugniuždytą žilaplaukę motiną, jūs taip pat būtumėt supratę kaip ir aš tada: viena baisiausių kančių — bejėgė užuojauta. Na ką čia jums pasakoti: galų gale jai daviau žodį, kad padarysiu viską, ką tik galėsiu ir nesitrauksiu, kol šią istoriją išsiaiškinsiu, ir prisiekiau, jog tikiu, kad jos sūnus nekaltas. Už tai ji norėjo išbučiuoti man rankas. Kai ta vargšė senutė dėkojo, aš pats prieš ją kone atsiklaupiau. Įsivaizduojat, kaip kvailai atrodo žmogus, kada jam kas nors dėkoja lyg pačiam Dievui.

Ką gi, nuo šios valandėlės Franko Selvino byla tapo mano gyvybiniu reikalu. Pirmiausia, aišku, išstudijavau proceso dokumentus. Klausykit, dar niekada nebuvau matęs taip atmestinai spręstos bylos, tai buvo tiesiog juridinis skandalas. O atsitikimas iš tikrųjų labai paprastas: vieną naktį minėtos tetos Sofijos tarnaitė, kažkokia Ana Solarova, psichiškai nepilnavertė, penkių dešimčių metų, išgirdusi žingsnius panelės, tai yra tetos Sofijos, kambaryje. Tada ji nuėjusi pasižiūrėti, kodėl panelė nemiega, ir, įžengusi į miegamąjį, pamatė kažkokį vyriškį per atidarytą langą šokant į sodą. Toji moteris pakėlusi baisų riksmą, o kai sulėkė kaimynai su žiburiu,

rado ant grindų panelę Sofiją, pasmaugtą jos pačios rankšluosčiu. Komoda, kur ji laikė savo pinigus, atidaryta, dalis skalbinių išmėtyta, o pinigai likę — matyt, įėjusi tarnaitė išgąsdino žudiką. Štai kokie faktai.

Rytojaus dieną buvo suimtas Frankas Selvinas. Toji tarnaitė parodė, kad pažinusi jaunąjį poną, kai jis šokęs per langą. Nustatyta, kad tą valandą jis nebuvęs namie: sugrįžęs maždaug po pusvalandžio ir iš karto nuėjęs gulti. Vėliau dar išaiškėjo, kad tas kvailas vaikėzas turėjo skolų. Paskui atsirado kažkokia liežuvautoja, kuri rimčiausiai parodė, kad kelios dienos prieš nužudymą teta Sofija sakiusi, jog pas ją buvęs sūnėnas Frankas ir prašęs paskolinti kelis šimtus, o kai ji atsisakiusi — buvo baisiai šykštuolė! — Frankas esą prasitaręs: „Saugokitės, teta, gali atsitikti tokių dalykų, kad visi aiktelės..." Tai ir viskas apie Franką.

O dabar pasižiūrėkim į patį procesą. Jis truko vos pusdienį. Frankas Selvinas atkakliai teigė, kad jis nekaltas, kad buvo išėjęs pasivaikščioti, paskui patraukęs tiesiai namo ir atsigulęs. Nė vienam liudininkui nebuvo pritaikyta kryžminė apklausa. Franko advokatas, paskirtas, žinoma teismo, nes pati Selvinova geresniam advokatui pasamdyti neturėjo pinigų, buvo toks senas geraširdis idiotas, kad prašė atsižvelgti į savo nevykėlio kliento jaunystę ir su ašaromis akyse meldė kilniaširdžius teisėjus pasigailėjimo. Prokuroras taip pat daug nekvaršino sau galvos, griaudėjo ant prisiekusiųjų, kad jie ką tik prieš Franko Selvino procesą išteisino du nusikaltėlius. Kur, girdi, nusiristų visuomenė, jei kiekviena piktadarybė liktų nenubausta dėl abejingo liaudies teisėjų gailestingumo ir nuolaidžiavimo?.. Atrodo, kad prisiekusieji pripažino šį argumentą ir panoro įrodyti, kad jų nereikės smerkti už gailestingumą ir nuolaidžiavimą: vienuolika balsų jie paprasčiausiai nusprendė, kad Frankas Selvinas kaltas žmogžudyste. Štai ir visa byla.

Žinot, kai tatai išsiaiškinau, iš nevilties tiesiog tūžau, širdis virte virė, nors aš ir ne juristas, o gal kaip tik todėl, kad ne juristas. Jūs pagalvokit: pagrindinė liudininkė — psichiškai nepilnavertė, be to, jai beveik penkiasdešimt metų, taigi turbūt klimakso periodas, o tai

neabejotinai mažina jos parodymų patikimumą. Tą per langą šokantį žmogų ji matė naktį, o kaip vėliau išaiškinau, naktis tada buvo šilta, bet labai tamsi, taigi moteris negalėjo net apytikriai pažinti vyriškio. Tamsoje nenustatysi nė žmogaus ūgio, šitai aš pats esu kruopščiai patikrinęs. Ir dar: minėtoji moteris tiesiog isteriškai neapkentė jaunuolio, to Franko Selvino, nes jis, girdi, iš jos šaipydavęsis: vadindavęs ją baltaranke Heba, o Ana Solarova kažkodėl tai laikė mirtinu įžeidimu.

Antras dalykas: teta Sofija neapkentė savo sesers Selvinovos, jos iš tiesų nė nesikalbėjo, ta senmergė nenorėjo Franko motinos net vardo girdėti. Jei teta Sofija ir kalbėjo, kad Frankas jai kažkaip grasinęs, tai tos kalbos tikrai galėjo būti prasimanytos iš senmergiškos tūžmasties, siekiant seserį pažeminti. O pats Frankas buvo vidutinių gabumų vyrukas, tarnavo raštininku kažkokioj kanceliarijoj, turėjo merginą, kuriai siuntinėjo sentimentalius laiškus ir prastus eilėraščius, įbrido į skolas, kaip sakoma, ne dėl savo kaltės — vis iš to sentimentalumo pamėgo stiklelį. Jo motina buvo puiki, bet neturtinga moteris, pagraužta vėžio, skurdo ir gailesčio. Tai šitaip viskas atrodė iš arčiau pasižiūrėjus.

Bet jūs nežinot, koks aš buvau anais savo gražiausiais metais. Užsidegęs viską užmiršdavau. Tada parašiau į laikraščius seriją straipsnių bendru pavadinimu „Franko Selvino byla“ ir punktas po punkto atskleidžiau liudininkų nepatikimumą, ypač tos pagrindinės, išanalizavau liudininkų parodymų prieštaringumus ir kai kurių jų išankstinį nusistatymą, įrodžiau, kad absurdiška tikėti, jog pagrindinė liudininkė pažinusi nusikaltėlį, atskleidžiau visišką teismo pirmininko neišmanymą ir atžarią prokuroro kaltinamosios kalbos demagogiją. Bet šito man dar buvo negana: užsimojęs ėmiau triuškinti visą mūsų teisėtvarką, baudžiamąjį kodeksą, prisiekusiųjų instituciją, pagaliau visą abejingą ir savanaudišką visuomenės santvarką. Geriau neklauskit, koks triukšmas kilo. Tada mano vardas jau šį tą reiškė, jaunimas stojo už mane, vieną vakarą net buvo surengta demonstracija prie teismo rūmų. Tada atbėgo pas mane tas jaunojo Selvino advokatas, ėmė grąžyti rankas: jis jau padavęs

kasaciją, užprotestavęs nuosprendį, ir Selvinui bausmė tikrai būtų buvusi sumažinta iki metų kitų kalėjimo, dabar aukštesnės instancijos negali nusileisti gatvės terorui ir atmes visas jo apeliacijas. Atsakiau tam garbingam juristui, kad man rūpi ne vien Selvino byla, man svarbu teisė ir teisingumas.

Advokatas teisybę sakė: apeliacija buvo atmesta, bet teismo pirmininkas paleistas į pensiją. Kad jūs žinotumėt, tik tada aš pasinėriau į tikrą mūšį, net ir dabar galiu pasakyti, kad tai buvo šventa kova dėl teisingumo. Pažiūrėkit, daug kas nuo to laiko jau pagerėjo ir pripažinkit, kad čia yra šiek tiek ir mano, senio, nuopelnų. Selvino byla pateko į pasaulio spaudą, aš sakiau kalbas darbininkams užeigose ir viso pasaulio delegatams tarptautiniuose kongresuose. „Peržiūrėkite Selvino bylą!" — savo laiku tai buvo tarptautinis šūkis kaip ir, sakysim, „Nusiginkluokite!" arba „Moterims — balsavimo teisę!" Na o man tai buvo individo kova prieš valstybę, bet už mano pečių stovėjo jaunimas. Kai numirė Selvino motina, septyniolika tūkstančių žmonių ėjo paskui tos išdžiūvusios mažytės moters grabą, o aš pasakiau tokią kalbą prie kapo duobės, kokios niekada savo gyvenime nesu sakęs. Dievaži, bičiuliai, baisus ir keistas dalykas įkvėpimas!

Septynerius metus kovojau, ta kova mane padarė tuo, kas esu. Ne mano knygos, o Selvino byla išgarsino mano vardą pasaulyje... Aš žinau, žmonės mane vadina Sąžinės balsu, Teisybės riteriu ir dar kitaip, panašiai bus iškalta ir mano antkapyje. Gal kokių keturiolika metų po mano mirties mokyklos skaitiniai rašys dar, kaip poetas Leonardas Undenas kovojo už teisybę, o paskui ir tą užmirš.

Septintaisiais metais numirė pagrindinė liudininkė Ana Solarova. Prieš mirtį ji priėjo išpažinties ir verkdama prisipažino, kad ją graužia sąžinė, nes teisme kadaise melagingai prisiekusi; ji negalinti galvos guldyti, jog tas per langą iššokęs žudikas tikrai buvęs Frankas Selvinas. Tas geraširdis kunigas su šita žinia atėjo pas mane, bet aš tada jau geriau nutuokiau, kur ką daryti, todėl nesipuoliau visko garsinti spaudoje, o pasiunčiau

tą mielą kleboną į teismą. Po savaitės buvo nutarta bylą persvarstyti. Po mėnesio Frankas Selvinas vėl stojo prieš prisiekusiųjų teismą, geriausias advokatas už dyką sumalė kaltinimą į dulkes, o tada pakilo prokuroras ir pasiūlė prisiekusiesiems Franką Selviną išteisinti. Ir prisiekusieji dvylika balsų nusprendė, kad Fankas Selvinas nekaltas.

Taip, tada ir buvo didžiausias mano gyvenimo triumfas. Jokia sėkmė neatnešė man tokio tyro pasitenkinimo... o drauge ir kažkokios tuštumos pajautimo. Teisybę sakant, aš ėmiau tos Selvino bylos truputį pasigesti... po jos dabar liko lyg ir spraga.

Tai atsitiko rytojaus dieną po teismo. Staiga įeina tarnaitė ir sako, kad su manim norįs pasikalbėti kažkoks žmogus.

— Aš esu Frankas Selvinas, — prašneko tas žmogus sustojęs tarpduryje. O man pasidarė... nė nežinau, kaip čia jums pasakius... Pajutau kažkokį nusivylimą, kad tas mano Selvinas atrodo kaip... na, tarkime, kaip loterijos agentas: apkūnus, išbalęs, jau pliktelėjęs, truputį suprakaitavęs, ir labai labai kasdieniškas. Be to, dar tvoskė alumi.

— Šlovingasai maestro, — mikčiojo Frankas Selvinas (jūs tik pagalvokit, jis taip ir pavadino: „šlovingasai maestro“ — nors imk ir spirk jam!), — atėjau jums padėkoti... kaip savo didžiausiam geradariui. — Atrodė, kad visa tai jis buvo iškalęs iš anksto. — Aš dėkingas jums už visą savo gyvenimą. Visi padėkos žodžiai čia per menki...

— Na ką jūs, — greitai atsakiau jam, — tai buvo mano pareiga. Jeigu jau įsitikinau, kad jus nuteisė nekaltai...

Frankas Selvinas papurtė galvą.

— Maestro, — graudžiai tarė jis, — nenorėčiau savo geradariui meluoti: tą senę nužudžiau aš.

— Po velnių! — sušukau. — Tai kodėl to nepasakėte teisme?!

Frankas Selvinas priekaištingai pažvelgė man į akis.

— Aš turėjau teisę, maestro, — atsakė jis. — Kaltinamasis juk turi teisę gintis, juk taip?

Prisipažinsiu, aš buvau sugniuždytas.

— Ko gi dabar iš manęs norit? — užsipuoliau jį.

— Aš atėjau tik padėkoti jums, maestro, už kilnumą, — kalbėjo Selvinas liūdnu balsu, matyt, laikydamas, kad šitaip parodo savo susijaudinimą. — Ir mano mamos nepalikote bėdoj. Dieve padėk jums, taurusis dainiau!

— Lauk! — surikau nesitverdamas pykčiu.

Tas tipas nulėkė laiptais žemyn galvotrūkčiais.

Po trijų savaičių jis sustabdė mane gatvėje, buvo truputį kauštelėjęs. Negalėjau juo atsikratyti, ilgai nesupratau, ko nori, kol pagaliau jis išaiškino, laikydamas mane už sagos. Girdi, aš jam viską sugadinęs: jei nebūčiau tiek rašęs apie jo bylą, kasacinis teismas būtų patenkinęs advokato protestą, ir jam, Selvinui, nebūtų reikėję nekaltai sėdėti septynerius metus. Tai bent dabar turėčiau atsižvelgti į jo varganą būklę, dėl kurios aš esu kaltas, nes įsibroviau į tą bylą... Vienu žodžiu, turėjau pakišti jam kokią šimtinę.

— Dieve padėk jums, geradari, — dėkojo Selvinas ašarotomis akimis.

Antrą kartą jis buvo agresyvesnis. Girdi, iš jo bylos aš susikūriau sau naudos: atseit išgarsėjau vien todėl, kad jį gyniau. Tad kodėl jam iš to nieko nenukrenta? Niekaip negalėjau jo įtikinti, kad nesu jam skolingas jokių procentų. Vis dėlto vėl daviau pinigų.

Nuo to laiko jis ėmė lankyti mane vis dažniau: atsisėda ant sofos, dūsauja, kad jį graužianti sąžinė, kam nugnybęs tą senę.

— Eisiu ir pasiduosiu, maestro, — būdavo, niūriai šneka jis, — bet jums bus gėda per visą pasaulį. Pats nežinau, kaip rasti ramybę...

— Žinote, tie sąžinės priekaištai turbūt baisus dalykas, jei spręsime iš to, kiek sukišau tam tipui, kad tik galėtų juos iškęsti. Galų gale nupirkau jam laivakartę į Ameriką. Ar atrado ten ramybę, nežinau.

Tai tokia buvo ta mano veiklos viršūnė. Mieli bičiuliai, kai rašysit Leonardo Undeno nekrologą, parašykit, kad, gindamas Selviną, savo vardą jis iškalė aukso raidėmis ir taip toliau... Tebūnie jam amžina padėka.

KVITAS

Tą karštą rugpjūčio vakarą Šaulių saloje buvo pilna žmonių, tad Minkai ir Pepai nieko kito nebeliko, tik sėsti prie stalelio, kur jau buvo įsitaisęs kažkoks vyriškis su vešliais liūdnais ūsais.

— Galima? — paklausė Pepa, o tas vyriškis tik linktelėjo.

(„Galas čia atnešė šitą atkarų tipą lyg tyčia prie mūsų staliuko!“ — tarė sau Minka.) Ir pirmas Minkos žingsnis buvo, kad ji it grafienė nutūpė ant kėdės, kurią Pepa nušluostė nosine, o antras, tuojau pat po pirmojo — kad ji išsitraukė pudrinę ir pasipudravo nosį, idant tokiame karštyje, gink Dieve, nė trupučio neblizgėtų. Traukiant pudrinę, jai iš rankinuko iškrito suglamžytas popieriukas. Ūsuotas vyriškis greitai pasilenkęs pakėlė tą mažą lapelį.

— Įsidėkit, panele, — niūriai pasakė.

Minka paraudo, visų pirma dėl to, kad į ją kreipėsi svetimas vyras, o antra — jai buvo nesmagu, kad paraudo.

— Ačiū, — padėkojo ir tuoj pat kreipėsi į Pepą. — Zinai, čia tas kvitas iš parduotuvės, kur pirkau kojines.

— Iš tiesų, — melancholiškai įsiterpė vyriškis, — net nenumanote, panele, kur jo kartais gali prireikti.

Pepa laikė savo riteriška pareiga įsikišti:

— Kam nešiotis tokius kvailus popiergalius, — tarė nežiūrėdamas į tą vyrą. — Paskui prisigrūdi žmogus visko pilnas kišenes.

— Tai nepakenks, — atsakė ūsuotis. — Kai kada jie tampa vertingesni už kažin ką.

Minkos veidas pasidarė lyg medinis. („Tas atkarus tipas dar kišis į mūsų šneką! Viešpatie, kodėl mes neatsisėdome kitur!“) Pepa ryžosi viską baigti.

— Kodėl vertingesni? — šaltai tarė ir suraukė antakius. („Kaip jam tinka!“ — pasidžiaugė Minka.)

— Gali užvesti ant pėdsakų, — sumurmėjo tas tipas ir lyg formaliai prisistatydamas pridūrė: — Aš, matote, esu iš policijos, Součekas. Neseniai mums buvo toks atsitikimas, — pasakė ir numojo ranka. — Žmogus nė nežino, ką nešiojasi kišenėje.

— Koks atsitikimas? — nesusilaikė Pepa. (Minka sugavo jaunuolio žvilgsnį nuo gretimo staliuko. „Palauk, Pepa, aš tave atpratinsiu kalbėtis su kitais žmonėmis!“)

— Nagi su ta moterimi, rasta prie Rozptylų, — pasakė ūsuotis, jau pasiryžęs baigti šneką.

Minka staiga labai susidomėjo, veikiausiai todėl, kad paminėjo moterį.

— Kokia moterimi? — gyvai sukluso.

— Nagi su ta, kurią tenai rado, — nenoromis sumurmėjo ponas Součekas iš policijos ir kiek sutrikęs išsitraukė iš kišenės cigaretę.

Tada atsitiko tiesiog netikėtas dalykas: Pepa greitai kyštelėjo ranką į kišenę, uždegė savo žiebtuvėlį ir pakišo tam žmogui pridegti.

— Ačiū, — padėkojo ponas Součekas aiškiai sujaudintas ir paglostytas. — Girdėjote, kaip rado pjovėjai tą moters lavoną tarp Rozptylų ir Krčės, — aiškino jis, tuo parodydamas dėkingumą ir palankumą.

— Aš apie tai nieko nežinau, — išpūtė akis Minka. — Pepa, prisimeni, kaip buvome Krčėje? O kas tai moteriai atsitiko?

— Pasmaugta, — paaiškino Součekas sausai. — Dar buvo su virve ant kaklo. Nepasakosiu čia prie panelės, kaip ji atrodė: matote, liepos mėnesį... ir jau išgulėjusi ten beveik du mėnesius... — Ponas Součekas pasidygėdamas išpūtė dūmą. — Jūs neturit supratimo, kaip klaikiai tokiu atveju lavonas atrodo. Ką ten, tikra motina jo nebepažintų. O jau musių... — Ponas Součekas liūdnai papurtė galvą. — Panele, kai net odos nebėra, tai jau grožiui amen. Tačiau paskui identifikuoti asmenį — tikras kryžius, suprantat? Jeigu likusi bent nosis ir akys,

tai dar galima pažinti, bet jeigu lavonas gulėjęs ilgiau negu mėnesį saulėje...

— Betgi tas lavonas turi kur nors monogramą, — žinovo tonu pasakė Pepa.

— Kur ten monograma, — niurnėjo ponas Součekas. — Pone, netekėjusios merginos niekur nežymi jokių monogramų, nes, girdi, vis tiek netrukus ištekėjusi pakeisiu pavardę. Ta moteris buvo be jokių monogramų, kur tau!

— O kokio ji amžiaus? — užjaučiamai pasidomėjo Minka.

— Maždaug dvidešimt penkerių, sakė daktaras, suprantama, spręsdamas iš dantų ir panašiai. O iš drabužių galėjo būti darbininkė arba tarnaitė, veikiau tarnaitė, nes vilkėjo lyg ir kaimiškais baltiniais. Be to, jeigu būtų buvusi darbininkė, tai gal būtų jos ieškoję, nes darbininkės paprastai laikosi vienoj vietoj arba viename bute. Tačiau apie tarnaitę, kai ji pakeičia vietą, niekas nežino ir niekas ja nesirūpina. Tokie keisti dalykai su tomis tarnaitėmis, ar ne? Taigi nusprendėme: jeigu du mėnesius jos niekas neieškojo, tai tikriausiai bus tarnaitė. Bet svarbiausias dalykas buvo tas kvitas.

— Koks kvitas? — gyvai paklausė Pepa, nes, be abejo, jautėsi galįs būti herojišku sekliu, Kanados medkirčiu, laivo kapitonu ar panašiai, o jo veidas įgavo prideramą susikaupusio ir energingo vyro išraišką.

— Buvo taip, — kalbėjo ponas Součekas, susimąstęs žiūrėdamas į žemę. — Prie jos ničnieko nerasta, nusikaltėlis pasiglemžė viską, kas tik buvo šio to verta. Tiktai kairėje rankoje ji dar laikė nutrauktą rankinuko dirželį, o tą rankinuką be dirželio radom tolėliau rugiuose. Jis, matyt, norėjo iš jos atimti ir rankinuką, bet kai nutraukė dirželį, tai pats rankinukas jam jau nebeturėjo jokios vertės, todėl numetė jį į rugius. Tačiau, aišku, pirma iš jo viską išsiėmė. O tame rankinuke liko tik užkritęs už vienos klostės septinto numerio tramvajaus bilietas ir vienos porceliano parduotuvės penkiasdešimt penkių kronų kvitas. Nieko daugiau prie jos neradom.

— O ta virvė ant kaklo, — įsiterpė Pepa, — ji turėjo užvesti ant kelio!

Ponas Součekas papurtė galvą:

— Tai buvo tik baltinių džiaustymo virvelė, ji nė kiek nepadės. Mes neturėjome absoliučiai nieko, tik tą tramvajaus bilietą ir tą kvitą. Žinoma, paskelbėme laikraščiuose, kad rastas moters lavonas, kokių dvidešimt penkerių metų, pilkšvu sijonu ir dryžuota palaidinuke, ir jeigu kas maždaug du mėnesius pasigenda savo tarnaitės, prašom pranešti policijai. Gavome apie šimtą pareiškimų, mat gegužės mėnesį tos tarnaitės nežinia kodėl dažniausiai keičia vietą, nors vėliau išaiškėjo, kad iš to jokios naudos. Bet kiek darbo juos tikrinant, — melancholiškai kalbėjo ponas Součekas. — Vienas žmogus, pone, pralaksto visą dieną, kol randa, kad tokia vištelė, tarnavusi Deivicėje, dabar atsidūrė Vršovicėje arba Koširže. Ir galų gale pasirodo viskas tuščiai: ta kvaišelė patarška gyva ir dar šaiposi iš tavęs. O, griežia puikų kūrinį, — pasakė mėgaudamasis, galva linguodamas į Vagnerio „Valkirijų“ motyvo taktą; salos orkestras plėšė iš visų jėgų. — Liūdna melodija, tiesa? Man patinka liūdna muzika. Todėl ir vaikštau į visas iškilmingas laidotuves gaudyti kišenvagių.

— Tačiau tas žudikas turėjo palikti kokius nors pėdsakus, — pasakė Pepa.

— Ar matote ana tą pliuškį? — susidomėjęs paklausė Součekas. — Jis tuština bažnyčiose aukų rinktuves. Norėčiau žinot, ko jam čia reikia. Ne, tas žudikas nepaliko jokių pėdsakų Matot, kai randate nužudytą merginą, tai galit galvą guldyti, kad tai jos meilužio darbas, paprastai taip būna, — pasakė susimąstęs. — Dėl to, panele, nesigąsdinkit. Tada jau žinotume, kas taip padarė, bet pirma turėtume nustatyti, kas ji tokia. Čia, matote, ir buvo visas keblumas.

— Tačiau tokiais atvejais, — netvirtai pratarė Pepa, — policija juk turi savo metodų.

— Na žinoma, — vangiai sutiko Součekas. — Tas metodas, tai tarsi lęšių maiše ieškoti vieno grūdo. Čia reikia didelės kantrybės, pone. Žinote, aš mėgstu skaityti detektyvus, kas ten rašoma apie visokias lupas ir panašius dalykus. Bet ką gi toje vargšėje merginoje per lupą įžvelgsi? Nebent norėtum pasižiūrėti į kokio storo

kirmino šeimyninę laimę, kai jis veda pasivaikščioti savo mažus kirminukus. Atleiskit, panele, bet mane visada erzina tos šnekos apie metodą. Matote, tai ne romaną skaityti ir iš anksto spėlioti, kuo viskas baigsis. Čia veikiau toks atvejis: jums davė romaną ir pasakė: „Ponas Součekai, perskaitykit nuo pirmos iki paskutinės eilutės ir kur rasit žodį „nors“, pasižymėkit...“ Tai va koks darbas, suprantat? Čia žmogui nepadės joks metodas, jokia išmonė, reikia skaityti ir skaityti, ir galų gale paaiškės, kad toje knygoje nėra nė vieno „nors“. Arba reikia lakstyti po visą Prahą ir ieškoti kokio šimto Andulų arba Maržekų, kad paskui galėtum kaip seklys raportuoti, jog nė viena jų nenužudyta. Apie tai derėtų rašyti, — pasakė nepatenkintas, — o ne apie pavogtą Sabos karalienės perlų vėrinį. Todėl kad čia, pone, bent jau solidus darbas.

— Na o kaipgi jūs tyrėte? — kvotė Pepa, jau iš anksto būdamas tikras, kad *jis* būtų daręs kitaip.

— Kaip tyrėme? — pakartojo susimąstęs Součekas. — Pirmiausia turėjom nuo kažko pradėti, tiesa? Na, jau turėjome tą septinto tramvajų maršruto bilietą. Taigi *tarkime,* kad toji mergina, jeigu tik ji buvo tarnaitė, gyveno kažkur netoli tos trasos, bet ne būtinai, gal ji tuo maršrutu atsitiktinai važiavo; vis dėlto reikėjo imtis kokių nors žygių, apskritai turėjom nuo kažko pradėti, tiesa? Tačiau ta septyniukė važiuoja per visą Prahą, iš Brževnovo per Mala Straną ir Naujamiestį į Žižkovą, taigi kažko nenusitversi, nieko iš to neišeis. Paskui buvo dar tas kvitas, iš kurio bent aišku, kad mergina prieš kiek laiko pirko vienoje porceliano parduotuvėje už penkiasdešimt penkias kronas prekių. Tada nuėjome į tą parduotuvę.

— Ir ten ją prisiminė, — šūktelėjo Minka.

— Ką jūs, panele, — murmėjo Součekas. — Kur ten ją prisimins. Tačiau ponas daktaras Meizlikas — tai mūsų policijos komisaras — nuvyko pasiteirauti, kokių prekių galima nusipirkti už penkiasdešimt penkias kronas. „Įvairių, — atsakė jam, — svarbu, kiek buvo vienetų, bet lygiai penkiasdešimt penkias kronas kainuoja toks angliškas arbatinukas vienam asmeniui“ — „Tai parduokite

vieną man, — paprašė mūsų komisaras. — Gali būti ir su broku, kad mažiau kainuotų". Paskui pasišaukė mane ponas komisaras ir sako: „Žiūrėkit, Součekai, čia kaip tik bus darbo jums. Tarkime, kad ta mergina buvo tarnaitė. Aišku, tarnaitė vis ką nors sudaužo, o kai šitaip atsitinka trečią kartą, ponia jai ir sako: eik dabar, višta, ir nupirk už savus. Ir eina tada mergina pirkti tiktai *vieną* indą, tokį, kokį sudaužė. O už penkiasdešimt penkias kronas yra lygiai toks arbatinukas" — „Tai velniškai brangu," — sakau jam. O jis: „Tas ir yra, gerbiamasis. Visų pirma tatai paaiškina, kodėl tarnaitė tą kvitą saugojo. Jai čia buvo krūva pinigų, ir ji dar manė, kad kada nors ponia jai tas išlaidas grąžins. Antra, pažiūrėkite: tai arbatinukas vienam asmeniui. Vadinasi, ta mergina tarnavo pas vienišą žmogų, arba jos šeimininkė laikė vienišą nuomininką, kuriam su tuo arbatinuku buvo nešiojami pusryčiai. O tas vienišas žmogus, ko gera, buvo kokia panelė, nes vyras vargu ar būtų pirkęs tokį brangų ir gražų arbatinuką, vyrams paprastai tas pat, iš ko gerti. Veikiausiai čia bus kokia senmergė, nes tokios panos nuomininkės visada baisiai mėgsta turėti ką nors savo ir gražų, tad ir perka pernelyg brangų daiktą".

— Teisybė! — sušuko Minka. — Ir aš, Pepa, turiu tokią gražią vazelę!

— Va matote, — pasakė ponas Součekas. — Tačiau jos kvito jau nebeturit. Štai tada ponas komisaras man ir sako: „Dabar, Součekai, pasvarstykim toliau, čia viskas velniškai painu, bet nuo ko nors turime pradėti. Sutikite, kad asmuo, kuris išmeta penkiasdešimt penkias kronas už arbatinuką, negyvens Žižkove. (Čia ponas daktaras Meizlikas turėjo galvoj maršrutą Nr. 7, tą tramvajaus bilietą.) Vidurinėje Prahoje mažai išnuomojamų kambarių, o Mala Stranoje gyvena tik tokie, kurie geria kavą. Taigi aš manyčiau, kad tai bus kvartalas tarp Hradčanų ir Deivicės, jeigu jau turim tą septyniukę. Netgi sakyčiau, — pridūrė, — kad ta panelė, kuri geria arbatą iš tokio angliško arbatinuko, negali gyventi kitur, tik kokiame namelyje su darželiu, matai, Součekai, toks šiandien anglų stilius!" Žinote, tam mūsų daktarui Meizlikui kartais šauna patrakėliškos idėjos. „Na tai, Sou-

čekai, paimkite šį arbatinuką ir pasiklausinėkite tame kvartale, kur nuomojasi kambarius tokios panelės ir jei kuri turi kaip tik tokį arbatinuką, pasiteiraukit, ar kartais jos šeimininkų nepametė maždaug gegužės mėnesį tarnaitė. Čia velniškai menki pėdsakai, bet pabandyti galima. Tai eikite, dėdule, čia kaip tik jums darbas".

Žinote, aš nemėgstu tokių spėliojimų, tikras detektyvas juk ne koks astrologas ar aiškiaregys. Detektyvui negalima per daug pasikliauti visokiais išvedžiojimais, nors kartais atsitiktinai jie ir pasiteisina, bet atsitiktinumai nėra rimtas darbas. Tas tramvajaus bilietas ir tas arbatinukas tai jau šis tas, apčiuopiamas daiktas, bet visa kita — tik vaizduotės vaisius, — kalbėjo ponas Součekas, truputį drovėdamasis mokslingų žodžių. — O aš kibau į darbą saviškai: ėjau tame kvartale iš eilės per visus namus ir klausinėjau, kas turi štai tokį arbatinuką. Ir įsivaizduokite, trisdešimt septintame iš eilės aplankytame name tarnaitė pasakė: „O, lygiai tokį arbatinuką turi panelė, kuri gyvena pas mūsų ponią!" Tada paprašiau nuvesti pas tą šeimininkę. „Mieloji ponia, — teiraujuosi, — ar jūsų nepaliko tarnaitė maždaug gegužės mėnesį?" — „Paliko, — atsakė ta ponia, — ji buvo vardu Maržka, bet kokia pavardė — nežinau". — „O ar prieš tai ji nesudaužė panelei tokio arbatinuko?" — „Sudaužė, — atsakė ponia, — ir turėjo už savus nupirkti naują, bet dėl Dievo švento — iš kur jūs taip žinote?" — „Matot, mieloji ponia, mes sužinome viską".

Tada jau ėjosi lengvai: pirmiausia susiradau tarnaitę, kuri draugavo su ta Maržka... žinote, kiekviena tarnaitė turi visada tik vieną draugę, bet jai išsako viską... taigi iš jos ir sužinojau, kad ta mergina buvo Marija Paržizkova iš Drževičės. Bet labiausiai man rūpėjo išgirsti, su kokiu vaikinu ta Maržka vaikščiojo. Pasakė, kad ji draugavusi su kažkokiu Franta, o kas buvęs tas Franta, draugė nežinojo, tik prisiminė, kad su jais abiem kartą buvusi „Edene", o ten kitas dabita šūktelėjęs Frantai: „Sveiks, Ferda!.." Čia jau tokio mūsiškio Frybos sritis, mat jis yra pravardžių specialistas. O tas Fryba tuoj atsakė: „Franta arba Ferda — tai bus tas Kroutilas iš Koširžės, bet tikroji jo pavardė — Pastyržikas. Po-

nas komisare, aš nueisiu pas jį, bet reikia dviese“ Tada aš nuėjau su juo, nors tai ir ne mano skyrius. Supakavome jį pas jo meilužę, dar nepasidavė, kėsinosi šaudyti. Paskui jį paėmė į savo rankas komisaras Matička. Pone, niekas nežino, kaip jis ten dirba, bet po šešiolikos valandų išplėšė iš to Frantos arba Pastyržiko viską: kad pasmaugė ant ežios tą Mariją Paržizkovą ir pagrobė iš jos porą šimtinių, kai ji buvo ką tik metusi tarnybą. Jis žadėjo ją vesti... visi jie taip daro, — niūriai pridūrė.

Minka krūptelėjo.

— Pepa, — pratarė, — tai baisu!

— Dabar jau ne, — rimtai pasakė ponas Součekas iš policijos. — Bet žinote, baisu buvo, kai ten prie jos stovėjome tame lauke ir nieko neradome, tik tą kvitą ir tramvajaus bilietą. Tokius du menkus, nereikšmingus popieriukus... ir vis dėlto už vargšę Marženką atkeršijom. Tad aš ir sakau: nieko, nieko žmogui nereikia išmesti, nes ir nereikalingiausias daiktas gali užvesti ant pėdsakų arba paliudyti. Pone, žmogus nė nežino, koks daiktas iš jo kišenės kur pravers.

Minka sustingusi žiūrėjo ašarų pilnomis akimis, paskui karštai atsigręžė į savo Pepą ir išmetė iš drėgnos saujos ant žemės sumaigytą kvitelį, kurį per visą tą laiką nervingai glamžė. Pepa to nematė, nes žiūrėjo į žvaigždes, bet ponas Součekas iš policijos viską matė ir liūdnai, supratingai nusišypsojo.

NUSIKALTIMAS KAIMO PASTOGĖJE

— Kaltinamasis, stokit, — paskelbė teismo pirmininkas. — Jūs kaltinamas, kad nužudėte savo uošvį Františeką Lebedą: per tardymą prisipažinote, kad tris kartus kirtote kirviu per galvą, siekdamas nužudyti. Tai kaip, ar jaučiatės kaltas?

Suvargęs žmogelis sudrebėjo ir nurijo seilę.

— Ne, — išspaudė.

— Ar užmušėte jį?

— Aha.

— Vadinasi, jaučiatės kaltas?

— Ne.

Teismo pirmininkas turėjo angelišką kantrybę.

— Klausykit, Vondračekai, — tarė, — paaiškėjo, kad vieną kartą jau norėjote jį nunuodyti, įbėrę jam į kavą žiurkių nuodų. Teisybė?

— Aha.

— Iš to matyti, kad jau senokai kėsinotės į jo gyvybę. Supratote mane?

Žmogelis šniurkštelėjo nosį ir bejėgiškai gūžtelėjo pečiais.

— Tai vis dėl tų dobilų, — sumikčiojo. — Jis pardavė dobilus, o aš jam sakiau: tėtuši, palikite tuos dobilus, aš pirksiu triušių...

— Palaukit, — nutraukė jį teismo pirmininkas. — Ar ten buvo jo dobilai, ar jūsų?

— Taigi jo, — murmėjo kaltinamasis. — Bet kam gi jam dobilai? O aš jam sakiau: tėtuši, palikit man nors tą lauką, kur liucerna, o jis gieda savo: girdi, kai numirsiu, jis atiteks Maržkai, tavo pačiai, o tada daryk su juo ką nori tu, gobše plačianasri.

— Už tai norėjote jį nunuodyti?

— Na taip.

— Už tai, kad jus plūdo?

— Ne, už tą lauką. Jis sakė tą lauką parduosiąs.

— Klausykit, žmogau, — varė teisėjas, — juk ten buvo jo laukas, taip? Kodėl gi jis jo negalėjo parduoti?

Kaltinamasis priekaištingai pasižiūrėjo į pirmininką.

— Aš gi šalia jo lauko turiu tokį rėželį bulvių, — aiškino. — Aš jį ir pirkau, kad kada nors juos sumuščiau į vieną, o jis savo: kas man, girdi, tas tavo rėžis, aš sklypą parduosiu Joudalui.

— Tai jūs gyvenote nesantaikoj? — padėjo jam pirmininkas.

— Na taip, — niūriai atsakė Vondračekas. — Vis dėl tos ožkos.

— Kokios ožkos?

— Jis man išmelžė ožką. Aš jam sakiau: tėtuši, nelįskit prie ožkos arba atiduokit man tą pievutę prie upelio. Bet jis tą pievutę išnuomojo.

— O kur dėjo pinigus? — paklausė vienas prisiekusiųjų.

— Kurgi dės? — niūriai atsakė kaltinamasis. — Skrynioj paslėpė. „Kai numirsiu, — sakė, — tada pasiimsit". Bet mirti jis nesiruošė. O jau buvo virš septynių dešimčių.

— Vadinasi, jūs tvirtinate, kad dėl tų kivirčų buvo kaltas jūsų uošvis?

— Taip, jis, — lyg dvejodamas pasakė Vondračekas. — Jis nenorėjo nieko duot. „Kol gyvas, — kalbėjo, — šeimininkas aš, ir baigta". O aš jam sakau: tėtuši, jei nupirktumėt karvę, tai aš tą lauką suarčiau, nereikės parduoti. Bet jis varo savo: „Kai numirsiu, nusipirk nors ir dvi karves, o aš tą savo rėžį parduosiu Joudalui".

— Klausykit, Vondračekai, — griežtai tarė pirmininkas, — o gal jūs jį nužudėte dėl tų pinigų skrynioje?

— Jie buvo palikti karvei, — atkakliai tvirtino Vondračekas. — Mes taip galvojom: kai jis numirs, bus už ką nusipirkt karvę. Toks ūkis negi bus be karvės, teisybė? Iš kurgi imsime mėšlo?

— Kaltinamasis, — įsiterpė prokuroras, — mums

rūpi ne karvė, o žmogaus gyvybė. Kodėl užmušėte savo uošvį?

— Tai vis dėl to lauko.

— Čia ne atsakymas!

— Jis norėjo tą lauką parduot...

— Bet pinigai po jo mirties vis tiek būtų jums likę!

— Aha, bet kad jis nesiruošė mirti, — kalbėjo Vondračekas pasipiktinęs. — Jeigu jis, gerbiamas pone, būtų numiręs geruoju... Aš jam niekada nieko pikta nepadariau. Tai gali paliudyt visas kaimas, jį laikiau kaip tikrą tėvą, argi ne taip? — pasakė, kreipdamasis į publiką.

Salė, kur buvo susirinkusi pusė kaimo, pritariamai sugaudė.

— Taip, — rimtai tarė pirmininkas. — Ir dėl to norėjote jį nunuodyti, ką?

— Nunuodyti, — sumurmėjo kaltinamasis. — Ogi jam nereikėjo parduoti tų dobilų. Pone, kiekvienas jums paliudys, kad dobilai turi pasilikti ūkyje. Be jų nepaūkininkausi, ar ne?

Salė pritariamai suūžė.

— Kreipkitės į mane, kaltinamasis! — pakėlė balsą teismo pirmininkas. — O jei ne, liepsiu jūsų kaimynus išvesti. Pasakykite mums, kaip nužudėte.

— Na, — pradėjo Vondračekas dvejodamas, — tai buvo sekmadienį, žiūriu — jis vis kalbasi su tuo Joudalu. Tėtuši, sakau jam, to lauko neparduokit. O jis atsakė: „Mat aš dar tavęs atsiklausiu, juodnugari tu“ Tada ir pasakiau sau, kad laukti jau nėra ko. Ir nuėjau skaldyt malkų.

— Tai buvo šitas kirvis?

— Aha.

— Pasakokite toliau.

— Vakare sakau pačiai: pasiimk vaikus ir eik pas tetą. Ji pratrūko verkt. Neverk, sakau, aš su juo pirma dar pasišnekėsiu. O paskui jis atėjo į malkinę ir užsipuolė: „Čia mano kirvis, atiduok!“ Tada aš jam pasakiau, kad jis man išmelžė ožką. Po to jis norėjo iš manęs ištraukti tą kirvį. Tai aš jam ir skėliau.

— Kodėl?

— Taigi dėl to lauko.

— O kodėl kirtote tris kartus?
Vondračekas gūžtelėjo pečiais.
— Taip išėjo... Pone, mūsų žmonės įpratę prie sunkių darbų.
— O paskui?
— Paskui nuėjau gult.
— Ir užmigote?
— Ne. Mintyse skaičiavau, kiek kainuos ta karvė ir kaip tą pievą iškeisiu į lopinį prie kelio. Tada viskas bus krūvoj.
— O sąžinė jūsų negraužė?
— Ne. Aš graužiausi, kad tie laukai ne krūvoj. O paskui reikia sutaisyti tvartą tai karvei, taip pat kainuos kelis šimtus. Uošvis gi neturėjo nė vežimo. Aš jam sakiau: tėtuši, Dievas teatleidžia jums nuodėmes, bet argi čia ūkis? Tie du laukai prašyte prašosi į krūvą, jausti reikia.
— O seno žmogaus neatjautėt? — sugriaudėjo pirmininkas.
— Tai kad jis norėjo tą rėžį parduot Juodalui, — mikčiojo kaltinamasis.
— Vadinasi, jį nužudėte iš savanaudiškų paskatų!
— Neteisybė, — susijaudinęs gynėsi Vondračekas. — Tai vis dėl to lauko! Jeigu tie laukai būtų buvę krūvoj...
— Ar jaučiatės kaltas?
— Ne.
— Nužudėte seną žmogų — tai jums nieko nereiškia?
— Aš gi sakau, kad viskas dėl to lauko, — pratrūko Vondračekas beveik kūkčiodamas. — Anokia čia žmogžudystė! Jėzaumarija, kiekvienas tai supras! Pone, viskas atsitiko šeimoje. Svetimam taip nebūčiau padaręs... Aš niekada nieko nesu pavogęs... pasiklauskit kitų apie Vondračeką... O jie mane suėmė kaip vagį, kaip vagį, — aimanavo Vondračekas dusdamas iš graudulio.
— Ne vagį, bet tėvažudį, — liūdnai pasakė teismo pirmininkas. — Ar žinote, Vondračekai, kad už tai gresia mirties bausmė?
Vondračekas šnypštėsi ir šniurkšėjo.

— Tai vis dėl to lauko, — kalbėjo užsispyręs.

O teisminis tardymas vyko toliau: liudininkai, šalių ginčai...

Kol prisiekusieji tarėsi, ar Vondračekas kaltas, teismo pirmininkas susimąstęs, išplėtęs akis žiūrėjo pro langą.

— Blankiai viskas praėjo, — murmėjo teismo narys. — Nei prokuroras kažkodėl nesidraskė, nei gynėjas daug nekalbėjo... Vienu žodžiu, aiškus atvejis, kam dar kalbėti.

Teismo pirmininkas atsiduso.

— Aiškus atvejis, — ir numojo ranka. — Klausykite, kolega, tas žmogus jaučiasi toks pats teisus kaip jūs arba aš. Man rodėsi, lyg būčiau teisęs mėsininką už tai, kad papjovė karvę, arba kurmį už tai, kad jis rausia urvus. Jei norite žinoti, protarpiais galvodavau, kad čia išvis ne mūsų reikalas, suprantate — ne teisės ir įstatymo klausimas... Fu, — atsiduso ir nusisiautė togą. — Turiu nuo to valandėlę pailsėti. Matot, aš manau, kad prisiekusieji jį paleis, tai absurdas, bet turbūt paleis, kadangi... Jums štai ką pasakysiu: aš pats esu kaimiečių kraujo, ir kai tas žmogus kalbėjo, jog norėjęs, kad tie laukai būtų krūvoj, tai... tai mačiau du lauko rėžius ir jaučiau, jeigu teistume... suprantate, pagal kokį Dievo įstatymą, tai turėtume spręsti, ką daryti su tais dviem laukais. Žinot, kaip aš tikriausiai būčiau pasielgęs? Tikriausiai būčiau atsistojęs, nusiėmęs kepuraitę ir pasakęs: „Kaltinamasis Vondračekai, Dievo vardu, kadangi pralietas kraujas šaukiasi dangaus atpildo, užsėsi tuos du laukus drignėmis ir dagiais ir iki mirties turėsi prieš akis tą neapykantos dirvoną... Įdomu būtų išgirsti, ką tada būtų pasakęs prokuroras. Kartais, kolega, turėtų teisti pats Dievas, žinote, jis vienas galėtų skirti tokią baisią ir didelę bausmę... Teisti Dievo vardu, bet tam mes per silpni... Ką, prisiekusieji jau nusprendė? — Teismo pirmininkas atsidusęs nenoromis apsisiautė toga. — Tai einam! Kvieskit prisiekusiuosius!

AKTORIAUS BENDOS DINGIMAS

Rugsėjo antrąją dingo aktorius Benda, scenos maestro Janas Benda, kaip jis buvo vadinamas nuo to laiko, kai vienu atsikvėpimu pasiekė aukščiausią teatro šlovės pakopą. Iš teisybės, tai rugsėjo antrąją nieko neatsitiko: tarnaitė, devintą valandą ryto atėjusi tvarkyti Bendos buto, rado sujauktą patalą ir visą tą nuolatinę šernišką Bendos namų netvarką, tik paties maestro nebuvo. Kadangi čia jai joks netikėtumas, ji kaip visada apsiruošė ir išėjo sau. Gerai. Tačiau nuo to laiko aktorius Benda dingo kaip į vandenį.

Marešova (toji tarnaitė) nė dabar labai nesistebėjo, mat tie aktoriai, tai kaip čigonai — kas juos žino, kur vėl nusitrenkė vaidinti ar ūžti. Tačiau rugsėjo dešimtąją kai kas suskato aktoriaus Bendos ieškoti: jis turėjo ateiti į teatrą, kur prasidėjo „Karaliaus Lyro" repeticijos, o kai nepasirodė nė per trečią repeticiją, teatralai vis dėlto sunerimo ir paskambino daktarui Goldbergui, Bendos bičiuliui, ar jis nežinąs, kas atsitiko Bendai?

Tas daktaras Goldbergas buvo chirurgas ir žėrėsi pasiutusius pinigus iš apendicitų — tai tokia žydiška specialybė. O šiaip jis buvo dručkis su storais auksiniais akiniais ir didele auksine širdimi, žavėjosi teatru, butą nuo grindų iki lubų nusikabinėjęs paveikslais ir ištikimai garbino aktorių Bendą, o šis į jį žiūrėjo su bičiulišku atsainumu ir maloningai leido apmokėti sąskaitas, kurios, tarp mūsų kalbant, buvo ne tokios jau smulkios. Tragiška Bendos kaukė ir švytintis, tik vandenį geriančio daktaro Goldbergo veidas buvo neišskiriami tuose visuose sardanapališkuose lėbavimuose ir nežabotuose siautėjimuose, kuriais ne mažiau garsėjo didysis artistas.

Taigi tam daktarui Goldbergui paskambino iš teatro: kas ten, girdi, atsitiko Bendai? Jis atsakė neturįs supratimo, bet pažiūrėsiąs, tik neprasitarė, kad jau pats su

vis didėjančiu nerimu ištisa savaitė jo ieško visuose restoranuose ir užmiesčio viešbučiuose. Jį slėgė nuojauta, kad Bendai kažkas atsitiko. O buvo šitaip: kaip paaiškėjo, daktaras Goldbergas buvo paskutinis žmogus, matęs Janą Bendą. Kažkur rugpjūčio pabaigoje su juo dar atliko triumfališką žygį per naktinę Prahą, bet po to Benda neatėjo nė į vieną įprastinį susitikimą. Turbūt sirguliuoja, pagaliau tarė sau daktaras Goldbergas ir vieną vakarą užsuko į Bendos butą. Tai buvo kaip tik rugsėjo pirmąją. Paskambino prie durų — niekas neatėjo atidaryti, bet viduje kažkas šnarėjo. Daktaras džirždino skambutį kokias penkias minutes, pagaliau sušlumsėjo žingsniai, ir durys atsivėrė, jose stovėjo chalatu apsisiautęs Benda, ir Goldbergas net išsigando: garsusis aktorius atrodė toks nykus, sutaršytais ir sulipusiais plaukais, jau gera savaitė nesiskutęs, buvo sublogęs ir nešvarus.

— A, tai jūs? — pasakė nesvetingai. — Ko reikia?

— Dėl Dievo meilės, kas jums atsitiko? — šūktelėjo suglumęs daktaras.

— Nieko, — burbtelėjo Benda. — Niekur neisiu, aišku? Palikit mane ramybėje!

Iš užtrenkė Goldbergui prieš nosį duris... O po dienos dingo.

Daktaras Goldbergas susirūpinęs žvelgė pro savo storus stiklus išplėtęs akis. Čia kažkas ne taip. Iš Bendos gyvenamo namo sargo sužinojo tik tiek, kad vieną naktį, bene brėkštant rugsėjo antrajai, kokią trečią valandą ryto, prie namo sustojęs automobilis, bet niekas neišlipęs, tiktai signalizavęs, lyg duodamas kažkam namuose ženklą. Paskui buvo girdėti, kaip kažkas išėjęs iš namo ir užtrenkęs paradines duris, po to automobilis nuvažiavęs. Koks ten buvęs automobilis, sargas, deja, neišėjęs pažiūrėti — trečią valandą ryto žmogus be būtino reikalo nelips iš lovos. Tačiau tas signalas taip trimitavęs, tarsi kas būtų baisiausiai skubėjęs ir negalėjęs nė valandėlės laukti.

Tarnaitė Marešova parodė, kad maestro kiaurą savaitę nebuvo išėjęs iš namų (gal tik naktį), nesiskuto ir, iš viso sprendžiant, turbūt nesiprausė, valgyti liepė atnešti į namus, sriaubė konjaką ir drybsojo ant sofos —

tai lyg ir viskas. Dabar, kai Bendos dingimu susirūpino ir kiti žmonės, daktaras Goldbergas nuėjo vėl pas tą Marešovą.

— Klausykit, močiut, — kreipėsi, — ar nežinote, kuo buvo apsivilkęs ponas Benda išeidamas iš namų?

— Niekuo, — atsakė Marešova, — va kaip tik šitai man ir nepatinka. Niekuo nebuvo apsivilkęs. Aš žinau visus jo rūbus, ir visi jie kabo namie... nė vienų kelnių nestinga.

— Negi būtų išėjęs tik su apatinėmis? — svarstė labai nustebęs daktaras Goldbergas.

— Ir apatiniai namie, — paskelbė Marešova, — ir batai, štai kas keista, pone. Mat aš susirašiusi iki menkiausio jo skalbinuko, nes nešioju į skalbyklą, neseniai jie išskalbti, aš juos išlyginau ir suskaičiavau: ten aštuoniolika marškinių, netrūksta nė vienų, nė vienos nosinaitės, na ničnieko. Tik vieno lagaminėlio nėra, to, kurį visada nešiojasi. Jeigu jis išėjo, tai kaip stovi, nuogut nuogutėlis.

Daktaras Goldbergas labai susirūpino.

— Močiut, — paklausė, — kai rugsėjo antrosios rytą atėjote, ar neradot kokios ypatingos netvarkos? Sakysim, išverstų ar išlaužtų durų?..

— Dėl netvarkos, tai ji buvo ten tokia kaip visada, — klojo Marešova. — Pasakysiu tamstai: ponas Benda buvo toks nevala. O jokios kitokios netvarkos ten nepastebėjau, tikrai ne. Bet pasakykit man, kur jis galėjo eiti, jei ant kūno neturėjo netgi petnešų?

O daktaras Goldbergas žinojo ne daugiau už ją ir niūriausių minčių kamuojamas kreipėsi jau į policiją.

— Na gerai, — pasakė policijos valdininkas, kai dr. Goldbergas išklojo viską, ką žinojo, — ieškosim. Tačiau sprendžiant iš jūsų pasakojimo — kad jis visą savaitę buvo užsidaręs namuose, nesiskutęs ir nesiprausęs, drybsojo ant sofos, sriaubė konjaką, o paskui dingo nuogas kaip koks negras — tai, pone, atrodytų, hm, lyg...

— Baltoji karštinė, — išsprūdo daktarui Goldbergui.

— Taip, — atsakė valdininkas. — Pavyzdžiui, savižudybė dėl proto sutrikimo. Žinote, aš dėl to nenustebčiau.

— Bet tada būtų rastas bent jo lavonas, — netvirtai užginčijo dr. Goldbergas. — O be to, argi toli nueisi nuogas? Ir kam pasiėmė lagaminėlį? O tas automobilis, kur jo laukė prie namų?.. Pone, tai labiau panašu į pabėgimą.

— O sakykite, — susigriebė valdininkas, — ar skolų jis neturėjo?

— Ne, — greitai atšovė daktaras; nors Janas Benda skolose buvo paskendęs iki ausų, bet niekada jų netraktavo tragiškai.

— Arba... sakysim, koks intymaus gyvenimo skandalas... nelaiminga meilė arba linksma liga, arba apskritai koks didelis sukrėtimas?

— Kiek žinau — ne, — atsakė truputį lyg ir dvejodamas daktaras Goldbergas.

Tiesa, vieną ar du dalykus prisiminė, bet nutylėjo... kadangi jie vargu ar turėjo ką bendra su nesuprantamu aktoriaus Bendos dingimu. Vis dėlto grįždamas iš policijos namo — suprantama, policija padarys, ką galėdama — perkratė galvoje visas savo žinias apie Bendą šiuo atžvilgiu. Nedaug kas čia ir buvo:

1. Benda užsienyje turėjo teisėtą žmoną, kuria jis, aišku, visai nesirūpino;

2. Išlaikė kažkokią merginą Holešovicuose;

3. Turėjo santykių, vadinamųjų piktinančių santykių, su ponia Greta, stambaus fabrikanto Korbelo žmona. Ta ponia Greta žūtbūt veržėsi į artistes, todėl ponas Korbelas finansavo kažkokius filmus, kuriuose jo žmona atliko pagrindinius vaidmenis. Aspkritai buvo žinoma, kad Benda yra ponios Gretos meilužis, kad ponia Greta pas jį važinėja netgi deramai nesisaugodama. Tačiau Benda niekada apie tuos dalykus nekalbėjo, žiūrėjo į visas moteris iš aukšto, pilnas ir didžiūniškos orybės, ir cinizmo, tad Goldbergą tatai nemaloniai veikė. Ne, beviltiškai galvojo daktaras, intymiuose Bendos reikaluose niekas nesusigaudys. Galvą guldau, kad čia gali būti kokia bjauri istorija, bet dabar tegu jau darbuojasi policija.

Daktaras Goldbergas nežinojo, ką veikė policija ir ko ji griebėsi, todėl vis labiau nuogąstaudamas laukė ko-

kios žinios. Jau praėjo mėnuo, kai dingo aktorius Benda, ir apie jį pradėta kalbėti būtuoju laiku.

Vieną pavakarę sutiko daktaras Goldbergas seną aktorių Lebdušką, žodis po žodžio užėjo kalba, žinoma, apie Bendą.

— Tai *buvo* aktorius, broleli! — prisiminė senasis Lebduška. — Aš jį menu nuo tada, kai jam buvo gal dvidešimt penkeri. Pasiutęs bernas, jis vaidino Osvaldą![1] Žinote, jauni medikai anuomet ėjo į teatrą žiūrėti, kaip atrodo paralyžius. Tada pirmą kartą jis vaidino karalių Lyrą, klausykit, aš neatsimenu, kaip vaidino, nes visą laiką žiūrėjau tik į jo rankas. Tos jo rankos buvo kaip aštuoniasdešimtmečio senio, tokios liesos, išdžiūvusios, apgailėtinos rankos — ligi šiol neišmanau, kaip jis ten taip padarė. Tik aktorius gali tai įvertinti.

Daktarui Goldbergui buvo ir liūdna, ir malonu klausytis teatralo skelbiamo Jano Bendos nekrologo.

— Tai buvo tikras aktorius, pone, — atsiduso Lebduška. — Kaip jis šokindavo teatro siuvėją! „Aš nevaidinsiu karaliaus, — šaukė, — jei ant manęs karsite tokius apdriskusius nėrinius!“ Jis nekentė bet kokios butaforinės chaltūros. Kai rengėsi vaidinti Otelą, tai aplakstė visas antikvarines krautuves, kol surado seną renesanso epochos žiedą ir jį mūvėjo tuose spektakliuose. Sakė, kad jam smagiau vaidinti, kai nešioja ką nors autentišką. Tai buvo netgi ne vaidinimas, tai buvo tiesiog... persikūnijimas, — pasakė Lebduška netvirtai, abejodamas, ar pavartojo tinkamą žodį. — O per spektaklio pertraukas visada būdavo niūrus it kalėjimo prižiūrėtojas, užsidarydavo savo grimo kambaryje, kad niekas neblaškytų tos jo būsenos. Todėl jis tiek gėrė, nes tatai veikė jo nervus, — kalbėjo Lebduška susimąstęs. — Aš čia einu į kiną, pone, — pasakė atsisveikindamas.

— Aš eisiu su jumis, — pasisiūlė daktaras Goldbergas, nežinodamas, kaip prastumti vakarą.

Žiūrėjo kažkokį jūrų filmą, bet daktaras Goldbergas atidžiai nesekė, kas vyksta ekrane, kone su ašaromis

---

[1] H. Ibseno „Šmėklų“ personažas.

akyse jis klausėsi, ką senasis Lebduška plepa apie Janą Bendą.

— Tai buvo ne aktorius, — pasakojo Lebduška, — tai buvo tikras demonas. Vieno gyvenimo jam neužteko, štai kaip. Gyveno jis kiauliškai, ponas daktare, bet scenoje buvo tikras karalius arba tikras valkata. Koks buvo jo rankos mostas, pone: tarsi visą amžių jis būtų tik įsakinėjęs, o juk jo tėtis buvo klajojantis galąstojas. Štai pažiūrėkit į šitą išsigelbėjusį po laivo sudužimo: gyvena tuščioje saloje, o nagai apkarpyti, idiotas paskutinis. Matot, kaip aiškiai prisiklijavęs barzdą? Jeigu jį vaidintų Benda, tai būtų užsiželdinęs tikrą barzdą, o panagės būtų pilnos tikro purvo... Kas čia, ponas daktare, kas čia jums staiga atsitiko?

— Atleiskit, — sumurmėjo daktaras Goldbergas pakildamas, — aš kai ką prisiminiau. Ačiū jums, — ir išbėgo iš kino. „Benda būtų užsiželdinęs tikrą barzdą, — vis kartojo. — Benda *užsiželdino* tikrą barzdą! Kaip man tatai neatėjo į galvą anksčiau!"

— Į žandarmerijos valdybą! — šūktelėjo, griūdamas į pirmutinį taksi, o kai prasibrovė pas naktį budintį vachmistrą, garsiai rėkdamas prašė, kad dėl Dievo meilės jam tučtuojau, būtinai *tučtuojau* pasakytų, ar rugsėjo antrąją, o gal kada nors po to nebuvo kur rastas nežinomo bastūno lavonas, taip, *bet kur,* sakykit! Ir visai nelauktai tas vachmistras iš tikrųjų nuėjo kažkur pažiūrėti ar paklausti, veikiau iš nuobodulio negu iš uolumo ar susidomėjimo, o daktaras Goldbergas laukė apsipylęs prakaitu iš susijaudinimo, nes mintyse ryškėjo baisus dalykas.

— Taip, pone, — pranešė sugrįžęs vachmistras, — rugsėjo antrosios rytą eigulys Krživoklato miškuose rado neatpažintą valkatos lavoną, maždaug keturių dešimčių metų; rugsėjo trečiąją iš Labės prie Litomeržicės ištrauktas neatpažinto vyriškio lavonas, kokių trijų dešimčių metų, vandenyje išbuvęs apie keturiolika dienų; rugsėjo dešimtą dieną prie Nemecky Brodo aptiktas neatpažintas pakaruoklis, maždaug šešių dešimčių metų...

— Apie tą valkatą nieko daugiau nežinoma? — paklausė daktaras Goldbergas sulaikęs kvapą.

— Nužudymas, — atsakė vachmistras, įdėmiai nužvelgdamas susijaudinusį daktarą. — Kaip parašyta žandarmerijos posto raporte, kiaušas sutraiškytas buku daiktu. Skrodimo išvada: alkoholikas, mirties priežastis — smegenų sužalojimas. Štai čia fotografija, — kalbėjo vachmistras ir dar pridūrė žinovo tonu: — Velniai griebtų, na ir sumaitojo žmogų!

Fotografijoje buvo vyras iki juosmens, apsirengęs skarmalais, atlapotais perkelio marškiniais; ten, kur buvo žmogaus kakta ir akys, dabar vien baisus gniutulas sulipusių plaukų ir dar kažko, veikiausiai odos ir kaulų; tik pasišiaušusi, dygi barzda ir pražiota burna dar buvo panaši į žmogaus. Daktaras Goldbergas drebėjo kaip lapelis. Negi... čia galėtų būti Benda?

— Ar... ar jis turėjo kokių ypatingų žymių? — išspaudė sukrėstas.

Vachmistras pasižiūrėjo į kažkokius popierius.

— Hm. Ūgis — metras septyniasdešimt aštuoni, plaukai žilstelėję, dantys labai išgedę...

Daktaras Goldbergas garsiai atsiduso:

— Tai čia ne jis. Bendos dantys buvo sveiki kaip žvėries. Tai ne jis, — murmėjo laimingas, — atleiskite už sutrukdymą, bet čia negali būti jis. Jokiu būdu.

Negali būti. Jokiu būdu, mąstė su palengvėjimu, grįždamas namo. Viešpatie, gal jis dar gyvas, gal jau sėdi „Olimpijoje“ ar „Pas juodą antį“...

Tą naktį daktaras Goldbergas vėl surengė žygį per naktinę Prahą, gėrė savo stiklinę vandens visuose restoranuose, kur kadaise karaliavo Janas Benda, ir žvalgėsi pro akinius po visus kampus, tačiau Bendos nebuvo niekur. Paryčiu daktaras Goldbergas staiga išbalo, garsiai tarė sau, kad esąs idiotas ir puolė į savo garažą.

Rytą jau buvo vienoje apskrities valdyboje ir liepė pažadinti viršininką. Laimė, kad tą žmogų jis pats kadaise buvo išoperavęs, užsiuvęs ir atminimui atidavęs spirite užmerktą apendiksą. Dėl tos anaiptol ne paviršutiniškos pažinties dabar po dviejų valandų jis jau turėjo rankose ekshumacijos leidimą ir šalia nesitveriančio apmaudu apskrities gydytojo sekė neatpažinto valkatos lavono atkasimą.

— Sakau jums, kolega, — niurnėjo apskrities gydytojas, — juo jau domėjosi Prahos policija, tiesiog neįmanomas dalykas, kad tai būtų Benda. Juk čia buvo apskretęs paskutinis driskius.

— Ar turėjo utėlių? — paklausė susidomėjęs daktaras Goldbergas.

— Nežinau, — atsakė pasišlykštėjęs gydytojas. — Kolega, dabar nieko neįmanoma atpažinti. Žinote, kai visą mėnesį išgulėjo po žeme...

Kada kapas buvo atkastas, daktaras Goldbergas turėjo pasiųsti atnešti degtinės, kitaip duobkasiai nebūtų iškėlę ir nunešę į lavoninę to nenusakomo pundulo, kuris gulėjo kapo dugne, užsiūtas maiše.

— Eikit į jį pasižiūrėti pats, — drėbė apskrities gydytojas daktarui Goldbergui ir liko stovėti prie lavoninės, traukdamas stiprų cigarą.

Po valandėlės iš lavoninės išsiūbavo mirtinai išbalęs daktaras Goldbergas.

— Ateikit pažiūrėti, — kimiai pasakė ir vėl sugrįžo prie to kūno ir bakstelėjo tą vietą, kur kadaise buvo žmogaus galva. Pincetu patempė kažkada buvusią lūpą — pasirodė baisiai išgedę dantys, veikiau tiktai geltonos dantų liekanos su blizgančiais karieso juoduliais. — Gerai įsižiūrėkit, — iškošė Goldbergas, įkišo pincetą tarp dantų ir nulupo nuo jų sluoksnį juodo išgedimo. Po juo subolavo du puikūs, stiprūs priekiniai dantys. O toliau daktaras Goldbergas nebeištvėrė, išbėgo iš lavoninės, abiem rankom susiėmęs už galvos.

Netrukus jis sugrįžo pas apskrities gydytoją išblyškęs ir baisiausiai liūdnas.

— Tai va kokie tie tariamai išgedę dantys, kolega, — tyliai tarė. — Ten buvo tik juoda derva, kurią aktoriai užsilipina ant dantų vaidindami senukus ar bastūnus. Tas apskretęs valkata buvo aktorius, kolega, — ir, beviltiškai numojęs ranka, pridūrė: — Ir, be to, didis aktorius.

Tą pačią dieną daktaras Goldbergas apsilankė pas fabrinkantą Korbelą. Tai buvo aukštas ir stiprus vyras, smakras — kaip kaliošas, liemuo — kaip kolona.

— Pone, — tarė jam daktaras Goldbergas, įdėmiai žvelgdamas pro savo storus akinius, — aš užėjau pas jus... aktoriaus Bendos reikalu.

— O, — prašneko fabrikantas, susidėjęs rankas už galvos. — Tai jau atsirado?

— Iš dalies, — kalbėjo daktaras Galdbergas. — Aš manau, kad tai jums bus įdomu... jau vien dėl to filmo, kurį norėjote su juo statyti... tiksliau sakant, finansuoti.

— Kokį filmą, — abejingai paklausė stambus vyriškis. — Aš nieko nežinau.

— Turiu galvoje tą filmą, — atkakliai kalbėjo Goldbergas, — kuriame Benda turėjo vaidinti valkatą... o ponia Greta — pagrindinį moters vaidmenį. Iš tiesų jis turėjo būti statomas dėl ponios Gretos, — nekaltai dėstė daktaras.

— Cia jau ne jūsų reikalas, — suniurzgė Korbelas. — Tikriausiai jums Benda kažką prikalbėjo. Tai buvo tuščios šnekos. Kažkoks planas gal ir buvo... Jums Benda sakė, taip?

— Kur tau! Jūs gi jam liepėte apie tai nė šnipšt, viską laikėte paslapyje. Bet žinote, Benda paskutinę savo gyvenimo savaitę užsiaugino barzdą ir gaurus, kad atrodytų kaip koks bastūnas. Juk Benda buvo labai atidus tokioms detalėms, teisybė?

— Nežinau, — nutraukė fabrikantas. — Ko dar pageidautumėte?

— Tai tas filmas turėjo būti sukamas rugsėjo antrąją, taip? Pirmoji scena: Krživoklato miškuose apyaušriu, valkata nubunda pamiškėje... ryto miglose... nusipurto lapus ir spyglius nuo skudurų... Aš įsivaizduoju, kaip ten būtų suvaidinęs Benda. Žinau, kad jis apsitaisė prasčiausiu šlamštu ir skarmalais, ant aukšto jų turėjo pilną skrynią. Todėl jam dingus nepasigesta ničnieko iš baltinių ir drabužių, dievaži, kodėl niekas į tai neatkreipė dėmesio! Pone, iš jo buvo galima tikėtis, kad apsitaisys tiksliai iki paskutinio rankovės lopo ir virvės per juosmenį kaip tikras bastūnas. Turėjo jis pomėgį — ypač rūpintis garderobu.

— Na ir kas toliau? — pasiteiravo stambus vyriškis

ir palinko labiau į šešėlį. — Aš, teisybę sakant, nesuprantu, kam jūs visa tai man pasakojate?

— Todėl, kad rugsėjo antrąją apie trečią valandą ryto, — užsispyrėliškai kalbėjo toliau daktaras Goldbergas, — atvažiavote jo pasiimti... tikriausiai išsinuomotu, tačiau, be abejo, uždaru automobiliu, vairavo, aš manau, jūsų brolis, nes jis sportininkas ir laikys liežuvį už dantų. Kaip ir buvo su Benda susitarta, nelipote aukštyn, bet signalizavote žemai prie durų. Netrukus atėjo Benda... arba, tiksliau tariant, purvinas ir apžėlęs valkata. „Greičiau, — pasakėte jam, — operatorius jau nuvyko ten". Ir nuvažiavot į Kržįvoklato miškus.

— Automobilio numerio, matyt, nežinot? — su ironijos gaidele pasiteiravo stambus vyriškis.

— Jei žinočiau, tai jūs jau būtumėt suimtas, — pabrėžtinai atsakė daktaras Goldbergas. — Švintant buvote vietoje. Tai pamiškė arba veikiau šimtamečių ąžuolų giraitė, puikiausias scenovaizdis, pone! Manau, kad jūsų brolis pasiliko prie automobilio ant plento ir dėjosi taisąs motorą. Jūs nusivedėte Bendą keturis šimtus žingsnių nuo kelio ir ten pasakėte: „Štai čia". — „O kur operatorius?" — staiga susigriebė Benda. Tuo momentu jūs kirtote jam pirmą smūgį.

— Kuo? — atsiliepė žmogus šešėlyje.

— Švininiu kastetu, — pasakė daktaras Goldbergas. — Nes prancūziškas raktas tokiam kiaušui kaip Bendos būtų per lengvas, o jūs norėjot suknežinti, kad niekas neatpažintų. Baigęs sugrįžot prie automobilio. „Baigta?" — paklausė brolis, bet jūs nieko neatsakėte, nes nužudyti žmogų ne mažmožis.

— Jūs išprotėjot, — sumurmėjo vyriškis šešėlyje.

— Neišprotėjau. Tik norėjau jums priminti, kaip viskas maždaug buvo. Jūs norėjote Bendą pašalinti dėl to skandalo su ponia Greta, nes Greta jau per daug viešai siautė...

— Prasmirdęs žyde, — sugriaudėjo vyriškis supamojoj kėdėj, — kaip jūs drįstat...

— Aš jūsų nebijau, — atsakė daktaras Goldbergas, pasitaisydamas akinius, kad atrodytų griežtesnis. — Per trumpos rankos mane sudoroti, pone, nors ir koks turtin-

gas būtumėt. Kuo galite man pakenkti? Nesutiksite, kad aš išpjaučiau jūsų apendiksą? O aš jums, pone, nė nepatarčiau.

Vyriškis šešėlyje ėmė tyliai juoktis.

— Klausykit, gerbiamasis, — tarė kažkaip linksmai, — jeigu jūs bent dešimtą dalį to, ką čia man pritauzijote, tvirtai žinotumėte, tai būtumėt ėję ne pas mane, o į policiją, ką?

— Žinoma, — atsakė labai rimtai daktaras Goldbergas. — Pone, jei bent dešimtą dalį galėčiau įrodyti, nebūčiau štai čia. Manau, kad to niekada niekas neįrodys, kaip ir to, kad tas apipuvęs valkata buvo Benda. Kaip tik todėl ir atėjau.

— Šantažuoti, taip? — drėbė vyriškis supamojoj kėdėj, siekdamas elektrinio skambučio.

— Ne, tiktai gąsdinti. Pone, jūsų sąžinė nelabai jautri, tam esate per daug turtingas. Tačiau faktas, kad kažkas kitas žino visą šį siaubą, kažkas žino, kad jūs žudikas, kad žudikas ir jūsų brolis, kad nudobėt aktorių Bendą, galąstojo sūnų, komediantą, jūs, du fabrikantai, visa tai nepataisomai sugriaus jūsų didponišką pusiausvyrą. Kol gyvas būsiu, jūs abu neturėsit ramybės. Aš norėčiau jus matyti kartuvėse, pone, tačiau, kol gyvas būsiu, bent jau nuodysiu jums gyvenimą.. Benda buvo piktas padaras, cinikas, begėdis ir koks norite, bet jis buvo menininkas. Visi jūsų milijonai neverti to nusigėrusio komedianto, su visais savo milijonais jūs nepakilsite iki to karališko rankos mosto... iki tos suvaidintos, tačiau nuostabios žmogaus didybės... — Daktaras Goldbergas desperatiškai pliaukštelėjo rankomis. — Kaip jūs galėjote šitaip padaryti? Pone, jūs niekada neturėsite ramybės, aš neleisiu jums užmiršti! Iki grabo lentos jums vis priminsiu: „Ar atsimenate aktorių Bendą? Tai buvo *menininkas,* girdite?“

PALEISTASIS

— Tai ką, supratot, Zaruba? — paklausė kalėjimo viršininkas, beveik iškilmingai perskaitęs atitinkamą teisingumo ministerijos aktą. — Tai reiškia, kad nuo skirtos iki gyvos galvos bausmės jūs lygtinai atleidžiamas. Atsėdėjote dvylika su puse metų ir per visą tą laiką elgėtės... na, trumpai sakant, pavyzdingai, mes davėme jums geriausią charakteristiką ir... ė... vienu žodžiu, galite eiti namo, supratot? Bet įsidėmėkit, Zaruba, jei ką nors iškrėsite, tai šis lygtinis atleidimas nustoja galios, ir jūs turėsit atlikti bausmę iki gyvos galvos už savo žmonos Marijos nužudymą, ir tada jums nė pats Dievas nepadės. Taigi būkit atsargus Zaruba, ateityje jau sėdėtumėte iki mirties. — Viršininkas susigraudinęs nusišnirpštė. — Mes jus mylėjome, Zaruba, bet antrą kartą nenorėčiau jūsų čia matyti. Na tai sudie, o raštinės vedėjas jums išmokės pinigus. Galite eiti.

Zaruba, beveik dvimetrinis ilgšis, mindžiokavo ir kažką murmėjo, buvo toks laimingas, tiesiog ligi skausmo, ir krūtinėje kažkas gurgėjo — lyg rauda.

— Taip, taip — burbėjo viršininkas. — Tik nepaleiskite čia dūdų. Parūpinome jums šiokių tokių drabužių, o statybininkas Malekas pažadėjo priimti į darbą... Ką, jūs pirma norite apsižvalgyti namuose? Aha, prie savo žmonos kapo. Tai tikrai gražu. Ką gi, laimingo kelio, Zaruba, — skubiai pasakė viršininkas ir padavė Zarubai ranką. — Tik dėl Dievo meilės — būkite atsargus, atminkite, kad laisvėje jūs tik lygtinai!

— Toks geras žmogus, — pasakė viršininkas, vos tik Zaruba išėjęs uždarė duris. — Aš jums pasakysiu, Formanekai, tarp šitų žmogžudžių būna labai padorių žmonių, bjauriausi — tai išeikvotojai, tiems kalėjime viskas negerai. Gaila šito Zarubos!

Perėjęs geležinius vartus ir Pankraco kalėjimo kie-

mą, Zaruba jautėsi netikras ir baikštus, jam atrodė, kad pirmas pasitaikęs tvarkos saugotojas jį sulaikys ir nuves atgal. Todėl slinko palengvėle, kad kas nepamanytų, jog pabėgęs. Išėjus į gatvę, tiesiog svaigo galva, tiek žmonių aplinkui: antai laksto vaikai, barasi du šoferiai — Dieve, jų čia anksčiau nebuvo, kurgi dabar eiti? Nesvarbu kur. Visur tik automobiliai ir šitiek moterų! Ar niekas neseka manęs? Ne, tačiau kiek tų automobilių! Zaruba skubėjo žemyn į Prahos centrą, kad atsidurtų kuo toliau, pakvipo jam rūkyta dešra, bet dabar ne, dabar dar ne, paskui pakvipo kažkas dar stipriau — naujos statybos. Mūrininkas Zaruba sustojo ir uodė skiedinio ir medienos kvapą. Žiūrėjo, kaip maišo kalkes dėdulė, knietėjo su juo šnektelėti, bet kažkaip neįstengė, neišspaudė nė žodžio — žmogus vienutėje atpranta kalbėti. Dideliais žingsniais Zaruba leidosi į Prahos centrą. Viešpatie, kiek čia visokių statybų! Antai stato vien iš betono, prieš dvylika metų to nebuvo, to nebuvo, mano laikais nebuvo, galvojo Zaruba, bet sugrius viskas jiems, tokie silpni poliai!

— Atsargiai, žmogau, ar aklas?

Jo vos nesuvažinėjo automobilis, jis vos nepalindo po džeržgiančiu tramvajumi — po velnių, žmogus per dvylika metų atpranta nuo gatvių. Norėtų ką nors paklausti, kieno čia tokia statyba, norėtų paklausti, kaip nueiti į Šiaurės vakarų stotį, bet kadangi visai pro šalį bildėjo geležų prikrautas sunkvežimis, pamėgino pats sau pasakyti balsu: atsiprašau, kaip pasiekti Šiaurės vakarų stotį? Ne, niekas neišeina, gal balsas perdžiūvo, ar ką, gal ten ant kalno žmogus surūdyja ir pasidaro nebylys, pirmuosius trejus metus dar šen ten ko nors paklausia, o paskui visai liaujasi. Atsiprašau, kaip pasiekti... kažkas tik sugergždė gerklėje, bet tai nebuvo žmogaus balsas.

Dideliais žingsniais Zaruba skubėjo gatvėmis. Ėjo lyg apgirtęs ar sapnuodamas, tikrai: dabar viskas kitaip negu prieš dvylika metų — stambiau, triukšmingiau, painiau. Ir tų žmonių marios! Zarubai nuo to darosi net liūdna, jam atrodo, kad jis kažkur svetimoje šalyje ir su šiais žmonėmis nė nesusikalbės. Kad tik pasiektų stotį ir galėtų važiuoti namo, namo... Ten brolio trobelė, ten vai-

kai... Atsiprašau, kaip patekti... — pabando Zaruba ištarti, tačiau tik be garso krutina lūpas. Et, ką čia, namie viskas praeis, namie įsišnekėsiu, kad tik į tą stotį nusigaučiau!

Staiga užnugaryje riksmas, kažkas užtempė jį ant šaligatvio.

— Kodėl gi jūs neinat šaligatviu? — tūžta ant jo šoferis.

Zaruba norėtų atsakyti, bet neįstengia, tik atsikrenkščia ir bėga toliau. Šaligatviu, galvoja sau, o jis man per siauras, žmonės, aš taip skubu, aš noriu būti namie, atsiprašau, kaip patekti į Šiaurės vakarų stotį? Turbūt šita judriausia gatve, nusprendžia, šita, kur rieda ta virtinė tramvajų. Bet iš kur imasi tiek žmonių? Juk tai minių minios, ir visi traukia viena kryptimi, tikriausiai į stotį, todėl taip bėga, kad nepavėluotų į traukinį. Ilgšis Zaruba paspartina žingsnį, kad neatsiliktų, žiūrėk — ir šiems žmonėms jau neužtenka šaligatvių, plūsta gatvės viduriu tiršta, šurmuliuojanti minia, į ją vis įsilieja nauji žmonės, lekia risčia ir kažką rėkia, pagaliau visi pradeda pratisai, galingai šaukti.

Triukšmo apsvaigintam Zarubai ėmė suktis galva. Viešpatie, toks gražumas, šitiek žmonių! Ten priekyje suskambėjo žygio daina. Zaruba priderino žingsnį ir smagus žygiuoja, va jau visi aplink jį dainuoja, Zarubai kažkas kutena ir kyla gerklėje, kažkas ten tarsi stumia, veržiasi — tai daina, viens du, viens du, Zaruba traukia dainą be žodžių, niūniuoja sodriu bosu — kokia čia daina? Ar ne vis tiek, aš važiuoju namo, važiuoju namo! Ilgšis Zaruba jau žygiuoja pirmoje gretoje ir dainuoja, nors be žodžių, tačiau taip gražu, viens du, viens du, iškėlęs ranką trimituoja Zaruba kaip dramblys, rodos, skamba visas kūnas, pilvas tirta it būgnas, krūtinė garsiai gaudžia, o gerklėje darosi taip gera, taip gera, lyg užeigoje geriant arba verkiant. Tūkstančiai žmonių šaukia: „Gėda! Gėda valdžiai!“, bet Zaruba negali sugaudyti, ką jie šaukia ir tik pergalingai trimituoja: a-a! a-a! Mojuodamas ilga ranka Zaruba žygiuoja visų priekyje, ūkčioja ir baubia, dainuoja ir kursto, daužo kumščiais sau į krūtinę, ir iš jos išsiveržia kurtinantis šauksmas, kuris plakasi virš visų

galvų tarsi plevėsuojanti vėliava. Uava, uava! — trimituoja Zaruba visa gerkle, visa krūtine, iš visos širdies, užsimerkdamas kaip giedantis gaidys. Uava! Aaa! Uraa! Ūmai minia kažko sustoja ir nežygiuoja toliau, traukiasi chaotiška banga, šniokščia ir pasišiaušia pasipiktinimo klyksmais. Uava! Uraa! Zaruba šaukia užsimerkęs, pagautas didžio išsivadavimo balso, kylančio iš jo vidaus. Staiga jį griebia kažkieno rankos, ir uždusęs balsas kriokia jam į ausį:

— Įstatymo vardu jūs areštuojamas!

Zaruba išsprogino akis, į vieną jo ranką įsikibęs policininkas tempė jį iš konvulsiškai besiblaškančio būrio. Zaruba aiktelėjo iš siaubo ir norėjo ištraukti ranką iš policininko, o šis ją užlaužė. Dabar Zaruba suriko iš skausmo ir kita ranka kaip vėzdu vožė policininkui per galvą. Policininkas paraudo ir paleido jį, o tuo metu Zaruba gavo „bananu" per galvą, dar, dar ir dar! Dvi didžiulės rankos ėmė suktis kaip vėjo malūnas ir vis tvojo per kieno nors galvas, pagaliau į jį įsikirto du šalmuoti vyrai kaip buldogai, bet Zaruba žneksėdamas iš įsiutimo stengėsi juos nusikratyti, spardėsi, daužėsi lyg pašėlęs, o jį kažkur vilko ir stūmė, du policininkai vedė užlaužę rankas tuščia gatve, viens du, viens du. Zaruba ėjo kaip avinėlis... atsiprašau, kaip patekti į Šiaurės vakarų stotį? Man gi reikia važiuoti namo.

Du policininkai jį beveik meste įmetė į komisariatą.

— Jūsų pavardė? — užsipuolė piktas ir šaltas balsas.

Zaruba norėtų pasakyti, bet vien kruta lūpos.

— Na sakykit — pavardė? — užrinka piktas balsas.

— Zaruba Antoninas, — kimiai sušvokščia ilgšis.

— Kur gyvenat?

Zaruba nusiminęs gūžteli pečiais:

— Pankrace, — vos vos išspaudžia. — Vienutėje.

Nors to neturėtų būti, bet taip įvyko, kad trys teisininkai tarėsi, kaip ištraukti tą Zarubą: senato pirmininkas, prokuroras ir skirtinis advokatas.

— Tegu tas Zaruba išsigina, — siūlė prokuroras.

— Nieko nebus, — niurnėjo teismo pirmininkas. —

Per tardymą jis jau prisipažino, kad mušėsi su tais policininkais. Avinas tikras, pats prisipažino...

— Jeigu policininkai savo parodymuose pareikštų, — siūlė advokatas, — jog nėra tvirtai įsitikinę, kad ten buvęs Zaruba, gal galėjęs būti ir kas kitas...

— Atsiprašau, — užprotestavo prokuroras, — dar betrūko, kad verstume policininkus meluoti! Juk jie tiksliai atpažino tą Zarubą... Aš būčiau už proto sutrikimą. Pasiūlykite psichinės būklės ekspertizę, kolegos, prisidėsiu ir aš.

— Kas iš to, — tarė advokatas, — aš pasiūlysiu, o jei daktarai jo nepripažins psichiniu ligoniu?

— Aš su jais pasikalbėsiu, — pažadėjo senato pirmininkas. — Taip, žinoma, nereikėtų, bet... Po plynių, nenorėčiau, kad tas Zaruba dėl tokios kvailystės sėdėtų iki gyvos galvos. Aš dabar mieliau būčiau kur kitur, tik ne čia. Dievaži, duočiau jam šešis mėnesius nė nemirktelėjęs, tačiau kad už tai reikėtų sėdėti iki gyvos galvos kalėjime, man velniškai nesinorėtų, nepatiktų, ponai.

— Jei neišdegs su proto sutrikimu, — svarstė prokuroras, — tai bus labai prastai. Tik pagalvokite, dėl Dievo meilės, aš gi turiu jį apkaltinti už įstatymo pažeidimą, kas gi man belieka daryti? Jei tas kvailys bent būtų užsukęs į kokią užeigą, tada galėtume ką nors suregzti, kad buvo neblaivus...

— Prašau jus, ponai, — mygė senato pirmininkas, — padarykite ką nors, kad jį galėčiau paleisti. Aš senas žmogus ir nenorėčiau prisiimti ant savo sąžinės... na, patys žinote ką.

— Sunkus atvejis, — atsiduso prokuroras. — Na, pamatysim. Galgi su tais psichiatrais išlįsime. Vadinasi, rytoj teismo posėdis, taip?

Bet teismo posėdžio neprireikė. Tą naktį Antoninas Zaruba pasikorė, matyt, išsigandęs bausmės. Kadangi buvo labai aukštas, kabojo taip keistai, lyg būtų sėdėjęs ant žemės.

— Prakeikimas, — niurnėjo prokuroras, — po velnių, toks kvailas dalykas. Tačiau bent jau mes čia niekuo dėti.

APSAKYMAI
IŠ KITOS KIŠENĖS

PONO HIRŠO DINGIMAS

— Visai neblogas atsitikimas, — tarė ponas Tausigas, — tačiau turi labai didelį trūkumą, kad įvyko ne Prahoje. Juk net kriminaliniuose dalykuose žmogui reikia neišleisti iš akių tėvynės. Na sakykit, ko mums rūpintis kokiu nors įvykiu Palerme arba velniaižin kur? Kas mums iš to. Tačiau kai pasitaiko įdomesnis nusikaltimas Prahoje, tai jis, pone, ir man kažkaip paglosto širdį, nes pagalvoju: dabar apie mus šneka visas pasaulis, ir nuo to lyg šilčiau pasidaro krūtinėje. Be to, suprantama, tokioje vietoje, kur atsitinka padorus kriminalinis nusikaltimas, gyviau vyksta ir prekyba, juk jis liudija platesnius užmojus ir apskritai kelia pasitikėjimą. Tačiau pirmiausia reikia tą nusikaltėlį sučiupti.

Nežinau, ar atsimenate tą atsitikimą Ilgajame prospekte su senuoju Hiršu: jis ten prekiavo odomis, bet kada ne kada pardavinėjo persiškus kilimus ir kitokius rytietiškus daiktus, mat ilgus metus jis varė sau biznį Konstantinopolyje, ten ir pasigavo kažkokį kepenų susirgimą, todėl buvo susisukęs it perkarusi katė ir išgeltęs lyg ištrauktas iš raugyklos kubilo. Ir tie kilimų pirkliai iš Armėnijos arba iš Smirnos vis lankėsi pas jį, nes jis mokėjo, kaip įprasta machinatoriams, susiderėti. Jie, tie armėnai, dideli sukčiai, su jais net žydai turi būti budrūs. Tai va tas Hiršas pirmajame aukšte laikė odas, iš ten tokiais įvijais laipteliais galėjai pakilti į kontorą, o už jos buvo jo butas, ir ten sėdėjo ponia Hiršova, tokia stora, kad išvis nevaliojo vaikščioti.

Taigi kartą apypiete vienas pardavėjas užlipo aukštyn į kontorą pas poną Hiršą paklausti, ar pasiųsti kreditan odų kažkokiam Veilui į Brno, bet šeimininko kontoroje nebuvo. Žinoma, keista, pagalvojo pardavėjas, bet gal ponas Hiršas valandėlei įsmuko šalimais pas Hiršovą. Tačiau netrukus iš viršaus nusileido tarnaitė kviesti poną Hiršą pietų.

— Kaip tai pietų? — nustebo pardavėjas. — Juk ponas Hiršas namie.

— Kurgi jis bus namie, — atsakė tarnaitė, — ponia Hiršova visą dieną sėdi šalia kontoros ir nematė jo nuo pat ryto.

— Ir mes, — pasakė tas pardavėjas, — jo taip pat nematėme, taip, ponas Vaclavai? — O šis buvo Hiršų tarnas. — Dešimtą valandą nunešiau jam korespondenciją, — kalbėjo pardavėjas, — ir ponas Hiršas mane dar užsipuolė, kad mes turėjome primygtinai paraginti Lembergerį dėl tų veršelių odų ir nuo to laiko neiškišo nosies iš kontoros.

— Jėzaumarija! — sušuko tarnaitė, — bet kontoroje jo nėra! Gal išėjo kur į miestą?

— Čia per krautuvę nėjo, — atsakė tas pardavėjas, — mes būtume matę, taip, Vaclavai? Tai gal jis išėjo per butą?

— Tai neįmanoma, — prieštaravo tarnaitė, — tada jį būtų mačiusi ponia Hiršova!

— Palaukit, palaukit, — tarė tas pardavėjas, — kai aš jį mačiau, jis buvo su chalatu ir apsiavęs šlepetėmis, tai eikit pažiūrėt, ar jis pasiėmė batelius, kaliošus ir žieminį paltą. — Mat viskas vyko lapkričio mėnesį ir smarkiai lijo. — Jeigu apsivilko, tai išėjo kur nors į miestą, jeigu ne — tai turi būti namie, ne kitaip.

Tada toji tarnaitė nulėkė į viršų ir netrukus sugrįžo kaip nesava.

— Dėl Dievo meilės, ponas Hugai, — kalbėjo tam pardavėjui, — bet juk jis, ponas Hiršas, neėmė nei batelių, nei nieko, o ponia Hiršova sako, kad per butą negalėjęs išeiti, nes tada būtų ėjęs per jos kambarį!

— Per krautuvę taip pat nėjo, — atsakė pardavėjas, — jis apskritai šiandien krautuvėje nebuvo, tik mane pasišaukė į kontorą su korespondencija. Vaclavai, einam jo ieškoti!

Pirmiausia nubėgo į kontorą, ten nerado jokios netvarkos, tiktai kertėje kelis susuktus į ritinius kilimus, ant stalo — dar nebaigtą laišką tam Lembergeriui, o virš stalo degė dujinė lempa.

— Dabar jau aišku, — pasakė Hugas, — kad ponas

Hiršas niekur neišėjo, nes jei būtų išėjęs, tai juk būtų užgesinęs lempą, tiesa? Taigi jis turi būti kur nors namie.

Tada išnaršė visą butą, bet niekur nė kvapo. Ponia Hiršova pradėjo savo fotelyje graudžiai raudoti, kaip vėliau sakė tas Hugas, atrodė, lyg būtų tirtėjęs kalnas šaltienos.

— Ponia Hiršova, — tarė Hugas (tiesiog nuostabu, kaip toks jaunas žydas iškilus reikalui iškart susiprotėja), — ponia Hiršova, neverkit, ponas Hiršas niekur nepabėgo, juk prekyba odomis dabar gerai eina, ir, be to, jis gi neinkasavo jokių skolos ieškinių, taigi ponas šeimininkas kažkur turi būti. Jeigu neatsiras iki vakaro, tada pranešime policijai, bet anksčiau nereikia, nes matote, ponia Hiršova, toks skandalingas atsitikimas nekelia firmos prestižo.

Tad iki vakaro jie laukė ir ieškojo, bet pono Hiršo nė padujų. Ką gi, Hugas įprastu laiku uždarė krautuvę ir nuėjo į policijos įstaigą pranešti, kad prapuolė ponas Hiršas. O ta policija pasiuntė seklius, ir, žinote, šie ten viską iškratė, bet nerado nė menkiausių pėdsakų, ieškojo kraujo žymių ant grindų — niekur nieko, tai tuo tarpu kontorą užantspaudavo. Tada apklausė ponią Hiršovą ir kitą personalą, išgirdo, kas tą rytą dėjosi. Tačiau niekas nieko ypatinga nežinojo, tik Hugas prisiminė, kad po dešimtos valandos pas poną Hiršą buvo atėjęs ponas Lebeda, komivojažierius, ir kalbėjosi su ponu Hiršu kokias dešimt minučių. Ėmė ieškoti to pono Lebedos ir, žinoma, jį rado „Bristolio“ kavinėje lošiant ramsą. Tai tas Lebeda greit paslėpė banką, o seklys jam ir sako:

— Ponas Lebeda, šiandien aš ne dėl ramso, šiandien dėl pono Hiršo: jis dingo, o jūs paskutinis jį matėte.

Na taigi, bet tas Lebeda taip pat nieko nežinojo, lankęsis pas poną Hiršą dėl kažkokių diržų ir nieko ypatinga nepastebėjęs, tik ponas Hiršas jam pasirodęs dar labiau sunykęs negu kitais kartais. „Bet jūs, ponas Hiršai, gerokai sulysote,“ — pasakęs jam.

— Vis dėlto, pone, — tarė Hugui tas komisaras, — tegu ponas Hiršas būtų ir dar labiau sulysęs, bet juk negalėjo jis ištirpti ore, bent koks jo kaulelis ar dantis

turėjo išlikti, tiesa? O jūs portfelyje taip pat negalėjote jo išsinešti.

Bet palaukit, dabar ta istorija pakrypo visai kitur. Juk žinote, kad stotyse yra tokios rankinio bagažo saugyklos, kur keleiviai palieka visokius daiktus ir lagaminus. Tai va praėjus gal dviem dienoms po to pono Hiršo dingimo, saugyklos budėtoja pasiguodė vienam nešikui, kad priėmusi tokį lagaminą, kuris jai kažkodėl nepatikęs.

— Nė pati nežinau kodėl, bet aš to lagamino tiesiog bijau, — kalbėjo ji.

Tada nešikas priėjęs pauostė lagaminą ir sako:

— Žinot ką, močiut, geriau praneškit apie tą lagaminą geležinkelio policijai.

Tie gi atsiuntė policijos šunį, o šis, pauostęs lagaminą, pradėjo urgzti, visas pasišiaušė. Tai jau buvo kažkaip įtartina, ir lagaminas buvo atidarytas: ten rado įgrūstą pono Hiršo lavoną su chalatu ir šlepetėmis. Kadangi jis turėjo nesveikas kepenis, tai vargšelis jau buvo su kvapu. Kaklą veržė įsirėžęs toks tvirtas špagatas: žmogus buvo pasmaugtas. Tačiau labiausiai stebino, kaip jis galėjo su chalatu ir šlepetėmis iš savo kontoros patekti į lagaminą stotyje.

Tai va šitą įvykį gavo tirti komisaras Meizlikas. Jis pasižiūrėjo į tą lavoną ir iškart pamatė ant veido ir ant rankų tokias žalias, mėlynas ir raudonas dėmes, kurios tuo labiau krito į akį, kad ponas Hiršas buvo išgeltęs. „Keisti kūno irimo požymiai“, — pagalvojo ponas Meizlikas ir pamėgino patrinti skepetaite vieną tokią dėmę, ir ta dėmė nubluko.

— Klausykit, — kreipėsi jis į kitus, — jos atrodo lyg anilino dažai. Man reikia dar kartą pasižvalgyti toje kontoroje.

Ir ėmė jis ieškoti kontoroje kokių nors dažų, bet nieko ten nerado, ir staiga jam krito į akis tie susukti persiški kilimai. Tada vieną jų išvyniojo ir patrynė mėlyną ornamentą paseilinta skepetėle — skepetėlėje liko mėlyna dėmė.

— Paskutinis šlamštas šitie kilimai, — nusikeikė komisaras ir ieškojo toliau; ant pono Hiršo stalo, ant raša-

linės pagrindo, rado dvi ar tris turkiškų cigarečių nuorūkas. — Įsidėmėk tamsta, — pasakė vienam detektyvui, — kad derantis dėl persiškų kilimų, visada rūkoma cigaretė po cigaretės, toks jau rytietiškas įprotis. — Paskui pašaukė ir poną Hugą. — Ponas Hugai, — kreipėsi, — po to pono Lebedos čia dar buvo kas nors, ką?

— Buvo, — atsakė Hugas, — bet ponas Hiršas labai nenorėjo, kad apie tai kalbėtume. Jūs žiūrėkit odų, sakydavo mums, o kilimais nesirūpinkit, čia jau mano dalykas...

— Suprantama, — kalbėjo ponas Meizlikas, — nes tai kontrabandiniai kilimai, štai nė vienas jų neturi muitinės žymeklio. Jei ponas Hiršas nebūtų iškeliavęs pas Abraomą, tai būtų turėjęs pasiutusių keblumų su muitininkais Hybernijos gatvėje ir paklojęs tokią baudą, kad net visas būtų pasidaręs mėlynas. Na tai greičiau: kas čia buvo?!

— Tai va, — pasakojo ponas Hugas, — apie pusę vienuoliktos atvažiavo atviru automobiliu Armėnijos ar kažkoks ten žydas, toks storas, išgeltęs ir gal turkiškai, o gal kitaip kaip pasiteiravo pono Hiršo. Aš ir parodžiau jam laiptus aukštyn į kontorą. O paskui jį nusekė toks ilgšis tarnas, išdžiūvęs kaip skiedra ir juodas kaip juoda katė, ir nešėsi ant peties penkis didelius suvyniotus kilimus, mes su Vaclavu dar stebėjomės, kaip jis tiek pakelia. Tai va jie abu nuėjo į kontorą ir išbuvo ten gal penkiolika minučių, mes dėl to nesukom sau galvos, bet girdėjom, kaip tas nedorėlis vis kalbasi su ponu Hiršu. Paskui tarnas nusileido žemyn, nešdamas ant peties tik keturis susuktus kilimus; aha, tariau sau, tai ponas Hiršas vėl gabalą nupirko. Štai kaip, o tas armėnas kontoros tarpduryje dar atsigręžė ir kažką pasakė, tačiau ką — nesupratau. Na o paskui ilgšis įmetė kilimus į automobilį, ir abu nuvažiavo. Aš apie tai visai nepasakojau, juk čia nebuvo nieko ypatinga, tiesa? — kalbėjo ponas Hugas. — Tokių kilimininkų pas mus ne vienas lankėsi, ir visi jie buvo tokie pat sukčiai.

— Žinote ką, ponas Hugai, — atsakė komisaras Meizlikas, — turiu jums pasakyti, kad kai kas ypatinga čia vis dėlto buvo: tas ilgšis viename iš suvyniotų kilimų

išnešė pono Hiršo lavoną, supratot? Viešpatie, juk tamsta galėjai pastebėti, kad tas bernas lipo žemyn sunkiau negu aukštyn!

— Teisybė, — atsakė Hugas ir išblyško, — jis gi ėjo visai susikūprinęs! Bet, ponas komisare, tai neįmanomas daiktas: juk tas storulis armėnas sekė iš paskos ir dar kontoros tarpduryje kalbėjosi su ponu Hiršu!

— Na taip, — aiškino daktaras Meizlikas, — jis kalbėjo į tuščią kontorą. O ir anksčiau, kai ilgšis smaugė poną Hiršą, tas ponas vis malė liežuviu, štai kaip. Ponas Hugai, šitas Armėnijos žydas gudresnis už jus. Po to jie tame suvyniotame kilime nusivežė pono Hiršo lavoną į savo viešbutį, bet kadangi lijo, tai tas netikęs anilinu dažytas kilimas ištepė ir poną Hiršą. Tai aišku kaip dieną, štai kas. Viešbutyje pono Hiršo palaikus jie sukišo į lagaminą ir nugabeno į stotį — va kaip yra, ponas Hugai!

O kol ponas Meizlikas čia darbavosi, buvo aptikti ir slapti ano armėno pėdsakai. Mat ant to lagamino buvo užklijuotas vieno Berlyno viešbučio lipdukas... iš jo gi aišku, kad armėnas dosniai dalijo arbatpinigius, o viešbučio portjė su tais lipdukais duoda visam pasauliui ženklą, kiek galima iš tokio kliento išpešti. Kadangi tas armėnas dosniai mokėjo, tai jį ir Berlyno portjė gerai įsiminė: jo pavardė Mazanianas ir veikiausiai keliavo per Prahą į Vieną, bet sučiuptas buvo tik Bukarešte ir ten kardomajame kalėjime pasikorė. Už ką jis nužudė poną Hiršą, niekas nežino, turbūt turėjo kokių prekybinių konfliktų dar iš tų laikų, kai ponas Hiršas gyveno Konstantinopolyje.

— Tačiau šis atsitikimas parodo, — baigė susimąstęs ponas Tausigas, — kad prekyboje svarbiausia — solidumas. Jei tas armėnas būtų prekiavęs gerais kilimais, dažytais ne pigiu anilinu, nebūtų taip greitai išaiškinta, kokiu būdu ponas Hiršas nužudytas, štai kas. Bet jei pardavinėsi broką, tai vis vien kada nors atsirūgs.

PAVOGTA ŽMOGŽUDYSTĖ

— Tai man primena vieną nusikaltimą, — kalbėjo ponas Houdekas, — kuris buvo taip pat gerai apgalvotas ir paruoštas, bet manau, kad pasakojimas jums nepatiks, nes visai neturi pabaigos ir atomazgos. Jeigu jums bus neįdomu, tai pasakykit, ir aš nutilsiu.

Tikriausiai žinote, kad aš gyvenu Krucemburko gatvėje Vinohraduose. Tai viena iš tų trumpų šalutinių gatvių, kur nėra nei užeigos, nei skalbyklos, netgi anglies krautuvėlės, ir žmonės čia eina gulti jau dešimtą valandą, žinoma, išskyrus tuos palaidūnus, kurie namie klausosi radijo ir dėl to lenda į lovą tik vienuoliktą valandą. Ir gyvename ten mes daugiausia ramūs mokesčių mokėtojai arba valdininkai iki septintos kategorijos, kokie akvariumo žuvyčių augintojai, vienas muzikantas, grojantis citra, du filatelistai, vienas vegetaras, vienas spiritistas ir vienas komivojažierius, kuris šiaip jau yra teosofas, na o kas liko — tai butų nuomotojos, pas kurias įnamiai gauna švarų, elegantiškai apstatytą kambarį su pusryčiais, kaip rašoma skelbimuose. Kartą per savaitę, visada ketvirtadienį, tas teosofas pareina namo apie vidunaktį, nes atlieka kažkokias dvasines pratybas, antradieniais grįžta namo apie vidunaktį du žuvyčių augintojai iš „Akvariumo“ būrelio susirinkimo ir stovėdami po žibintu ginčijasi dėl gyvavedžių ir auksinio karoso mutantų. Prieš trejus metus mūsų gatvėje buvo pasirodęs netgi vienas girtas, bet vietiniai šneka, kad jis iš Koširžės ir tik susipainiojęs užklydo. Užtat vakare, penkiolika minučių dvyliktos, čia parsiranda toks rusas, pavarde Kovalenka ar Kopytenka, nedidukas žmogelis, apžėlęs tokia reta barzdele, ir nuomojasi jis pastogę pas ponią Janską, name Nr. 7. Iš ko tas rusas gyvena, niekas nežino, bet iki penktos valandos po pietų jis voliojasi namie, paskui su portfeliu eina į artimiausią tramvajaus stotelę

ir važiuoja žemyn į miestą, o naktį, tiksliai penkiolika minučių dvyliktos, vėl toje pačioje stotelėje išlipa ir pasuka į Krucemburko gatvę. Kai kas paskui tvirtino, kad nuo penktos valandos po pietų jis sėdėdavęs vienoje kavinėje ir bardavęsis su kitais rusais. Tačiau buvo ir tokių, kurie sakė, kad jis negalėjęs būti rusas, nes rusai niekada taip anksti negrįžta namo.

Kartą, tai buvo šiemet vasario mėnesį, aš jau snaudžiau, kai pokštelėjo penki šūviai. Pirmiausia man pasivaideno, kad aš dar mažas vaikiščias, kieme pliaukšiu botagu ir džiaugiuosi, kad taip pliaukši, bet paskui staiga pabudau ir supratau, kad gatvėje kažkas šaudė iš revolverio. Šokau prie lango, atidariau, žiūriu — apačioje ant šaligatvio prieš septintą namą guli kniūpsčias kažkoks vyras su portfeliu rankoje. Tučtuojau sudundėjo žingsniai, ir pro kampą išlėkė policininkas, pribėgo prie to vyro ir pamėgino jį pakelti, tačiau vėl paleido, nusikeikė „po velnių!“ ir ėmė švilpti. Tada pro kitą kampą išniro kitas policininkas ir nuskubėjo prie pirmojo.

Žinoma, aš greitai apsiaviau batus, apsivilkau žieminiu paltu ir nulėkiau apačion. Iš netolimų namų išbėgo tas vegetaras, muzikantas, vienas žuvelių augintojas, du kiemsargiai ir vienas filatelistas, o kiti tik spoksojo pro langus, kaleno dantimis ir galvojo sau: „Trauk jį velniai, dar kur įsipainiosiu“. Tuo tarpu abu policininkai atvertė tą vyrą aukštielninką.

— Juk čia tas rusas, tas Kopytenka ar Kovalenka, kur gyvena pas ponią Janską, — pasakiau nenulaikydamas danties ant danties. — Jis negyvas?

— Nežinau, — atsakė vienas policininkas. — Reikia iškviesti daktarą!

— Kodėl čia jį laikot ant žemės? — kaleno pasipiktinęs muzikantas. — Vežkite p-p-p-pagaliau į ligoninę!

Sugužėjo ten mūsų gal dvylika, drebėjome iš šalčio ir išgąsčio, o policininkai tuo tarpu, atsiklaupę prie nušautojo, kažkodėl stengėsi atsegti jam apykaklę. Tuo metu prie pagrindinio prospekto kampo sustojo taksi, ir šoferis atėjo prie mūsų pažiūrėti, kas čia atsitiko, tikriausiai manė, kad guli koks prisilakęs, kurį jis galės nuvežti namo.

— Vyrai, kas čia atsitiko? — bičiuliškai mūsų paklausė.

— N-n-nušovė žmogų, — kaleno dantimis vegetaras. — Klausykit, paguldykit jį į savo taksi ir nuvežkit į greitosios pagalbos stotį! Gal jis dar gyvas!

— Po velnių, — atsakė šoferis, — nemėgstu tokių klientų. Bet palaukit, aš privažiuosiu čia... — Paskui iš lėto nuėjo prie savo automobilio ir privažiavo prie pat mūsų. — Na tai įkelkit jį, — tarė.

Abu policininkai pakėlė tą rusą ir vargais negalais įgrūdo į taksi, ir nors jis buvo veikiau smulkaus sudėjimo, bet numirėlį juk sunku įtarpuoti.

— Tai, kolega, — pasakė tas pirmasis policininkas tam antrajam, — jūs važiuokit su juo, o aš surašysiu liudininkus. Vairuotojau, važiuokit į greitosios pagalbos stotį, ir truputį greičiau.

— Aha, greitai, — suniurnėjo šoferis, — o mano stabdžiai prasti... — Ir nuvažiavo.

Tada pirmasis policininkas išsitraukė iš krūtinės kišenės bloknotą ir kreipėsi:

— Pasakykite man savo pavardes, ponai, jos tik dėl liudininkų parodymų.

Paskui mus pasiutiškai lėtai surašė vieną po kito į tą bloknotą, matyt, jo pirštai buvo sugrubę, bet mes per tą laiką velniškai sušalom. Kai sugrįžau į savo kambarį, buvo be penkių pusė dvyliktos, taigi visas reginys truko dešimt minučių.

Aš žinau, jūs, ponas Tausigai, manote, kad čia nieko ypatinga, bet, ponas Tausigai, tokioje padorioje gatvėje tai didžiulis įvykis. Artimiausios gatvės ta šlove dar kažkiek pasišildo primindamos, kad taip atsitiko čia pat už kampo, o tos, kur truputį toliau, dedasi abejingos, tik žinokite: jos taip daro iš apmaudo ir pavydo, kad viskas įvyko ne pas juos. Už antro kampo žmonės jau tik numoja ranka ir sako: „Rodos, ten kažką užplumpino, bet galaižin kas ten buvo“ Čia jau žemų pavyduolių šnekos.

Galite įsivaizduoti, kaip rytojaus dieną mes visi iš mūsų gatvės griebėme vakarinius laikraščius ir norėjome perskaityti ką nors nauja apie mūsų žmogžudystę ir apskritai tikėjomės malonumo, kad juose bus parašyta

apie mūsų gatvę ir mūsų nusikaltimą. Visiems žinoma, kad žmonės mieliausiai skaito laikraščiuose apie tai, ką patys matė ir, kaip sakoma, buvo tiesioginiai liudininkai, pavyzdžiui, kad Ujezde pargriuvo arklys ir dėl to dešimt minučių buvo sutrikęs eismas. O kai apie tai spauda nieko nerašo, tada skaitytojai ant to žurnalo pyksta, trenkia jį ant stalo, kad jame nieko dora nėra. Juos beveik įžeidžia, jeigu laikraščiai nieko svarbaus neįžiūri tame įvykyje, kurio jie yra lyg bendrasavininkiai. Aš manau, kad įvykių kronikos skyrius periodikoje spausdinamas tik dėl tų tiesioginių liudininkų, kad jie iš piktumo neatsisakytų išvis pirkti laikraščių.

Mes buvom lyg žemes pardavę, kai nė vienas vakarinis laikraštis neišspausdino apie tą mūsų žmogžudystę nė žodžio. „Apie visokiausias aferas ir tą prakeiktą politiką rašinėja, — niurnėjome, — netgi kad kažkoks tramvajus susidūrė su rankiniu vežimėliu, o apie tokią žmogžudystę — nė eilutės, taip atrodo, kad tie laikraščiai papirkti ligi vieno!“ Bet paskui filatelistas susiprotėjo, kad veikiausiai policija paprašė laikraščių apie šį įvykį tyrimų labui kol kas nerašyti. Tatai mus nuramino, bet įtampa dar labiau padidėjo: didžiavomės, kad gyvename tokioje svarbioje gatvėje ir gal būsime pašaukti kaip liudininkai šioje tikrai paslaptingoje byloje. Tačiau ir kitą dieną laikraščiuose vėl nieko, ir iš policijos niekas neatėjo iškvosti, o keisčiausia mums, kad niekas neapsilankė ir pas ponią Janską apžiūrėti ar bent užantspauduoti to ruso kambario. Mes jau beveik ėmėme nuogąstauti, muzikantas kalbėjo, kad policija galbūt nori užgniaužti, ką gali žinoti, kas čia slypi. Kai ir trečią dieną nebuvo apie tą mūsų žmogžudystę nė užuominos, pradėjo mūsų gatvė kunkuliuoti: girdi, mes taip nepaliksim, tas rusas buvo vienas iš mūsų, mes jau pasistengsim, kad viskas išeitų viešumon, mūsų gatvė ir šiaip podukros vietoj — grindinys prastas, apšvietimas prastas, viskas gal kitaip atrodytų, jei čia gyventų koks parlamento narys ar žurnalistas, bet taip jau yra — padori gatvė neturi jokio užtarėjo. Žodžiu sakant, kilo gaivališkas nepasitenkinimas, ir kaimynai kreipėsi į mane, kad aš kaip vyresnio amžiaus ir nepriklausomas žmogus nueičiau į policijos komisaria-

tą ir atkreipčiau jų dėmesį į šitą negražią istoriją su žmogžudyste.

Taigi nueinu aš pas komisarą Bartošeką, jį truputį pažįstu, tai toks rūškanas žmogus, sako, jis vis dar kankinasi dėl kažkokios nelaimingos meilės ir, girdi, tik iš sielvarto įstojęs į policiją.

— Ponas komisare, — sakau jam, — aš pas jus atėjau tik pasiteirauti, kaip ten su ta žmogžudyste Krucemburko gatvėje, mūsų žmonės jau susidomėję, kodėl ji taip ilgai laikoma paslaptyje.

— Kokia žmogžudystė? — nusistebėjo komisaras. — Mes jokios negirdėjome. Ten gi mūsų rajonas.

— Na kaipgi, tenai anądien nušovė gatvėje tą rusą Kopytenką ar Kovalenką, — aiškinau jam. — Juk ten buvo du policininkai, vienas jų surašė mus kaip liudininkus, o antras nuvežė tą rusą į greitosios pagalbos stotį.

— Negalimas daiktas, — tarė komisaras, — mes negavome jokio raporto. Tikriausiai čia bus apsirikimas.

— Ką jūs, ponas komisare, — pradedu pykti, — juk tai matė bent penkiasdešimt žmonių, visi galime paliudyti! Pone, mes dori piliečiai, ir jeigu lieptumėte apie tą žmogžudystę neprasižioti, tai mes neprasižiotume, nors ir nesuprasdami kodėl. Bet dabar nušautas žmogus, ir niekas nė amt, tai jau atsiprašau, mes apie tai parašysime į laikraštį.

— Palaukit, — susirūpino ponas Bartošekas ir nutaisė tokį rimtą veidą, kad man net baisu pasidarė. — Gerai, pone, papasakokit man gražiai iš eilės viską, kaip ten buvo.

Na, aš ėmiau jam iš eilės dėstyti, o jis tiesiog pamėlo, viduje, matyt, virte virė, bet kai priėjau iki tos vietos, kada pirmasis policininkas liepė antrajam: „Kolega, jūs su juo važiuokit, o aš tuo tarpu surašysiu liudininkus“, tai vos man ištarus šiuos žodžius jis iškart garsiai atsidusęs sušuko:

— Ačiū Dievui, ten buvo ne mūsų žmonės! Jėzaumarija, pone, kodėl prieš tuos policininkus neiškvietėt policijos? Juk galėjote susiprotėti, kad uniformuoti policininkai niekada į saviškius nesikreipia „kolega“ Šitaip gal sako civiliškai apsirengęs detektyvas, bet uniformuoti

vyrai — jokiu būdu ne! Jūs, civiliai, po velnių, jūs, vienas iš „kolegų“, turėjot pasirūpinti tuos tipus susemti!

— Kodėl? — sumikčiojau sumišęs.

— Todėl, kad *jie* tą rusą nušovė, — griaudėjo ant manęs komisaras. — Arba nors būtumėt padėję! Ar seniai tamsta gyveni Krucemburko gatvėje?

— Devyneri metai, — atsakiau.

— Tai jau turėjot žinoti, pone, kad vienuoliktą valandą penkiolika minučių artimiausias policijos patrulis yra prie dengtos turgavietės, antras — Silezijos ir Perkūno gatvių kampe, trečias tarnybiniu žingsniu traukia palei namą, kurio eilės numeris — 1388, ir taip toliau. Pro tą kampą, pone, iš kur tas jūsų policininkas atlėkė, *mūsų* policininkas gali atbėgti arba 10 valandą 48 minutę, arba paskui tik 12 valandą 23 minutę, o kitu laiku — ne, nes tada jo ten nėra! Viešpatie, juk tai žino kiekvienas vagišius, o vietiniai gyventojai nežino! Jūs manot, kad mūsų policininkas stovi už kiekvieno kampo, ką? Pone, jei tą minutę, kaip jūs sakote, pro tą jūsų prakeiktą kampą būtų atbėgęs mūsų uniformuotas žmogus, tai būtų buvęs baisus dalykas: pirma, tuo metu jis pagal įsakymą turi žingsniuoti palei dengtą turgavietę, o antra, jis laiku nepranešė apie žmogžudystę. Tai būtų labai rimtas nusižengimas.

— Dėl Dievo meilės, — paklausiau, — tai kaipgi yra su ta žmogžudyste?

Komisaras, matyt, nusiramino ir ėmė aiškinti:

— Cia painus reikalas, tai kažkoks labai bjaurus atvejis, ponas Houdekai, už jo slypi gudrus nusikaltėlis ir kokia nors didesnė afera. Tų niekšų viskas buvo gerai apgalvota! Visų pirma, jie žinojo, kada tas rusas pareina namo, antra, žinojo mūsų policijos maršrutus, trečia, jiems reikėjo bent dviejų dienų, kad policija nesužinotų apie žmogžudystę, matyt, norėjo laiku dingti arba kažką pašalinti. Dabar jau supratot?

— Tai kad ne visai, — atsakiau.

— Na tai žiūrėkit, — kantriai dėstė man komisaras. — Jie aprengė du saviškius policininkais, ir tie tykojo už kampo to ruso arba laukė, kad jį nudės kas nors trečias. O jūs, aišku, nusiraminot pamatę, kad mūsų pa-

vyzdinga policija taip greitai atvyko. Klausykit, — staiga prisiminė, — kaip skambėjo švilpukas, kai tas pirmas policininkas sušvilpė?

— Labai jau silpnai, — pasakiau, — bet aš pagalvojau, kad tas atskubėjęs policininkas uždusęs.

— Aha, — kalbėjo patenkintas komisaras. — Trumpai sakant, jie siekė, kad apie tą žmogžudystę nepraneštumėt policijai ir šitaip laimėjo laiko pabėgti į užsienį, aišku? Ir tas šoferis tikriausiai buvo įsitraukęs į suokalbį, o gal prisimenat automobilio numerį?

— Į numerį mes neatkreipėme dėmesio, — pasakiau susikonfūzijęs.

— Tai nieko, — kalbėjo komisaras, — vis tiek jie buvo netikri, bet tokiu būdu jiems pavyko pašalinti ir to ruso lavoną. Beje, jis buvo ne rusas, o kažkoks makedonietis, pavarde Protasovas. Taigi dėkoju jums, pone, bet dabar iš tikrųjų prašyčiau apie visą šį įvykį tylėti, suprantate, nusikaltimo tyrimo labui. Aišku, čia veikiausiai politika, bet organizavo koks itin gudrus žmogus, nes paprastai, ponas Houdekai, tokie politiniai atentatai šuniškai prastai vykdomi. Kur politika, padoraus nusikaltimo neieškok, ten tik žiaurios pjautynės, — pasakė komisaras pasibjaurėdamas.

Vėliau viskas truputį paaiškėjo: kodėl tas žmogus buvo nužudytas, nežinia, bet žudikai išaiškinti, tačiau jie jau seniai užsienyje. Tai va taip išėjo, kad mūsų gatvė paprasčiausiai prarado savo žmogžudystę, tarsi kas iš jos istorijos būtų išplėšęs šlovingiausią lapą. Kai čia kada atsitiktinai užklysta koks svetimas žmogus, sakysim iš Fošo prospekto arba iš Vršovicės, tai pagalvoja: „O, kokia pilka gatvė!“ Ir niekas mumis jau nebetiki, kada skelbiame, kad pas mus buvo toks paslaptingas nusikaltimas. Aišku, kitos gatvės mums pavydi šlovės.

DIRIGENTO KALINOS ISTORIJA

— Tokia mėlynė arba sutrenkimas, ypač jei paliečia kaulą, — šnekėjo ponas Dobešas, — kartais labiau skauda negu lūžis. Aš jau žinau, aš senas futbolininkas, man ir šonkaulis buvo sulaužytas, ir raktikaulis, ir nykštys. Dabar nebežaidžiu taip įnirtingai kaip kadaise. Tiesa, pernai dar buvau kartą išėjęs į aikštę — mes, seniai, norėjom parodyti tiems dabartiniams jaunikliams, kaip žaisti. Aš vėl stojau į gynėjo vietą kaip prieš penkiolika ar dvidešimt metų. Ir kaip tik tada, kai pilvu stabdžiau sviedinį, mūsų pačių vartininkas spyrė man į... na ta vieta vadinasi stuburgaliu arba cauda equina. Kovos įkarštyje tik nusikeikiau ir tuoj viską pamiršau. Bet naktį ėmė kamuoti skausmas, o paryčiu jau nebegalėjau pajudėti, taip visą surėmė, kad nei rankos kilstelsi, nei nusičiaudėsi — nuostabu, kaip tame žmogaus kūne viskas susiję. Taigi guliu aukštielninkas lyg nusibaigęs vabalas, net ant šono žmogus nepasiversi, kojos piršto, ir to nepakrutinsi — nieko. Tik čiulpsiu ir aikčioju iš nepakenčiamo skausmo.

Ištysojau šitaip visą dieną ir dar naktį. Bluosto nesudėjau nė menką valandėlę. Kad žinotumėt, kaip tas laikas prailgsta, kai negali pajudėti. Įsivaizduoju, kokia klaikybė gulėti užpiltam žemėmis. Aš dalijau ir dauginau, meldžiausi, net kai kuriuos eilėraščius bandžiau prisiminti, kad tik greičiau laikas slinktų, bet nakčiai vis galo nebuvo... Staiga apie kokią antrą valandą nakties girdžiu: kažkas apačioje bėga gatve kiek įkabindamas, o jam ant kulnų lipa visas būrys — rėkauja bent šeši balsai: „Aš tau parodysiu!“, „Gausi į kailį!“, „Ak tu, niekše!“, „Rupūže!“ ir panašiai. Po pat mano langais jį pasigavo — na ir prasidėjo: girdžiu, kaip spardo tuzinas kojų, talžo fizionomiją, dusliai žneksi lyg lazda per galvą, kažkas švokščia, inkščia, o klyksmo jokio. Klausykit, kurgi tai matyta: šeši vyrai — vieną žmogų, ir velėja kaip maišą!

Norėjau atsikelti ir išdrožti jiems, kad šitaip negalima, bet surikau iš skausmo — velniai rautų, nė krustelėti nevaliojau! Baisus toks bejėgiškumas. Griežiau dantimis, mykiau įsiutęs kaip žvėris. Ir staiga mano viduj tarsi koks lūžis įvyko, šokau iš lovos, stvėriau lazdą ir nubildėjau laiptais žemyn. Išbėgęs į gatvę, pasijutau visai apspangęs, užsidūriau ant kažkokio berno ir kad imsiu jį lupti lazda, kiti bemat išsilakstė. Per savo amžių dar nieko nebuvau taip vanojęs kaip tą tipą. Tik vėliau pajutau, kad man iš skausmo ašaros upeliais teka. Paskui beveik valandą laiko sugaišau, kol užsiropščiau laiptais ir pasiekiau lovą, bet rytą jau vaikščiojau lyg niekur nieko. Tiesiog stebuklas. Tik labai norėčiau sužinoti, — pridūrė susimąstęs ponas Dobešas, — ką aš tada taip kūliau: ar kurį nors iš tos gaujos, ar tą, kurį jie pliekė? Šiaip ar taip, vienas prieš vieną — čia jau garbingos muštynės.

— Baisu, kai žmogus nieko negali padėti, — pripažino dirigentas ir kompozitorius Kalina, linguodamas galvą. — Žinote, kartą aš išgyvenau tokią istoriją. Tai buvo Liverpulyje. Buvau pakviestas ten diriguoti jų orkestrui kažkokį koncertą. O aš angliškai — nė žodžio. Bet mes, muzikantai, suprantam vienas kitą be ilgų kalbų, ypač kai rankoje dirigento lazdelė: pabarbeni ja, ką nors šūkteli, pavartai akis, mosteli — vėl pradedam iš naujo. Tokiu būdu galima išreikšti subtiliausius jausmus. Kai, sakysim, parodau rankomis va *šitaip,* kiekvienas jau žino, kad tai reiškia dvasios polėkį, išsivadavimą iš visų gyvenimo rūpesčių ir sielvartų. Atvažiavau tada į Liverpulį, tie anglai pasitiko mane stotyje ir nuvežė į viešbutį pailsėti. Nusimaudęs leidausi vienas po miestą pasidairyti ir paklydau.

Kur nors nuvykęs pirmiausia einu pasižiūrėti upės. Prie upės žmogus išgirsta, jei taip galima pasakyti, to miesto orkestruotę. Vienoje pusėje — visas gatvių gaudesys, būgnai ir timpanai, valtornos, kiti pučiamieji, o antroje — upė, tai styginiai, smuikelių ir arfų pianissimo. Ten žmogus girdi visą miestą iš karto. Bet Liverpulyje toji upė — nežinau, kaip ji vadinasi — tokia geltona

ir baisi. Ir gaudžia, ūžia ta upė, kriokia, riaumoja ir šniokščia, žvanga ir kaukia su savo laivais, buksyrais, paketbotais, sandėliais, dokais ir kranais. Žinot, man labai patinka laivai, nesvarbu, ar tai bus pilvota juoda barža, ar raudonas krovinių gabentojas, ar pagaliau baltutėlis jūrų garlaivis. Aš ir sakau sau: „Aha, čia kažkur už kampo turėtų būti ir vandenynas, reikia pasižiūrėti" Ir pasileidau paupiu pavandeniui. Spaudžiu valandą, kitą — vis sandėliai, pašiūrės, dokai. Tik kur ne kur niūkso aukštas lyg bažnyčia laivas arba trys pasvirę kaminai. Visur žuvies, arklių prakaito, džiuto, šiukšlių, kviečių, anglies, metalo tvaikas, — pastebėjote: didelė geležies krūva skleidžia savotišką stiprų kvapą. Ėjau lyg sapnuodamas, netrukus ir sutemo. Atsidūriau kažkokiame smėlyne, priešaky mirksi švyturys, plaukia žiburėliai, matyt, ten bus vandenynas. Atsisėdau ant krūvos lentų ir pasijutau toks vienišas ir užmirštas, klausiausi, kaip teška ir ošia vandens platybės — nors kauk iš liūdnumo. Paskui čia atėjo du žmonės, vyras ir moteris, jie manęs nematė, sėdėjo nusigręžę ir tyliai kalbėjosi. Jei būčiau mokėjęs angliškai, būčiau sukosėjęs: žinokit, jus kažkas girdi. Bet kadangi mano anglų kalbos žodyne buvo tik du žodžiai — viešbutis ir šilingas, — tai ir tylėjau.

Iš pradžių jie kalbėjo labai staccato[1], vėliau tas vyras pradėjo labai iš lėto, tyliai kažką aiškinti, lyg nenoromis, o paskui staiga viską išdrožė. Moteris klyktelėjo iš siaubo ir pasipiktinusi ėmė kažką jam šnekėti, bet jis suspaudė jai ranką, kad ši net sudejavo ir sukandęs dantis ėmė įkalbinėti. Ne apie meilę šnekėjo, muzikantas iš karto būtų supratęs. Meilės pašnekesių visai kita kadencija, jie neskamba lyg prislopinti. Meilės pašnekesiai — tai sodrus violončelės skambėjimas, o čia tamsūs kontraboso garsai, grojami presto rubato[2], viena tonacija, lyg žmogus būtų vis kartojęs tą pačią frazę. Man darėsi truputį kraupu — tas vyras kalbėjo kažką nedora. Moteris ėmė tyliai verkti, keliskart, lyg prieštaraudama, lyg jį tramdydama, sukliko. Jos balsas buvo kažkoks klarnetiš-

---

[1] Trūksmingai *(it.)*.

[2] Greitas, laisvai besikeičiantis tempas *(it.)*.

kas, medinis, nelabai jaunas. O tas vyro balsas aidėjo vis šaižiau, tarsi kažką įsakinėjo ar grasino. Moteris pradėjo desperatiškai maldauti ir gūkčioti iš baimės kaip žmogus, kada jam uždedi šaltą kompresą. Buvo girdėti, kaip kalena jos dantys. Tas vyro balsas ėmė gausti labai žemais tonais, kaip grynas bosas, ir beveik meiliai. Moters balsas perėjo į tankų pasyvų kūkčiojimą — aišku, pasipriešinimas palaužtas. Bet paskui tas įsimylėjęs bosas vėl pakilo aukštyn ir, lyg kirviu kirsdamas, nepermaldaujamai ėmė kloti frazę po frazės. Moteris įsiterpdavo vien pratrūkstančiu bejėgišku verksmu ar sriūbavimu, bet tai buvo ne pasipriešinimas, o paklaikusi baimė, ir ne to vyro ji bijojo, tik regėjo artėjant kažkokią siaubingą grėsmę. Paskui vyro balsas vėl nusileido iki raminančio gaudesio ir tylių grasinimų. Moters raudojimas virto kvaitulingais, nuolankiais atodūsiais. Vyras lediniu balsu sušnibždėjo dar kelis klausimus, į kuriuos ji, matyt, linktelėjo galvą, nes jis jau nieko daugiau nebereikalavo.

Paskui jie pakilo ir nuėjo vienas į vieną, kitas į kitą pusę.

Matot, aš netikiu nuojauta, bet tikiu muzika. Kai tada naktį klausiausi pokalbio, buvau tvirčiausiai įsitikinęs, kad kontrabosas mygia tą klarnetą padaryti kažką baisaus. Žinojau, kad klarnetas sugrįš namo paralyžiuota valia ir padarys, ką jam liepė kontrabosas. Aš visa tai išgirdau, o girdėti reiškia kur kas daugiau, negu suprasti žodžius. Man buvo aišku, kad rengiamas nusikaltimas, ir net žinojau koks. Supratau iš to šiurpo, kuris skambėjo balsuose, tatai rodė balsų spalva, kadencija, tempas, intervalai, cezūros... Muzika juk yra tiksli, tikslesnė už kalbą. Tad klarnetas pats nieko nedarys, jis per daug atviras. Jis tik padės, gal paduos raktą arba atidarys duris. Tas šiurkštus ir duslus bosas viską įvykdys, o klarnetas pasibaisėjęs gūkčios. Aš pasileidau į miestą, supratęs, kad kažkas turi atsitikti ir aš privalau ką nors daryti, kad užkirsčiau kelią. Kaip klaiku, kai žmogus jauti, kad gali pavėluoti.

Ant kampo pamačiau policininką, pribėgau prie jo suprakaitavęs ir uždusęs.

— Pone, — sušukau, — mieste rengiama žmogžudystė!

Tvarkos saugotojas gūžtelėjo pečiais, kažką man pasakė, bet aš nieko nesupratau. „Viešpatie, — atsikvošėjau, — juk jis mano žodžių nesupranta!“

— Žmogžudystė! — rėkiau lyg kurčiam. — Suprantat? Kėsinasi užmušti kažkokią vienišą moterį! Tarnaitė ar šeimininkė eina išvien su žudiku... Po velnių, žmogau, darykit ką nors! — 'plyšojau.

Policininkas tik papurtė galvą ir suburbuliavo lyg „jurvei“[1].

— Pone, — aiškinau jam susikrimtęs, drebėdamas iš įsiūčio ir siaubo, — ta vargšė moteris atidarys duris savo meilužiui, galvą guldau! *Negalima* taip palikti! Reikia ją surasti!..

Tik dabar susigriebiau, kad nė nežinau, kaip ta moteris atrodo, o jei ir žinočiau, nemokėčiau aiškiai nupasakoti.

— Jėzaumarija, — sušukau, — juk nežmoniška šitaip palikti!

Tas anglų policininkas įdėmiai žiūrėjo į mane lyg ramindamas. Aš griebiausi už galvos.

— Avine tu! — šūktelėjau paklaikęs iš nevilties, — jei taip, aš pats surasiu, kur ji yra!

Žinau, tai buvo kvailystė, bet supraskit: žmogus *turi* ką nors daryti, jei kažkieno gyvybei gresia pavojus. Visą naktį laksčiau po Liverpulį — gal pamatysiu ką laužiantis į svetimus namus. Keistas tas miestas, toks klaikiai negyvas naktį... Paryčiu nuilsęs atsisėdau ant šaligatvio krašto ir apsiverkiau. Ten mane atrado tas pats policininkas, pasakė savo „jurvei“ ir nuvedė į viešbutį.

Neprisimenu, kaip rytą aš dirigavau per repeticiją. Kai pagaliau metęs lazdelę išbėgau į gatvę, ten išgirdau šūkčiojant popietinių laikraščių pardavėjus. Nusipirkau vieną ir pamačiau stambią antraštę MURDER, o po ja kažkokios žilos moters nuotrauką. Aš manau, kad tas „murder“ reiškia žmogžudystę.

---

[1] Iš *angl.* go your way — eikite sau.

BARONO GANDAROS MIRTIS

— Ką gi, — viską išklausęs pasakė ponas Menšikas, — tie Liverpulio faraonai tą žudiką tikriausiai sučiupo. Tai profesionalų nusikaltimas, o jie paprastai išaiškinami. Tokiais atvejais surenkami visi nepataisomi valkatos, kurie tik laksto laisvėje, ir tada — na, vyruti, įrodyk savo alibi. O kas alibi neturi, to ir bus darbas. Ji, policija, nemėgsta dirbti su nežinomais faktoriais arba nusikaltėliais, taip sakant, stengiasi viską suvesti į žinomus ar įprastus dydžius. Jeigu kas pakliuvo policininkams į rankas, tai jį išmatuoja, paima pirštų atspaudus, ir tada jis jau jų žmogus, nuo to laiko, reikalui ištikus, į jį kreipiasi su pasitikėjimu: eina kaip pas seną pažįstamą arba kaip vyras pas savo kirpėją ar į savo tabako kioską. Blogiau, kai tą nusikaltimą padaro ne profesionalas arba naujokas, pavyzdžiui, jūs arba aš, tada policijai sunkiau jį nutverti už uodegos.

Policijos valdyboje dirba vienas mano giminaitis, patarėjas Pitras, jis mano žmonos dėdė. Taigi ponas Pitras sako: jeigu kur apiplėšimas, tai bus padaręs koks profesionalas, o jeigu nužudymas, tai dažniausiai kurio nors šeimos nario darbas. Jis, tas ponas Pitras, turi nepajudinamą nuomonę: pavyzdžiui, jis tvirtina, kad žmogus retai kada užmuša svetimą, nes tai ne taip lengva, tarp pažįstamų lengviau rasti dingsčių, o jau šeimoje jos kaip ant delno. Kai jam paveda tirti kokią žmogžudystę, jis stengiasi pasverti, kas ją galėjo lengviausiai padaryti, ir tą jau čiumpa. „Žinai, Menšikai, aš neturiu nė krislo fantazijos ar išradingumo, kiekvienas mūsiškis tau patvirtins, kad aš didžiausias bukagalvis valdyboje. Supranti, aš toks pat primityvas, kaip ir tas žudikas, o ką sumanau, taip pat kasdieniška, paprasta ir idiotiška, kaip ir jo motyvai, planai ir veiksmai; ir pasakysiu tau, kad

būtent šitokiu būdu dažniausiai ir prisikasu iki nusikaltėlio“.

Nežinau, ar kas iš jūsų prisimena to užsieniečio barono Gandaros nužudymą. Tai buvo toks paslaptingas avantiūristas, plaukai kaip juodvarnio ir gražus kaip Liuciferis; gyveno vienoje viloje prie Grebovkos, o kas ten kartais dėjosi, negalima nė apsakyti. Ir štai vieną rytą pasigirdo nuo tos vilos du revolverio šūviai, kilo kažkoks triukšmas, vėliau tas baronas buvo rastas sode nušautas. Piniginė dingusi, tačiau jokių apčiuopiamesnių pėdsakų nelikę, žodžiu, mįslingiausias atvejis. Tirti šią žmogžudystę gavo mano dėdė Pitras, nes tada kaip tik buvo laisvas, bet jo šefas iš anksto lyg tarp kitko pasakęs:

— Kolega, šis nusikaltimas nėra jums įprasto pobūdžio, tačiau pasistenkite įrodyti, kad jums dar ne metas į pensiją.

Dėdė Pitras sumurmėjo, kad stengsis, ir išsiruošė į įvykio vietą. Suprantama, nieko ten nerado, išplūdo seklius, vėl sugrįžo į tarnybą prie savo stalo ir užsirūkė porcelianinę pypkę. Jei kas būtų jį pamatęs tų smirdančių dūmų debesyje, būtų pagalvojęs, kad ponas Pitras apsvarsto tiriamą nusikaltimą, bet toks žmogus labai apsiriktų: dėdė Pitras nesvarstė, nes iš principo neigė bet kokius svarstymus. „Žudikas taip pat nesvarsto, — sakydavo jis, — jam ta mintis arba šaus į galvą, arba ne“.

Kitiems bendradarbiams valdyboje buvo gaila dėdės Pitro. „Čia ne jo atvejis, — kalbėjo, — gaila tokios geros medžiagos. Jam tiktai sūnėno arba tarnaitės kavalieriaus nugalabytos senės“ Tad vienas kolega, komisaras Meizlikas, lyg tarp kitko užėjo pas dėdę Pitrą, prisėdo ant kėdės ir pasiteiravo:

— Na kaip, ponas patarėjau, kas nauja su tuo Gandara?

— Jis turbūt turėjo kokį sūnėną, — išsitarė dėdė Pitras.

— Ponas patarėjau, — kalbėjo daktaras Meizlikas, norėdamas jam padėti, — čia gal bus truputį kitoks atvejis. Aš jums pasakysiu: baronas Gandara buvo stambus tarptautinis šnipas, taigi nežinia, kokie keisčiausi da-

lykai čia slypi... man neina iš galvos ta dingusi piniginė. Jumis dėtas, aš stengčiausi prisikasti...

Dėdė Pitras papurtė galvą.

— Kiekvienas turime savo metodus, kolega, pirmiausia reikia ištirti, ar čia nėra kokių giminaičių, kurie pretenduoja paveldėti jo turtą.

— Antra, — kalbėjo daktaras Meizlikas, — mums žinoma, kad baronas Gandara buvo karštas azartinių lošimų mėgėjas, jūs nesilankote aukštuomenėje, tik žaidžiate pas Menšiką domino ir neturite iš ano rato pažįstamų; jei norite, aš pasiteirausiu, kas su juo paskutinėmis dienomis lošė... Matote, čia gali būti vadinamoji garbės žodžio skola.

Dėdė Pitras susiraukė.

— Klausykite, — tarė, — visa tai ne man, aš niekada nesidarbavau tuose aukštuosiuose sluoksniuose, ir kai senatvė čia pat — nebepradėsiu. Palikit mane ramybėje su ta garbės žodžio skola, tokių atvejų kaip gyvas nemačiau. Jeigu čia ne šeimyninė žmogžudystė, tada žmogžudystė siekiant apiplėšti, ir ją turėjo įvykdyti kas nors iš namiškių. Taip jau paprastai būna. Gal virėja turi kokį sūnėną.

— O gal nužudė Gandaros šoferis, — įterpė Meizlikas, norėdamas dėdę paerzinti.

Dėdė Pitras papurtė galvą.

— Šoferio mano praktikoje dar nebuvo, — atsakė, — aš neprisimenu, kad šoferis būtų įvykdęs žmogžudystę siekdamas apiplėšti. Šoferiai girtuokliauja ir vagia benziną, bet kad žudytų — man dar nepasitaikė. Mat, jaunuoli, aš laikausi savo patyrimo. Kai sulauksite mano amžiaus...

Daktaras Meizlikas buvo kaip ant ylų.

— Ponas patarėjau, — greitai pasakė, — yra dar ir trečia galimybė. Baronas Gandara palaikė santykius su viena ištekėjusia ponia — o tamsta! — tai gražiausia Prahos moteris. Gal čia žmogžudystė iš pavyduliavimo.

— Būna taip, — sutiko dėdė Pitras. — Tokias žmogžudystes tyriau jau penkis kartus. O kas tos poniutės vyras?

— Komersantas, — atsakė Meizlikas. — Labai stambi firma.

Dėdė Pitras susimąstė.

— Bet ir čia nieko nenusigriebsi, — tarė. — Man dar nepasitaikė atvejo, kad stambus komersantas būtų ką nušovęs. Suktybių — taip, šitų jie griebiasi, bet žmogžudystės iš pavyduliavimo daromos kituose sluoksniuose. Na ne, kolega!

— Ponas patarėjau, — kalbėjo toliau Meizlikas, — ar žinote, iš ko tas baronas Gandara gyveno? Iš šantažavimo. Jis žinojo baisių dalykų apie... na apie daugelį turtingų žmonių. Verta pasvarstyti, kas iš jų galėjo būti suinteresuotas... hm, jį pašalinti.

— Matote, — atsakė jam dėdė Pitras, — tokį atvejį vieną kartą aš jau turėjau, bet neįstengėme įrodyti, tik didžiausią gėdą patyrėme. Šiaip ar taip, tokiais dalykais antrą kartą nenoriu nusvilti pirštų. Man pakanka paprasčiausio nužudymo siekiant apiplėšti, nemėgstu visokių sensacijų ir mįslingų aferų. Kai buvau jūsų amžiaus, taip pat maniau, kad kada nors išaiškinsiu kokį garsų kriminalinį nusikaltimą; ką gi, žmogus — garbėtroška. Metams bėgant, tai praeina, paskui pamatai, kad visur tiktai paprasčiausi atvejai...

— Baronas Gandara nėra paprastas atvejis, — prieštaravo komisaras Meizlikas. — Pone, aš jį pažinojau: avantiūristas, juodas kaip čigonas — dailiausias nedorėlis, kokį tik esu kada matęs. Mįslingas vyras. Demonas. Apsišaukėlis kortų sukčius. Apsišaukėlis baronas. Klausykite, toks žmogus nemiršta paprasta mirtimi, nežūsta nuo paprastos žmogžudystės. Čia jau slypi kažkas daugiau. Daug mįslingesni dalykai.

— Tai nereikėjo šios bylos man duoti, — niurnėjo dėdė Pitras nepatenkintas. — Ne mano galvai mįslingi dalykai. Man nusispjaut į juos. Man patinka paprasti ir aiškūs nužudymai, kaip, pavyzdžiui, tabako kioskininkės mirtis. Gerbiamasis, aš jau nesimokysiu kažkokių naujų metodų. Jeigu dabar pavedė man, tad aš veiksiu saviškai: tai bus paprasta žmogžudystė siekiant apiplėšti. O jeigu būtų pavedę jums, tada iš viso to būtų išėjusi kriminalinė sensacija, meilės romanas arba politinė afera...

Jūs turite romantinių polinkių, Meizlikai, iš šitos medžiagos būtumėt padarę fantastišką bylą. Gaila, kad jos nedavė jums.

— Klausykit, — išdrožė daktaras Meizlikas, — ar jūs neturėtumėt nieko prieš, jeigu aš... visai privačiai... imčiausi šitos bylos? Mat aš turiu tiek pažįstamų, kurie šį tą apie Gandarą žino... Savaime suprantama, savo informaciją duočiau naudotis ir jums, — greitai pridūrė Meizlikas. — Byla ir toliau liktų jūsų... na tai kaip?

Dėdė Pitras suirzęs purkštelėjo.

— Nuolankiai dėkoju, bet nieko nebus, — tarė. — Jūsų, kolega, kitoks stilius negu mano, jums iš to išeitų visai kas kita negu man, čia neįmanoma suderinti. Ką aš veikčiau su jūsų šnipais, lošėjais, poniutėmis ir visa ta grietinėle? Ne, brolau, tai ne man. Jeigu jau tiriu aš, tai išeis toks mano kasdieninis vulgarus atvejis... Kiekvienas dirba, kaip moka.

Tuo metu pasibeldęs įėjo vienas seklys.

— Ponas patarėjau, — atraportavo, — nustatėme, kad Gandaros vilos kiemsargis turi sūnėną. Tai devyniolikmetis jaunuolis, niekur nedirba, gyvena Vršovicėje, namo numeris 1451. Jis dažnai lankėsi pas tą kiemsargį. O tenykštė tarnaitė turi kavalierių kareivį, bet jis dabar manevruose.

— Gerai, — atsakė dėdė Pitras. — Bėkit pas tą kiemsargio sūnėną, padarykit kratą ir atveskit jį čia.

Po dviejų valandų dėdė Pitras turėjo rankose Gandaros piniginę, rastą to vaikino lovoje; naktį jaunuolis buvo sučiuptas lėbaujant, rytą jis prisipažino nušovęs Gandarą norėdamas pagrobti piniginę, o joje — apie penkiasdešimt tūkstančių kronų.

— Va matai, Menšikai, — paskui man pasakojo dėdė Pitras, — čia lygiai toks pat atvejis kaip su ta sene iš Kržemeneco gatvės — tą irgi užmušė kiemsargio sūnėnas. Bet po velnių, vyruti, kai pagalvoju, jeigu tą bylą būtų gavęs Meizlikas, ką iš tos medžiagos būtų sukūręs! Bet aš tam neturiu tokios fantazijos, kas tiesa, tai tiesa.

VEDYBŲ AFERISTO NUOTYKIAI

— Cia tai teisybė, — pasakė seklys Holubas ir kukliai kostelėjo. — Mes, policija, nemėgstam kokių ypatingų ir nebūtų atvejų, nemėgstam ir naujų žmonių. Kai senas, patyręs nusikaltėlis — visai kitas darbas: pirmiausia, iš karto žinom, kad jis nagus prikišęs, nes čia jo specialybė, antra, žinom, kur jį rasti, o trečia, jis nedaro ceremonijų ir nesispyrioja, jau supranta, jog tai bergždžias darbas. Su tokiu košės ragavusiu žmogumi dirbti vienas malonumas, pone. Aš jums pasakysiu, kad ir kalėjime šitie nusikaltėliai profesionalai ypač mėgiami ir jais pasitikima. Visokie tie naujokai ir atsitiktiniai pažeidėjai ten didžiausi niurgzliai ir maištautojai, vis jiems negerai. O koks senas kriminalinis žino, kad darbuodamasis visada rizikuoja patekti už grotų, todėl įkliuvęs be reikalo negadina kraujo nei sau, nei kitiems. Bet čia tik tarp kitko.

Vieną kartą, prieš kokius penkerius metus, iš visų kampų ir kampelių ėmė plaukti pranešimai, kad Čekijos kaimuose veikia negirdėtas vedybų aferistas. Pagal gautus duomenis, tai pusamžis vyras, toks apkūnus, plikas, su penkiais auksiniais dantimis va čia. Prisistatydavo vienur kaip Miuleris, kitur kaip Prochazka, Šimekas, Šebekas, Sinderka, Bilekas, Hromadka, Pivoda, Bergras, Beičekas, Stočesas ir dar visokiausiai. Kad jį velniai, šitie duomenys neatitiko nė vieno žinomo vedybų aferisto, čia bus kažkoks naujas. Tada pasišaukė mane šefas ir sako:

— Holubai, jūsų tarnyba — geležinkeliai, tai jei kada važiuosit, pasižvalgykit, gal pamatysit kokį vyruką su penkiais auksiniais dantimis.

Gerai, pradėjau traukiniuose žiūrėti keleiviams į dantis ir per dvi savaites sužvejojau tris vyrus su penkiais auksiniais dantimis, pareikalavau dokumentų, bet Jėzau-

marija — vienas jų buvo mokyklų inspektorius, o kitas netgi parlamento narys, ir geriau neklauskit, pone, kiek man už tai kliuvo ir nuo jų, ir tarnyboj. Tada įsiutau, ir daviau sau įžadą sučiupti tą sukčių. Tegu čia ir ne mano sfera, bet pasiryžau jam atkeršyti.

Privačiai aplankiau visas tas apmulkintas našlaites ir našles, iš kurių auksadantis apgavikas išviliojo pinigus, pažadėjęs vesti. Jūs nepatikėtumėt, kiek skundų ir ašarų tau išlieja tos vargšės našlaitės ir našlės. Tačiau visos jos sutarė vienu klausimu: tai inteligentiškas, solidus ponas auksiniais dantimis ir taip gražiai, karštai kalbėjo apie šeimos gyvenimą; tik nė viena nepaėmė nors jo pirštų atspaudų — siaubas, kokios lengvatikės tos moterys. Vienuoliktoji auka — tai buvo Kamenicėje — man su ašaromis papasakojo, kad tas vyras pas ją lankęsis tris kartus, visada atvažiuodavęs traukiniu rytą, pusė vienuoliktos, o paskutinį kartą išeidamas su pinigais kišenėje, pasižiūrėjęs į namelio numerį ir pasakęs: „Žiūrėkit, panele Marženka, argi ne Dievo valia, kad mes susituoktume: jūsų namo numeris 618, o aš pas jus visada išvažiuoju 6 valandą 18 minučių. Argi tai nėra geras ženklas?" Išgirdęs šiuos žodžius, aš atsakiau: „Dievaži, tai geras ženklas, panele". Tučtuojau išsitraukiau geležinkelio eismo tvarkaraštį ir ėmiau ieškoti, iš kurios stoties išvažiuoja traukinys 6 valandą 18 minučių ir sutampa su traukiniu, atvykstančiu į Kamenicę 10 valandą 35 minutės. Viską sulyginęs ir sutikslinęs, pamačiau, kad tai veikiausiai būsiąs traukinys iš Bystricės Novoveso. Geležinkelio sekliui, matote, reikia išmanyti apie traukinius.

Aišku, vos sulaukęs laisvos dienos, nuvažiuoju į Bystricės Novoveso stotį ir klausiu, ar kartais iš ten nevažinėja toks dručkis auksiniais dantimis. „Važinėja, — atsako man stoties viršininkas, — tai ponas Lacina, komivojažeris, gyvenantis štai ten, žemutinėj gatvėj. Kaip tik vakar vakare iš kažkur sugrįžo". Ką gi, einu pas tą poną Laciną. Prieškambaryje sutinku smulkutę tvarkingą moterėlę ir klausiu: „Ar čia gyvena ponas Lacina?" — „Tai mano vyras, — bet dabar jis prigulęs pokaičio". — „Nesvarbu", — sakau ir einu į vidų. Ant kanapos gulin-

tis vienmarškinis žmogus atsiliepia: „Ką aš matau — ponas Holubas! Mamyt, paduok jam kėdę“.

Tą akimirką išgaravo visas mano pyktis — juk tai senas machinatorius Plichta, kur verčiasi loterijų klastotėmis. Tas Plichta jau buvo bent dešimt kartų patupdytas.

— Sveikutis, Vincek, — sakau, — tai loterijomis daugiau nebeužsiimi?

— Oi ne, — atsidūsta Plichta ir atsisėda ant kanapos. — Matai, su jomis daug lakstymo, ponas Holubai, o aš nebe jaunikls. Kai žmogui penkiasdešimt dveji, tai jam jau mieliau kur nors pasėdėti. Eiti per namus — ne mano amžiui.

— Todėl ir griebeisi vedybų aferų, senas sukčiau, — priremiu.

Plichta tik atsidūsta.

— Ponas Holubai, — sako, — žmogus juk turi ką nors veikti. Matote, kai paskutinį kartą sėdėjau, sugedo mano dantys, tikriausiai nuo tos lęšių putros. Ką darysi, reikėjo juos susitaisyti, ir jūs tiesiog nepatikėsit, ponas Holubai, kokį avansą duoda auksiniai dantys. Jie kelia pasitikėjimą, ir žmogui pagerėja virškinimas, jis ima tukti. Kurgi dingsi, žmogus priverstas griebtis to, ką išgali.

— O kur dėjai pinigus, — klausiu. — Štai aš čia susirašęs vienuolika tavo aferų, iš viso sudaro du šimtai šešiolika tūkstančių kronų. Kur jos?

— Ką jūs, ponas Holubai, — sako Plichta, — matot, viskas čia priklauso mano žmonai. Verslas yra verslas. Kiek va dabar su savim turiu, tai ir viskas: šeši šimtai penkiasdešimt kronų, auksinis laikrodėlis ir auksiniai dantys. Mamyt, aš važiuoju su ponu Holubu į Prahą. Už šiuos dantis, ponas Holubai, man dar reikia sumokėti, tai bus trys šimtai kronų, ir lygiai tiek aš pasiliksiu.

— O šimtą penkiasdešimt kronų dar skolingas savo siuvėjui, — primena žmona.

— Teisybė, — sutinka Plichta. — Mėgstu sąžiningumą, ponas Holubai. Svarbiausia, kad visur būtų tvarka. Tai matyti jau iš žmogaus fizionomijos. Kai neturi skolų, gali kiekvienam į akis žvelgti. Verslo reikaluose be šito nieko neišdarysi, ponas Holubai. Mamyt, brūkštelk šepe-

čiu mano paltą, kad nepadaryčiau Prahoje tau gėdos. Na, galim važiuoti, ponas Holubai.

Tada Plichta gavo penkis mėnesius, nes dauguma tų moterų teisme pareiškė pinigus davusios savo noru ir jam atleidžiančios. Tik viena žiežula nieko nedovanojo — tokia turtinga našlė, kuriai jis buvo nušvilpęs vos penkis tūkstančius.

Po pusmečio išgirdau, kad vėl kažkas iškirto dvi vedybų aferas. Čia Plichtos darbas, dingtelėjo man, bet daugiau nekvaršinau sau galvos. Tuo metu turėjau ką veikti Pardubicės stotyje, nes ten darbavosi vienas bagažo specialistas — na toks, kuris perone vagia lagaminus. O ne per toliausia nuo Pardubicės — gal kokia valanda kelio — viename kaime vasarojo mano šeima. Taigi įsidėjau į lagaminą sardelių, šiek tiek rūkytos dešros — žinote, kaime toks daiktas retenybė. Na jeigu jau važiuoju, tai iš įpratimo pereinu per visą traukinį. Ogi žiūriu — vienoje kupė sėdi Plichta su tokia pažiedėjusia dama ir kažką dėsto jai apie šio pasaulio nedorybes.

— Vincek, — sakau, — vėl ką nors žadi vesti?

Plichta paraudo ir tučtuojau atsiprašė damą — girdi, turįs su tuo ponu prekybos reikalų ir, išėjęs paskui mane į koridorių, ėmė priekaištauti:

— Ponas Holubai, nereikėjo šitaip prie svetimų žmonių, užtenka tik pamerkti akį, ir aš einu. O kam manęs ieškot?

— Vėl turim dvi tokias aferas, Plichta, — sakau jam. — Bet šiandien aš užsiėmęs kitais reikalais, tad atiduosiu tave žandarams Pardubicėje.

— Oi, ponas Holubai, nedarykit šitaip, prie jūsų aš jau įpratęs, ir jūs mane pažįstat, geriau eisiu su jumis. Labai prašau, ponas Holubai, pagal seną pažintį.

— Nieko nebus, — aiškinu, — pirmiausia važiuoju aplankyti savo šeimos, o tai kokia valanda kelio. Kurgi tą laiką tave dėsiu?

— Aš jus palydėsiu, ponas Holubai, — pasisiūlė Plichta. — Ir kelias jums taip nenusibos.

Na gerai, eina tas Plichta su manim. Kai jau buvom už miesto, jis ir sako:

— Leiskit, ponas Holubai, aš panėšėsiu jums laga-

minėlį. Matot, ponas Holubai, aš jau senyvas žmogus, ir kai jūs kitų akyse man sakote „tu", labai keistai atrodo.

Tada pristačiau jį savo žmonai ir svainei kaip seną bičiulį poną Plichtą. Taigi tiktai klausykite toliau. Mano svainė — gana daili mergina, jai dvidešimt penkeri metai, o tas Plichta taip gražiai ir solidžiai šnekėjo, vaikus ledinukais apdalijo — žodžiu tariant, kai baigėm gerti kavą, ponas Plichta pasišovė su panele ir vaikučiais pasivaikščioti ir man tik mirktelėjo: atseit mes, vyrai, suprantam vienas kitą, tu turi šnekų su saviške. Matot, koks delikatus žmogus buvo. Kai jie po valandos sugrįžo, vaikai ėjo įsikibę į poną Plichtą, o svainė raudonavo kaip rožė ir atsisveikindama ilgai spaudė jam ranką.

— Klausyk, Plichta, — paklausiau jį paskui, — kam tu ėmei sukti galvą mūsų Maničkai?

— Toks jau įpratimas, — beveik liūdnai atsakė Plichta. — Ponas Holubai, aš čia niekuo dėtas, tai vis tie mano dantys. Per juos man vieni nemalonumai, kaip kažin ką. Su moterimis niekada nesikalbu apie meilę — mano amžiui jau nebepritinka, o matot, kaip tik dėl to jos daugiausia ir užkimba. Taigi kai kada ir sakau, kad jos limpa prie manęs ne iš meilės, o tik iš savanaudiškumo, nes atrodau pasiturintis.

Pardubicės stotyje vėl pasakiau jam:

— Plichta, aš tave vis tiek turiu perduoti žandarams, nes man reikia čia ištirti vieną vagystę.

— Ponas Holubai, — ėmė prašyti Plichta, — tai palikit mane kol kas stoties restorane. Užsisakysiu arbatos, perskaitysiu laikraščius... Štai jums mano pinigai — keturiolika tūkstančių ir dar šiek tiek, o be pinigų aš nepabėgsiu, juk neturėsiu kuo nė apsimokėti.

Pasodinu jį stoties restorane ir einu savo keliais. Po valandos žvilgt pro langą — sėdi toje pat vietoje užsidėjęs auksinę pensnė ir skaito laikraščius. Dar pusvalandis, ir viską baigęs einu jo pasiimti. Žiūriu jau sėdi prie gretimo staliuko su tokia šokiruojančia apkūnia blondine ir oriai bara oficiantą, kam tas padavęs jai baltintą kavą su greimu. Pamatęs mane, atsisveikina su ta poniute ir ateina.

— Ponas Holubai, — sako, — ar negalėtumėt mane pasiimt po savaitės? Man čia kaip tik pasipainiojo toks darbelis.

— Ar labai turtinga? — klausiu.

Plichta tik mosteli ranka.

— Ponas Holubai, — sušnibžda, — ji fabriko savininkė, ir jai verkiant reikia patyrusio žmogaus, kuris šį bei tą patartų. Kaip tik dabar ji turi pirkti kažkokių naujų mašinų.

— Aha, — sakau, — tai einam, aš tave pristatysiu. — Ir žengiu prie tos poniutės. — Labas, Loizička, — užkalbinu, — vis dar žvejoji pagyvenusius vyrus?

Blondinė parausta iki ausų ir sako:

— Jėzaumarija, ponas Holubai, aš nežinojau, kad šis ponas jūsų bičiulis!

— Dink tučtuojau iš čia, — įsakau jai. — Su tavim norėtų pasikalbėti ponas šefas Dundras. Matai, tavo darbelius jis vadina aferomis.

Plichta buvo pritrenktas:

— Ponas Holubai, kaip mane gyvą matot, nepatikėčiau, kad ši poniutė taip pat aferistė!

— Taip, — sakau jam, — ir, be to, laisvo elgesio moteris. Įsivaizduok, ji vilioja iš senyvų vyrų pinigus, žadėdama už jų tekėti.

Plichta tiesiog išbalo:

— Fu, brrr, — nusispjauna, — ir tikėk paskui, žmogau, tomis moterimis! Ponas Holubai, tai jau virš visko!

— Tu palauk, — paliepiu, — aš nupirksiu tau bilietą į Prahą. Antros ar trečios klasės?

— Ponas Holubai, — pasipriešino Plichta, — gaila pinigų. Kaip areštuotasis, aš juk turiu teisę važiuoti už dyką, tiesa? Tai nuvežkit mane valdiškais pinigais. Tokiems kaip aš brangus kiekvienas skatikas.

Visą kelią iki pat Prahos Plichta koneveikė tą moterį. Tai buvo karščiausias ir tauriausias pasipiktinimas, kokį man yra tekę regėti.

Lipant iš traukinio Prahoje, Plichta sako:

— Ponas Holubai, aš žinau, kad šį kartą gausiu septynis mėnesius, o tas kalėjimo maistas man nelabai tinka. Leiskite dar bent kartą žmoniškai pavalgyti. Tie

keturiolika tūkstančių, kuriuos iš manęs paėmėt — visas mano laimikis iš paskutinio žygio... tai derėtų bent kartą iš jo pavakarieniauti. Ir norėčiau jus pavaišinti už tą jūsų kavą.

Tada abu užsukom į vieną iš geresnių užeigų. Plichta užsisakė rostbifą ir išgėrė penkis bokalus alaus, o už viską sumokėjau iš jo kapšio, jis pats dar tris kartus patikrino sąskaitą, kad oficiantas mūsų neapsuktų.

— Na, o dabar į policiją, — sakau.

— Valandžiukę, ponas Holubai, — sustabdė Plichta. — Paskutiniame savo žygyje aš turėjau didelių išlaidų. Keturios kelionės ten ir atgal po keturiasdešimt aštuonias kronas, iš viso — trys šimtai aštuoniasdešimt keturios kronos... — Jis užsidėjo pensnė ir ėmė skaičiuoti popieriaus lapelyje. — O dar pavalgymas, sakysim, trisdešimt kronų per dieną... juk man būtina gerai maitintis, ponas Holubai, to reikalauja verslas. Taigi susidaro šimtas dvidešimt kronų. Paskui dovanojau tai panelei gėlių puokštę už trisdešimt penkias kronas — mandagumas, nieko nepadarysi. Vestuvinis žiedas kainavo du šimtus keturiasdešimt, buvo tik paauksuotas, ponas Holubai, ir jeigu aš nebūčiau doras žmogus, tai sakyčiau — auksinis ir priskaičiuočiau šešias šimtines, taip, taip. Paskui nupirkau jai tortą už trisdešimt kronų, dar pridėkim penkis laiškus po kroną, o už skelbimą, per kurį susipažinom, sumokėta aštuoniolika kronų. Taigi iš viso susidaro aštuoni šimtai trisdešimt dvi kronos, ponas Holubai. Prašyčiau šitą sumą atskaityti iš mano pinigų, kol kas ją paliksiu saugoti jums. Aš mėgstu tvarką, ponas Holubai, bent jau savo išlaidas turiu padengti. Taip, o dabar galim eiti.

Kai buvom jau policijos direkcijos koridoriuj, tas Plichta staiga prisiminė:

— Ponas Holubai, juk tai panelei dar padovanojau buteliuką kvepalų, taigi prie anos sumos reikia pridėti dar dvidešimt kronų.

Paskui stropiai nusišnypštė nosį ir ramiausiai leidosi nuvedamas.

TELEGRAMA

— Taip tik sakoma: smulkmena, — nusprendė ponas Doležalas. — Aš pastebėjau, kad žmonės paprastai elgiasi natūraliai ir laisvai tik tol, kol kalbama apie tuos smulkius ir kasdieninius reikalus, bet vos tik atsiduria išimtinėje ir patetiškoje situacijoje, juose lyg pabunda kažkoks naujas žmogus, pradeda kalbėti kitu, pasakyčiau, dramatišku balsu ir žerti kitus žodžius, kitus argumentus, netgi iškyla kiti jausmai negu normalioje būklėje: pirmiausia prasiveržia drąsa, prestižas, pasiaukojimas ir kitos herojiško charakterio savybės. Atrodo, tarsi būtų prisikvėpavę kokio ozono ir dabar turi daryti plačius mostus, o gal tame glūdi kažkoks slaptas pasitenkinimas, kad atsidūrė nepaprastoje, katastrofiškoje situacijoje ir užtat atsitiesia ir gėrisi savimi, vienu žodžiu, pradeda elgtis kaip herojai scenoje. O kai vėliau toji dramatiška situacija atslūgsta, tada ir jie sugrįžta į savo normalius dydžius, bet po to jaučia tarsi nemalonų nusivylimą ir atšalimą.

Aš turiu vieną pusbrolį, Kalousas jo pavardė, toks padorus ir lojalus valdininkėlis, pilietis ir šeimos tėvas, truputį lepšis, truputį pedantas, kaip ir visi mes subrendę vyrai. Ponia Kalousova — gera, paprasta moterėlė, pavyzdinga šeimos pereklė, nuolanki žmona, kaip sakoma — namų pastumdėlė ir taip toliau. Paskui duktė, graži mergina, vardu Vera, kuri tuo metu kaip tik buvo Prancūzijoj, kur turėjo išmokti prancūzų kalbos ir išlaikyti egzaminus tam atvejui, jeigu neištekėtų. Pagaliau sūnus, vėpla gimnazistas, vardu Tonda, stiprus puolėjas futbolo komandoje, bet labai jau silpnas moksle. Vienu žodžiu, tipiška, normali gera šeima iš vadinamojo viduriniojo luomo.

Tai va, kartą sėdint Kalousams prie pietų stalo, kažkas paskambino; tarpduryje pasirodė Kalousova šluostydamasi rankas į prijuostę ir pasakė paraudusi iš susijaudinimo:

— Jėzaumarija, tėti, atėjo kažkokia telegrama...

Juk žinote, kaip moterys išsigąsta, kai ateina telegrama: matyt, jau tokia jų vidinė funkcija — nuolat laukti kokio likimo smūgio.

— Na jau, na jau, mamyt, — niurnėjo ponas Kalousas, stengdamasis išlikti ramus, — iš kur ji čia galėtų būti? — Tačiau atskleidžiant telegramą ir jam ranka drebėjo. Visi, ir tarnaitė tarpduryje, sulaikę kvapą įsmeigę akis žiūrėjo į šeimos galvą. — Tai iš Veros, — pasakė pagaliau Kalousas lyg nesavu balsu. — Velniai rautų, aš čia nesuprantu nė žodžio.

— Parodyk, — žiobtelėjo ponia Kalousova.

— Palauk, — griežtai pasakė Kalousas. — Čia kažkaip viskas supainiota. Štai: Gadete un ucjarc peuige bellevue grenoble vera.

— Ką tai reikštų? — vėl prasižiojo ponia Kalousova.

— Nagi pasižiūrėk, — kandžiai atsakė Kalousas, — jeigu manai, kad tu suprasi geriau negu aš! Tai kaip, jau žinai, kas parašyta?

Ponios Kalousovos akys paplūdo ašaromis žiūrėdamos į tą nelemtą telegramą.

— Verai kažkas atsitiko, — sukuždėjo. — Šiaip tikrai nebūtų mums telegrafavusi!

— Tą ir be tavęs žinau, — sušuko Kalousas vilkdamasis švarką — juk nederėjo tokioje rimtoje situacijoje būti vienmarškiniam. — Eikit į virtuvę, Andula, — paliepė tarnaitei, o po to tragišku balsu pasakė: — Telegrama iš Grenoblio. Aš manau, kad Vera su kažkuo pabėgo.

— Su kuo? — pasibaisėjo ponia Kalousova.

— Ką aš žinau? — griaudėjo ponas Kalousas. — Tikriausiai su kokiu plevėsa ar menininku! Štai tau ta moterų emancipacija! Aš taip ir laukiau panašių pokštų! O taip nenorėjau leisti į tą prakeiktą Paryžių! Betgi tu, tu visą laiką zyzei...

— Aš to norėjau? — užsiplieskė ponia Kalousova. — *Tai tu* vis jai kalei, kad reikia ko nors mokytis, kad reikia pačiai užsidirbti pragyvenimą! — Kūkčiodama ji susmuko kėdėje: — Jėzau, Jėzau, nelaiminga Vera! Turbūt jai kas nors atsitiko... Gal ji guli ten ligos patale...

Ponas Kalousas ėmė susijaudinęs vaikščioti po kambarį.

— Ligos patale, — šaukė, — ko gi jai sirgti? Kad tik nebūtų mėginusi nusižudyti! Tas bernas gal ją suvedžiojo... o paskui pametė...

Ponia Kalousova ėmė rištis nuo juosmens prijuostę.

— Aš važiuosiu jos parsivežti, — pareiškė raudodama. — Aš jos ten nepaliksiu... aš...

— Niekur tu nevažiuosi! — riktelėjo Kalousas.

Ponia Kalousova atsitiesė, dar niekada niekas jos nematė tokios oriai išdidžios.

— Aš esu *motina,* Kalousai, — tarė. — Aš žinau savo pareigą... — Ir išėjo tiesiog iškilni.

Abu vyrai, vadinasi, tėvas Kalousas ir jaunėlis Tonda, liko vieni.

— Turim būti pasiruošę blogiausiam atvejui, — kimiai pasakė Kalousas. — Gal Vera buvo kur įpainiota... Nesakyk prie motinos nieko. Aš pats važiuosiu į tą Grenoblį.

— Tėve, — dusliausiu balsu pareiškė Tonda, nors kitais kartais kreipdavosi „tėti", — palik tai man, aš ten važiuosiu, aš truputį moku prancūziškai...

— Labai kas ten išsigąs tokio vaikiščio, — atšovė tėvas Kalousas. — Aš apginsiu savo vaiką! Važiuoju artimiausiu traukiniu... Kad tik nebūtų per vėlu!

— Traukiniu! — nusišiepė Tonda. — Gal dar sumanysi keliauti pėsčias! Jeigu *aš* vykčiau, tai skrisčiau lėktuvu į Strasbūrą...

— Tu manai, kad *aš* negalėčiau skristi? — sušuko tėvas Kalousas. — Tai žinok, skrisiu! Bet jau tą plevėsą, — karingai pareiškė grūmodamas kumščiais, — tą aš sudraskysiu! Vargšė dukrelė!

Tonda uždėjo ranką jam ant peties — tiesiog stebuklas, kaip tas vaikiščias tą rytą suvyriškėjo.

— Tėve, — tarė ramindamas, — tai ne tavo pečiams, tu jau per senas. Pasikliauk manim, žinok, dėl sesers padarysiu viską, kiek žmogaus jėgos leis...

Iki šiol jis apskritai, o ypač kaip jaunesnis brolis, žiūrėjo į seserį tik su atvira bernioikiška panieka.

Tėvas Kalousas papurtė galvą.

— Ne, — niūriai pasakė, — tai *mano* rūpestis. Vaikas niekuo negali taip pasikliauti kaip savo tėvu. Aš ten važiuosiu, Tonda. O tu čia būsi motinos atrama. Juk žinai, tos moterys...

Tuo momentu įėjo kelionei apsitaisiusi motina, ir keista — visai nepanaši į tokią, kuriai reikia atramos.

— Klausyk, kurgi tu eini? — šūktelėjo Kalousas.

— Į banką, — svetimu balsu atsakė narsi moteris. — *Savo* pinigų. Kad galėčiau nuvažiuoti pas savo dukterį į užsienį.

— Absurdas, — pratrūko pykčiu Kalousas.

— Joks absurdas, — šaltai atsakė ponia Kalousova. — Aš žinau, ką darau.

— Žmon, — ryžtingai pasakė Kalousas, — žinok: pas Verą važiuoju aš pats.

— Tu? — kažkaip niekinamai tarė ponia Kalousova. — Ką gi tu tenai nuveiksi? Ir kam gi tau atsisakyti įprastų patogumų? — pašaipiai pridūrė.

Tėvas Kalousas atsitiesęs paraudo.

— Tu jau nesirūpink, ką tenai nuveiksiu, — griežtai atsikirto. — Aš gerai apsvarsčiau, kas tenai *iš tikro* laukia. Esu pasiryžęs viskam. Pasakyk tarnaitei, kad suruoštų man lagaminėlį, gerai?

— Pažįstu aš tave, — kalbėjo ponia Kalousova. — Jei tavo šefas neduos atostogų, niekur nevažiuosi.

— Nusispjaut man į šefą! — riktelėjo Kalousas. — Nusispjaut į tarnybą! Tegu išmeta! Jau kaip nors išgyvensiu! Visą amžių aš aukojausi šeimai ir toliau aukosiuos iki galo, supratai?

Ponia Kalousova prisėdo ant kėdės krašto.

— Žmogau, — prašneko prislėgtu balsu, — suprask pagaliau, kas čia svarbiausia! Aš gi važiuoju jos slaugyti! Jaučia mano širdis, kad Vera blaškosi tarp gyvenimo ir mirties! Aš turiu būti prie jos...

— Ô mano širdis jaučia, — skelbė Kalousas, — kad ji kokio nors niekšo naguose. Kad bent žinotume, kas toje telegramoje pasakyta, galėtume pasiruošti...

— ...blogiausiam atvejui, — sukūkčiojo ponia Kalousova.

— Galbūt, — niūriai atsakė Kalousas. — Aš jau bijau net pagalvoti, kas toje telegramoje iš tiesų yra.

— Klausyk, — neryžtingai pasiūlė ponia Kalousova, — gal to pasiklausti poną Horvatą?

— Ko taip? — nustebo Kalousas.

— Ogi kas toje telegramoje parašyta. Juk ponas Horvatas narplioja ten visokius šifrus...

— Teisybė, — atsiduso Kalousas. — Jis tai galėtų išnarplioti! Andula, — sušuko, — užšokit į šeštą aukštą pas poną Horvatą ir pasakykit, jog mes labai prašom, kad jis užeitų!

Žinokit, kad ponas Horvatas tarnauja mūsų žvalgyboje, ir jo pagrindinis darbas ten — iššifruoti slaptaraščius. Sako, genialus žmogus tas Horvatas, ir jeigu jam duosi laiko, jis isskaitys bet kokį šifrą, tačiau tai kruvinas darbas, ir kiekvienas, kas jį dirba, nuo to yra truputį kvanktelėjęs.

Taigi po valandėlės tas ponas Horvatas atėjo pas Kalousus: toks menkutis nervingas žmogelis ir visas pakvipęs mėtiniais saldainiais.

— Ponas Horvatai, — prašneko Kalousas, — štai gavau tokią nesuprantamą telegramą, tai pagalvojom, kad gal būtumėt toks malonus..

— Parodykite, — paprašė ponas Horvatas, perskaitė telegramą ir liko sėdėti primerkęs akis.

Buvo kapų tyla.

— Ta-aip, — prašneko po valandėlės ponas Horvatas, — o kas siuntė šią telegramą?

— Mūsų duktė Vera, — paaiškino Kalousas. — Ji studijuoja Prancūzijoje.

— Aha, — tarė ponas Horvatas ir atsistojo. — Tai pasiųskite jai telegrafu kokius du šimtus frankų į „Belviu“ viešbutį Grenoblyje, ir viskas.

— Jūs iššifravote šią telegramą? — žiobtelėjo Kalousas.

— Ką jūs, — suburbėjo ponas Horvatas. — Juk čia jokia šifruotė, tik sujauktas tekstas. Tačiau sakykit, kodėl tokia jauna mergina siuntė telegramą? Tikriausiai pametė rankinuką su pinigais, štai kas. Būna ir taip.

— O ar negali... negalėtų būti telegramoje kas nors blogesnio? — netvirtai paklausė Kalousas.

— Kodėl joje būtinai turėtų būti kas blogesnio? — nusistebėjo ponas Horvatas. — Klausykit, juk visada dažnesni paprasčiausi dalykai. O tie moterų rankinukai niekam tikę.

— Labai ačiū jums, pone, — lediniu balsu padėkojo Kalousas.

— Nėr už ką, — burbtelėjo ponas Horvatas ir išėjo.

Kalousų namuose valandėlę buvo tylu.

— Klausyk, — prašneko sutrikęs Kalousas, — tas Horvatas man visai nepatinka, jis... hm, toks storžievis.

Ponia Kalousova ėmė segiotis savo kelioninį drabužį.

— Bjaurus, — tarė. — O tu pasiųsi Verai tuos pinigus?

— Žinoma, pasiųsiu, — niurnėjo suirzęs Kalousas. — Višta begalvė — pamesti rankinuką! Gal aš pinigus iš žemės kasu? Reikėtų įkrėsti jai...

— Aš taupau lyg kvailė, — gaižiai pridūrė ponia Kalousova, — o ji, panelytė, nė kiek nesisaugo! Ak tie vaikai...

— O tu nevėpsok, eik mokytis, tinginių panti, — aprėkė Kalousas Tondą ir iškiūtino į paštą. Dar niekada turbūt nejautė tokio apmaudo kaip dabar. O tą Horvatą nuo šios dienos laikė netaktišku, cinišku ir beveik nedoru žmogumi, lyg tas būtų jį kuo įžeidęs.

PAŠTO ŽENKLŲ KOLEKCIJA

— Šventa teisybė, — kalbėjo senasis Karasas. — Pasikapstęs savo praeityje, žmogus atrastų joje užtektinai medžiagos visai kitokiems gyvenimams. Tačiau per klaidą ar dėl polinkių... pasirinko vieną iš jų ir tempia iki galo, tik blogiausia, kad tie kiti, tie galimi gyvenimai nėra visai nugrimzdę į nebūtį. Kartais juose pajunti skausmą kaip toj nupjautoj kojoj.

Kai buvau gal dešimties metų vaikiščias, pradėjau rinkti pašto ženklus; tėtušiui tai nepatiko, manė, kad dėl to imsiu prastai mokytis, o aš turėjau draugą Loiziką Čepelką, ir abu degėme filatelijos aistra. Tas Loizikas buvo rylininko sūnus, toks susišiaušęs, strazdanotas berniukas, pašiurpęs kaip žvirblis, bet aš jį mylėjau, taip tik vaikai geba mylėti savo draugą. Klausykit, aš senas žmogus, turėjau žmoną ir vaikų, bet pasakysiu jums, kad nėra kito tokio gražaus žmogaus jausmo kaip draugystė. Tačiau šitaip draugauti žmogus geba tiktai kol jaunas, paskui kažkaip sudiržėja, rūpinasi vien savim. Tokia draugystė trykšta iš džiugesio ir susižavėjimo, iš gyvenimo pilnaties, iš jausmų platybės ir pertekliaus — jų tiek, kad turi kam dovanoti. Mano tėtušis buvo notaras, vietinės grietinėlės galva, labai padorus ir griežtas žmogus, o aš visa širdimi prisirišau prie Loiziko, kurio tėvas — prasigėręs rylininkas, motina — nusiplūkusi skalbėja, bet aš tą Loizą didžiai vertinau, tiesiog dievinau dėl to, kad jis buvo miklesnis už mane, kad buvo toks savarankiškas ir narsus kaip žiurkė, kad turėjo strazdanotą nosį ir akmenis svaidė kaire ranka — jau nė nebežinau, už kokius pranašumus jį taip mylėjau; tikrai tai buvo didžiausia mano gyvenimo meilė.

Tai va, kai pradėjau kolekcionuoti pašto ženklus, tas Loizikas buvo mano paslapčių patikėtinis. Kažkas yra pasakęs, kad tik vyrai supranta, kas yra kolekcionavimas;

ir teisybė: aš manau, kad tai palikimas dar iš tų laikų, kai kiekvienas vyras kolekcionavo savo priešų galvas, pagrobtus ginklus, lokio kailius, elnių ragus ir apskritai viską, ką galėjo pasiglemžti. Tačiau pašto ženklų kolekcija — tai ne tik nuosavybė, tai nesibaigiantys nuotykiai, žmogus tarsi su virpuliu prisiliečia prie lopinėlio tolimos žemės, sakysim, Butano, Bolivijos ar Gerosios Vilties kyšulio, tiesiog turi su tomis svetimomis šalimis lyg kokį asmeninį ryšį. Taigi pašto ženklų kolekcionavime prasikiša kelionių, jūreivystės motyvas ir apskritai vyrų potraukis į nuotykių pasaulį. Kaip kadaise Kryžių žygiuose.

Kaip jau sakiau, mano tėvas dėl to buvo nepatenkintas; tėvai paprastai nemėgsta, jeigu jų sūnūs daro ką kita negu jie patys, ir aš, pone, savo sūnums buvau toks. Tėvystė išvis yra kažkoks sumišęs jausmas: jame karšta meilė, bet ir savotiškas išankstinis nusistatymas, nepasitikėjimas, priešiškumas, net nežinau, kaip pasakyti, ir kuo labiau žmogus savo vaikus myli, tuo daugiau jame to kito jausmo. Taigi aš su savo pašto ženklų kolekcija turėjau slapstytis ant aukšto, kad tėtušis nesusektų, ten buvo sena skrynia, vadinama miltinė, ten mes sulįsdavome lyg du peliukai ir rodydavome vienas kitam pašto ženklus: „Žiūrėk, štai čia Nyderlandai, čia Egiptas, čia Sverige, atseit Švedija“ Kad su tais savo lobiais turėjome taip slapstytis, buvo netgi nuodėmingai gražu. O gauti pašto ženklų taip pat nuotykis: lankydavau pažįstamas ir nepažįstamas šeimas ir kaulydavau, kad leistų nusilupti ženkliukus nuo senų laiškų. Šen bei ten ant aukšto arba sekretere gulėdavo pilnos dėžės senų popierių, ir man būdavo laimingiausios valandos, kai sėdėdamas ant grindų vartydavau tas šūsnis dulkėtų lapų ir ieškodavau pašto ženklų, kurių iki tol neturėjau — juk aš, asilas, dublikatų nerinkau, — o kai rasdavau senąją Lombardiją ar dievaižin kokią vokiečių valstybėlę arba laisvą miestą, jausdavau tiesiog skausmingą džiaugsmą, nes kiekviena beribė laimė kelia saldų skausmą. O tuo metu gatvėje manęs laukdavo Loizikas, ir kai galų gale išlįsdavau, šnibždėdavau dar tarpduryje: „Loiza, Loizikai, ten buvo vienas Hanoveris!“ — „Paėmei?“ — „Paėmiau!“

Ir jau dumdavome su tuo laimikiu namo, į savo skrynią.

Pas mus buvo tekstilės fabrikų, jie audė visokius skudurus: džiuto, perkelio, kartūno ir kitokį medvilnės šlamštą — to niekalo mes prigamindavome viso žemės rutulio spalvotosioms gentims. Man tenai buvo leista ieškoti pašto ženklų popierių krepšiuose; tai buvo mano sėkmingiausios medžioklės plotai, ten atradau Siamą ir Pietų Afriką, Kiniją, Liberiją, Afganistaną, Borneo, Braziliją, Naująją Zelandiją, Indiją, Kongą... nežinau, ar tie pliki vardai jums skamba taip paslaptingai ir viliojamai. Viešpatie, koks džiaugsmas, koks neapsakomas džiaugsmas radus pašto ženklą kad ir iš Straits Settlements... Arba Korėja! Nepalas! Naujoji Gvinėja! Siera Leonė! Madagaskaras! Klausykit, tą užsidegimą gali suprasti tik medžiotojas arba lobių ieškotojas, arba griuvėsius kasinėjantis archeologas. Ieškoti ir atrasti — štai didžiausia įtampa ir pasitenkinimas, kurį gali žmogui gyvenimas duoti. Kiekvienas žmogus turėtų ko nors ieškoti, jeigu ne pašto ženklų, tai teisybės arba paparčio žiedo, arba nors akmeninių strėlių ir urnų.

Taigi tada buvo gražiausi mano gyvenimo metai — ta draugystė su Loiziku ir pašto ženklų kolekcionavimas. Paskui susirgau skarlatina, ir namiškiai Loiziko pas mane nebeįleisdavo, nors jis stovėdavo mūsų prieškambaryje ir švilpaudavo, kad jį išgirsčiau. Kartą, gal manęs nesužiūrėjo ar ką, bet aš, trumpai sakant, ištrūkau iš lovos ir šmurkšt ant aukšto pasižiūrėti į savo pašto ženklus. Buvau taip nusilpęs, kad vos pakėliau tos skrynios antvožą. Bet skrynia buvo tuščia, dėžutė su pašto ženklais dingusi.

Negaliu jums apsakyti savo skausmo ir pasibaisėjimo. Turbūt stovėjau ten kaip suakmenėjęs ir neįstengiau net verkti, taip man suspaudė gerklę. Pirmiausia — baisu, kad mano ženklai, mano didžiausias džiaugsmas pradingo, bet dar baisiau, kad juos, kol aš sirgau, tikriausiai pavogė Loizikas, vienintelis mano bičiulis. Tai buvo siaubas, nusivylimas, desperacija, sielvartas — kai pagalvoji, ką toks vaikas tada išgyvena, tiesiog pritrenkia. Nė nežinau, kaip aš nulipau nuo aukšto, bet paskui vėl

gulėjau su aukšta temperatūra, o prablaivėjimo valandėlėmis nusiminęs vis galvojau. Nei tėvui, nei tetai nieko nesakiau — motutės jau nebeturėjau — žinojau, kad manęs nesupranta, ir šitai mane kažkaip nutolino nuo jų; dabar jau nebejaučiau jokio artimesnio vaikiško prisirišimo prie jų. Loiziko išdavystė atrodė man kone mirtinas smūgis, tai buvo pirmas ir didžiausias mano nusivylimas žmogumi. Ubagas, galvojau sau, Loizikas ubagas, todėl ir vagia, štai ir gavai, kad draugavai su ubagu. Dėl to pasidariau atšiaurus, nuo tada ėmiau skirstyti žmones — praradau socialinio nekaltumo supratimą, bet tuo metu dar nesuvokiau, kaip giliai esu sukrėstas ir kaip daug kas manyje sugriuvo.

Įveikęs karštligę, įveikiau ir tą skausmą dėl pašto ženklų kolekcijos praradimo. Tik dar dilgino širdį, kad Loizikas susirado naujų draugų, bet kada atbėgo pas mane truputį sumišęs po tokio ilgo laiko, pasakiau jam sausai, lyg suaugęs: „Nešdinkis, aš su tavim nekalbėsiu“ Loizikas paraudo ir lukterėjęs atsakė: „Na gerai“. Ir nuo to laiko ėmė manęs neatlaidžiai proletariškai neapkęsti.

Čia ir buvo tas įvykis, paveikęs visą mano gyvenimą, mano gyvenimo pasirinkimą, kaip būtų pasakęs Paulius. Mano pasaulis buvo sutryptas, jeigu galima taip pasakyti, aš praradau pasitikėjimą žmonėmis, išmokau neapkęsti ir niekinti. Daugiau niekada nebeturėjau draugo, o kai ėmiau vyriškėti, pradėjau didžiuotis, kad esu vienas, kad nieko man nereikia ir nieko niekam neatleidžiu. Paskui pastebėjau, kad manęs niekas nemyli, tad ir aš pats niekinu meilę ir spjaunu į visokius sentimentus. Šitaip pasidariau išpuikėlis garbėtroška, savimyla, pedantas — žodžiu tariant, korektiškas žmogus; valdiniams buvau piktas ir neatlaidus, vedžiau be meilės, vaikus auginau drausmėje ir baimėje, ir savo uolumu, ir sąžiningumu nemažai pasiekiau. Toks buvo mano gyvenimas, visas mano gyvenimas, žiūrėjau tik savo pareigų, kitkas man nesvarbu. Ir kai Viešpats priglobs mane, tai laikraščiai parašys, koks nusipelnęs darbuotojas, pavyzdingo charakterio buvau. Bet jei žinotų žmonės, kiek visame tame vienatvės, nepasitikėjimo ir įniršio...

Prieš trejus metus numirė mano žmona. Neprisipažinau nei sau, nei kitiems, bet buvo baisiai liūdna, o iš to susigraužimo ėmiau vartyti visokias šeimos relikvijas, likusias po tėvo ir motinos: fotografijas, laiškus, senus savo mokyklinius sąsiuvinius — net gerklę gniaužė pamačius, kaip rūpestingai mano griežtas tėtušis juos sudėjęs saugojo, manau, kad vis dėlto jis mane mylėjo. To gero ant aukšto buvo pilna spinta, o vieno stalčiaus dugne gulėjo dėžutė, užantspauduota mano tėvo antspaudu, ją atidaręs, radau tą savo pašto ženklų kolekciją, kurią rinkau prieš penkiasdešimt metų.

Nesiginsiu — akys paplūdo ašaromis, o dėžutę atsinešiau į kambarį kaip didžiausią lobį. *Štai kaip* tada buvo, supratau tą rytą: kai anuomet sirgau, kažkas atrado mano kolekciją, ir tėvas ją konfiskavo, kad per ją neužleisčiau mokslo! Jam nereikėjo taip daryti, bet čia pasireiškė jo griežtas rūpinimasis ir meilė; nežinau kodėl, bet man pasidarė gaila ir jo, ir savęs...

O paskui man toptelėjo: taigi Loizikas tų mano pašto ženklų nepavogė! Viešpatie, kaip neteisingai aš su juo pasielgiau!.. Man vėl iškilo akyse tas strazdanotas apdriskęs pramuštgalvis, Dievas žino, kas iš jo išaugo ir ar tebėra gyvas! Buvo taip skaudu ir gėda, kai viską atmintyje atgaivinau. Dėl to vieno neteisingo įtarimo praradau vienintelį draugą, dėl to praradau vaikystę. Dėl to pradėjau niekinti nuskurusius vargšus, dėl to vaikščiojau pasipūtęs, dėl to nepritapau prie nieko. Dėl to visą gyvenimą negalėjau į pašto ženklą pažvelgti be priešiškumo ir pasidygėjimo. Dėl to niekada nerašinėjau savo sužadėtinei ir žmonai laiškų ir dangsčiausi tuo, kad man neoru lieti jausmus, ir žmona nuo to kentėjo. Dėl to buvau toks neatlaidus ir vienišas. Dėl to, vien dėl to padariau tokią karjerą ir taip stropiai ėjau savo pareigas...

Dabar vėl atsiskleidė prieš akis visas mano gyvenimas, ir staiga jis man pasirodė tuščias ir beprasmis. Ir atėjo mintis, kad aš juk galėjau gyventi visai kitaip. Jeigu nebūtų tada taip atsitikę... turėjau tiek entuziazmo ir pramuštgalviškumo, meilės, kilnumo, fantazijos ir pasitikėjimo, tokių nuostabių ir nenuramdomų polėkių... Viešpatie, juk aš galėjau būti visai kuo kitu: keliautoju arba

artistu, arba kariu! Juk galėjau mylėti žmones, gerti su jais, suprasti juos, net nežinau ką! Jaučiau, lyg manyje būtų tirpęs kažkoks ledas. Dėliojau pašto ženklą po ženklo, buvo ten viskas: Lombardija, Kuba, Siamas, Hanoveris, Nikaragua, Filipinai, visos tos šalys, į kurias anuomet troškau keliauti ir kurių dabar nepamatysiu. Kiekviename ženkle buvo dalelė to, kas galėjo išsipildyti, bet neišsipildė. Išsėdėjau prie jų visą naktį ir teisiau savo gyvenimą. Mačiau, kad tai buvo kažkoks svetimas, nenatūralus ir blėsus egzistavimas, o mano tikrasis gyvenimas išvis netapo tikrove. — Ponas Karasas mostelėjo ranka. — Kai pagalvoju, kuo aš galėjau būti... ir kaip neteisingai pasielgiau su tuo Loiziku...

Klausydamasis šitos kalbos, pateris Vovesas labai nuliūdo ir susigraudino, veikiausiai ką nors prisiminė iš savo gyvenimo.

— Ponas Karasai, — tarė susijaudinęs. — nereikia apie tai galvoti, kas iš to, dabar jau nieko nebepataisysi, nepradėsi iš naujo...

— Nebepataisysi, — atsiduso Karasas ir truputį paraudo. — Tačiau žinote, bent... bent jau pašto ženklus vėl pradėjau kolekcionuoti!

APOKRIFŲ KNYGA

LAIKAI VIS BLOGYN

Prie urvo buvo tylu. Vyrai, mosuodami ietimis, anksti rytą išėjo Blansko, o gal Raico link — tenai aptiko elnių kaimenę, tuo tarpu moterys rinko spanguoles, tiktai kada ne kada jos suklykdavo, suklegėdavo; vaikai tikriausiai pliuškenosi upelyje — kas pagaliau sužiūrės tuos padaužas, tuos nutrūktgalvius plikabambius patrakėlius. O karšinčius sentėvis Janečekas snaudė sau malonioj tyloj, jaukioj saulės atokaitoj; teisybę sakant, jis knarkė, švilpčiodamas per nosį, bet vis tiek dėjosi nemiegąs, o saugąs savo genties urvą, valdąs jį, kaip ir pridera senam vadui.

Senė Janečkova, pasitiesusi ką tik nudirtą meškos kailį, įnikusi gremžė jį aštriu titnagu. „Dirbti čia reikia kruopščiai, sprindis po sprindžio, ne taip kaip ta jauniklė marti, — galvoja senė. — Toji pliuškė kur griebs, kur negriebs ir lekia vėl popstyti globstyti vaikų... Argi tada toks kailis laikys, — svarsto Janečkova, — ką ten, tuoj suplyš arba sušus, bet jeigu jau sūnus jai žodžio nepasako, tai aš į tuos reikalus nesikišiu, — apsisprendžia senė. — O kas teisybė, tai teisybė — nemoka jauniklė taupyti. Čiagi dabar — kailis pradurtas pačiame nugaros vidury! Ajajaj, — nustėrsta senoji, — koks nevėkšla smeigė meškai į kuprą? Šitaip visą kailį sugadino! Maniškis tai jau nieku gyvu to nebūtų padaręs, — kremtasi senė, — jis visada taikė į kaklą..."

— Che che, — sukriokštė tuo metu senis Janečekas ir pasitrynė akis. — Dar jie nesugrįžo?

— Kur tau! — niurnėjo pati. — Sulauksi jų...

— Ech... — atsiduso senis ir markstėsi miegūstas. — Kaipgi. Aišku. O kurgi bobos?

— Ar aš jas ganau? — piktai burbtelėjo senė. — Bene nežinai — valkiojasi kur nors...

— Ojojoj... — nusižiovavo karšinčius Janečekas. — Valkiojasi. Užuot... užuot ėmęsi, sakysim, šio arba to... Taigis. Tokios tokelės.

Buvo tylu, tik senė Janečkova paskubomis įnirtingai, karštai gremžė žalią kailį.

— Aš pasakysiu... — vėl prašneko Janečekas, susimąstęs kasydamasis nugarą. — Pamatysi, jie vėl nieko neparneš. Aišku kaip dieną: ką jie su tais niekam vertais kauliniais iečių antgaliais... Aš vis šneku sūnui: klausyk, kur tu rasi tokį kietą, tvirtą kaulą, kad iš jo padarytum ietį! Net ir tu, nors ir boba, susigaudysi, kad nei kaulas, nei ragas neturi tos... na, tos pramušimo galios, supranti? Pataikysi juo į kaulą, o kaulu kaulo neprakirsi, ar ne? Aišku kaip dieną. O štai akmeninis ietgalis, mergele, oho!.. Žinoma, prie jo daugiau darbo, bet užtat, brolyti, bent įnagis... O ką čia man gali sūnus atsakyti?

— Matai, — gaižiai pritaria Janečkova, — šiandien niekam nepakomanduosi...

— Aš ir nekomanduoju, — piktinasi senis. — Bet jau nė patarti negalima! Štai vakar ten, po uolomis, radau tokią gražią plokščią titnago nuolaužą. Tereikėjo iš kraštų truputį nugludinti, kad būtų aštresnė — ir še tau ieties antgalis, žiūrėk ir džiaukis. Pasiimu tą nuolaužą namo, parodau sūnui. „Žiūrėk, tai bent akmuo, ką?“ — „Aha, — sako jis, — o ką su juo veikti, tėtuši?“ — „Na, — aiškinu, — galima pritaisyti prie ieties“. — „Eik jau, eik, tėtuši, — atšauna jis. — Kas gi jį zulins, terliosis? Tokio seno šlamšto krūvos guli, kas iš jų. Rišk kaip nori, prie koto vis tiek nesilaiko. Tai kam jis reikalingas?“ Tinginiai jie! — ėmė šaukti sentėvis. — Šiandien jau niekas nebenori knebinėtis prie nuolaužos, štai kas! Pasileido žmonės! Žinoma, tokį kaulinį brūkšt ir padarei, bet jis bemat ir sulūš. „Na tai kas, — atkerta sūnus, — pasiimsi naują, ir baigtas kriukis“. Taip tai taip, bet kur šitaip nueisim? Kad kas kiek — nauja ietis! Sakyk tu man, kur tai matyta? O tokia tvirta titnago skeveldra, brolyt, gali metų metus atlaikyti! Aš sakau: ateis diena, kai jie sugrįš kaip dideli prie mūsų gerų akmeninių ginklų, va paminėsi mano žodį! Užtat aš ir priglobiu kur tik

nutverdamas senus iečių smaigalius, kūjus, titnaginius peilius... O jie sako: šlamštas!

Susikrimtęs sentėvis net duso iš pasipiktinimo.

— Na matai, — atsiliepė pati, norėdama nukreipti šneką kitur. — Čia kaip ir su tais kailiais. „Mama, — sako man marti, — kuriems galams tiek gremžti, rankų gaila, pamėginkite kada nors išdirbti kailį su pelenais, tada bent nesmirdės". — „Tu mane pamokysi! — užsipuolė senė nesančią jauniklę. — Aš žinau, ką darau! Nuo senų senovės kailius tiktai gremžė, ir kokie buvo kailiai! Aišku, jei tau gaila rankų..." Kur tik gali, taip ir suka uodegą nuo darbo! Užtat nuolatos visko prasimano, vis kitaip... Išdirbti odą su pelenais! Kur tai girdėta!

— Tokios tokelės, — nusižiovavo Janečekas. — Kur tau, mūsiškius įnagius jie dabar per nieką laiko. Girdi, akmeniniai ginklai rankai nepatogūs. Kas teisybė, tai teisybė, tų patogumų mes per daug nesivaikėm, o šiandien — ohoho, kad tik rankyčių nenutrintų! Pasakyk man, kur šitaip nueisim? Pažiūrėk į šių dienų vaikus. „Palikit juos ramybėj, — gina marti, — tegu sau žaidžia". Taigis, bet kas iš jų išaugs?

— Kad nors nešėltų jie tiek, — skundėsi senoji. — Palaidūnai, daugiau nieko, štai kas!

— Tai vis tas šių dienų auklėjimas, — drožė senis Janečekas. — Jei dėl to ar ano pasakai kokį žodį sūnui, jis atsikerta: „Tėtuši, jūs to nesuprantat, dabar kiti laikai, kita epocha..." Girdi, ir šitie kauliniai ginklai — ne paskutinis žodis, žmonės, sako, atras dar kitokių medžiagų... Na žinai, čia jau virš visko: kas gi kur ras kitas tokias kietas medžiagas kaip akmuo, medis ar kaulas? Ir tu, nors ir kvaila boba, turi pripažinti, kad... kad to jau per daug!

Senutė Janečkova nuleido rankas ant kelių.

— Bet sakyk man, iš kur jiems tos nesąmonės į galvą ateina, — stebėjosi ji.

— Girdi, dabar tokia mada, — švebleno bedante burna senis. — Antai į tą pusę, keturios dienos kelio nuo čia, atsibastė kažkokia nauja gentis, tokie driskiai atėjūnai, tai tie, sako, tokius dalykus išdarinėja... Visos šitos mūsiškės kvailystės iš jų ateina, jei nori žinoti. Ir kauli-

niai ginklai, ir viskas. Pagaliau mūsiškiai net perka iš jų! — sušuko pasipiktinęs. — Už mūsų gerus kailius! Argi svetimieji ką nors dora yra davę? Nėra ko prasidėti su visokiomis atsibastėlių padugnėmis! Ir apskritai nuo senų senovės mūsų tėvai protėviai žinojo: kiekvieną svetimą pulk ir nudobk be ilgų šnekų. Taip nuo amžių buvo — be ceremonijų nudėjai, ir baigta. „Ką jūs, tėtuši, sako sūnus, — šiandien kitokie santykiai, dabar prasideda prekių mainai..." Prekių mainai! Jei aš ką nudobiu, viską jo pats pasiimu, man tenka tos jo prekės, ir nieko už tai neduodu... Kam čia dar kažkokie mainai?.. „Ką jūs, tėtuši, — prieštarauja sūnus, — juk tada žmogui gyvybę atimat, o jos gaila!" Še tau, kad nori: jam, matai, žmonių gyvybių gaila! Tai va kokios dabar pažiūros, — niurnėjo nepatenkintas senis. — Bailiai jie, daugiau nieko. Gyvybių mat gaila! O iš ko gi paskui tiek žmonių išmis, jei negalabys vienas kito? Juk jau dabar tų elnių velnioniškai maža! Žmonių gyvybių, girdi, jiems gaila, o į tradicijas nusispjaut, tėvų protėvių negerbia... Visiškai pasileido! — piktai sušuko senis Janečekas. — Žiūriu anądien: vienas toks snarglius spalvotu moliu teplioja ant sienos bizono atvaizdą. Tėkštelėjau jam per ausį, o sūnus ir sako: „Nelieskit jo, juk tas bizonas kaip gyvas!.." Na žinai, toliau jau nebėra kur eiti! Kur tai matyta — užsiiminėti tokiais niekais! Neturi ko veikti, berneli, tai tašyk titnagą, o ne bizonus tepliok ant sienų! Kam mums reikia tokių nesąmonių?

Janečkova rūsčiai sučiaupė lūpas.

— Kad tik bizonus, — pratarė kiek palaukusi.

— O kas dar? — pasiteiravo senis.

— Et, nieko, — gynėsi senoji Janečkova, — tiesiog sakyti sarmata... Kad tu žinotum, — pagaliau ryžosi, — šiandien rytą radau... urve... gabalą mamuto ilties. Buvo išdrožta... kaip nuoga moteris. Krūtys ir visa kita, supranti?

— Eik jau eik, — apstulbo senis. — O kas drožė?

Senoji Janečkova sumišusi gūžtelėjo pečiais:

— Kas ten žino. Turbūt kas nors iš jauniklių. Aš įmečiau į ugnį, bet... o jau tos krūtys buvo! Fu!

— Toliau jau nėra kur, — atsiduso senis Janečekas. — Šitoks ištvirkimas! O viskas, žinai, dėl to, kad ką tik įmanydami drožia iš kaulo! Mums tokie begėdiški dalykai niekad į galvą nebuvo atėję, nes iš titnago jų nė neišdroši... Štai kur viskas veda! Tai vis tie jų išradimai! Nuolat ką nors prasimanys, ką nors nauja išras, kol viską sugadins ir sunaikins... O aš sakau, — pranašiškai sušuko sentėvis Janečekas, — nebeilgai šitaip tvers!

KAIP SENAIS LAIKAIS

Eupatoras, Tėbų pilietis, krepšių pynėjas, sėdėjo kiemelyje ir pynė krepšius. Atbėgo pas jį kaimynas Filagoras, jau iš tolo šaukdamas:

— Eupatorai, Eupatorai, mesk savo krepšius ir paklausyk! Baisūs dalykai dedas.

— Kas dega? — paklausė Eupatoras ir jau buvo bekyląs.

— Tai baisiau nei ugnis, — kalbėjo Filagoras. — Žinai, kas atsitiko? Nori patraukti į teismą mūsų karvedį Nikomachą! Vieni sako, kad jis kaltas, nes rezgė kažkokias pinkles su tesaliečiais, o kiti jam prikiša neaiškius ryšius su Nepatenkintųjų partija. Einam greičiau, visi renkamės agoroje.[1]

— O ką aš ten veiksiu? — abejodamas paklausė Eupatoras.

— Tai labai svarbu, — aiškino Filagoras. — Ten jau pilna oratorių, vieni tvirtina, kad nekaltas, kiti sako, kad kaltas. Einam pasiklausyti!

— Palauk, — tarė Eupatoras, — kai tik baigsiu šitą krepšį. Ir pasakyk man, kuo gi iš tikrųjų nusikalto Nikomachas?

— Tai va kad nežinia, — kalbėjo kaimynas. — Žmonės šneka ir taip, ir anaip, o valdžia tyli, girdi, tyrimas dar nebaigtas. Bet agoroje kas dedasi, kad tu pamatytum! Vieni šaukia, kad Nikomachas nekaltas...

— Palauk truputį; kaip jie gali šaukti, kad jis nekaltas, kai dar tvirtai nežino, kuo nusikalto?

— Tai nesvarbu, kiekvienas ką nors yra girdėjęs ir kalba, ką girdėjęs. Kiekvienas juk turi teisę kalbėti, ką girdėjęs, ar ne? Aš tikėčiau, kad Nikomachas mus norėjo išduoti tesaliečiams, vienas tenai kalbėdamas paskelbė,

[1] Senovės Graikijos miestuose aikštė, susirinkimų vieta.

kad jo pažįstamas matęs kažkokį laišką. O dar vienas sakė, kad tai esąs maištas prieš Nikomachą, ir jis atseit žinąs tokių dalykų... Neva čia įsipainiojusi ir mūsų valdžia... Girdi, Eupatorai? Dabar štai koks klausimas...

— Palauk, — nutraukė krepšių pynėjas. — Dabar štai koks klausimas: ar mūsų priimti įstatymai geri, ar blogi? Ar kas apie juos šnekėjo agoroje?

— Ne, bet juk ne apie tai kalba, kalba apie Nikomachą.

— O ar kas kalbėjo agoroje, kad Nikomacho bylą tiriantys pareigūnai yra blogi ir neteisingi?

— Ne, apie tai niekas išvis nešnekėjo.

— Tai apie ką tada šnekėjo?

— Sakau gi tau: apie tai, ar Nikomachas kaltas, ar nekaltas.

— Klausyk, Filagorai, jeigu tavo pati susibartų su mėsininku, kad jis nusukęs svorį, ką tu darytum?

— Palaikyčiau savo pačią.

— O ne, pirmiausia patikrintum, ar teisingi svarsčiai.

— Tą ir be tavęs, brol, žinau.

— Va matai. O paskui patikrintum, ar tikslios pačios svarstyklės.

— Ir šito man gali nepriminti, Eupatorai.

— Labai malonu. O jeigu svarsčiai ir svarstyklės tikslios, patikrintum, kiek tas gabalas mėsos sveria ir tuoj pamatytum, kas teisus: mėsininkas ar tavo pati. Keista, Filagorai, kad žmonės parodo daugiau išminties tada, kai iškyla ginčas dėl gabalo mėsos, negu tada, kai svarstomi visuomenės reikalai. Ar Nikomachas kaltas, ar nekaltas? Tai parodys svarstyklės, jeigu jos tikslios. Bet jei nori teisingai pasverti, negalima pūsti į svarstyklių lėkštes, kad jos nusvirtų į tą ar kitą pusę. Kodėl jūs tvirtinate, kad pareigūnai, kuriems pavesta tirti Nikomacho bylą, yra apgavikai ar dar kokie ten?

— To niekas nesakė, Eupatorai.

— O aš maniau, kad jais netikite, bet jeigu neturite dėl ko netikėti, tai kokių galų tada pučiate į jų svarstyklių lėkštes? Gal todėl, jog jums nesvarbu, kad išaiškėtų tiesa, o gal todėl, jog to jums reikia, kad galėtumė-

te pasidalinti į dvi partijas ir rietis. Tegu jus visus ten perkūnas, Filagorai, aš .nežinau, ar Nikomachas kaltas, bet jūs visi baisiausiai kalti dėl to, kad užsimojote pažeisti teisingumą. Net keista, kokios prastos šiemet vytelės: lanksčios kaip virvutės, bet nė kiek neturi tvirtumo. Jau metas ir orams atšilti, Filagorai, bet tai jau dievų, o ne mūsų, žmonių, rankose.

TERSITAS

Buvo naktis, ir achajų kariai susėdo arčiau laužų.

— Tos avienos vėl buvo neįmanoma sprogti, — prašneko Tersitas,[1] rakinėdamas dantis. — Stebiuosi, achajai, kaip jūs galite tai pakęsti. Kertu lažybų, kad jie turėjo vakarienei bent jau ėriuką, o mums, seniems kariams, žinoma, gerai ir pasmirdęs ožys. Vyručiai, kai prisimenu, kokia aviena pas mus Graikijoj...

— Liaukis, Tersitai, — suniurnėjo tėtušis Eupatoras. — Karas yra karas.

— Karas! — nusitvėrė Tersitas. — Atsiprašau, ką tu vadini karu? Tai, kad mes čia beveik dešimti metai nei šio, nei to trainiojamės? Aš jums pasakysiu, brolyčiai, kas yra: čia joks karas, tai tik ponai karvedžiai ir valdžios vyrai surengė sau valstybės lėšomis išvyką, o mes, seni kariai, turim išsižioję spoksoti, kaip koks nors plevėsa, geltonsnapis lepūnėlis laksto po stovyklą ir puikuojasi savo skydu. Štai kaip, brolyčiai.

— Tu turi galvoj Achilą Pelidą? — įsiterpė jaunasis Leomedonas.

— Jį arba kitą, — atšovė Tersitas. — Kas ne aklas, supranta, kam tie žodžiai taikomi. Vyrai, čia mums niekas neužkalbės danties: jei iš tikrųjų norėta užkariauti šią kvailą Troją, tai jau seniai ją būtume paėmę. Tik gerai nusičiaudėk, ir ji sugrius. Kodėl gi nepuolam pagrindinių vartų? Toks, žinot, rimtas, įspūdingas šturmas su šauksmais, grasinimais ir kovos dainomis — ir bemat karui galas.

— Hm, — numykė nuovokus Eupatoras, — šauksmais Trojos nepaimsi.

— Čia tu smarkiai šauni pro šalį, — varė toliau Tersitas. — Kiekvienas vaikas žino, kad trojiečiai bailiai,

[1] „Iliados“ veikėjas, Trojos karo dalyvis, plepus, irzlus ir tulžingas karys.

kinkadrebiai, bobos ir šunsnukiai. Tereikia jiems vieną kartą drūčiai parodyti, kas mes, graikai, esam! Pamatytumėt, kaip jie nertų į pašalius ir kaulytų malonės! Užtektų tik vienur kitur užpulti Trojos moteris, kai vakare eina vandens...

— Užpulti moteris? — gūžtelėjo pečiais megarietis Hipodamas. — Šitaip nedera, Tersitai.

— Karas yra karas, — smarkavo Tersitas. — Tu, Hipodamai, didis patriotas! Manai, kad laimėsim karą, kai Achilas teikiasi kartą per metų ketvirtį surengti viešą dvikovą su tuo stuobriu Hektoru? Jie taip susitarę ir susigiedoję, brolyti, kad miela žiūrėti, jų dvikovos — tai solo numeriai, kad kvaišeliai manytų, jog jie dėl jų grumiasi! Ei, Troja, ei, Elada, eikit pažiopsoti į tokius didvyrius! O jau mes kiti — grybo vietoj, į mūsų kančias nusispjaut, dėl mūsų nė šuo neamtels. Aš jums kai ką pasakysiu, achajai: Achilas vaizduoja didvyrį tik dėl to, kad nusigraibytų visą grietinėlę, o mus paliktų be karo nuopelnų, nori, kad žmonės kalbėtų vien apie jį, lyg jis būtų viskas, o kiti šiukšlės. Štai kaip yra, berneliai. O šis karas taip tęsiasi tik todėl, kad Achilas galėtų pūstis kaip nežinia koks karžygys. Man tiesiog keista, kad jūs to nematot.

— Sakyk, Tersitai, — atsiliepė jaunasis Laomedonas, — ką gi tau padarė Achilas?

— Man? Ničnieko, — pasipiktino Tersitas. — Kas jis man? Jei nori žinoti, aš su juo nė nesikalbu, bet visiems žmonėms jau įgriso iki gyvo kaulo, kaip tas bernas nosį riečia. Na kad ir tas jo užsiožiavimas palapinėje. Gyvename tokias istorines valandas, kai sprendžiama mūsų Elados garbė, į mus žiūri visas pasaulis... o ką gi išdarinėja mūsų didvyris? Voliojasi palapinėje, girdi, jis nesikausiąs. Tai argi mes turim už jį plūktis dėl tų istorinių valandų ir visos Elados garbės? Tačiau taip jau yra: kai tik viskas pakrypsta prie rimtųjų, Achilas šmurkšt į palapinę ir vaidina įžeistąjį. Fu, komedija! Štai jums tautos didvyriai! Bailiai daugiau nieko!

— Aš nežinau, Tersitai, — tarė išmanusis Eupatoras. — Achilas, sako, baisiai įsižeidęs, kad Agamemnonas

išsiuntė į namus tą jo vergę... Briseidę ar Chrysidę, ar dar kuo ji ten vardu. Pelidas tatai laiko garbės reikalu, bet aš manau, kad tą mergą jis tikrai mylėjo. Čia jokia komedija, brolyčiai.

— *Man* tai jau gali nepasakoti, — varė Tersitas. — *Aš* gerai žinau, kaip ten buvo. Agamemnonas tą mergą paprasčiausiai iš jo paveržė, aišku? Žinoma, brangenybių prisigrobęs per akis, o į moterišką mėsytę jis kaip katinas... Tačiau tos bobos mums jau per gerklę lenda: dėl tokios šliundros Elenos prasidėjo karas, o dabar vėl... Ar girdėjot, kad Elena paskutiniu metu susibloškė su Hektoru? Ją, vyručiai, jau turėjo Trojoj ir tie, ir anie, netgi tas iškaršėlis, kuris viena koja grabe, tas apipelijęs Priamas. Ir dėl tokios paleistuvės mes čia turim kentėti ir kautis? Ačiū, nenoriu!

— Sako, kad Elena labai graži, — droviai įsiterpė jaunasis Laomedonas.

— Pliurpalai, — pasidygėdamas atkirto Tersitas. — Jau seniai pernokusi ir, be to, baisi nevala, kitos tokios nerasi. Aš už ją pupų maišo neduočiau. O tam kvailam Menelajui, berneliai, aš linkėčiau, kad mes laimėtume karą, jis vėl atgautų Eleną. Tas Elenos grožis — tik pasakos, apgaulė ir truputis dažo.

— Tai mes, danajai, kariaujam dėl tuščių pasakų, Tersitai? — suabejojo Hipodamas.

— Mielas Hipodamai, — pasakė Tersitas, — man rodos, kad tu čia nieko nesusigaudai. Mes, helenai, kariaujam, pirma — dėl to, kad senas lapinas Agamemnonas prisigrūstų pilnus maišus grobio, antra — kad plevėsa Achilas patenkintų savo nežabotą garbės troškimą, trečia — kad sukčius karinis tiekėjas Odisėjas mus apvaginėtų ir pagaliau — kad toksai papirktas turgaus dainininkas, kažkoks Homeras ar kaip kitaip tas valkata vadinasi, už niekingus grašius iškeltų į padanges didžiausius graikų tautos išdavikus, kartu apdergdamas ar bent nutylėdamas tuos tikruosius, kuklius, pasiaukojančius achajų didvyrius, tokius kaip jūs. Štai kaip yra, Hipodamai.

— Didžiausi išdavikai, Tersitai, — įsiterpė Eupatoras, — tai jau truputį per stipriai pasakyta.

— Jei norite žinoti, — sušuko Tersitas ir vėl prislopino balsą, — aš turiu įrodymų apie jų išdavystę. Vyrai, tai baisu, visko, ką žinau, aš jums nepasakysiu, bet vieną faktą įsikalkit į galvą: mes parduoti. Tą ir patys turite matyti: argi įmanomas daiktas, kad mes, graikai, narsiausia ir labiausiai apsišvietusi tauta pasaulyje, jau seniai nebūtume paėmę to Trojos mėšlyno ir nesusidoroję su tais Iliono driskiais ir nutrūktgalviais, jeigu metų metais nebūtume išdavinėjami? Argi tu, Eupatorai, manai, jog mes, achajai, tokie kinkadrebiai ir šunys, kad neįstengtume tos šlykščios Trojos pribaigti? Argi trojiečiai geresni kariai už mus? Klausyk, Eupatorai, jeigu tu taip manai, tai tu ne graikas, o koks nors epirotas ar trakas. Tikras graikas, antikos žmogus, turi skaudžiai jausti, kokioje gėdoje ir jovalynėje gyvename.

— Teisybė, — susimąstęs pratarė Hipodamas, — šitas karas velnioniškai ilgai užtruko.

— Va matai! — sušuko Tersitas. — O aš tau pasakysiu kodėl: todėl, kad trojiečiai susirado sąjungininkų ir padėjėjų tarp mūsų. Turbūt numanot, ką turiu galvoj?

— Ką? — rimtai paklausė Eupatoras. — Dabar, Tersitai, privalai pasakyti iki galo, jeigu jau pradėjai.

— Nenorėčiau sakyti, — gynėsi Tersitas. — Jūs, danajai, mane pažįstate — aš nemėgstu apkalbų, bet jei manot, kad to reikalauja visų mūsų interesai, pasakysiu jums baisų dalyką. Šnekuosi anądien su gerais, dorais graikais, kalbu kaip patriotas apie karą, apie priešą ir — toks jau mano atviras graiko būdas — sakau, kad trojiečiai, svarbiausi ir nuožmiausi mūsų priešai, yra tik bailių, vagių, menkystų, vergų ir žiurkių gauja, kad jų Priamas — skystaprotis senis, o jų Hektoras — kinkadrebis. Juk sutiksit, achajai, kad tai tikro graiko nuomonė. Ir čia staiga iš šešėlio išeina pats Agamemnonas — jau jis nesigėdija net šnipinėti! — ir sako: „Nesišakok, Tersitai, trojiečiai yra geri kariai, Priamas — garbus senolis, o Hektoras — didvyris". Po to beregint apsisuko ir dingo man nespėjus deramai atsikirsti. Vyrai, aš likau lyg nutvilkintas. Aha, pagalvojau, štai iš kur vėjas pučia! Dabar aišku, kas neša į mūsų stovyklą sumaištį, dvasios silpnybę ir priešišką propagandą! Kaip tada mes galime

laimėti karą, kai tie niekšai trojiečiai turi savo žmonių tarp mūsiškių, savo šalininkų mūsų aplinkoje, dar blogiau — tiesiog mūsų vyriausioj vadovybėj? Gal manote, achajai, kad toks išdavikas varo tą savo ardomąją veiklą už ačiū? O ne, brolyčiai, jis už dyką nekels į padanges mūsų tautos priešų, jis už tai, vyručiai, gauna iš trojiečių gražų pinigą. Jūs, berneliai, tik palyginkit: karas sąmoningai užtęsiamas, Achilas buvo tyčia įžeistas, mūsų kariuomenėje tik skundai ir niurnėjimas, vis labiau šlyja drausmė, trumpai drūtai — aplink apgaulė ir šunybės. Kur tik pažvelgsi, rasi vagį, parsidavėlį, atėjūną ir sukčių. O kai žmogus perkandi jų machinacijas, esi apšaukiamas kliautininku ir ardomuoju gaivalu. Štai ką gauna mūsiškis už tai, kad nesidairydamas nei į dešinę, nei į kairę trokšta tarnauti vien savo tautai, jos garbei ir šlovei! Va ligi ko mes, antikos graikai, prisigyvenom! Kaip mes dar nepaspringom visu tuo purvu! Kada nors apie mūsų laikus bus rašoma kaip apie didžiausio tautos išniekinimo ir pavergimo, gėdos, menkystės ir išdavysčių, nelaisvės ir iširimo, bailumo, korupcijos ir dorovės supuvimo periodą...

— Visko buvo, visko bus, — nusižiovavo Eupatoras. — O aš jau einu miegoti. Labanakt, vyrai!

— Labanakt, — nuoširdžiai atsakė Tersitas ir gardžiai pasirąžė. — Bet šiandien gražiai pasišnekėjome, ką?

ALEKSANDRAS DIDYSIS

Aristoteliui iš Stagyro, Atėnų licėjaus vadovui

Mano didis ir mylimas mokytojau, brangus Aristoteli!

Ilgai, labai ilgai jums nerašiau, bet, kaip žinote, buvau pernelyg užsiėmęs karo reikalais, ir kai žygiavome per Hyrkaniją, Drangianą ir Gedrosiją, kai nugalėjome Baktriją ir traukėme už Indo, nebuvo nei laiko, nei noro imtis plunksnos. Dabar jau keli mėnesiai esu Susoje, bet ir čia pilna rūpesčių: administravimas, pareigūnų skyrimas, visokių intrigų ir maištų užgniaužimas, tad ligi šios dienos neturėjau kada jums apie save ką nors parašyti. Teisybė, iš oficialių pranešimų bendrais bruožais žinote, kas kur vyko, bet ir mano atsidavimas jums, ir mano tikėjimas jūsų poveikiu išsilavinusių helenų sluoksniams skatina mane vėl atverti širdį jums, savo gerbiamam mokytojui ir dvasios vadovui.

Prisimenu, kaip prieš kiek metų (kaip seniai, rodos, viskas buvo) rašiau jums pakvaišėlišką entuziastingą laišką prie Achilo kapo; tai buvo mano žygio į Persiją išvakarės, ir tada prisiekiau, kad gyvenimo pavyzdys man bus šaunusis Pelidas. Svajojau tik apie heroizmą ir šlovę, jau buvau nugalėjęs Trakiją ir maniau, kad savo makedonų ir helenų priešakyje žygiuosiu prieš Darijų tik tam, kad pasipuoštume laurais, kad būtume verti savo protėvių, kuriuos apdainavo dieviškasis Homeras. Galiu pasakyti, kad savo idealams nenusižengiau nei prie Cheironėjos, nei prie Graniko, bet šiandien savo anuometiniams veiksmams teikiu kitokią politinę reikšmę. Akivaizdi tiesa, kad mūsų Makedonijai, vos vos susietai su Graikiją, tada iš šiaurės nuolat grėsė tie barbarai trakai; jie galėjo mus užpulti nepatogiu momentu, o graikai tuo būtų pasinaudoję, nutraukę su mumis sutartis ir atsiskyrę nuo Makedonijos. Tiesiog būtina buvo pajungti Trakiją, kad Makedonija turėtų saugų sparną graikų išdavystės atveju. Tai buvo gryna politinė būtinybė, mielas

Aristoteli, tačiau jūsų mokinys tada to dar gerai nesuprato ir svaičiojo apie Achilo žygdarbius.

Užėmus Trakiją, mūsų situacija pasikeitė: valdėme visą vakarinę Egėjaus jūros pakrantę iki pat Bosforo, tačiau mūsų viešpatavimui Egėjaus jūroje grasino Persijos jūrų galybė; pasiekę Helespontą ir Bosforą, atsidūrėme ypač pavojingai arti persų valdų. Anksčiau ar vėliau turėjome susikauti su Persija dėl Egėjaus jūros ir laisvos laivybos Ponto sąsiauriais. Laimė, kad aš smogiau anksčiau, kol Darijus dar nebuvo pasiruošęs. Maniau, kad žengiu Achilo pėdomis ir graikų šlovei užkariausiu naują Ilioną, o iš tikrųjų, kaip šiandien matau, tai buvo tik būtinybė atkirsti Persiją nuo Egėjaus jūros; ir aš ją atkirtau, brangus mokytojau, taip tvirtai, kad užėmiau visą Bitiniją, Frygiją ir Kapadokiją, pavergiau Kilikiją ir sustojau tik Tarse. Mažoji Azija liko mūsų. Ne vien sena Egėjaus bala, bet ir visas šiaurinis Viduržemio, arba, kaip mes sakome, Egipto jūros krantas atsidūrė mūsų rankose.

Jūs pasakytumėte, mielas Aristoteli, kad dabar buvo visiškai pasiektas pagrindinis politinis ir strateginis tikslas — Persija galutinai išstumta iš helenų vandenų. Tačiau užkariavus Mažąją Aziją susidarė nauja situacija: naujoms mūsų pakrantėms iškilo grėsmė iš pietų, tai yra iš Finikijos arba Egipto; iš ten Persija galėjo gauti paramos ir medžiagų tolesnei kovai prieš mus. Taigi neišvengiamai reikėjo užimti Tyro krantą ir užkariauti Egiptą; tokiu būdu tapome viso pajūrio viešpačiais, bet drauge iškilo ir naujas pavojus: remdamasis savo turtinga Mesopotamija, Darijus galėjo įsiveržti į Siriją ir šitaip atkirsti mūsų Egipto valdas nuo mūsų Mažosios Azijos bazės. Todėl turėjau žūtbūt sutriuškinti Darijų, ir man tai pavyko prie Gaugamelo; kaip žinote, mūsų rankose atsidūrė Babilonas ir Susa, Persepolis ir Pasargada. Taip Persų įlanka atiteko mums, tačiau kad ši nauja imperija būtų apsaugota nuo galimų antpuolių iš šiaurės, reikėjo žygiuoti aukštyn, prieš medus ir hyrkanus. Dabar mūsų žemės plytėjo nuo Kaspijos jūros iki Persų įlankos, tačiau liko atviros iš rytų; tada su savo makedonais patraukiau į Arėjos ir Drangianos žemes, nuniokojau Ged-

rosiją ir sutrempiau Arachosiją, paskui pergalingai užvaldžiau Baktriją, o kad šis karinis laimėjimas būtų sutvirtintas stipriais ryšiais, paėmiau už žmoną baktrų princesę Roksaną. Tai buvo paprasčiausia politinė būtinybė; užkariavęs savo makedonams ir graikams tiek Rytų žemių, norom nenorom turėjau palenkti sau barbariškus Rytų valdinius taip pat savo didybe bei prabanga, be kurios tie vargani piemenys neįsivaizduoja galingo viešpaties. Teisybė, mano senoji makedonų gvardija tatai sunkiai pakėlė, jiems gal atrodė, kad jų vadas nusigręžia nuo savo kovos draugų. Gaila, tačiau tada turėjau nubausti myriop savo senąjį Filotą ir Kalisteną, taip pat mano Parmenionas užmokėjo savo galva. Gailestavau labai dėl to, bet nebuvo kitos išeities, negalėjau leisti, kad makedonų maištas statytų į pavojų mano tolesnius žingsnius. Tuo metu aš kaip tik ruošiau karo žygį į Indiją. O žinote, Gedrosija ir Arachosija yra apsuptos aukštų kalnų lyg tvirtovės sienų, bet kad ji taptų neįveikiama, reikia placdarmo, iš kur galima surengti antpuolį arba pasitraukti į tvirtovę. Tas strateginis placdarmas yra Indija iki pat Indo upės. Kariniu požiūriu buvo būtina užimti tą kraštą, drauge ir prietiltį kitame Indo krante; joks rimtas karys ar politikas nebūtų pasielgęs kitaip, tačiau kai pasiekėme Hyfasio upę, mano makedonai ėmė spyriotis, kad neisią toliau — juos kamuojąs nuovargis, ligos ir tėvynės ilgesys. Turėjau grįžti; tai buvo baisus kelias mano veteranams, bet dar baisesnis man; buvau užsimojęs nužygiuoti iki Bengalijos įlankos, kad rytuose įtvirtinčiau natūralią mano Makedonijos sieną, o dabar buvau priverstas laikinai atsisakyti šio tikslo.

Sugrįžau į Susą. Galėjau būti patenkintas sukūręs savo makedonams ir helenams tokią imperiją. Tačiau kad nereikėtų pasikliauti vien savo nusikamavusiais žmonėmis, įtraukiau į armiją trisdešimt tūkstančių persų; tai geri kariai ir man itin reikalingi rytinių sienų gynybai. Bet matote, mano seni kariai tuo labai pasipiktino. Jie neįstengia suprasti, kad užkariavęs savo tautai Oriento žemes, šimtą kartų didesnes už mūsų tėvynę, aš tapau didžiu Rytų karaliumi, tad turiu skirti savo pareigūnais

bei patarėjais rytiečius ir apsupti save Oriento dvaru; visa tai, savaime aišku, yra politinė būtinybė, kurią įgyvendinu Didžiosios Makedonijos labui. Aplinkybės reikalauja iš manęs paties vis naujų ir naujų aukų, dedu jas neniurnėdamas, nes galvoju apie savo mylimos tėvynės didybę ir galią. Turiu priprasti prie barbariškos savo galybės ir prabangos, paėmiau į žmonas tris Rytų karalysčių princeses, o dabar, mielas Aristoteli, tapau netgi dievu.

Taip, mielas mano mokytojau, leidau paskelbti mane dievu, mano gerieji Rytų valdiniai mane garbina ir aukoja aukas. Tai politinė būtinybė, jeigu noriu turėti deramą autoritetą tarp tų kalnų piemenų ir kupranugarių varovų. Kaip toli tie laikai, kada jūs mokėte mane remtis protu ir logika! Tačiau pats protas liepia savaip prisitaikyti prie žmonių neprotingumo. Iš pirmo žvilgsnio mano kelias kai kam gali atrodyti fantastiškas, tačiau kada nakties ramybėje savo dieviškoje būstinėje jį peržvelgiu, tai matau, kad niekada nežengiau nė vieno žingsnio, kuris nebūtų išplaukęs iš ankstesnio mano žingsnio.

Taigi, mano mielas Aristoteli, ramybės ir tvarkos labui, protingų politinių interesų labui reikėtų, kad aš ir savo vakarinėje tėvynėje būčiau pripažintas dievu. Tai atrištų man rankas čia, Rytuose, nes tvirtai žinočiau, kad mano Makedonija ir Elada priėmė mano absoliutaus autoriteto politinį principą ir įgalintų ramiai natūralias savo tėvynės Graikijos sienas nukelti net į Kinijos pakrantę. Šitaip aš amžiams užtikrinčiau savo Makedonijai galybę ir saugumą. Kaip matote, tai blaivus ir protingas planas, jau seniai nebesu tas fantastas, kuris davė priesaiką prie Achilo kapo. Tad prašau dabar jus kaip savo išmintingą bičiulį ir vadovą filosofiškai paruošti ir pagrįsti draugiškai man nusiteikusiems graikams ir makedonams manęs paskelbimą dievu; taip darau kaip atsakingas politikas ir valstybės vyras; nuo jūsų priklauso, ar šį uždavinį panorėsite atlikti kaip protingą, patriotišką ir politiškai būtiną darbą.

Sveikina jus, mano brangus Aristoteli,

jūsų Aleksandras.

ARCHIMEDO MIRTIS

Ta Archimedo mirtis buvo visai ne tokia, kaip rašoma; teisybė, jis žuvo, kai romėnai užėmė Sirakūzus, bet neteisybė, kad į namus įsiveržė romėnų kareivis paimti Archimedą į nelaisvę, o šis, įnikęs į kažkokių geometrinių figūrų braižymą, susierzinęs burbtelėjo: „Neliesk mano apskritimų!“ Pirma, Archimedas nebuvo koks išsiblaškęs profesorius, nematąs, kas aplink dedasi, atvirkščiai, jis buvo iš prigimties tikras karys, sugalvojęs Sirakūzų miesto gynybai karo mašinas; antra, tas romėnų kareivis nebuvo koks girtas plėšikas, o išprusęs ir ambicingas vadovybės centurionas Lucijus, kuris žinojo su kuo turi garbę kalbėtis ir atėjo ne į nelaisvę imti, bet tarpduryje kariškai atidavė pagarbą ir tarė:

— Būk pasveikintas, Archimedai.

Archimedas pakėlė akis nuo vaškinės lentelės, kurioje iš tikrųjų kažką braižė, ir paklausė:

— Kas atsitiko?

— Archimedai, — kalbėjo Lucijus, — mes žinom, kad be tavo karo mašinų šitie Sirakūzai nebūtų atsilaikę nė mėnesio, o mes čia plūkėmės dvejus metus. Negalvok, mes, kariškiai, vertinam tokius dalykus. Puikios mašinos. Sveikinu.

Archimedas numojo ranka.

— Ką tu, nieko čia ypatinga. Paprasčiausi svaidymo mechanizmai — na žaisliukai, ir tiek. Rimtos mokslinės vertės jie neturi.

— Užtat karinės — taip, — atsakė Lucijus. — Klausyk, Archimedai, aš atėjau tau pasiūlyti darbuotis su mumis.

— Su kuo?

— Su mumis, romėnais. Juk pats matai, kad Kartagina jau žlunga. Tai kokia prasmė jai padėti? Dabar

griebsim Kartaginą, pamatysi. Šiandien verčiau eiti su mumis jums visiems.

— Kodėl? — suniurnėjo Archimedas. — Juk mes, sirakūziečiai, tarp kitko, esam graikai. Tai kodėl mums eiti su jumis?

— Todėl, kad gyveni Sicilijoj, o mums reikia Sicilijos.

— O kam ji jums?

— Nes mes norim valdyti Viduržemio jūrą.

— Aha, — nutęsė Archimedas ir susimąstęs žvelgė į savo lentelę. — O kodėl jūs to norite?

— Kas valdo Viduržemio jūrą, — atsakė Lucijus, — tas valdo pasaulį. Juk tai aiškus dalykas.

— O jūs būtinai turit valdyti pasaulį?

— Taip. Romos pašaukimas — valdyti pasaulį. Ir sakau tau — ji valdys.

— Galbūt, — atsakė Archimedas, kažką nutrindamas vaško lentelėje. — Bet aš jums to nepatarčiau, Lucijau. Klausyk, jeigu valdysit pasaulį, jums visą laiką reikės įnirtingai kariauti. Gaila tų pastangų, kurias turėsite padėti.

— Na tai kas. Užtat būsim didi imperija.

— Didi imperija... — niurnėjo Archimedas. — Ar didelį, ar mažą apskritimą aš nubrėšiu, vis tiek bus tik apskritimas. Yra pagaliau ribos — juk niekada nebūsit be ribų, Lucijau. Gal manai, kad didelis apskritimas tobulesnis už mažą? Manai, kad būsi didesnis geometras, jei nubrėši didesnį apskritimą?

— Jūs, graikai, vis žaidžiate argumentais, — prikišo centurionas Lucijus. — O mes savo tiesą įrodome kitaip.

— O kaip?

— Veiksmais. Pavyzdžiui, užkariavome jūsų Sirakūzus. Ergo — Sirakūzai priklauso mums. Ar tai ne aiškus įrodymas?

— Taip, — tarė Archimedas, rašykle kasydamasis galvą. — Teisybė, užkariavote Sirakūzus, bet tai jau ne tie Sirakūzai, kurie buvo ligi šiol, ir niekada tokie nebebus. Buvo didelis ir šlovingas miestas, žmogau, o dabar jis niekada didis nebus. Gaila Sirakūzų!

— Užtat Roma bus didi. Roma turi būti galingiausias miestas žemėje!

— Kodėl?

— Kad išsilaikytų. Kuo mes galingesni, tuo daugiau turim priešų. Todėl reikia, kad mūsų jėgos būtų visų stipriausios.

— Jeigu jau šnekam apie jėgą, — niurnėjo Archimedas, — tai aš esu šioks toks fizikas, Lucijau, ir kai ką tau pasakysiu. Jėga suriša.

— Ką tai reiškia?

— Yra toks dėsnis, Lucijau. Veikianti jėga medžiagą suriša. Kuo stipresni būsite, tuo daugiau tam reikės jėgų, ir vieną kartą ateis toks momentas...

— Ką tu norėjai pasakyti?

— Ničnieko. Aš ne pranašas, žmogau, aš tik fizikas. Jėga suriša. Daugiau nežinau.

— Klausyk, Archimedai, ar nenorėtum dirbti su mumis? Tu nė neįsivaizduoji, kokios didžiulės galimybės tau atsivertų Romoje. Kurtum galingiausias pasaulyje karo mašinas...

— Atleisk man, Lucijau, aš jau senas žmogus ir dar norėčiau užbaigti bent vieną kitą savo mintį. Kaip matai, ir dabar šį tą braižau.

— Argi tavęs, Archimedai, nevilioja perspektyva su mumis valdyti pasaulį?.. Ko tu tyli?

— Atleisk, — suniurnėjo Archimedas, pasilenkęs prie savo lentelės. — Ką tu sakei?

— Kad toks žmogus kaip tu galėtų valdyti pasaulį.

— Hm, valdyti pasaulį, — susimąstęs tarė Archimedas. — Tu nepyk, bet aš čia sprendžiu svarbesnį dalyką. Ilgai tveriantį, jei nori žinoti. Tokį, kuris iš tikrųjų išliks.

— Ką gi taip?

— Atsargiai, nenutrink mano apskritimų! Tai būdas, kaip apskaičiuoti skritulio išpjovos plotą.

Vėliau buvo paskelbta, kad mokslininkas Archimedas žuvo nelaimingo atsitikimo metu.

ROMOS LEGIONAI

Keturi Cezario veteranai, kurie dalyvavo Galijos ir Britanijos žygiuose ir sugrįžo vainikuoti šlove ir didžiausiu triumfu, kokį kada nors pasaulis yra regėjęs, taigi šitie keturi herojai, būtent: Bulijus, buvęs dešimtininkas, Lucijus, dėl savo liesumo pramintas Džiūsna, Sartoris, pravardžiuojamas Žarna, antrojo legiono veterinaras, ir pagaliau Strobas iš Gaetos susirinko Sicilijos graiko, baisaus sukčiaus Onokrato vyninėje drauge prisiminti garsius ir neužmirštamus įvykius, kurių liudininkai jie buvo. Buvo karštoka, todėl Onokratas pastatė jiems stalą lauke, ir ten tie keturi kariai garsiai šnekučiuodami gurkšnojo. Tad nenuostabu, kad aplink juos prisirinko tos gatvės žmonių: amatininkų, asilų varovų, vaikų ir moterų su kūdikiais ant rankų pasiklausyti jų kalbų. Neužmirškite, kad šlovingi didžiojo Cezario žygiai tada dar domino visus Romos piliečius.

— Tik paklausykit, — prašneko Strobas iš Gaetos, — kas įvyko, kai ten, prie tos upės, prieš mus stovėjo trisdešimt tūkstančių senonų.

— Palauk, — pataisė jį Bulijus, — visų pirma, tų senonų buvo ne trisdešimt tūkstančių, o daugių daugiausia aštuoniolika, ir antra, tu buvai devintajame legione, kuris niekada nežygiavo prieš senonus. Jūs tada tupėjot stovykloje Akvitanijoj ir kurpėt mums apavą, nes pas jus tarnavo vien kurpiai ir kiti visokie nevėkšlos. Na o dabar pasakok toliau.

— Tu čia painioji, — nesutiko Strobas. — Tai va žinok, mes tada stovyklavom Lutecijoj. O apavą jums taisėm, kai jį nuplėšėt sprukdami iš Gergovijos. Ten gerai gavot į kailį ir jūs, ir penktasis legionas. Taip jums ir reikėjo.

— Visai ne taip buvo, — įsiterpė Lucijus, pramintas Džiūsna. — Penktasis legionas niekada nebuvo prie Ger-

govijos. Penktasis legionas gavo į skudurus dar prie Bibraktės ir nuo to laiko jis jau buvo niekam tikęs, nebent rijimui. Nieko sau, gražus buvo legionas! — pasakė Džiūsna ir toli nusispjovė.

— Kas nors juk buvo kaltas, — teisino Bulijus, — kad tas penktasis legionas prie Bibraktės įklimpo į košę. Turėjo atžygiuot šeštasis jį pakeisti, bet šeštasis, tie slunkiai, nenorėjo. Jie buvo ką tik atėję iš Masilijos prisimerginėję...

— Eik jau eik, — prašneko Sartoris, pravarde Žarna, — šeštasis legionas prie Bibraktės nė nebuvo, jis pateko į frontą tik prie Aksonos, kai vadovavo Galba.

— Ką tu išmanai, kiaušpjovi tu, — nutraukė Bulijus, — prie Aksonos buvo antrasis, trečiasis ir septintasis legionai. Šeštąjį eburonai jau seniai buvo pasiuntę pas protėvius.

— Melas nuo pradžios iki galo, — pasakė Lucijus Džiūsna. — Vienintelis teisingas dalykas, kad antrasis legionas, kuriame tarnavau aš, kovojo prie Aksonos, o visa kita— prasimanymai.

— Kam šnekėt, o tau geriau patylėt, — atšovė Strobas iš Gaetos. — Jūs prie Aksonos knarkėt rezerve, o kai pabudot, buvo jau po mūšio. Va supleškinti Genabumą tai jūs mokėjot, ir iškapot kelis šimtus civilių už tai, kad jie pakorė tris lupikautojus, taip pat sugebėjot.

— Mums taip buvo įsakęs Cezaris, — atkirto Džiūsna, gūžtelėjęs pečiais.

— Netiesa, — sušuko Žarna, — įsakė ne Cezaris, o Labienas. Kur tau Cezaris, jis buvo pernelyg didelis politikas, kad taip darytų, o Labienas tiktai karys.

— Galba tai buvo karys, nedrebėjo dėl savo kailio, — kalbėjo Bulijus, — o Labienas visada tūnojo per pusę mylios už fronto, kad tik nieko jam neatsitiktų. Kur buvo Labienas, kai mus apsupo nervijai, ką? Tada krito mūsų centurionas, o aš kaip vyriausias dešimtininkas perėmiau vadovavimą. Vyrai, pasakiau, kas atsitrauks nors per žingsnį...

— Su nervijais, — sutramdė jį Strobas, — nieko rimto nebuvo, jie į jus pylė kankorėžiais ir gilėmis. Bet su arvernais buvo sunkiau.

— Eik tu šėko pjaut, — atsikirto Džiūsna, — arvernų mes išvis negalėjom pasivyti. Brolyčiai, tai buvo it zuikio gaudymas.

— Akvitanijoj, — pasakojo Žarna, — nukoviau kartą elnią, buvo toks galiūnas, ragai išsišakoję kaip medis— du arkliai jį vos atvilko į stovyklą.

— Būta ko, — atsiliepė Strobas, — va Britanijoj tai bent buvo elniai!

— Oi, laikykit, nugriūsiu, — sušuko Bulijus, — šitas Strobas nori mus įtikinti, kad buvęs Britanijoj!

— O juk ir tu ten nebuvai, — atkirto Džiūsna. — Ei, Onokratai, vyno! Pasakysiu, kad buvau sutikęs nemažai melagių, kurie gyrėsi buvę Britanijoj, bet netikėjau nė vienu.

— Aš ten buvau, — pasakė Žarna. — Vežiojau kiaules. Ten buvo septintasis, aštuntasis ir dešimtasis legionai.

— Nejuokink, brolyti, — atsiliepė Strobas. — Dešimtasis toliau kaip sekvanų stovykla nėra buvęs. Kad būtumėt matę, kaip išsipustę jie atžygiavo prie Alesijos. Bet ir gavo ten į kailį tie pienburniai.

— Ten gavome visi, — pasakė Bulijus. — Kūlė mus kaip pėdus, bet vis dėlto laimėjom.

— Tik jau ne taip, — prieštaravo Džiūsna. — Apskritai ten nebuvo tokio didelio mūšio. Rytą išlindau aš iš palapinės...

— Taip tai jau nebuvo, — pasakė Žarna. — Prie Alesijos viskas prasidėjo naktį.

— Eik tu žinai kur, — atšovė Bulijus, — prasidėjo, kai buvom ką tik papietavę, o valgyti davė avienos...

— Netiesa, — nesutiko Žarna, trinktelėjęs į stalą. — Prie Alesijos turėjom jautienos, nes susirgo karvės. Niekas jos nė ėsti nenorėjo.

— Aš sakau, kad buvo aviena, — nepasidavė Bulijus. — Tada pas mus atėjo penktojo legiono šimtininkas Longas...

— Brolyti, — pasakė Džiūsna, — juk Longas tarnavo pas mus, antrajame, ir, kai stovėjome prie Alesijos, jau seniai buvo miręs. O penktajame buvo Hirtas.

— Netiesa, — kalbėjo Žarna. — Penktajame buvo tas... na kaip jis ten?.. Aha, Korda.

— Še tau, — varė savo Bulijus. — Korda buvo Masilijoj. O tada buvo Longas, ir viskas. Taigi atėjo jis ir sako: prakeiktas lietus...

— Ir vėl tprrū! — sušuko Strobas. — Taip tai jau nebuvo. Prie Alesijos tąkart visai nelijo. Kepino klaikus karštis, prisimenu, kaip smirdėjo ta kiauliena.

— Aviena buvo, — riktelėjo Bulijus, — ir lijo! Taigi atėjo pas mus tas Hirtas ir sako: vyručiai, man atrodo, riesta mums čia bus. Ir neapsiriko. Dvidešimt valandų truko mūšis...

— Taip tai jau nebuvo, — pasakė Džiūsna. — Per tris valandas viskas buvo baigta.

— Na ir painioji, — nesutiko Strobas. — Mūšis truko tris dienas, bet su pertraukomis. Antrą dieną prakišom...

— Netiesa, — pareiškė Žarna. — Prakišom pirmą dieną, užtat antrą pasiekėm pergalę.

— Nesąmonė, — atsiliepė Bulijus, — jokios pergalės mes tenai nepasiekėm ir jau norėjom pasiduoti, bet jie pasidavė anksčiau.

— Taip tai jau išvis nebuvo, — atsakė Džiūsna, — nes prie Alesijos joks mūšis neįvyko. Onakratai, vyno! Bet palaukit, aš dar kai ką jums papasakosiu: kai buvome apgulę Avariką...

— Taip tai jau nebuvo, — sumurmėjo Bulijus ir užmigo.

APIE DEŠIMTĮ TEISIŲJŲ

Be to, Viešpats tarė: Sodomos ir Gomoros šauksmas padaugėjo, ir jų nusidėjimas pasidarė per daug sunkus. Aš nužengsiu ir žiūrėsiu, ar pasiekusis mane šauksmas sutinka su jų darbais, ar gal taip nėra, kad žinočiau. Ir jie pasuko iš ten, ir nuėjo į Sodomą; Abraomas gi dar tebestovėjo Viešpaties akivaizdoje. Prisiartinęs jis tarė: Argi tu pražudysi teisųjį su bedieviu? Jei mieste rasis penkios dešimtys teisiųjų, ar jie pražus drauge? Ir ar nepasigailėsi tos vietos dėl penkių dešimtų teisiųjų? /.../ Viešpats jam tarė: Jei Sodomoje rasiu pačiame mieste penkias dešimtis teisiųjų, atleisiu dėl jų visai vietai. O Abraomas atsakydamas tarė: Nors esu dulkė ir pelenai, bet, sykį pradėjęs, kalbėsiu į mano Viešpatį. O jei lig penkių dešimtų teisiųjų stigs penkių, argi dėl to, kad tik keturios dešimtys penki, tu sunaikinsi visą miestą? Viešpats tarė: Nesunaikinsiu, jei ten rasiu keturias dešimtis penkis! Ir vėl į jį kalbėjo: O jei ten rasis keturios dešimtys, ką padarysi? Tarė: Neištiksiu ir dėl keturių dešimtų. Meldžiu, Viešpatie, tarė Abraomas, nesirūstink, jei aš dar kalbėsiu. O jei ten bus rasta trys dešimtys? Atsakė: Jei rasis ten trys dešimtys, nieko nedarysiu. Kartą pradėjęs, tarė: Dar kalbėsiu į mano Viešpatį. O jei ten bus atrasta dvidešimt? Atsakė: Nežudysiu ir dėl dvidešimties. Vėl tarė: Maldauju, Viešpatie, nesirūstink, jei dar sykį atsiliepsiu. O jei ten bus rasta dešimt? Ir jis tarė: Neižžudysiu ir dėl dešimties. Baigęs pokalbį su Abraomu, Viešpats nuėjo; o Abraomas sugrįžo į savo vietą.

(Pr 18, 20—33)

Grįžęs į savo vietą, pasišaukė Abraomas savo žmoną Sarą ir tarė jai:

— Klausyk, išgirdau iš patikimiausio šaltinio, bet niekas to neturi žinoti. Viešpats nusprendė sunaikinti so-

domiečius ir gomoriečius už jų nuodėmes. Jis pats man pasakė.

Ir tarė Sara:

— Aha, ar aš tau nesakiau? Ir kai tau papasakojau, kas ten dedasi, tu juos dar gynei ir mane aprėkei: „Tylėk, nesikišk į tuos reikalus, kas tau darbo!“ Dabar pats matai, aš jau seniai kalbėjau, to buvo galima laukti. Kai apie tai anądien šnekėjau su Loto žmona, pasakiau jai: „Klausykit, kuo tatai baigsis?“ Kaip tu manai, ar Viešpats sunaikins ir Loto žmoną?

Atsakydamas Abraomas tarė:

— Apie tai ir visa šneka. Taip sakant, man mygiant, Viešpats sutiko pasigailėti Sodomos ir Gomoros, jei suras ten penkias dešimtis teisiųjų. Bet aš nusiderėjau iki dešimties. Tad ir pasišaukiau tave, kad abu drauge išrinktume Viešpačiui tą dešimtį teisiųjų.

Ir tarė Sara:

— Gerai padarei. Loto žmona mano draugė, o Lotas — tavo brolio Harano sūnus. Aš nesakau, kad Lotas teisuolis, prisimeni, kaip jis kurstė savo tarnus prieš tave? Na nekalbėk, Abraomai, tai buvo nedora, jis negražiai daro, o vis dėlto jis tavo sūnėnas, nors ir Haranas su tavim elgėsi ne taip, kaip turėjo elgtis tikras brolis, bet čia jau mūsų giminės reikalas. — Ir toliau dėstė kalbėdama: — Pasakyk Viešpačiui, kad pasigailėtų Sodomos. Aš jau tokia: nelinkiu niekam nieko bloga. Man dreba kojos, kai pagalvoju, kad tiek žmonių gyvybių pražūtų. Eik ir permaldauk Viešpatį, kad jų pasigailėtų.

Ir atsakė Abraomas:

— Viešpats pasigailės, jei atras dešimtį teisiųjų. Manau, kad mes galėtume jam patarti, kurie yra tokie. Juk mes pažįstame visus žmones, kurie gyvena Sodomoje ir Gomoroje. Tai kodėl nepadėti Viešpačiui suieškoti dešimtį teisiųjų?

Ir tarė Sara:

— Nieko nėra lengvesnio. Ir dvi, ir penkias dešimtis, ir šimtą teisiųjų jam suminėsiu. Viešpats žino, kad nieko nenuskriausiu. Vadinasi, turime Loto žmoną ir Lotą, tavo sūnėną, nors jis veidmainys ir pavyduolis, bet iš mūsų giminės. Taigi du jau yra.

Abraomas pridūrė:

— Ir dvi jų dukterys.

Tada Sara kalbėjo:

— Žinai, ta vyresnioji, Jescha, tai begėdė. Matei, kaip prieš tave kraipė užpakalį? Pati Loto žmona man sakė: „Ta Jescha pridaro man rūpesčių, tik džiaugsiuos, kai ji ištekės“. O jaunesnioji, atrodo, kuklesnė. Bet jei nori, priskaičiuok abidvi.

Ir tarė Abraomas:

— Taigi jau turime keturis teisiuosius. Ką rinksime toliau?

O Sara atsakė:

— Jei priskaičiuoji tas dvi mergiotes, tai reikia paimti ir jų jaunikius — Jobabą ir Seboimą.

Bet Abraomas tarė:

— Na žinai! Juk Seboimas senojo Dodanimo sūnus. Argi vagies ir lupikautojo sūnus gali būti teisuolis?

Ir tarė Sara:

— Abraomai, padaryk taip, maldauju, dėl mūsų giminės. Kodėl Melchena negalėtų turėti tokio pat padoraus jaunikio, kaip toji pliuškė Jescha? Ji lemta mergiotė, bent jau nekraipo šlaunų prieš senus giminaičius, kuriuos privalu gerbti.

Ir atsakė Abraomas:

— Tebūnie, kaip tu sakai. Taigi su Jobabu ir Seboimu turime jau šešis teisiuosius. Mums belieka surasti tiktai keturis.

Ir tarė Sara:

— Dabar jau bus lengva. Palauk, kas dar Sodomoje yra teisuolis?

Tada Abraomas atsakė:

— Manyčiau, kad senasis Nachoras.

Ir tarė Sara:

— Stebiuosi, kaip tu gali apie jį išvis kalbėti. Argi jis nemiega su pagonėmis mergomis, nors ir senas? Aš jau veikiau priskirčiau prie teisiųjų ne Nachorą, o Sabatachą.

Čia užsiplieskė Abraomas pykčiu ir tarė:

— Sabatachas yra priesaikos laužytojas ir garbina stabus. Nereikalauk iš manęs, kad jį pasiūlyčiau Vieš-

pačiui tarp teisiųjų. Prie jų geriau pritiktų Elmodadas arba Eliabas.

Tada tarė Sara:

— Tai žinok: Eliabas sangulavo su Elmodado žmona. Jeigu Elmodadas būtų ko nors vertas, išvytų savo žmoną, tą šliundrą, ten, kur jai pridera. Bet gal galėtum pasiūlyti Namaną, kuris už nieką neatsako, nes yra pamišėlis.

Ir atsakė Abraomas:

— Namano nesiūlysiu, bet pasiūlysiu Melchielį.

Ir tarė Sara:

— Jei pasiūlysi Melchielį, su manim baigta šneka. Argi Melchielis nesišaipė iš tavęs, kad neturi sūnaus su manim, o turi su ta mergše Agara, ką?

Tada Abraomas tarė:

— Gerai, nesiūlysiu Melchielio. Kaip tu manai, gal pridėti prie teisiųjų Ezroną arba Jahelelį?

O Sara atsakė tardama:

— Jahelelis lėbautojas, o Ezronas kekšauja su achadų paleistuvėmis.

Ir tarė Abraomas:

— Pasiūlysiu Efraimą.

O Sara tarė:

— Efraimas sako, kad jam priklausanti Mamrės lyguma, kur ganosi mūsų kaimenės.

Tada Abraomas tarė:

— Efraimas neteisingas. Pasiūlysiu Ahiramą, Jasielio sūnų.

Ir kalbėjo Sara:

— Ahiramas yra Melchielio bičiulis. Jei dar nori ką pasiūlyti, siūlyk Nadabą.

Abraomas atsakė:

— Nadabas šykštuolis. Pasiūlysiu Amramą.

O Sara tarė:

— Amramas taikstėsi gulėti su tavo mergše Agara. Nežinau, ką ypatinga jis joje rado. Jau geriau Asrielis.

Ir tarė Abraomas:

— Asrielis pliuškis. Negaliu siūlyti Viešpačiui tokio pamaivos. O jeigu jam paminėčiau Namuelį? Ne, ir Na-

muelis to nevertas. Nesuprantu, kodėl turėtų būti išrinktas būtent Namuelis.

Tada Sara tarė:

— Kuo gi tau kliūva Namuelis? Jis nors ir kvailas, bet dievobaimingas.

Ir pasakė Abraomas:

— Na tiek to. Namuelis jau septintas.

Tada Sara tarė:

— Palauk, Namuelį atmesk, jis nusideda sodomiška nuodėme. Kas dar yra Sodomoje? Leisk prisiminti: Kahatas, Salfadas, Itamaras...

Tada Abraomas atsakė:

— Gink šalin šitą mintį. Itamaras melagis, o Kahatas ir Salfadas — argi jie neprisideda prie to nelemto Pelego? O gal žinai Sodomoje kokią moterį teisuolę? Na prisimink.

Ir tarė Sara:

— Nėra nė vienos.

Ir nuliūdo Abraomas ir pasakė:

— Argi nėra Sodomoje ir Gomoroje dešimties teisiųjų, kad dėl jų Viešpats pasigailėtų šitų gražių miestų?

Tada Sara tarė:

— Eik, Abraomai, eik dar kartą pas Viešpatį, pulk ant kelių prieš jo veidą, persiplėšk drabužį savo ir pasakyk: „Viešpatie, Viešpatie, aš ir Sara, žmona maniškė, su ašaromis tave meldžiame nepražudyti Sodomos ir Gomoros už jų nuodėmes“ Ir pasakyk jam: „Pasigailėk tų žmonių nuodėmingų ir palūkėk dar. Būk jiems maloningas, Viešpatie, ir palik juos gyventi. Ir iš mūsų, Viešpatie, iš mūsų, žmonelių, nereikalauk pasiūlyti tau dešimt teisiųjų iš visos tavo žmonių padermės“.

PSEUDO-LOTAS, ARBA APIE PATRIOTIZMĄ

Vakarop du angelu atėjo Sodomon. Lotas sėdėjo miesto vartuose. Juodu pamatęs, jis atsikėlė, kad juos pasitiktų, nusilenkė iki žemei ir tarė: Meldžiu, Viešpačiai, užsukite į jūsų tarno namus ir ten pasilikite: nusiplaukite sau kojas ir rytoj eisite savo keliu. Juodu tarė: O ne, bet mudu pasiliksiva aikštėje. Jis juodu labai maldavo, kad pas jį apsistotų; ir kai juodu ėjo į jo namus, jis prirengė vaišes ir iškepė neraugintos duonos; ir juodu valgė. /.../ O Lotui juodu sakė: Ar turi čia ką nors iš savųjų, žentą ar sūnus, ar dukteris? Visus, kurie yra tavo, išvesk iš šito miesto; nes mes sunaikinsime šitą vietą, kadangi garsas apie juos pasidarė labai didelis Viešpaties akyse, ir jis siuntė mudu jųjų pražudyti.

(Pr 19, 1—3, 12—13)

Išgirdęs šiuos žodžius, Lotas sutriko ir paklausė:

— O kodėl aš turiu iš čia išeiti?

Ir jie atsakė:

— Todėl, kad Viešpats nenori pražudyti teisiojo.

Lotas ilgai tylėjo, paskui tarė:

— Prašau jus leisti man išeiti ir pasakyti savo žentams ir dukterims, kad pasiruoštų kelionei.

Jie atsakė:

— Padaryk taip.

Taigi Lotas išėjęs bėgo miesto gatvėmis ir šaukė visiems žmonėms: *Kelkitės ir išeikite iš šitos vietos, nes Viešpats sunaikins šitą miestą. Bet jiems atrodė, jog jis kalbąs juokaudamas.*

Sugrįžęs namo, Lotas neužmigo ir visą naktį galvojo.

Išaušus du angelai liepė Lotui skubėti ir sakė: Kelkis, imk savo žmoną ir dvi dukteris, kurias turi, kad ir tu nežūtumei draug dėl miesto kalčių.

— Neisiu, — atsakė Lotas. — Atleiskite man, bet neisiu. Galvojau apie tai visą naktį. Negaliu išeiti, nes ir pats esu vienas iš sodomiečių.

— Tu esi teisuolis, — pasakė angelai, — o jie neteisūs, ir garsas apie jų darbus užrūstino Viešpatį. Ko tu rūpiniesi jais?

— Nežinau, — kalbėjo Lotas. — Ir apie tai svarsčiau, ko man rūpintis jais; visą amžių smerkiau savo šalies žmones ir teisiau juos taip griežtai, kad šiandien baisu net prisiminti, nes jie žus. O kai nuėjau į Segoro miestą, tai man pasirodė, kad jie geresni už sodomiečius.

— Kelkis, — pasakė angelai, — ir eik į Segorą, nes jis išliks.

— Kas man Segoras, — atsakė Lotas. — Yra vienas teisingas vyras Segore: kada tik su juo kalbėdavausi, jis smerkdavo saviškius, o aš vainodavau sodomiečius dėl jų nuodėmių, bet dabar negaliu išeiti. Tai ir prašau — palikite mane.

Ir prabilo angelas tardamas:

— Viešpats liepė pražudyti sodomiečius.

— Tebūnie jo valia, — tyliai pasakė Lotas. — Visą naktį galvojau ir tiek visko prisiminiau, kad net verkiau. Ar girdėjote kada sodomiečius dainuojant? Ne, jūs visai jų nepažįstate, nes tada nebūtumėte taip atėję. Eina merginos gatvėmis, siūbuoja šlaunimis ir niūniuoja tyliai dainą, ir juokiasi, kai semia vandenį į ąsočius. Nėra skaidresnio vandens už Sodomos šaltinių, ir nėra ausiai malonesnės šnektos už mūsiškę. Kai čiauškia vaikas, aš jį suprantu, lyg jis būtų mano, o kai žaidžia, tai tie žaidimai tokie pat, kokius aš žaisdavau mažas būdamas. Ir kai verkdavau, mama mane ramindavo Sodomos šnekta. Viešpatie, — sušuko Lotas, — atrodo, tik vakar viskas buvo!

— Sodomiečiai nusidėjėliai, — griežtai pasakė antrasis angelas, — todėl...

— Nusidėjėliai, aš žinau, — nekantriai jį nutraukė Lotas. — O ar matėte bent mūsų amatininkus? Dirba tarsi žaidžia, o kai nužiedžia ąsotėlį arba išaudžia audeklą, širdis šokinėja iš džiaugsmo — taip gražiai pada-

ryta. Tokie nagingi žmonės, kad per dienų dienas į juos žiūrėčiau, o kai matai juos krečiant ką nors bloga, širdį skauda labiau negu tada, jei tai būtų iškrėtęs segoriškis. Graužiesi, lyg ir tu pats būtum kaltas. Kas iš to, kad aš teisuolis, jeigu esu sodomietis? Teisiate Sodomą, teiskite ir manę. Aš nesu teisuolis. Aš toks kaip jie. Neisiu iš čia.

— Tai pražūsi su jais, — pasakė nusiminęs angelas.

— Galbūt, bet pirmiau pabandysiu juos išgelbėti nuo pražūties. Dar nežinau, ką darysiu, bet iki paskutinės akimirkos galvosiu, kaip jiems padėti. Argi aš galiu taip išeiti? Priešginiauju Viešpačiui, ir jis neišklausys manęs. O, kad man duotų trejus metus laiko arba tris dienas, arba nors tris valandas! Na ką jam reiškia trys valandos? Jeigu vakar man būtų liepęs: palik juos, nes jie neteisūs, būčiau atsakęs: palūkėk valandėlę, dar pasikalbėsiu su tuo ir anuo, aš smerkiau juos, užuot ėjęs tarp jų. Tačiau kaip galiu pasitraukti dabar, kai jie turės žūti? Argi nesu kaltas ir aš, kad jie nužengė taip toli? Aš nenoriu mirti, bet man reikia, kad ir jie nemirtų. Pasilieku.

— Sodomos neišgelbėsi.

— Žinau, kad neišgelbėsiu, argi aš ką galiu? Tačiau mėginsiu, nors dar nežinau ką; tik žinau, kad nereikia trauktis. Todėl, kad visą amžių juos smerkiau griežčiau negu kitus, todėl, kad su jais nešiau tą sunkiausią naštą — jų nuodėmes. Viešpatie, nemoku net pasakyti, kas jie man, galiu tik parodyti tuo, kad pasilieku su jais.

— Tavo artimieji yra tik teisuoliai ir tie, kurie tiki Viešpatį kaip tu, — tarė angelas, — o nusidėjėliai, bedieviai ir stabmeldžiai nėra tavo artimieji.

— Kaipgi nėra, jeigu jie sodomiečiai? Jūs to nesuprantate, nes negirdite kūno ir žemės balso. Kas yra Sodoma? Sakote, nuodėmių miestas. Tačiau kare sodomiečiai kovoja ne dėl savo nuodėmių, o dėl aukštesnių dalykų, kurie buvo ar bus; net pats blogiausias gali padėti galvą už visus. Sodoma — tai mes visi, ir jeigu aš Viešpačiui esu kuo nors nusipelnęs, tegu tuos nuopelnus priskiria Sodomai, o ne man. Ką čia dar kalbėti! Pasakyki-

te, Viešpačiui: Lotas, tavo tarnas, stos Sodomos vyrų priešaky ir gins juos nuo tavęs, tarsi būtum jo priešas.

— Liaukis, — sušuko angelas, — baisiai nusidėjai, bet Viešpats negirdėjo tavęs. Susiruošk ir išeik iš šito miesto: išgelbėk bent žmoną ir dukteris, kurias turi.

Tada pravirko Lotas:

— Taip, turiu jas išgelbėti, teisybę sakote. Tai veskite mane.

Jam užtrunkant, juodu ėmė jį, jo žmoną ir dvi dukteris už rankų, nes Viešpats norėjo jį išgelbėti.

Vedamas Lotas meldėsi tardamas:

— Visa, ką man davė gyvenimas, davė iš tavo rankų, Sodoma: sutvėrė mano kūną iš tavo molio ir įdėjo į mano lūpas žodžius, kuriuos taria tavo vyrų ir moterų lūpos, net keikdamas tave su kiekvienu savo žodžiu tave glosčiau. Matau tave net užsimerkęs, nes tu įaugusi giliau, negu įžvelgia mano akys, tu esi manyje, kaip aš buvau tavyje. Mano rankos nejučiomis kartoja tavo mostus, net jeigu dykumoje būčiau, mano kojos neštų mane tavo gatvių link. Sodoma, Sodoma, argi tu ne visų gražiausias miestas? Ir jeigu pamatyčiau tiktai langą su dryžuota užuolaida, iškart pažinčiau: čia Sodomos langas. Esu kaip tas iš savo pono namų išvedamas šuo, kuris, nuleidęs nosį net į dulkes, kad nieko nematytų, vis tiek užuodžia pažįstamų daiktų kvapą. Aš tikėjau Viešpatį ir jo įsakymus, tavimi, Sodoma, netikėjau, bet tu esi, o kitos šalys man nelyginant šešėlis, kiaurai pereinu negavęs atsiremti į sieną ar medį — jos man kaip šešėlis. Tu esi ir kai nieko nėra, ir viskas, kas yra, išryškėja tik lyginant su tavim. Kai žiūriu į tave, regiu tik tave, o kai žiūriu į ką kitą, regiu jį tik lygindamas su tavim. Tikėjau Viešpatį, nes man atrodė, kad jis yra Sodomos Dievas, bet jei nėra Sodomos, nėra ir Viešpaties. Ak jūs, Sodomos vartai, Sodomos vartai, kur mane vedate, į kokią tuštumą? Kur pastatyti koją? Nes nebėra man po kojomis žemės — stoviu ir lyg nestoviu. Eikite, dukros mano, palikite mane, aš toliau negaliu.

...ir jį išvedė, ir paliko už miesto; ten gi jam kalbėjo tardami: Gelbėk savo gyvybę, nežiūrėk atgal ir nesustok

visoje šalyje aplinkui: bet gelbėkis kalne, kad ir tu kartu nežūtumei.

Saulei tekant jie šitaip kalbėjo.

Tuomet Viešpats lydino ant Sodomos ir Gomoros siera ir ugnimi, nuo Viešpaties, iš dangaus.

Čia atsigrįžo Lotas ir sukliko, ir pasileido bėgti atgal į miestą.

— Ką darai, nelaimingasai? — šaukė jam angelai.

— Einu padėti sodomiečiams, — atsakė Lotas ir įžengė į miestą.

ŠVENTOJI NAKTIS

— Stebiuosi tavim! — šaukė Dina. — Jeigu jie būtų padorūs žmonės, eitų pas seniūną, o ne pas tokius plikšius! Kodėl jų nepasikvietė į savo namus Šimonai? Kodėl juos turime priglobti būtent mes? Kad mes kiek prastesni už Šimonus? Žinau, Šimono žmona tokių nuskurėlių neįsileistų į namus! Aš tik stebiuosi, žmogau, kaip tu šitaip priglaudi nežinia kokius!

— Nerėk, — niurnėjo senasis Isacharas, — dar išgirs!

— Ir tegu girdi! — nesiliovė Dina, dar labiau keldama balsą. — Kur tai matyta! To betrūko, kad savo namuose nedrįsčiau nė pyptelėti dėl kažkokių bastūnų! Ar pažįsti juos? Ar kas nors juos pažįsta? Jis sako, kad ten jo žmona. Pasakos — jo žmona! Žinau, kaip tarp tokių perėjūnų būna! Ir tu nesigėdiji įsileisti šitokius į namus?

Isacharas norėjo priminti, kad įleido tik į tvartelį, bet verčiau nutylėjo — mėgo jis ramybę.

— O ji, — pasipiktinusi kalbėjo toliau Dina, — ji jau laukiasi, jei nori žinoti. Dėl Dievo meilės, tik šito mums betrūko! Vajetau, ką žmonės pasakys! Na kurgi tavo galva? — Dina atgavo kvapą. — Aišku, jaunai moteriškei tu nemoki pasakyti ne. Kai įsmeigė į tave tas savo akis, tai tu buvai gatavas persiplėšti. *Man* tu nebūtum taip padaręs, Isacharai! Pasiklokit, žmoneliai, ten tvartelyje šiaudų per akis... tarsi visame Betliejuj mes vieni turim tvartelį! Kodėl jiems Šimonai nedavė glėbelio šiaudų? Todėl, kad Šimono žmona nepakęstų tokio savo vyro mosto, supranti? Tik aš esu paskutinė pastumdėlė ir dėl visko tyliu...

Senis Isacharas nusisuko į sieną. Gal ji liausis, pagalvojo; yra jos žodžiuose truputis teisybės, bet ar verta tiek aušinti burną dėl vienos...

— Įsileisti į namus svetimus žmones, — svarstė Dina, kupina teisuolės pykčio. — Kas žino, ko jie čia? Kad dabar aš kiaurą naktį iš baimės akių nesumerkčiau! Tačiau tau tai vis vien, ar ne? Kodėl žmonėms tu pasiryžęs viską, o man — nieko! Kad bent vieną kartelį atsižvelgtum į savo nusiplūkusią ir pasiligojusią žmoną! O rytą po jų man dar viską apkuopk! Jei tas žmogus dailidė, tai kodėl niekur nedirba? Kodėl aš turiu tiek kamuotis? Girdi, Isacharai?

Tačiau Isacharas, nusisukęs į sieną, dėjosi miegąs.

— O Dievulėliau, — atsiduso Dina, — na ir gyvenimėlis! Visa naktis per rūpesčius be miego... O jis drunija kaip kelmas! Išneštų mums visą trobą, o jis sau pučia į akį... Dieve, už ką man toks kryžius!

Ir buvo tylu, tik senasis Isacharas uoliai skrodė tamsą savo knarkimu.

Apie vidunaktį jį pažadino iš miego prislopintas moters dejavimas. Po galų, nusigando jis, kažkas dedasi gretimais tvartelyje! Kad tik nepabudintų Dinos... Vėl būtų tiek šnekos!

Ir gulėjo nejudėdamas, lyg miegotų.

Po valandėlės vėl pasigirdo dejavimas. Dieve pasigailėk! Dieve duok, kad Dina nepabustų, meldėsi išsigandęs senasis Isacharas, bet greit pajuto, kad Dina šalia jo verčiasi, pakyla ir įtemptai klausosi. Bus blogai, pagalvojo nusiminęs Isacharas, bet liko tylutėliai gulėti.

O Dina be žodžių atsikėlė, užsimetė vilnonę skarą ir išėjo į kiemą. Tikriausiai juos išvys, bejėgiškai tarė sau Isacharas. Aš jau čia nesikišiu, tegu ji sau daro, ką nori...

Po kažkaip keistai prailgusios, slogios valandėlės Dina sugrįžo, atsargiai šlepsėdama. Miegūstam Isacharui atrodė, kad kažkur girgžda ir bilda durys, bet nedrįso nė krustelėti. Gal Dinai šalta, pagalvojo, ir kuria ugnį.

Paskui Dina vėl tyliai išslinko. Isacharas prasimerkė ir pamatė virš liepsnojančios ugnies katiliuką su vandeniu. Kam jis, pagalvojo nustebęs, ir greitai vėl užmigo. Ir pabudo, kai Dina tokiais savotiškais skubriais ir tvirtais žingsneliais išbėgo su garuojančiu katiliuku į lauką.

Nustebęs Isacharas atsikėlė, šiuo tuo apsitaisė. Reikia pažiūrėti, kas ten yra, tarė sau ryžtingai, bet tarpduryje susidūrė su Dina.

Na ko čia sakyk, lakstai, norėjo aprėkti, bet nesuspėjo nė prasižioti.

— Ko čia žioplinėji, — užsipuolė jį Dina ir vėl pasileido į kiemą su glėbiu kažkokių skudurų ir marškonio atkarpų. Ant slenksčio atsigręžė: — Eik gulti, — griežtai aprėkė, — ir nesipainiok čia mums, girdi?

Senasis Isacharas išdūlino į kiemelį. Prie tvartelio pamatė bejėgiškai stypsantį petingą vyriškį ir pasuko prie jo.

— Na na, — niurnėjo ramindamas. — Išvarė tave, ką? Matai, Juozapai, tos moterys... — Ir, norėdamas užglaistyti abiejų vyrišką bejėgiškumą, greitai parodė: — Žiūrėk, žvaigždė! Ar matei kada tokią žvaigždę?

MORTA IR MARIJA

Jiems keliaujant toliau, Jėzus užsuko į vieną kaimą. Ten viena moteris, vardu Morta, pakvietė jį paviešėti. Ji turėjo seserį, vardu Mariją. Ši, atsisėdusi prie Viešpaties kojų, klausėsi jo žodžių. Morta buvo susirūpinusi visokiu patarnavimu. Ji stabtelėjo ir pasiskundė: „Viešpatie, tau nerūpi, kad sesuo palieka mane vieną patarnauti? Sakyk, kad ji man padėtų" Tačiau Viešpats atsakė: „Morta, Morta, tu rūpiniesi ir sielojiesi daugeliu dalykų, o reikia tik vieno. Marija išsirinko geriausiąją dalį, kuri nebus iš jos atimta"

(Lk 10, 38—42)

Užėjo tada, tą patį vakarą, Morta pas savo kaimynę Tamarą, Jokūbo Griunfeldo žmoną, kuri gulėjo šešiasavaitį po gimdymo, ir matydama, kad židinys blėsta, įmetė malkų, paskui atsisėdo prie židinio įpūsti ugnį. Ir kai pliūptelėjo gyva liepsna, žiūrėjo Marta į ugnį ir tylėjo.

Tada prabilo Tamara:

— Kokia jūs gera, Mortele, taip viskuo rūpinatės... nė nežinau, kaip jums atsidėkoti.

Tačiau Morta nieko neatsakė ir neatitraukė akių nuo ugnies.

Tada Tamara paklausė tardama:

— Ar teisybė, Mortele, kad šiandien pas jus buvo Rabbi iš Nazareto?

Ir atsakė Morta:

— Buvo.

Ir susiėmė Tamara rankas, ir kalbėjo:

— Tai turėjote džiaugsmo, Morta; aš žinau, pas mus Jis nebūtų užėjęs, o jūs to nusipelnėte, jūs tokia gera šeimininkė...

Tada pasilenkė Morta prie ugnies, mikliai pataisė malkas ir prašneko:

— Pasakysiu jums, Tamara, verčiau aš būčiau to nemačiusi. Argi man būtų šovusi mintis, kad dabar, prieš pat šventes... Gerai, tariau sau, pirmiausia apsiskalbsiu... Juk pažįstate mūsų Mariją, kiek ji to žlugto priverčia. Tai aš metu tuos neskalbtus rūbus į krūvą, ir staiga: „Sveikos, mergaitės!“ — ir Jis stovi tarpduryje! Aš imu šaukti: „Marija, Marija, eik šen!“, kad man padėtų kaip nors greitai suglobti tą šūsnį baltinių. Marija atlėkė visa susitaršiusi ir, išvydusi Jį, kad pradės šaukti lyg pakvaišusi: „Mokytojau, Mokytojau, Jūs pas mus atėjote?“ — ir bumbt prieš Jį ant kelių, kūkčioja, rankas Jam bučiuoja... oi, Tamara, man buvo tokia sarmata dėl jos: ką gi Mokytojas pagalvojo — tokia paklaikusi isterikė, ir dar tie nešvarūs skaruliai visur... aš vos vos pralemenau: „Sėskitės, Mokytojau,“ — ir puoliau rinkti tuos skalbinius, o Marija timpčioja Jį už rankos ir verkauja: „Kalbėkite, Mokytojau, pasakykite mums ką nors, Rabboni...“ Tik pagalvokite, Tamara, ji Jį vadina Rabboni! O pas mus viskas taip sujaukta, juk žinote, kaip būna skalbimo dieną, net neapsišluota... ką Jis apie mus pagalvojo!

— Et, Mortele, — guodė ją Griunfeld, — vyrai to mažo jaukalo nė nepastebi. Pažįstu aš juos.

— Tegu ir taip, — neatlyžo Morta ryžtu šviečiančiomis akimis. — Tačiau tvarka turi būti. Tik pamanykite, Tamara, kai Mokytojas pietavo pas tą muitininką, tai Marija ašaromis netgi Jam kojas nuplovė ir nušluostė savo plaukais. Pasakysiu jums, Tamara, aš tai jau šitaip nedrįsčiau, bet norėčiau nors po kojomis Jam aslą pašluoti. Va šitą darbą — taip. Ir patiesti prieš Jį gražų kilimėlį, žinote, tą iš Damasko. O ne nešvarius skalbinius. Plauti Jam kojas ašaromis ir šluostyti plaukais Morta geba, o susišukuoti, kai Jis ateina — ne, ir pašveisti Jo laukiant aslą — taip pat ne. Jai tiktai griūti prieš Jį ant žemės ir išpūsti va šitaip akis — atseit kalbėk, Rabboni!

— Ir Jis kalbėjo? — nekantriai paklausė Tamara.

— Kalbėjo, — iš lėto atsakė Morta. — Šypsojosi ir kalbėjo Marijai. Man, žinote, pirmiausia rūpėjo sutvarkyti tuos skalbinius, o paskui paduoti jam nors šlakelį ožkos pieno ir riekelę duonos... Atrodė suvargęs ir nusi-

plūkęs, man taip ir knietėjo pasakyti: Mokytojau, aš Jums atnešiu pagalvę, atsipūskite valandėlę, nusnūskite, mes būsime tylios kaip pelytės, nė nekrepštelėsime... bet juk suprantate, kaimyne, žmogui nesinori pertraukti Jo kalbos. Taigi aš tik stypčiojau pirštų galais, kad Marija susiprotėtų laikytis tylos, bet kur tau! „Kalbėkite dar, Mokytojau, meldžiu Jus, labai meldžiu — dar ką nors“, — o Jis, geraširdis, šypsojosi ir pasakojo.

— Ak, kaip norėčiau išgirsti, ką Jis sakė, — atsiduso Tamara.

— Ir aš, Tamara, — sausai tarė Morta. — Tačiau kas nors turėjo Jam atšaldyti tą pieną, kad būtų vėsus. Kas nors taip pat turėjo parūpinti truputį medaus užsitepti ant duonos. Paskui užbėgti pas Efraimus — aš buvau pažadėjusi Efraimo pačiai paganyti jos vaikus jai išėjus į turgų... matai, kaimyne, tokia sena merga kaip aš kai kada irgi praverčia. Kad bent mūsų brolis Lozorius būtų buvęs namie. Tačiau Lozorius, rytą pamatęs, kad skalbiame, pasakė: „Mergaitės, viskas, aš išnykstu, o tu, Morta, žiūrėk, jei čia eis prekiautojas šaknelėmis iš Libano, nupirk man arbatos krūtinės palengvinimui...“ — tam mūsų Lozoriui kažkoks sunkumas krūtinę užgulęs, Tamara, jis ženkliai vis labiau ir labiau nyksta. O aš vis galvojau: kad tik Lozorius sugrįžtų Mokytojui čia esant... aš tikiu, kaimyne, kad Jis mūsų Lozorių pagydytų, tad išgirdusi kieno nors žingsnius, vis bėgdavau lauk ir kiekvienam šaukdavau: „Ponas Ašeri, ponas Levi, ponas Išacharai, jei sutiksite brolį Lozorių, pasakykite jam, kad greitai, tučtuojau eitų namo!“ Ir dar reikėjo dairytis to šaknelių prekiautojo... net nežinojau, ko anksčiau žiūrėti.

— Žinau, žinau, — įsiterpė kaimynė. — Šeima — tai vien rūpesčiai.

— Ką ten rūpesčiai, — kalbėjo Morta. — Bet matai, kaimyne, visi juk nori pasiklausyti Dievo žodžio. Aš esu tiktai kvaila moteris, tokia tarnaitė... Sakau sau: kas nors turi tai daryti, kas nors turi virti ir skalbti, lopyti skurlius ir šlavinėti, o jeigu mūsų Marija prie to nelinkusi... Jos jau nebe tas grožis kaip anksčiau, Tamara, bet ji buvo tokia gražuolė, kad... kad... kad aš *turėjau* tar-

nauti, suprantate? Ir dar visi mano, kad aš pikta... kaimyne, jūs gi žinote, pikta ir nelaiminga moteris negali nieko dorai išvirti, o aš gi nesu bloga virėja. Jeigu Marija yra graži, tai Morta tegu skaniai verda valgyti, argi aš netiesą kalbu? Bet jūs, Tamara, tikriausiai taip pat žinote: žmogui tereikia kada nors bent valandėlę, menką valandėlę susidėti rankas ant kelių, ir ateis keistos mintys, kad kas nors kai ką ims ir pasakys arba į tave kažkaip pasižiūrės, lyg tartų: „Dukrele, tu savo meilę ir visą save mums atiduodi, savo kūnu nušluoji ir visokeriopą švarumą palaikai savo dvasios tyrumu; įeiname į tavo namus, lyg čia tu pati būtumei. Ir tu, Morta, savaip daug mylėjai..."

— O, taip ir yra, — tarė kaimynė. — O jei turėtum šešetą vaikų, Mortele, kaip aš, tai tuomet pamatytum...

O Morta pasakojo:

— Kai taip netikėtai atėjo Jis, Mokytojas iš Nazareto, aš net nušiurpau: o gal... gal atėjo pasakyti tuos gražius žodžius, kurių aš tiek metų laukiau... ir lyg tyčia į tokią jovalynę! Man tiesiog žadą atėmė, negalėjau žodžio ištarti... tik galvojau: tai praeis, aš kvaila moteris, paskui užmerksiu tą žlugtą ir užbėgsiu pas Efraimus, pasiųsiu pašaukti mūsų Lozorių ir išvarysiu iš kiemelio vištas, kad Jam nekliudytų... O paskui, kai viskas jau buvo suvarkyta, atėjo man toks gražus pasitikėjimas: dabar esu pasirengusi klausytis Dievo žodžio. Tada tyliai tylutėliai įėjau į kambarį, kur Jis sėdėjo ir kalbėjo. Marija kiūtojo Jam prie kojų, akių nuo Jo nenuleisdama... — Morta tyliai nusijuokė. — Man šovė į galvą: kaip *aš* atrodyčiau, jei taip į Jį sproginčiau akis! Ir čia Jis, kaimyne, į mane taip švelniai ir maloniai pasižiūrėjo, lyg norėdamas kažką pasakyti. Ir staiga pamačiau... Dieve, koks Jis sulysęs! Žinote, niekur Jis dorai nepavalgo, netgi tos mano duonos ir to medaus beveik nelietė... Ir man dingtelėjo mintis: balandžių! Iškepsiu Jam balandžių! Pasiųsiu Mariją parnešti iš turgaus, o Jis tuo tarpu valandėlę pailsės... „Marija, — sakau, — ateik valandžiukei į virtuvę" O Marija — nieko, lyg būtų akla ir kurčia.

— Taigi ji nenorėjo palikti svečio vieno, — raminamai įsiterpė Tamara.

— Verčiau būtų žiūrėjusi, kad Jis turėtų ko valgyti, — griežtai atsakė Morta, — mes, moterys, tam ir esame, ar ne? O kai pamačiau, kad Marija nė krust, vien spokso lyg užkerėta, tada... Tamara, aš nė nežinau, kaip ten atsitiko, betgi aš turėjau tai pasakyti. „Viešpatie, ar Tau nerūpi, kad sesuo palieka mane vieną patarnauti? Sakyk jai, kad virtuvėje padėtų!“ Taip jau iš burnos išsprūdo...

— O ar Jis jai pasakė? — paklausė kaimynė.

Čia iš degančių Mortos akių pasruvo ašaros.

— „Morta, Morta, tu rūpiniesi ir sielojiesi daugeliu dalykų, o reikia tik vieno. Marija išsirinko geriausiąją dalį, kurios niekas iš jos neatims...“ Maždaug taip, Tamara, pasakė.

Valandėlę buvo tylu.

— Ir tai viskas, ką Jis tau pasakė? — paklausė Tamara.

— Viskas, kiek prisimenu, — kalbėjo Morta, negrabiai šluostydamasi ašaras. — Paskui ėjau pirkti tų balandžių... plėšikai tie turgaus prekiautojai, kaimyne... ir iškepiau juos, ir išviriau Jam tą balandžių dūblių sriubą...

— Aš žinau, — tarė kaimynė. — Jūs labai gera, Mortele.

— Ne, — nutraukė Morta. — Tai žinokite, kad tada buvo pirmas kartas, kai balandžių gerai neiškepiau. Buvo kieti, bet aš... man viskas krito iš rankų. Juk aš be galo Jį tikiu, Tamara!

— Aš taip pat, — dievobaimingai atsakė Tamara. — O ką Jis daugiau kalbėjo, Mortele? Ką pasakojo Marijai? Ko mokė?

— Nežinau, — tarė Marija. — Klausiau Mariją, bet juk žinote, kokia ji pakvaitėlė. „Aš jau nebeatmenu, — kalbėjo. — Kaip kaži ką, negalėčiau tau dorai persakyti nė žodžio, bet buvo tada taip nuostabiai gražu, Morta, o aš tokia be galo laiminga...“

— Ir dėl to verta, — pripažino Tamara.

Tada Morta garsiai nusišnirpštė pro ašaras ir pasakė:

— Tai duokite, kaimyne, aš jums pervystysiu tą bamblį.

LOZORIUS

Ir pasiekė Betaniją gandas, kad Galilėjietis suimtas ir įmestas į kalėjimą.

Tai išgirdusi, Morta sunėrė rankas, iš akių jai ištryško ašaros.

— Matote, — kalbėjo, — ar aš nesakiau! Ko Jis ėjo į tą Jeruzalę, ko nepasiliko čia? Niekas čia apie Jį nebūtų žinojęs... Būtų galėjęs sau ramiai meistrauti... įsitaisyti dailidės dirbtuvę mūsų kiemelyje...

Lozorius stovėjo išbalęs, akys iš susijaudinimo degė.

— Kvailos tavo šnekos, Morta, — tarė. — Jis *turėjo* eiti į Jeruzalę. *Turėjo* stoti prieš tuos fariziejus ir mokesčių rinkėjus, *turėjo* pasakyti jiems į akis, kas ir kaip... Jūs, moterys, to nesuprantate.

— Aš suprantu, — tyliai ir karštai prašneko Marija. — Ir pasakysiu jums, *žinau,* kas įvyks. Įvyks stebuklas. Jis mostels pirštu, ir kalėjimo sienos atsivers... ir visi Jį pažins, puls prieš Jį ant kelių ir šauks: stebuklas!..

— Palauk, palauk, — tarė prislopintu balsu Morta. — Jis *niekada* nemokėjo pasirūpinti savimi. Nieko Jis dėl savęs nepadarys, nieko nepagelbės, nebent... nebent kiti Jam padės. Galbūt laukia, kad ateis į pagalbą... visi tie, kurie Jį girdėjo... visi, kuriems pats padėjo... kad dabar jie griebs ginklus ir atbėgs...

— Aš manau! — atsiliepė Lozorius. — Nebijokit, moterys, už Jį visa Judėja. To betrūko, kad... bet norėčiau pats pamatyti... Morta, suruošk man viską kelionei. Eisiu į Jeruzalę.

Marija atsistojo.

— Ir aš eisiu. Kad pamatyčiau, kaip atsiveria kalėjimo sienos, ir Jis pasirodo dangaus spindesy... Tai bus nuostabu, Morta!

Morta norėjo kažką pasakyti, bet susilaikė.

— Eikit, eikit, vaikai, — tarė. — Kas nors turi ir čia žiūrėti... ir paukščius palesinti, ir ožkas pašerti... Aš tuoj parūpinsiu jums rūbus ir kokių papločių. Man taip smagu, kad tenai būsite!

Kai ji sugrįžo įraudusi nuo krosnies kaitros, Lozorių rado pamėlusį ir neramų.

— Aš nesveikuoju, Mortele, — niurnėjo jis. — Koks oras lauke?

— Labai šilta, — atsakė Morta. — Maloni bus kelionė.

— Šilta, šilta... — atkirto Lozorius. — Bet Jeruzalėje, aukštumoje, visada pučia toks šaltas vėjas.

— Aš tau įdėjau šiltą apsiaustą, — guodė Morta.

— Šiltą apsiaustą, — burbėjo Lozorius nepatenkintas. — Žmogus su juo suprakaituosi, paskui spustels šaltis — ir džiaukis! Pačiupinėk, ar jau dabar nekarščiuoju? Žinai, nenorėčiau kelionėje ligą pasigauti... Marija negalima kliautis... Kas Jam iš manęs, jei, sakysim, aš ten susirgčiau?

— Tu neturi karščio, — ramino jį Morta ir mąstė: „Viešpatie, Lozorius toks keistas nuo to laiko... nuo to laiko, kai buvo prikeltas iš numirusių..."

— *Tada* taip pat buvo perpūtęs blogas vėjas, kai... kai buvau taip pasiligojęs, — pasakė susirūpinęs Lozorius, jis nemėgo minėti savo anuometinės mirties. — Žinai, Mortele, nuo to laiko jaučiuosi lyg nesavame kailyje. Ne, ne man ta kelionė ir tas jaudinimasis... Bet, aišku, aš eisiu, tegu tik paliaus mane krėtusi karštinė.

— Aš žinau, kad eisi, — kalbėjo Morta suspausta širdimi. — Kas nors *turi* skubėti į pagalbą; juk žinai, Jis tave... pagydė, — pridūrė dvejodama, nes jai atrodė, kad nedera kalbėti apie prikėlimą iš numirusių. — Klausyk, Lozoriau, kai išvaduosite, galėtum Jį bent paprašyti, kad tau padėtų... jeigu tu kartais blogai jaustumeis...

— Teisybė, — atsiduso Lozorius. — O kaip tada, jeigu aš iki ten nenueisiu? Arba nueisime per vėlai? Reikia pasverti visas galimybes. O kaip tada, jeigu Jeruzalėje kas nors jau bus nutikę? Tu nepažįsti Romos kareivių, mergele. Ak, Viešpatie, jeigu aš būčiau sveikas!

— Juk tu *esi* sveikas, Lozoriau, — sunkiai ištarė Morta. — *Turi* būti sveikas, jeigu Jis tau sveikatą grąžino!

— Sveikas, — gaižiai atsakė Lozorius. — Turbūt aš geriau žinau, ar esu sveikas, ar ne. Tik pasakysiu tau, kad *nuo ano laiko* nė menką valandėlę nejutau palengvėjimo... Nesakau, kad nesu Jam *labai* dėkingas už tai, jog mane... pastatė ant kojų, šitaip tu apie mane nemanyk, Morta, bet kas jau kartą tatai patyrė kaip aš, tas... tas... — Lozorius krūptelėjo ir užsidengė veidą. — O dabar prašau tave, Morta, palik mane, aš susikaupsiu... aš tik valandžiukę... man tikriausiai praeis...

Morta tyliai atsisėdo kiemelyje; žiūrėjo susikaupusi prieš save sausomis akimis. Juodos vištos sustodavo pažvelgti į ją vienu vyzdžiu, o nesulaukusios geidaujamų Mortos pabertų grūdų, ėjo snausti į dienovidžio pavėsį.

Iš priemenės išslinko mirtinai išblyškęs, dantimis kalendamas Lozorius.

— Aš... aš dabar negaliu, Morta, — mikčiojo, — mielai eičiau... gal rytoj...

Mortai sugniaužė gerklę.

— Eik, eik ir gulkis, Lozoriau, — vos išspaudė žodžius. — Tu... negali eiti!

— Aš eičiau, — drebėjo Lozorius, — bet jeigu taip manai, Mortele... Gal rytoj... Bet nepaliksi manęs vieno namie, gerai? Ką aš čia vienas daryčiau?

Morta pakilo.

— Tik eik gulti, — paliepė įprastu šiurkščiu balsu. — Aš liksiu su tavim.

Tuo metu į kiemelį išėjo Marija, susiruošusi į kelionę.

— Tai einam, Lozoriau?

— Lozoriui niekur negalima, — sausai atsakė Morta. — Jis nesveikuoja.

— Tada aš einu viena, — atsiduso Marija. — Pamatyti stebuklo.

Lozoriui iš akių lėtai riedėjo ašaros.

— Aš su džiaugsmu eičiau, Morta, jeigu taip nebijočiau... dar kartą numirti!

APIE PENKIS KEPALIUKUS

...Ką aš jam galiu prikišti? Pasakysiu jums tiesiai, kaimyne: jokių priekaištų jo mokymui aš neturiu. Tikrai ne. Kartą klausiausi jo pamokslo ir pasakysiu jums — ir aš vos nepasidariau jo mokiniu. Tada parėjęs namo ir sakau savo pusbroliui, šikšniui: kad tu būtum girdėjęs! Žinai, jis savotiškas pranašas. Labai gražiai šneka, jau kas teisybė, tai teisybė, tiesiog už širdies žmogui tveria; mano akys tada buvo pilnos ašarų, norėjosi uždaryt savo krautuvę, sekt paskui jį ir niekada daugiau nepaleist iš akių. Išdalyk viską, ką turi, sakė jis, ir eik su manim. Mylėk artimą savo, padėk vargšams ir atleisk tiems, kurie tave skriaudžia, ir panašiai. Aš paprastas kepėjas, bet kai jo klausiausi, tai mane apėmė toks keistas džiaugsmas ir širdgėla, nė nežinau, kaip čia pasakius: taip sunku, nors klaupkis ant žemės ir verk, bet kartu taip gera ir lengva, tarsi viskas nuo manęs būtų nukritę, suprantat, visi rūpesčiai ir piktumai. Taigi tada aš ir sakau savo pusbroliui: avigalvi tu, gėdos turėtum, vien tik šneki apsėstas gobšumo, kas ir kiek tau skolingas, kad reikia mokėti tas dešimtines ir priemokas, procentus; verčiau išdalytum vargšams viską, ką turi, paliktum pačią, vaikus ir eitum paskui jį...

O kad gydo ligonius ir apsėstuosius, taip pat negalėčiau jam nieko prikišt. Teisybė, tai keista ir neįprasta galia, bet kiekvienas juk mato, kad mūsiškiai daktarai — šarlatanai, o tie romėnai nė kiek ne geresni; pinigus imti moka, o kai pašauki pas mirštantį, tai tiktai gūžteli pečiais ir pasako, kad, girdi, reikėjo anksčiau pašaukti. Anksčiau! Mano velionė pati dvejus metus galuodamasi kraujavo, vedžiojau ją pas daktarus, neįsivaizduojat, kiek pinigų sukišau, ir nė vienas nepadėjo. Jeigu jau tada jis būtų vaikščiojęs po miestą, būčiau puolęs prieš jį ant kelių ir meldęs: „Viešpatie, pagydyk mano moteriškę!“ O ji būtų palietusi jo apsiaustą ir pasveikusi. Bet ji, vargšė,

tiek prisikentėjo, kad nė apsakyti neįmanoma... Va tada jį būčiau garbinęs už ligonių pagydymą. Aišku, gydeivos jį plūsta, girdi, čia apgaulė, akių dūmimas, norėtų jam uždrausti ir visa kita, bet čia jau tik jų interesai. Kas nori padėti žmonėms ir išgelbėti pasaulį, visada atsitrenkia į kieno nors interesus; visiems neįtiksi, nieko nepadarysi. Taigi ir sakau: tegu sau jis gydo, tegu net ir numirėlius prikelia, bet su tais penkiais kepaliukais neturėjo taip daryti. Kaip kepėjas, pasakysiu jums, kad tai buvo didelė skriauda kepėjams.

Jūs negirdėjot istorijos apie tuos penkis duonos kepaliukus? Keista, juk visi kepėjai iš galvos eina dėl to atsitikimo. Taigi, sako, pas jį į tyrus atėjusi didžiulė minia, ir jis gydęs paliegėlius. O kai diena slinko vakarop, prisiartinę jo mokiniai sakydami: „Čia vieta dyka, o jau vėlus metas. Paleisk minią, tegu eina į miestelius, nusiperka sau valgio." O jis jiems taręs: „Nėra ko jiems vaikščioti, jūs duokite jiems valgyti". O jie atsakę jam: „Mes čia turime tik penkis kepaliukus duonos ir dvi žuvis". Tada jis jiems ir sakąs: „Atneškit juos man". Ir liepęs miniai susėsti ant žolės, pats paėmęs tuos penkis kepaliukus ir dvi žuvis, pakėlęs akis į dangų, palaiminęs, paskui laužęs ir dalijęs mokiniams, o šie miniai. Ir valgę visi, ir pasisotinę. Ir dar trupinių surinkę pilnas dvylika pintinių. Ogi tų, kurie valgė, buvę apie penki tūkstančiai vyrų, neskaitant moterų ir vaikų.

Sutikite, kaimyne, kad kiekvienas kepėjas dėl to pasišiauš, kurgi jam patiks, ką? Jeigu taip nuolat bus, kad bet kas penkiais kepaliukais ir dviem žuvelėm gali pasotinti penkis tūkstančius žmonių, tada kepėjams ką — dantis ant lentynos padėt, argi ne teisybę sakau? Dėl tų žuvelių, tai tuščia jų — auga vandeny pačios, ir jų gali prisigaudyt, kas nori. Bet kepėjas turi brangiai mokėt už miltus ir malkas, turi samdytis pagalbininką ir jam atsilygint, turi išlaikyt krautuvę, mokėt mokesčius ir dar kai ką, taigi galų gale džiaugiasi, jei lieka koks grašis pragyvenimui, kad nereikėtų ubagaut. O jis, jis tik pažvelgia į dangų ir jau turi užtektinai duonos penkiems ar keliems ten tūkstančiams žmonių; miltai jam nieko nekainuoja, nereikia iš dievaižin kur vežioti malkų, jokių

mokesčių, jokio darbo — tada aišku, tada tą duoną gali žmonėms dalyt už dyką, ar ne? Ir visai nepaiso, kad aplinkiniams kepėjams atima sąžiningai pelnomą uždarbį! Tad sakau jums: tai nedora konkurencija, ir jai reikėtų užkirsti kelią. Tegu moka mokesčius kaip mes, jeigu nori verstis kepėjo amatu! Pas mus jau eina žmonės ir sako: kaip jūs lupat tokius begėdiškus pinigus už šitokį menką kepaliuką? Už dyką turėtumėt duot kaip jis, ir dar, girdi, kokia ta jo duonutė: balta, traški ir kvapi, tik valgyk ir norėk... Jau buvom priversti sumažinti savo kepinių kainą — dievaži, pardavinėjam juos be jokio pelno, kad tik nereikėtų uždaryt krautuvių; bet kurgi šitaip nusirisim, mes, kepėjai dabar sukam galvas. Girdėjau šnekant, kad kitoj vietoj jis pavalgydinęs keturis tūkstančius vyrų, neskaitant moterų ir vaikų, septyniais kepaliukais ir keliomis žuvelėmis, bet ten surinkę tiktai keturias pintines trupinių, taigi ir jam šis užsiėmimas turbūt jau ne taip sklandžiai sekasi, bet mus, kepėjus, vis tiek gražiai į ožio ragą suvarys. Taigi aš ir sakau jums, kad jis šitaip daro tik norėdamas pakenkti mums, kepėjams. Žuvų pardavėjai taip pat šaukia, bet jie, matot, nežino, ko už savo žuvis norėt, tai nuo senovės nėra toks garbingas verslas kaip kepėjų.

Jūs tik pažiūrėkit, kaimyne: aš jau senas žmogus ir vienų vienas pasauly, neturiu nei pačios, nei vaikų, tai kiekgi čia man reikia. Va jau pasakiau savo pagalbininkui: tegu jis užsikaria mano kepyklą sau ant sprando. Man dabar nerūpi pasipelnyti; dievaži, tikrai mielai išdalinčiau savo menką turtą, eičiau paskui jį ir užsiimčiau artimo meile ir viskuo, ką jis liepia. Bet kai matau, kad jis stoja prieš mus, kepėjus, tai sakau sau: na ne! Aš, kaip kepėjas, matau, kad čia joks pasaulio išgelbėjimas, tiktai gryna prapultis mūsų verslui. Man labai gaila, bet negaliu jam to leist... Negaliu.

Aišku, mes jį apskundėm Ananijui ir ciesoriaus vietininkui už verslų griovimą ir kurstymą, bet juk žinot, kaip tie pareigūnai viską nežmoniškai vilkina. Jūs pažįstat mane, kaimyne, aš taikus žmogus ir nenoriu su niekuo kivirčytis, bet jeigu jis ateis į Jeruzalę, atsistosiu gatvėj ir šauksiu: „Ant kryžiaus jį! Ant kryžiaus!"

BENCHANANAS

Ananijas

Klausiate, Benchananai, ar jis kaltas? Yra štai kaip: aš jo nepasmerkiau myriop, tiktai pasiunčiau pas Kajafą. Tegu jums Kajafas pasako, kokią kaltę rado, aš pats dėl to daugiau nieko nepasakysiu.

Esu senas praktikas, Benchananai, ir išklosiu jums visai atvirai. Manau, kad jo mokyme šen bei ten būta gero branduolio. Tas žmogus skelbė daug teisybės, Benchananai, ir siekimai jo buvo garbingi, bet taktika — netikusi. Šitaip niekada negalėjo laimėti. Verčiau reikėjo parašyti ir išleisti knygą. Žmonės būtų knygą skaitę ir kalbėję: tai silpna arba per daug reikli knyga, joje nėra nieko nauja, dar šį bei tą, kaip paprastai apie knygas sakoma. Tačiau po kiek laiko ką nors būtų pradėję rašinėti kiti, po jų vėl kiti, na ir bent šis tas būtų prigiję. Ne viskas, ne visas mokymas, tačiau protingas žmogus to nė nereikalauja. Užtenka įdiegti nors vieną arba dvi savo mintis. Štai šitaip daroma, mielas Benchananai, kitaip nieko neišdegs, jeigu norime taisyti pasaulį. Reikia kantriai ir palengvėle. Sakau, turi būti tinkama taktika, nes kokia ten tiesa, jeigu jos nemokame įdiegti?

Kaip tik ir buvo jo klaida, kad neturėjo kantrybės. Norėjo išganyti pasaulį vienu mostu ir dar prieš jo valią. Taip neįmanoma, Benchananai. Nereikėjo eiti taip tiesmukai ir paknopstomis. Tiesa turi sklisti kontrabanda, turi smelktis po lašelį — čia trupinėlis, ten trupinėlis, kad žmonės prie jos priprastų. O ne staigiai: išdalyk viską, ką turi, ir panašios kalbos. Tai blogas metodas. Ir ką darydamas, turėjo būti pats atsargesnis. Pavyzdžiui, kai vaikė pinigų keitėjus šventykloje — juk tai tokie pat geri žydai, žmogau, ir jiems reikia iš ko nors gyventi! Aš suprantu, kad pinigų keityklos nedera šventykloje, bet

jos ten nuo senų senovės buvo, tai būta ko dabar draskytis. Reikėjo juos apskųsti sinedrionui, ir reikalas baigtas. Sinedrionas gal būtų liepęs jiems savo stalus pasistatyti kiek toliau, ir viskas būtų buvę sutvarkyta. Visada lemia tai, kaip kas daroma. Žmogus, norėdamas pasaulyje ką nors nuveikti, niekada neturi prarasti galvos, privalo susitvardyti, privalo visada išlaikyti šaltą ir blaivų protą. O tos jo žmonių minios... žinote, Benchananai, nė viena valdžia jų nemėgsta. Arba, sakysim, leidosi taip sveikinamas, kai atvyko į Jeruzalę; jūs neįsivaizduojate, kiek tatai kitiems sugadino kraujo. Reikėjo atkiusnot pėsčiam ir nusilenkti vienur, nusilenkti kitur — taip turi būti daroma, jei norima paveikti. Pagaliau esu girdėjęs, kad jis svečiavęsis pas Romos muitininką, nors aš tuo ir netikiu, pats tokio netaktiško žingsnio nebūčiau žengęs; bet čia jau piktos paskalos. Ir nereikėjo jam daryti tų savo stebuklų, per juos gali laukti vien nemalonumų. Tik pagalvokit, visiems padėti neįmanoma, ir tie, kuriems jokio stebuklo nepadarė, paskui niršta. Arba istorija su ta paleistuve — sako, taip iš tikrųjų buvę; Benchananai, tai baisi jo klaida. Pareikšti žmonėms teisme, kad ir jie ne be kaltės, — tai argi po to gali būti pasaulyje koks nors teisingumas? Sakau jums: vien klaidos. Reikėjo tiktai mokyti, o ne veikti, nereikėjo savo mokymo laikytis taip baisiai pažodžiui, nereikėjo stengtis taip staigiai jį įgyvendinti. Jis siekė to nevykusiu būdu, mielas Benchananai, tarp mūsų kalbant, daug kur galėjo būti jo teisybė, bet taktika buvo klaidinga, taigi ir negalėjo kitaip baigtis.

Nekvaršinkite dėl to sau galvos, Benchananai, viskas čia kaip reikiant. Jis buvo teisingas vyras, bet jeigu norėjo išganyti pasaulį, nereikėjo imtis taip radikaliai. O ar teisėtai buvo nuteistas? Čia klausimas! Tačiau sakau jums, kad taktiškai jis turėjo pralaimėti!

Kajafas

Sėskite, mielas Benchananai, aš jūsų paslaugoms. Tai jūs norėtumėt žinoti, ar, mano nuomone, tas vyras buvo teisėtai nukryžiuotas? Čia paprasčiausias dalykas,

brangus pone. Visų pirma, mes čia niekuo dėti, mes jo nenuteisėm myriop, mes jį tik atidavėme Romos prokuratoriui, juk taip? Tai kodėl mes turėtume prisiimti tokią atsakomybę, ką? Jeigu buvo nuteistas teisingai, tai gerai, o jeigu padaryta skriauda, tai jau romėnų kaltė, ir tatai kada nors mes galime jiems priminti. Štai kaip yra, mielas Benchananai, į tokį dalyką reikia žiūrėti politiškai. Bent jau aš, kaip vyriausiasis kunigas, turiu neišleisti iš akių politinio vertinimo. Atsižvelkte jau vien į tai: romėnai mums pašalino asmenį, kuris... kaip jums pasakius?.. kuris mums dėl tam tikrų sumetimų buvo nepageidautinis, o atsakomybė už tai tenka jiems...

Tai ką? Sakote, kokie tie sumetimai? Benchananai, Benchananai, man atrodo, kad dabartinei kartai stinga patriotinio sąmoningumo. Argi nesuprantate, kaip mums kenkia, jeigu kas puola mūsų pripažintus autoritetus, tokius kaip fariziejai ir įstatymų žinovai? Ką tada apie mus pamanys romėnai? Juk čia tautos savimonės griovimas! Mes, atvirkščiai, patriotiniais sumetimais privalome remti jų prestižą, jeigu norime užkirsti kelią, kad mūsų tauta nepasiduotų svetimoms įtakoms. Kas Izraelyje griauna pasitikėjimą fariziejais, darbuojasi romėnų naudai. O mes viską pakreipėme taip, kad tai įvykdytų patys romėnai: *tatai* vadinama politika, Benchananai. Dabar atsiranda tauškalių, kurie suka galvas, ar teisėtai buvo pasmerktas myriop, ar ne? Neužmirškite, jaunas žmogau, tėvynės interesai yra svarbiau už visas teises. Aš puikiausiai žinau, kad mūsų fariziejai turi ydų, tarp mūsų kalbant, tai vien plepiai ir juokdariai... bet mes vis tiek neturime leisti kam nors kėsintis į jų autoritetą! Aš žinau, Benchananai, jūs buvote jo mokinys, jums patiko jo mokymas, kad turime mylėti ir savo artimą, ir priešą, ir kitos panašios kalbos; bet pasakykite pats: kuo tai padės mums, žydams?

Ir dar šis tas. Jis neturėjo sakyti, kad atėjo išganyti pasaulio, kad yra Mesijas ir Dievo sūnus ar dar kas nors. Juk mes žinome, kad jis iš Nazareto, tai atsiprašau, koks gi jis Išganytojas! Dar yra žmonių, kurie jį mena kaip dailidės vaikiščią... Ir tas vyras norėtų taisyti pasaulį?

Štai kur užsimojo! Aš esu doras žydas, Benchananai, bet niekas man neįkalbės, kad koks nors mūsiškis gali išganyti pasaulį. Per daug save pervertintume, žmogau. Nieko nesakyčiau, jeigu čia būtų romėnas ar egiptietis, bet toks žydelis iš Galilėjos — juk tai juokas! Tegu sau kalba kam kitam, kad atėjo išganyti pasaulio, bet tik ne mums, Benchananai. Ne mums. Ne mums.

NUKRYŽIAVIMAS

Pasikvietė Pilotas Naumą, istoriją išmanantį ir mokytą vyrą, ir tarė jam:

— Naumai, man itin apmaudu, kad jūsų žmonės susigalvojo nukryžiuoti tą vyrą. Kad jus perkūnas, juk tai teisės nepaisymas.

— Jei visi paisytų teisės, nebūtų istorijos, — atrėmė Naumas.

— Nenoriu kišti rankų į šį reikalą, — kalbėjo Pilotas. — Pasakyk jiems, kad viską dar gerai apsvarstytų.

— Jau per vėlu, — pasakė Naumas. — Kadangi aš įvykius seku tik iš knygų, tai nėjau žiūrėti į mirties vykdymo vietą, bet ką tik parlėkė iš tenai mano tarnaitė ir pranešė, kad jis jau nukryžiuotas ir kabo tarp dviejų vyrų — vienas iš dešinės, kitas iš kairės.

Ir paniuro Pilotas, ir užsidengė rankomis veidą. Po valandėlės vėl prabilo:

— Tad nekalbėkime dabar apie tai. Bet pasakyk man, kuo nusikalto tas vyras iš dešinės ir tas vyras iš kairės?

— Kad nė neišmanau, — atsakė Naumas. — Vieni šneka, jog tai nusikaltėliai, kiti — jog tai kažkokie tikėjimo skelbėjai. Kiek galiu spręsti iš istorijos, jie varė kažkokią politiką, bet man netelpa galvoje, kaip ten žmonės nukryžiavo juos abu drauge.

— Nesuprantu tavęs, — tarė Pilotas.

— Būna štai kaip, — kalbėjo Naumas. — Kai kada žmonės nukryžiuoja tą iš dešinės, o kai kada — tą iš kairės; visada taip istorijoje būdavo. Kiekviena epocha turi vis kitus kankinius. Būna laikai, kad kalinamas arba nukryžiuojamas tas, kuris kovoja už savo tautą, o kartais ateina eilė tam, kas skelbiasi stojąs į kovą už vargšus ir vergus. Abu kaitaliojasi, ir kiekvienam savo laikas.

— Aha, — tarė Pilotas, — tai jūs, vadinasi, kryžiuojate kiekvieną, kas tik siekia ko nors doro.

— Beveik, — sakė Naumas. — Bet čia yra vienas kabliukas. Pasakyčiau, kad kartais tie žmonės kitiems lieja daugiau neapykantos negu tų gražių idėjų, kurias skelbia. Žmonės visada kryžiuojami už ką nors gražu ir didinga. Tas, kuris dabar kabo ant kryžiaus, aukoja savo gyvybę už didį dalyką, tačiau tas, kuris jį ant kryžiaus tempia ir kala, tas, Pilote, blogas ir tamsus, pažiūrėti labai šlykštus. Tauta yra didis ir taurus dalykas, Pilote.

— Bent jau mūsų, romėnų, — pritarė Pilotas.

— Ir mūsų taip pat, — kalbėjo Naumas. — Bet ir šaukti teisingumo vargšams yra didu ir tauru. Tačiau dėl tų didžių ir taurių dalykų tie žmonės gali užspringti neapykanta ir pykčiu; o visi kiti vieną kartą žengia su šitais, kitą su anais ir visada padeda nukryžiuoti tą, kuriam tik bus atėjusi eilė, arba vien spokso ir sako: taip jam ir reikia, ko nestojo į mūsų pusę.

— O už ką gi kryžiuoja tą vidurinįjį? — paklausė Pilotas.

— Čia yra štai kaip, — paaiškino jam Naumas. — Jei laimi tas iš kairės, nukryžiuoja tą iš dešinės, bet dar anksčiau — tą vidurinįjį. Jei laimi tas iš dešinės, nukryžiuoja tą iš kairės, bet tą vidurinįjį — dar anksčiau. Apskritai gali būti, kad prasideda sumaištys ir kovos, paskui tas iš dešinės ir tas iš kairės bendromis jėgomis nukryžiuoja tą, kuris viduryje, nes šis neapsisprendė prieš katrą iš tų dviejų stoti. Jei užliptum ant savo namų stogo, išvystum Hakeldamachą — Kraujo sklypą: neapykanta iš kairės, neapykanta iš dešinės, o tarp jų tas, kuris norėjo viską taisyti meile ir išmintimi, kaip apie jį kalbama. O be to, išvystum minią žmonių, kurie į tai vien spokso, tuo pat metu valgydami atsineštus pietus. Jau lyg ir temsta, dabar visi galvotrūkčiais lėks namo, kad tik nesudrėktų jų drabužiai.

Kai atėjo šešta valanda, pasidarė tamsu visoje žemėje lig devintos valandos. Devintą valandą sušuko tas vidurinysis, didžiu balsu tardamas:

— Eloji, Eloji, lamá sabachtáni!

Ir štai šventyklos uždanga perplyšo pusiau, nuo viršaus iki apačios, ir žemė sudrebėjo, ir uolos ėmė skeldėti.

PILOTO VAKARAS

Tą dieną Pilotas vakarieniavo su savo adjutantu, tai buvo jaunas karininkas Suza, kilęs iš Kirenaikos. Suza nė nepastebėjo, kad vietininkas kažkoks nešnekus, ir linksmai tauškė — nuotaiką jam kaitino pirmą kartą gyvenime patirtas žemės drebėjimas.

— Tai bent nuotykis! — plepėjo pertrūkiais tarp valgių. — Kai po pietų užgriuvo toji tamsa, išbėgau į lauką pažiūrėti, kas čia darosi. Laiptuose man pasirodė, kad mane nei iš šio, nei iš to kažkas lyg stumtelėjo, lyg kojas pakirto ar ką — na taip juokingai, dievaži, jūsų prakilnybe, kaip mane gyvą matote, visai nemaniau, kad tai žemės drebėjimas. Dar nepasukęs už kampo, susidūriau su klykiančiais, paknopstomis bėgančiais civiliais tiesiog ant kaktos išvirtusiomis akimis: „Kapai atsiveria, ir uolos skeldėja!" Velniai rautų, sakau sau, negi žemės drebėjimas? Pasisekė tau, vyruti! Juk tai gana retas gamtos reiškinys, tiesa?

Pilotas linktelėjo:

— Vieną kartą jau esu matęs žemės drebėjimą, — tarė. — Tai įvyko Kilikijoje, palauk, bus gal prieš septyniolika metų... maždaug tiek. Tada drebėjo smarkiau.

— O iš tiesų nieko ypatinga neatsitiko, — nerūpestingai dėstė Suza. — Prie Hakeldamacho vartų atskilo uolos gabalas — taip, ir kapinėse atsivėrė keli kapai. Stebiuosi, kad čia laidojama taip negiliai, vos per uolektį. Juk vasarą jie dvokia.

— Įprotis, — sumurmėjo Pilotas. — Sakysim, Persijoje išvis niekas nelaidoja. Paguldo lavoną prieš saulę, ir viskas.

— Reikėtų tai uždrausti, pone, — samprotavo Suza. — Higienos sumetimais ir panašiai.

— Uždrausti, — bambtelėjo Pilotas. — Tuomet turėčiau jiems nuolat ką nors įsakinėti ir drausti; tai pras-

ta politika, Suza. Tik nesipainiok į jų reikalus, bent bus ramybė... Jeigu norite gyventi kaip žvėrys — gyvenkit sau sveiki. Ak, Suza, aš jau mačiau daug kraštų.

— Bet man labiausiai knieti žinoti, — vėl grįžo Suza prie to, kas jį labiausiai domino, — kaip kyla toks žemės drebėjimas. Gal po žeme yra kokie plyšiai, kurie nei iš šio, nei iš to užgriūna. Bet kodėl tada taip aptemo padangė? Neišneša mano galva. Rytas juk buvo paprasčiausias, giedra diena...

— Prašom atleisti, — įsiterpė senasis Papadokitis, jiems patarnaujantis graikas iš Dedokaneso. — Šito jau reikėjo laukti nuo vakar, pone. Vakar buvo toks raudonas saulėlydis, pone, tai aš ir sakau virėjai: „Miriam, rytoj bus audra arba ciklonas". — „O man, — atsiliepė Miriam, — diegia strėnas". Kažko reikėjo laukti, pone. Prašom dovanoti man.

— Kažko reikėjo laukti, — pakartojo susimąstęs Pilotas. — Žinai, Suza, šiandien ir aš kai ko laukiau. Nuo pat ryto, kai *jiems* atidaviau tą vyrą iš Nazareto... turėjau atiduoti, nes Romos politika iš principo nesikiša į vietinius reikalus, įsidėmėk, Suza: kuo mažiau žmonės susiduria su valstybės valdžia, tuo lengviau ją pakenčia... kad tave Jupiteris, kur aš sustojau?

— Prie to vyro iš Nazareto, — priminė jam Suza.

— Prie vyro iš Nazareto. Žinai, Suza, aš juo truputį domėjausi, jis iš tikrųjų gimęs Betliejuje... manau, kad šiuo atveju čionykščiai įvykdė teise pridengtą žmogžudystę, bet tai jų reikalas; jeigu jo nebūčiau jiems atidavęs, būtų jį vis tiek sudraskę, ir Romos valdžiai būtų kritusi dėmė. Bet palauk, aš jau nukrypau. Man sakė Ananijas, kad jis esą buvęs pavojingas žmogus, esą kai jis tik gimęs, atėję Betliejaus piemenys ir nusilenkę jam it kokiam karaliui. O andai žmonės jį čia sveikinę nelyginant triumfatorių. Nesuima viso to mano galva, Suza. Aš vis dėlto laukiau.

— Ko laukėte? — priminė jam Suza po valandėlės.

— Kad gal ateis tie jo betliejiškiai. Kad nepaliks jo čionykščių intrigantų naguose. Kad ateis pas mane ir pasakys: „Pone, jis mūsų žmogus ir mums šio to vertas; mes atėjome jums pasakyti, kad stojame už jį ir neleisi-

me jo skriausti." Suza, aš beveik su džiaugsmu laukiau tų kalniečių; man jau įgriso iki kaklo čionykščiai plepiai ir bylinėtojai... O aš jiems būčiau pasakęs: „Ačiū dievams, betliejiškiai, laukiau jūsų. Dėl jo... ir dėl jūsų, ir dėl jūsų krašto. Skudurinių kaliausių neįmanoma valdyti, valdyti galima tik vyrus, o ne plepius. Iš žmonių, tokių kaip jūs, iškyla kariai, kurie nepasiduoda, iš žmonių, tokių kaip jūs, iškyla tautos ir valstybės. Man pasakoja, kad tas jūsiškis vyras prikelia numirėlius. Sakykite, na kam reikia tų mirusiųjų? Bet jūs štai esate čia, ir aš matau, kad tas vyras įstengia prikelti ir gyvuosius: įkvėpė jiems kažką — ar ištikimybę, ar garbę... mes, romėnai, tai vadiname virtus, ir aš nežinau, kaip tai vadinama jūsų kalba, betliejiškiai, tačiau tatai yra jumyse. Manau, kad tas žmogus dar daug nuveiks. Būtų jo gaila".

Pilotas nutilo ir išsiblaškęs žėrė nuo stalo trupinius.

— Ne, neatėjo, — prislopintu balsu tarė. — Ak, Suza, koks tuščias dalykas — valdžia!

PILOTO CREDO

Jėzus atsakė: „Taip yra, kaip sakai: aš esu karalius. Aš tam esu gimęs ir atėjęs į šį pasaulį, kad liudyčiau tiesą. Kas tik brangina tiesą, klauso mano balso". Pilotas dar paklausė: „O kas yra tiesa?!" Po šių žodžių jis vėl išėjo pas žydus ir tarė jiems: „Aš nerandu jame jokios kaltės"

(Jn 18, 37—38)

Vakare atėjo pas Pilotą vienas mieste gerbiamas vyras, vardu Juozapas Arimatietis, taip pat Kristaus mokinys, ir paprašė, kad jam atiduotų Jėzaus kūną. Pilotas leido ir pasakė:

— Jis nukryžiuotas nekaltai.

— Tu pats Jį atidavei mirčiai, — prikišo Juozapas.

— Taip, atidaviau, — atsakė Pilotas, — o žmonės dar mano, kad šitaip padariau iš baimės, pabūgęs būrelio rėksnių su tuo jų Barabu. Tačiau tik pasiųsk prieš juos penkis kareivius, tuoj nusiramins. Bet ne tai svarbu, Juozapai Arimatieti. Ne tai svarbu, — tarė lukterėjęs. — Bet kai su juo kalbėjausi, mačiau, kad neilgai trukus Jo mokiniai kryžiuos kitus: vardan Jo, vardan Jo tiesos kryžiuos ir kankins visus kitus, žudys kitų tiesas ir nešios ant rankų kitus Barabus. Tas žmogus kalbėjo apie tiesą. Kas yra tiesa? Jūs keista tauta — daug kalbate. Turite visokių fariziejų, pranašų, gelbėtojų ir kitokių sektantų. Kiekvienas, atskleidęs kokią nors tiesą, uždraudžia visas kitas tiesas. Tarsi stalius, padirbęs naują kėdę, draustų sėdėti ant kitų, ligi jo padirbtų kėdžių. Tarsi padirbus naują kėdę reikėtų sulaužyti visas senas kėdes. Žinoma, nauja kėdė gali būti geresnė, gražesnė ir patogesnė už anas, bet kodėl, galai griebtų, nuvargusiam žmogui neleisti atsisėsti ant kokios nors menkos, kinivarpų pa-

graužtos ar akmeninės kėdės? Jis nuvargęs ir prislėgtas, jam reikia poilsio, o jūs tiesiog prievarta jį tempiate nuo kėdės, kur jis sudribęs sėdėjo, kad būtinai persėstų ant jūsiškės. Nesuprantu jūsų, Juozapai.

— Tiesa — tai ne kėdė ir ne poilsis, veikiau įsakymas, skelbiąs: eik ten ir ten, padaryk tą ir tą — nukirsk priešą, užkariauk miestą, nubausk išdavystę ir panašiai. Kas nepaklausys tokio įsakymo, tas išdavikas ir priešas. Štai kaip yra su ta tiesa.

— Ak, Juozapai, — tarė Pilotas, — tu gi žinai, kad aš karys ir didžiąją dalį gyvenimo praleidau tarp karių. Visada klausiau įsakymo, bet ne todėl, kad jis buvo tiesa. O tiesa buvo tokia, kad jausdavausi nuvargęs arba alkanas, kad ilgėdavausi motinos arba trokšdavau šlovės, kad štai anas kareivis taip pat galvoja apie savo žmoną, tas — apie savo lauką ar kinkinį. Tiesa buvo tokia, kad jeigu ne įsakymas, tai nė vienas tas kareivis nebūtų ėjęs žudyti kitų žmonių, tokių pat suvargusių ir nelaimingų. Taigi kas yra tiesa? Tikiu, kad bent truputį laikausi tiesos, kai galvoju apie kareivius, o ne apie įsakymą.

— Tiesa tai ne vado įsakymas, — atsakė Juozapas Arimatietis, — tai proto įsakymas. Štai žiūrėk: ta kolona balta, ir jeigu aš tau tvirtinčiau, kad ji juoda, tai prieštarautų tavo protui ir mane sudraustum.

— Kodėl? — nesutiko Pilotas. — Pasakyčiau, kad esi turbūt baisiai nelaimingas ir niūrus, jei balta kolona tau yra juoda, pabandyčiau tave prablaškyti, iš tikrųjų skirčiau tau daugiau dėmesio negu anksčiau. Ir jeigu tai būtų vien suklydimas, pagalvočiau, kad tame suklydime slypi tiek pat tavo sielos, kiek ir tavo tiesoje.

— Nėra *mano* tiesos, — atsakė Juozapas Arimatietis. — Yra tik viena tiesa visiems.

— Tai kuri gi ji?

— Ta, kurią tikiu.

— Va matai, — kalbėjo Pilotas iš lėto. — Vadinasi, tai tik *tavo* tiesa. Jūs kaip maži vaikai, kurie tiki, kad pasaulis pasibaigia jų akiračiu, o už jo jau nieko nėra. Pasaulis didelis, Juozapai, ir jame užtenka vietos dau-

geliui dalykų. Manau, kad ir tikrovėje užtenka vietos daugeliui tiesų. Žiūrėk, aš esu svetimas čia, šiame krašte, ir mano namai toli už akiračio, o vis dėlto nepasakyčiau, kad šis kraštas pažymėtas neteisingai. Toks pat svetimas man to jūsų Jėzaus mokymas, bet ar galiu aš teigti, kad jis neteisingas? Aš manau, Juozapai, kad visi kraštai yra teisingai sudėstyti, bet pasaulis turi būti labai labai platus, kad visi sutilptų vienas šalia kito ir vienas po kito. Jeigu Arabiją kas įsigeistų padėti toje vietoje, kur yra Pontas, tai jau būtų neteisinga. Lygiai taip yra ir su tiesomis. Pasaulis turėtų pasidaryti nepaprastai didelis, erdvus ir laisvas, kad jame sutilptų visos tikros tiesos. Ir aš manau, Juozapai, kad jis toks ir yra. Kai užkopi ant labai aukšto kalno, matai, kad daiktai susilieja ir kažkaip išsilygina į vieną plokštumą. Iš tam tikros aukštumos ir tiesos susilieja. Vis dėlto žmogus negyvena ir negali gyventi ant aukšto kalno, jam užtenka, kad iš arti mato savo namus arba savo lauką, abu pilnus tiesų ir daiktų, ten yra jo tikroji vieta ir veiklos dirva. Tačiau retkarčiais jis gali pažvelgti į kalnus arba į dangų ir pasakyti sau, kad iš ten žiūrint jo tiesos ir daiktai nors ir egzistuoja, nieko nepraradę, tik viskas susilieja su kažkuo daug laisvesniu, ir tai jau ne jo turtas. Pritapti prie to plataus reginio ir kartu puoselėti savo mažą lauką, tai, Juozapai, yra beveik kaip malda. Aš manau, kad to mūsų minimo žmogaus dangiškasis Tėvas iš tikrųjų kažkur yra, bet gražiausiai bendrauja su Apolonu ir kitais dievais. Iš dalies jie susilieja, o iš dalies egzistuoja greta. Žiūrėk, danguje nepaprastai daug vietos. Aš džiaugiuosi, kad ten yra ir dangiškasis Tėvas.

— Tu nei karštas, nei šaltas, — pasakė Juozapas Arimatietis pakildamas. — Esi tiktai drungnas.

— Ne, — atsakė Pilotas. — Aš tikiu, tikiu, karštai tikiu, kad yra tiesa ir žmogus ją pažįsta. Būtų siauraprotystė galvoti, kad tiesa yra tik tam, kad žmogus jos negalėtų pažinti. Pažįsta ją, taip, tačiau kas? Aš arba tu, o gal kiekvienas? Aš tikiu, kad kiekvienas mūsų turi jos dalelę: ir tas, kas sako taip, ir tas, kas sako ne. Jeigu jie abu susivienytų ir suprastų vienas

kitą, tada iškiltų visa tiesa. Aišku, „taip“ ir „ne“ neįmanoma suvienyti, bet žmonės visada gali susivienyti, žmonėse daugiau tiesos negu žodžiuose. Man labiau suprantami patys žmonės negu jų tiesos, tačiau ir tai juk yra tikėjimas, Juozapai Arimatieti, ir dėl to reikia palaikyti savyje dvasios pakilumą ir ekstazę. Aš tikiu. Tvirtai, nesvyruodamas tikiu. Tačiau, kas yra tiesa?

IMPERATORIUS DIOKLECIANAS

Šis pasakojimas tikrai būtų įspūdingesnis, jeigu jo herojė būtų Diokleciano duktė arba kita kokia jauna ir skaisti būtybė; deja, istorinė tiesa sako, jog tai Diokleciano sesuo, pagyvenusi ir garbi matrona, imperatoriaus manymu, kiek isteriška ir linkusi į afektaciją, tad net senasis tironas jos prisibijojo. Todėl, jai pasirodžius, nutraukė Kirenaikos vietininko audienciją (stipriais žodžiais jam pareiškęs savo nepasitenkinimą) ir nuėjo pasitikti sesers iki pat durų.

— Kas gi atsitiko, Antonija? — žvaliu balsu garsiai prašneko. — Kokie vėjai atpūtė? Ar vėl turi kokių padegėlių? Gal reikia ką nors padaryti, kad cirke nebūtų kankinami plėšrūnai? O gal nori, kad legionuose būtų įvestas dorovės mokymas? Tai klok greičiau ir prisėsk.

Bet Antonija liko stovėti.

— Dioklecianai, — pradėjo beveik iškilmingai, — kai ką turiu tau pasakyti.

— Aha, — rezignavo imperatorius ir pasikasė pakaušį. — Bet prisiekiu Jupiteriu: šiandien man lyg tyčia tiek darbų! Ar negalima to atidėti kitam kartui?

— Dioklecianai, — neatlyžo sesuo, — aš atėjau tau pasakyti, kad *turi* liautis persekiojęs krikščionis.

— Klausyk, — niurnėjo senasis imperatorius, — kodėl dabar taip staiga... beveik po trijų šimtų metų... — Įdėmiai žiūrėjo į susijaudinusią matroną; ji atrodė patetiška su savo griežtomis akimis ir mėšlungiškai sunertomis rankomis, kurių sąnariai susukti podagros. — Na gerai, — greitai atsakė, — galime apie tai pasikalbėti, bet pirmiausia — būk gera, prisėsk.

Antonija mašinaliai pakluso ir prisėdo ant krėslo kraštelio; šitaip ji prarado truputį karingumo, pasidarė mažėlesnė ir sutriko, jos lūpų kertelės sudrebėjo nuo tramdomo verksmo.

— Tie žmonės tokie šventi, Dioklecianai, — sunkiai išspaudė, — ir taip gražiai tiki... Esu tikra, jei *tu* juos pažinotum... Dioklecianai, tu *turi* juos pažinti! Pamatysi, kad tada... apie juos visai kitaip manysi...

— Bet juk aš apie juos nieko bloga nemanau, — taikiai atsiliepė Dioklecianas. — Aš gi žinau, kad tos šnekos apie juos — tai paskalos ir šmeižtai. Visa tai mūsų augūrų prasimanymai, pati supranti — konkurencinis pavydas ir taip toliau. Aš liepiau tatai ištirti ir išgirdau, kad tie krikščionys šiaip jau yra visai padorūs. Labai sąžiningi ir pasiaukojantys.

— Tai kodėl juos taip persekioji? — apstulbusi paklausė Antonija.

Dioklecianas kilstelėjo antakius.

— Kodėl? Na ir paklausei! Nuo neatmenamų laikų taip daroma, argi ne? Be to, nė nematyti, kad jų mažėtų. Tos kalbos apie persekiojimus baisiai perdėtos. Savaime suprantama, šen ten turime kažkiek jų nubausti, kad kitiems būtų pamoka...

— Kodėl? — pakartojo matrona.

— Politiniais sumetimais, — atsakė senasis imperatorius. — Matai, mano miela, aš tau galėčiau išvardinti kelias priežastis. Pavyzdžiui, kad žmonės to trokšta. Pirma, tai atitraukia jų dėmesį nuo kitų dalykų. Antra, jie gauna tvirtą įrodymą, kad kraštą valdo stipri ranka. O trečia, tai jau tapo savotišku tautos įpročiu. Pasakysiu tau, kad joks galvotas ir atsakingas valstybės vyras be reikalo nesikėsina į visiems įprastus dalykus. Tai žadina tik netikrumo jausmą ir... hm... kažkokį suirimą. Brangioji, savo valdymo metais aš jau paleidau naujovių daugiau negu kas kitas. Bet jos buvo būtinos. O kas nebūtina, to nedarysiu.

— Tačiau teisingumas, Dioklecianai, — tyliai tarė Antonija, — teisingumas turi būti. Aš iš tavęs reikalauju tik teisingumo.

Dioklecianas gūžtelėjo pečiais.

— Krikščionių persekiojimas yra teisingas, nes atitinka veikiančius įstatymus. Aš žinau, kas tau sukasi ant liežuvio: kad tuos įstatymus galėčiau panaikinti. Galėčiau, bet taip nepadarysiu. Miela Toni, įsidėmėk: minima

non curat praetor — aš tokiais menkniekiais rūpintis negaliu. Būk maloni neužmiršti, kad man ant sprando visas vadovavimas imperijai ir aš jį, mergyte, pertvarkiau iš pagrindų. Aš perdirbau konstituciją, reformavau senatą, centralizavau valdymą, reorganizavau visą biurokratiją, naujai suskirsčiau provincijas, pataisiau jų administracinę veiklą — tai vis dalykai, kurie *turėjo* būti padaryti valstybės labui. Tu esi moteris ir to nesupranti, tačiau svarbiausia valstybės vyro užduotis — administracinė. Na pasakyk pati, ką reiškia kažkokie krikščionys palyginti... palyginti... pavyzdžiui, su imperijos finansų kontrolės suorganizavimu? Tai kvailystės.

— Tačiau tu, Dioklecianai, — atsiduso Antonija, — galėtum tatai taip lengvai patvarkyti...

— Galiu. Bet ir negaliu, — ryžtingai atsakė imperatorius. — Aš visą imperiją pastačiau ant naujų administravimo pagrindų... o žmonės to beveik nepastebi. Todėl, kad palikau jiems jų įpročius. Kai atiduodu jiems tuos kelis krikščionis, tai jie mano, kad viskas po senovei ir duoda ramybę. Mieliausioji mano, valstybės vyras turi žinoti, kaip toli su savo reformomis jam galima žengti. Štai kaip.

— Tai vien dėl to, — karčiai tarė matrona, — vien dėl to, kad tie čionykščiai dykūnai ir rėksniai paliktų tave ramybėje...

Dioklecianas vyptelėjo:

— Jei nori, ir dėl to. Bet aš tau pasakysiu, kad skaičiau tų tavo krikščionių knygas ir truputį apie juos taip pat galvojau.

— Ir ką bloga jose radai? — karštai užsipuolė Antonija.

— Ką bloga? — nutęsė susimąstęs imperatorius. — Atvirkščiai, jose yra kai kas patrauklaus. Meilė ir panašūs dalykai... kad ir tas pasaulio tuštybės niekinimas... iš tiesų tai visai gražūs idealai, ir jeigu nebūčiau imperatorius... Žinai, Toni, kai kurie dalykai jų mokyme man baisiai patiko, jei turėčiau daugiau laiko... ir būtų kada galvoti apie savo sielą... — Senasis imperatorius suirzęs trenkė delnu į stalą. — Tačiau tai absurdiška. Politiškai tiesiog neįmanoma. Tai neįvykdoma. Argi galima

sukurti Dievo karalystę? Kaip ją reikėtų valdyti? Meile? Dievo žodžiu? Aš juk pažįstu žmones, tiesa? Politiškai tas mokymas toks nebrandus ir neįgyvendinamas... kad... kad... kad tiesiog nusikalstamas.

— Bet juk jokios politikos jie nedaro, — karštai juos gynė Antonija. — Ir jų šventos knygos politikos nė žodžiu neliečia!

— Valstybės vyrui praktikui, — aiškino Dioklecianas, — viskas yra politika. Viskas turi politinę reikšmę. Kiekvieną mintį reikia įvertinti politiškai: kaip ją įgyvendinti, ką iš jos padaryti, kur ji nuvestų. Dieną naktį, dieną naktį sukau galvą, kaip būtų galima politiškai realizuoti krikščionių mokymą; ir matau, kad tai neįmanoma. Sakau tau: krikščionių valstybė neišsilaikytų nė vieno mėnesio. Na pagalvok, ar įmanoma krikščioniškai kurti armiją? Ar įmanoma krikščioniškai rinkti mokesčius? Ar galėtų krikščionių visuomenėje būti kokie vergai? Aš turiu patyrimo, Toni: nei metus, nei mėnesį niekas neįstengtų valdyti pagal krikščionių principus. Todėl krikščionybė niekada neprigys. Ji gali būti amatininkų ir vergų tikėjimu, bet niekada, niekada negali būti valstybinė religija. Jokiu būdu. Žinai, tos jų pažiūros į turtą, į artimą, visokios prievartos neigimas ir taip toliau — visa tai gražūs, bet praktikoje neįgyvendinami dalykai. Realiam gyvenimui, Toni, netinka. Tai sakyk, ką gi su jais daryti?

— Gal neįgyvendinami, — sušnibždėjo Antonija, — bet dėl to anaiptol dar nėra nusikalstami.

— Nusikalstama, — tarė imperatorius, — yra tai, kas kenkia valstybei. O krikščionybė sukaustytų aukščiausią valstybės valdžią. Todėl neleistina. Mieliausioji mano, aukščiausia valdžia turi būti šiame, o ne aname pasaulyje. Jei aš sakau, kad krikščioniška valstybė iš principo neįmanoma, tada logiškai išplaukia išvada, kad valstybė krikščionybės negali pakęsti. Atsakingas politikas privalo blaiviai stoti prieš nesveikas ir neįvykdomas svajones. Juoba kada tai tik kvailių ir vergų miražai...

Antonija atsistojo sunkiai alsuodama.

— Tai žinok, Dioklecianai: aš tapau krikščione.

— Eik jau eik, — kiek nustebo imperatorius. — Pagaliau — kodėl gi ne? Juk sakiau, kad krikščionybėje šis tas yra; ir jeigu tai lieka tavo privačiu reikalu... Nemanyk, Toni, kad aš nesuprantu tokių dalykų. Ir aš dar norėčiau būti geraširdis, mielai pakabinčiau ant gembės savo imperatorystę ir politiką, ir viską... va tik pabaigsiu imperijos valdymo reformą ir kitus niekus, o tada, tada išvažiuočiau kur į kaimą... ir studijuočiau Platoną... Kristų... Marką Aurelijų... ir tą jų Paulių ar kaip kitaip jis ten vadinasi. Bet dabar atleisk, manęs laukia kai kokie politiniai pasitarimai.

OFYRAS

Švento Morkaus aikštėje žmonės gal nė nežvilgtelėjo, kai sargai vedė tą senuką pas dožą. Jis buvo apdriskęs ir purvinas, sakytum, koks uosto vagišius.

— Šitas žmogus kalba, — paskelbė podestà vicegerente[1] prieš dožo sostą, — kad jis yra Džovanis Fialhas, pirklys iš Lisabonos, tvirtina esąs laivo savininkas ir jį su visa įgula ir kroviniu buvo apgrobę Alžyro piratai; dar pasakoja, kad jam pavykę pabėgti iš galeros ir galįs didžiai pasitarnauti Venecijos respublikai, o kaip — patikėsiąs tik pačiam jo malonybei dožui.

Senasis dožas įdėmiai žiūrėjo savo paukštiškomis akutėmis į nuskurusį senį.

— Tai tu sakai, — pagaliau ištarė, — kad dirbai galeroje?

Užuot atsakęs, atvestasis apnuogino murzinas blauzdas — jos buvo sutinusios nuo grandinių.

— O nugara — vien randai, jūsų dožiškoji malonybe, — pridūrė. — Gal teiksitės liepti ją parodyti...

— Ne, ne, — paskubėjo atsakyti dožas. — Nereikia. Tai ką norėjai mums pasakyti?

Nugeibęs žmogelis iškėlė galvą.

— Duokite man laivų, jūsų dožiškoji malonybe, — pasakė aiškiai. — Aš jus nuvesiu į Ofyrą, aukso žemę.

— Į Ofyrą, — sumurmėjo dožas. — Tu atradai Ofyrą?

— Atradau, — atsakė senis, — ir išbuvau ten devynis mėnesius, nes reikėjo taisyti laivą.

Dožas greitai susižvalgė su savo mokytu patarėju Pordenonės vyskupu.

— Kur yra tas Ofyras? — paklausė senį pirklį.

---

[1] Seniūno pavaduotojas *(it.)*.

— Trys mėnesiai kelionės iš čia, — atsakė jūreivis. — Reikia apsukti aplink visą Afriką, o paskui vėl plaukti į šiaurę.

Pordenonės vyskupas suklusęs palinko į priekį.

— Tai Ofyras ant jūros kranto?

— Ne. Iki jo iš pajūrio devynios dienos kelio, ir plyti jis aplink didelį ežerą, mėlyną kaip safyras.

Pordenonės vyskupas nežymiai linktelėjo galvą.

— O kaip tu patekai į to krašto gilumą? — paklausė dožas. — Pasakojama, kad Ofyrą nuo jūros skiria neperžiangiami kalnai ir dykumos.

— Taip, — sutiko jūreivis Fialhas, — į Ofyrą nėra jokio kelio. Tose dykumose knibždėte knibžda liūtų, kalnai krištoliniai ir nugludinti kaip Murano stiklas.

— O tu anapus jų buvai? — sušuko dožas.

— Buvau. Kai taisėme audrų apdaužytą laivą, į pajūrį atėjo žmonių, apsisiautusių baltomis skraistėmis su purpuriniais apvadais ir mojavo mums rankomis.

— Juodaodžiai? — paklausė vyskupas.

— Ne, monsinjore. Balti kaip anglai, o plaukai ilgi, apibarstyti aukso dulkėmis. Buvo labai gražūs.

— O ką, jie buvo ginkluoti? — kvotė dožas.

— Turėjo auksines ietis. Rodė mums, kad paimtume savo geležinius daiktus ir Ofyre išsikeistume į auksą. Mat Ofyre nėra geležies. Patys sakė, kad paimtume visą geležį: inkarus, grandines, ginklus, net vinis, kuriomis buvo sukaltas mūsų laivas.

— O kas toliau? — teiravosi dožas.

— Pajūryje laukė sparnuotų mulų tabūnas, gal šešios dešimtys. Sparnai jų kaip gulbių. Vadina juos pegasais.

— Pegasas, — šnekėjo susimąstęs mokytas vyskupas, — apie tai mus pasiekė žinios dar iš senųjų graikų. Taigi atrodo, kad graikai tikrai žinojo Ofyrą.

— Ir Ofyre žmonės kalba graikiškai, — pareiškė senasis pirklys. — Aš truputį moku graikiškai, nes kiekviename uoste yra koks nors vagis iš Kretos ar Smirnos.

— Čia įdomios žinios, — murmėjo vyskupas. — O Ofyro gyventojai krikščionys?

— Tenebaudžia manęs Dievas, — atsakė Fialhas, — tačiau jie pagonys iki gyvo kaulo, monsinjore. Garbina kažkokį Apoloną ar kaip jis ten vadinasi.

Pordenonės vyskupas palingavo galvą.

— Atrodo, lyg ir sutampa. Matyt, tai bus po Trojos užkariavimo jūros audrų nubloktų graikų palikuonys. Na o toliau?

— Toliau? — kalbėjo Džovanis Fialhas. — Ką gi, sukrovėme geležis ant tų sparnuotų asilų. Mūsų trejetas — aš, toks Čikas iš Kadikso ir Manolas Pereira iš Koimbros — gavome sparnuotus žirgus ir vedami tų ofyriečių skriejome tiesiai į rytus. Kelionė truko devynias dienas. Kasnakt nusėsdavome nuo pegasų, kad jie galėtų pasiganyti ir atsigerti. Jie ėda tik asfodeles ir narcizus.

— Matyt, kad graikų kilmės, — murmėjo vyskupas.

— Devintą dieną išvydome ežerą, mėlyną kaip safyras, — pasakojo toliau senasis pirklys. — Nusėdome nuo žirgų ant jo kranto. Vandeny plaukioja sidabro žuvys rubinų akimis. O to ežero smiltys, jūsų dožiškoji malonybe, vien perlai gargždo didumo. Manolas griuvo ant žemės ir pradėjo tą smėlį semti pilnomis saujomis, o vienas mūsų palydovų pasakė, kad čia, girdi, puikiausias smėlis, iš jo Ofyre degamos kalkės.

Dožas išpūtė akis.

— Kalkės iš perlų! Negirdėta neregėta!

— Paskui mus nuvedė į karaliaus rūmus. Jie visi iš alebastro, tik stogas auksinis ir spindėjo kaip saulė. Ten mus priėmė Ofyro karalienė krištolo soste.

— Argi Ofyrą valdo moteris? — nustebo vyskupas.

— Taip, monsinjore. Stulbinančio grožio moteris, tarsi kokia deivė.

— Matyt, viena iš amazonių, — pastebėjo susimąstęs vyskupas.

— Na o kitos moterys, — šūktelėjo dožas, — supranti, aš turiu galvoje apskritai moteris — ar gražių ten yra?

Jūreivis susiėmė rankas:

— Ak, jūsų dožiškoji malonybe, tokių nebuvo nė Lisabonoje mano jaunystės metais.

Dožas sumojavo ranka.

— Ką čia tauški! Sako, Lisabonoje moterys juodos kaip katės. Bet Venecijoje, seni, Venecijoje prieš kokias tris dešimtis metų oho kokių buvo moterų! Kaip Ticiano paveiksluose! Na o tos Ofyro moterys... pasakok tiktai!

— Aš esu senas, jūsų malonybe, — atsakė Fialhas, — bet Manolas būtų galėjęs papasakoti, jeigu jo nebūtų nužudę tie musulmonai, kurie mus pagriebė prie Balearų.

— Daug jis galėtų papasakoti? — susidomėjęs paklausė dožas.

— O motina švenčiausioji! — sušuko senas jūreivis. — Net nepatikėtumėte, jūsų malonybe. Aš jums pasakysiu, kad kai pabuvome ten keturiolika dienų, tai visą sunykusį Manolą galėjai iškratyti iš kelnių.

— Na o kaip ta karalienė?

— Karalienė buvo su geležine juosta ir geležinėmis apyrankėmis. Sako: girdėjau, tu turi šiek tiek geležies, mums čia kartais jos atgabena arabų pirkliai.

— Arabų pirkliai! — sušuko dožas ir trenkė kumščiu į sosto porankį. — Štai matote, visur tie niekšai užbėga mūsų prekybai už akių! To nepakęsime, čia užkliudyti svarbiausi Venecijos respublikos interesai! Tik mes turime gabenti į Ofyrą, ir šventa! Duosiu tau tris laivus, Džovani, tris laivus prikrautus geležies...

Vyskupas kilstelėjo ranką.

— O kas toliau, Džovani?

— Karalienė už visą mano geležį pasiūlė man tiek pat svorio aukso.

— Ir tu, sukčiau, žinoma, priėmei?

— Nepriėmiau, monsinjore. Pasakiau, kad parduodu geležį ne pagal svorį, bet pagal apimtį.

— Teisingai, — pasakė vyskupas. — Auksas sunkesnis.

— Ypač Ofyro auksas, monsinjore. Jis triskart sunkesnis už paprastąjį ir raudonas kaip ugnis. Tada karalienė liepė nukalti iš aukso tokį pat inkarą, tokias pat vinis, tokias pat grandines ir tokius pat kardus kaip tie mūsų geležiniai. Todėl turėjome ten dar kokią savaitę palaukti.

— O kam jiems geležis? — stebėjosi dožas.

— Nes ji ten retenybė, jūsų malonybe, — kalbėjo senasis pirklys. — Iš jos dirba papuošalus ir pinigus. Slepia geležines vinis skrynutėse kaip lobį. Sako, kad geležis gražesnė už auksą.

Dožas užmerkė kalakutiškus vokus.

— Nuostabu, — murmėjo. — Nuostabiausias dalykas, Džovani. O kas buvo paskui?

— Paskui sukrovė visą tą auksą ant sparnuotų mulų ir tuo pačiu keliu atvedė mus į pajūrį. Ten vėl sukalėme laivą, dabar jau auksinėmis vinimis, prikabinome auksinį inkarą aukso grandine. Sutraukytus lynus ir sudraskytas bures pakeitėme šilkinėmis ir palankaus vėjo genami išplaukėme į tėvynę.

— O tie perlai? — pasiteiravo dožas. — Nė vieno perlo nepasiėmėt?

— Nepasiėmėm, — atsakė Fialhas. — Atleiskite, bet jų ten buvo kaip smėlio. Tiktai keli grūdeliai buvo įkritę mums į batus, tačiau ir tuos atėmė tie Alžyro pagonys, kai užpuolė prie Balearų.

— Atrodo, — suniurnėjo dožas, — kad šitas pasakojimas visai tikėtinas.

Vyskupas nežymiai linktelėjo galvą.

— O kaip ten žvėrys, — dar atsiminė, — ar yra ten, Ofyre, kokių kentaurų?

— Negirdėjau apie juos, monsinjore, — pagarbiai atsakė jūreivis. — Tačiau ten yra flamingų..

Vyskupas purkštelėjo.

— Turbūt apsirinki. Juk flamingai gyvena Egipte... yra žinoma, kad jie tik su viena koja.

— Ten jie turi laukinių asilų, — pridūrė jūreivis, — baltais ir juodais dryžiais nelyginant tigrai.

Vyskupas įtariai pakėlė akis.

— Ar tik tu neketini mūsų mulkinti? Kas gi matė dryžiuotus asilus? Vienas dalykas man keistas, Džovani. Tu tvirtini, kad per Ofyro kalnus skriejote sparnuotais mulais.

— Taip, monsinjore.

— Hm, tai pasižiūrėkime. Kaip sako arabų šaltiniai, Ofyro kalnuose gyvena paukštis Noh, kuris, kaip žinoma,

turi metalinį snapą, metalinius nagus ir bronzos plunksnas. Ar apie jį nieko negirdėjai?

— Negirdėjau, monsinjore, — sulemeno jūreivis.

Pordenonės vyskupas grėsmingai palingavo galvą.

— Per tuos kalnus, žmogau, negalima perskrieti, mūsų tuo neįtikinsi; juk įrodyta, kad ten gyvena paukštis Noh. Praktiškai tai neįmanoma, nes paukštis Noh sulestų tuos pegasus kaip kregždė muses. Mūsų neapdumsi, meldžiamasis. Na sakyk, apgavike, o kokie ten auga medžiai?

— Taigi kokie ten medžiai, — spauste išspaudė nelaimingasis, — žinia, kokie medžiai. Palmės, monsinjore.

— Na aišku, kad meluoji, — pergalingai paskelbė vyskupas. — Kaip sako Bubonas Biskrietis, šitų dalykų didelis autoritetas, Ofyre auga granatmedžiai, kurių vaisiuose vietoj sėklų — karbunkulai. Išsigalvojai, kvailą istoriją!

Džovanis Fialhas puolė ant kelių.

— Dievas mato, monsinjore, argi neišsimokslinęs pirklys kaip aš gali prasimanyti Ofyrą?

— Dar jis pasakos man, — barė jį mokytas vyskupas, — aš geriau už tave žinau, kad yra pasaulyje Ofyras, aukso žemė. Bet tu esi melagis ir sukčius. Tavo pasakojimas prieštarauja patikimiems šaltiniams, taigi melagingas. Jūsų dožiškoji malonybe, šitas žmogus yra apgavikas.

— Dar vienas, — atsiduso senasis dožas, iš susirūpinimo mirkčiodamas. — Siaubas, kiek šiandien atsirado tokių avantiūristų. Išveskite jį!

Podestà vicegerente klausiamai pažvelgė.

— Kaip paprastai, kaip paprastai, — nusižiovavo dožas. — Tegu pasėdės, kol pamėlynuos, o paskui perduokite į galeras. Gaila, — niurnėjo, — kad jis apgavikas: jo pasakojime buvo kažkoks grūdas... Matyt, bus girdėjęs iš arabų.

GONERILĖ, LYRO DUKTĖ

Ne, nieko man nėra, aukle, ir nevadink manęs „auksine mano mergyte". Žinau, kad taip mane vadinai, kai buvau vaikas, o karalius Lyras man sakydavo „mano mažiuk", tiesa? Jis labiau laukė sūnaus — kaip manai, ar sūnūs vertesni už dukteris? Regana visą laiką buvo tokia panelė, o Kordelija... juk žinai: ėskit mane, musės. Tikra Dievo avelė. Bet Regana... kas būtų galėjęs pasakyti: nosį užrietusi kaip karalienė, o jau egoistė, prisimeni? Tokia ji iš prigimties. Sakyk, senutė, argi aš buvau pikta vaikystėje? Va matai.

Kaip čia atsitinka, kad žmogus pasidaro piktas? Aš *žinau,* aukle, kad esu pikta. Nešnekėk, ir tu taip manai. O man vis vien, ką kiti apie mane galvoja. Tegu ir pikta, bet dėl to, kas atsitiko tėčiui, buvau teisi aš, aukle. Kodėl gi jis įsikalė į galvą, kad reikia drauge tampyti tą savo šimtinę bernų, ir kad būtų tiktai šimtinė, kur tau — dar visas pulkas palydos... tiesiog nepakenčiama. Man būtų malonu su juo susitikti, dievaži, aukle, aš gi jį mylėjau, neapsakomai mylėjau, labiau nei ką kitą pasaulyje, tačiau tas jo tuntas... o Viešpatie... Juk jie mano namus pavertė lindyne... Tik prisimink, aukle, kas tada darėsi: pulkai dykūnų, klyksmai, barniai, šūkavimai, o jau nešvarumų — pati žinai... Bjauriau negu šiukšlyne. Sakyk, aukle, kuri namų šeimininkė tai pakęstų? Ir jiems nė neprasižiok, kur tau! Jiems kai ką paliepti galėjo tiktai karalius Lyras... Iš manęs jie tik vaipėsi. O naktį landžiojo pas tarnaites, nuolat kur nors tap tap ir šlamesys, ir kvykavimai... O hercogas miega kaip stuobrys, aš jį, būdavo, žadinu: girdi? O jis tik burbteli: tuščia jų, miegok... Tik pagalvok, aukle, kaip *aš* tada jaučiausi! Tu irgi buvai jauna, tai gali įsivaizduoti, tiesa? Kai pasiskundžiau karaliui Lyrui, jis tik išjuokė: ką tu, mergaite, ko gi kita laukti iš vyrų, užsikimšk ausis ir nusiramink.

Tada jam pasakiau, kad tai nepakenčiama, kad tegu išvaro bent pusę tų dykaduonių. Tai jis mat įsižeidė. Atseit aš nedėkinga ir taip toliau. Šėlo siautėjo, tu net įsivaizduoti negali. Tačiau aš žinau, kas leistina ir kas ne; *jie* senatvėje žino tik tą savo garbę, o mes, moterys, turime galvoti apie namus ir apie tvarką. *Jiems* nesvarbu, tebūnie nors ir arklidė. Sakyk, aukle, ar aš buvau teisi, ar ne? Va matai. O tėvas mirtinai įsižeidė. Ką aš turėjau daryti? Aš žinau, senute, savo pareigą jam, bet, kaip moteris, turiu pareigų ir savo namams, ar ne? Ir už tai mane tėtis prakeikė. O hercogas... tik mirkčiojo ir trypinėjo. Manai, užstojo mane? Ne. Leido sau elgtis su manim kaip su pikta, priekabia, vaidinga boba. Aukle, girdi, aukle, tą valandėlę kažkas lyg nutrūko mano viduje: aš... aš... aš ėmiau *neapkęsti* savo vyro. Žinok, aš jo neapkenčiu! *Neapkenčiu!* Ir neapkenčiu tėvo, nes jis dėl to kaltas, supranti? Taip jau yra, taip jau yra, žinau, aš pikta, bet pikta tik todėl, kad buvau teisi...

Ne, nekalbėk, iš tikrųjų aš esu pikta. Juk tau ne naujiena, senute, kad turiu meilužį, ką? Tai suprask: man visiškai nesvarbu, kad tu žinai! Manai, kad aš myliu Edmundą? Ne, bet noriu kaip nors atkeršyti už tai, kad hercogas nesielgė, kaip dera vyrui. Tiesiog neapkenčiu jo. Aukle, tu neturi supratimo, ką reiškia neapkęsti! Tai reiškia — būti piktam, piktam, iki pašaknų piktam. Kai žmogus pradeda neapkęsti... jis visas tarsi pasikeičia. Aš buvau visai gera mergaitė, aukle, ir galėjau būti gera žmona, buvau duktė, buvau sesuo, o dabar — tik pikčiurna. Jau nebemyliu nei tavęs, senute, nei savęs, nei savęs... Aš buvau teisi, ir jei tai būtų kiti pripažinę, aš būčiau kitokia, patikėk...

Ne, aš neverkiu. Nemanyk, kad dėl to dar graužiuosi. Atvirkščiai, žmogus yra laisvesnis, kai neapkenčia. Gali galvoti, ką nori, niekas tavęs netramdo. Žinai, prieš tai nedrįsau matyti, kad mano vyras šlykštus, kad jis pilvotas, kad liurbis, kad jo rankos prakaituoja, o dabar viską matau. Dabar matau, kad tėtis Lyras yra juokingas tironas, kad jis bedantis, pamišęs senis — viską matau. Kad Regana yra gyvatė, o aš, aukle, aš turiu tokių keistų ir šiurpių savybių... anksčiau to nė nenujaučiau.

Staiga visa tai atsivėrė. Sakyk, ar čia *mano* kaltė? Aš buvau teisi, jiems nereikėjo manęs iki tiek nustumti...

...Tu šito nesuprasi, aukle. Kartais pagalvoju, kad galėčiau nužudyti hercogą, kai knarkia šalia manęs. Paprasčiausiai nusmeigti durklu. Arba nunuodyti Reganą — še, sesute, išgerk vyno. Ar žinai, kad Regana nori iš manęs paveržti Edmundą? Ne todėl, kad jį mylėtų — Regana šalta kaip akmuo. Tačiau taip daro man ant pykčio. Ji tikisi, kad Edmundas kaip nors pašalins tą pusgalvį hercogą ir pats užims sostą po Lyro. Tikriausiai taip yra, aukle. Regana dabar našlė — tą driežą visada lydėjo laimė. Tik žinok, kad tai nepavyks: aš budriai seku ir neapkenčiu. Aš nė nemiegu, kad tik turėčiau kada galvoti ir neapkęsti. Kad tu žinotum, kaip malonu tamsoje be galo neapkęsti. Ir kai pagalvoju, kad šitaip pasidarė tik dėl tėčio užsispyrimo ir netvarkos namuose... Na sakyk, kokia šeimininkė galėtų tai pakęsti?..

Aukle, aukle, aukle, kodėl gi tada kiti nematė, kad aš buvau teisi!

DON ŽUANO IŠPAŽINTIS

Už nelaimingosios donos Elvyros mirtį buvo atkeršyta: don Žuanas Tenorijas gulėjo perdurta krūtine Posadoje de las Reinas ir aiškiai merdėjo.

— Plaučių emfizema, — burbėjo vietinis daktaras. — Gal kitas čia dar išsikapstytų, tačiau toks nusialinęs caballero kaip don Žuanas... Prasti reikalai, Leporelai, atvirai kalbant, nepatinka man jo širdis. Ir suprantama, po tokių nuotykių in venere — aiškus astenijos atvejis, ponai. Dėl visa pikta, Leporelai, aš jam iškviečiau kunigą; ligonis gal dar atgaus sąmonę, tačiau, kaip rodo dabartiniai mokslo pasiekimai — nežinia. Leiskite atsisveikinant pareikšti jums savo pagarbą, caballeros.

Taip jau buvo, kad padrė Chasintas atsisėdo don Žuanui gale kojų ir laukė, kada pacientas atsipeikės; tuo tarpu meldėsi už nepataisomą nuodėmingą sielą. „O, kad man pavyktų išgelbėti šitą šėtonišką nusidėjėlį, — mąstė gerasis pateris, — atrodo, jis smarkiai sudorotas, gal tai sutramdys jo puikybę ir palenks į nuolankią atgailą. Ne kiekvienam patenka į rankas toks užkietėjęs paleistuvis, tokio reto atvejo, brolyčiai, gal neturėjo nė Burgo vyskupas. Ir šnibždės žmonės: žiūrėkite, tai padrė Chasintas, tas, kuris išgelbėjo don Žuano sielą..."

Padrė krūptelėjo ir persižegnojo — atsipeikėjo iš tos šėtoniškos puikybės pagundos ir pamatė į jį įsmeigtą karštą ir lyg pašaipų merdinčio don Žuano žvilgsnį.

— Sūnau mielas, — prabilo garbusis padrė kaip įmanydamas meiliau, — tu miršti, netrukus stosi prieš Aukščiausiojo teisėjo sostą, prislėgtas visų nuodėmių, kurias padarei per savo nešvankų gyvenimą. Meldžiu tave dėlei mūsų Viešpaties meilės, nusimesk jas, kol dar laikas, nedera keliauti į aną pasaulį apsisiautus nedorybių rūbų ir susiteršus žemiškų nusidėjimų purvais.

— Taip, — atsiliepė don Žuanas. — Dar kartą persivilkti. Padre, aš visada stengiausi rengtis pagal aplinkybes.

— Bijau, — tarė padrė Chasintas, — kad manęs gerai nesupratai. Aš klausiu tave, ar nori atgailaudamas išpažinti savo nuodėmes?

— Išpažinti nuodėmes, — silpnai pakartojo don Žuanas. — Gerai apjuodinti save. Ak, padre, jūs nepatikėtumėte, kaip tai veikia moteris.

— Žuanai, — paniuro gerasis pateris, — palik tuos žemiškus reikalus, atsimink, kad turėsi kalbėti su savo Sutvėrėju.

— Žinau, — pagarbiai atsiliepė don Žuanas. — Taip pat žinau, kad dera mirti kaip krikščioniui. Visada stengiausi tinkamai elgtis... kiek tai buvo įmanoma, tėve. Prisiekiu savo garbe, pasakysiu viską neišsisukinėdamas; pirma, ilgoms kalboms aš per silpnas, o antra, visada mano principas buvo eiti į tikslą be užuolankų.

— Vertinu tavo klusnumą, — tarė pateris Chasintas. — Tačiau visų pirma, sūnau mielas, gerai pasiruošk, padaryk sąžinės patikrinimą ir sužadink širdyje nuolankią atgailą dėl savo nusidėjimų. Aš tuo tarpu palauksiu.

Tada don Žuanas užsimerkė, darė sąžinės patikrinimą, o padrė tyliai meldė Dievo pagalbos ir apšvietimo.

— Jau pasiruošiau, tėve, — po valandėlės prabilo don Žuanas ir pradėjo nuodėmių išpažinimą.

Tėvas Chasintas patenkintas linkčiojo galvą; išpažintis atrodė nuoširdi ir visuotinė, nenutylėta nei melas, nei piktžodžiavimas, žudynės, priesaikos laužymas, puikybė ir apgaulė, ir išdavystė — don Žuanas iš tikrųjų buvo sunkus nusidėjėlis. Bet staiga jis nutilo tarsi pavargęs ir užsimerkė.

— Pailsėk, sūnau mielas, — kantriai paragino kunigas, — o paskui kalbėk toliau.

— Aš pabaigiau, garbusis tėve, — atsakė don Žuanas. — Jei ką ir pamiršau, tai tiktai niekniekius, kuriuos man Dievas teiksis atleisti.

— Kaip? — sušuko pateris Chasintas. — Ir tai tu vadini niekniekiais? Na, o ištvirkavimas, kuriame tu visą gyvenimą braidžiojai, o moterys, kurias suvedžiojai, o

tie nešvankūs geiduliai, kuriems nežabotai buvai atsidavęs? Ne, brolau, tu atvirai išpažink, nuo Dievo, begėdi, nė vieno nedoro savo darbo nenuslėpsi; verčiau gailėkis dėl nedorybių ir palengvink savo nuodėmingą sielą!

Don Žuano veidą iškreipė skausmas ir nekantravimas:

— Aš jau pasakiau jums, tėve, kad pabaigiau, — pakartojo užsispyręs. — Prisiekiu savo garbe, daugiau nebeturiu jums ko pasakyti.

Tučtuojau Pasados de las Reinas šeimininkas išgirdo sužeistojo kambaryje griausmingą riksmą.

— Viešpatie, neapleisk mūsų! — sušuko jis ir persižegnojo. — Atrodo, padrė Chasintas varo velnią iš vargšo senjoro. Viešpatie aukščiausias, man visai nepatinka, kai tokie dalykai dedasi mano užeigoje.

Tas riksmas truko gana ilgai, per tiek laiko pupas galėjai išvirti; triukšmas čia nuščiūva iki primygtinų įkalbinėjimų, čia vėl prapliumpa šiurpiu klyksmu; staiga iš sužeistojo kambario išvirto raudonas kaip kalakutas padrė Chasintas ir šaukdamas Dievo motiną nudūmė į bažnyčią. Po to užeigoje viskas nutilo, tik susikrimtęs Leporelas įslinko į kambarį pas savo poną, kuris gulėjo užsimerkęs ir dejavo.

Po vidudienio į tą miestą atvyko padrė Ildefonsas de Societate Jesu, jojęs ant mulo iš Madrido į Burgą; kadangi tądien buvo itin karšta, jis sustojo prie klebonijos ir aplankė tėvą Chasintą. Tai buvo liesas kunigas, sudžiūvęs kaip sena dešra, antakiai sužėlę it seno kavaleristo pažastis.

Abiem išgėrus rūgusio pieno, jėzuitas įsmeigė akis į tėvą Chasintą, bergždžiai bandantį nuslėpti, kad jį kažkas slegia. Buvo taip tylu, kad musių zyzimas atrodė beveik kaip griaustinis.

— Štai kas yra, — pagaliau prasitarė nusikamavęs padrė Chasintas. — Turime čia sunkų nusidėjėlį, kuris jau mirtim vaduojasi. Žinote, don Ildefonsai, tai tas nelemtas don Žuanas Tenorijas. Vis ieškojo čia kokių kliaučių, turėjo dvikovą ar kažką... trumpai šnekant, aš buvau nuėjęs išklausyti jo išpažinties. Iš pradžių viskas vyko

kuo gražiausiai, kas teisybė, tai teisybė — labai nuoširdžiai išpažino, bet kai priėjo prie šeštojo įsakymo — nieko, neišpešiau iš jo nė žodžio. Atseit neturįs ko man pasakyti. Motina švenčiausioji, tas nedorėlis! Kai pagalvoju, juk jis didžiausias paleistuvis abiejose Kastilijose — nei Valensijoje, nei Kadikse, sako, jam lygaus nėra. Žmonės pasakoja, kad paskutiniais metais jis suvedžiojęs šešis šimtus devynias dešimtis septynias merginas, iš jų šimtas trys dešimtys nuėjo į vienuolyną, apie penkias dešimtis užmušė iš teisėto pykčio jų tėvai arba vyrai ir beveik tiek pat jų iš sielvarto ištiko širdies smūgis. O dabar tik įsivaizduokite, don Ildefonsai, toks ištvirkėlis mirties patale man į akis teigia, kad in puncto paleistuvavimo neturįs ko išpažinti! Ką jūs dėl to pasakysite?

— Nieko, — tarė tėvas jėzuitas. — O jūs jam nedavėte išrišimo?

— Žinoma, — atsakė sutrikęs padrė Chasintas. — Visi įkalbinėjimai buvo bergždi. Taip šnekinau jį, kad ir akmeniui būčiau sužadinęs atgailą, tačiau to arkinedorėlio niekas neveikia. Girdi, puikybe nusidėjau, tėve, aiškino man, priesaikos laužymu, viskuo, kuo tik norite, tačiau dėl to, ko klausiate, neturiu ko pasakyti. O žinote, don Ildefonsai, kur čia šuo pakastas? — staiga išsiveržė padrei, ir jis skubiai persižegnojo. — Aš manau, kad jis buvo susidėjęs su velniu. Todėl negalėjo to išpažinti. Tai pikti burtai. Suvedžiojo moteris pragaro galybe. — Tėvas Chasintas pasipurtė. — Jums reikėtų į jį pasižiūrėti, domine. Sakyčiau, kad tatai matyti iš jo akių.

Don Ildefonsas SJ tylėdamas svarstė.

— Jei jūs taip manote, pasižiūrėsiu į tą vyrą, — pagaliau tarė.

Don Žuanas snūduriavo, kai don Ildefonsas tyliai įžengė į kambarį ir rankos mostu pasiuntė Leporelą už durų; paskui atsisėdo lovos galvūgalyje ant kėdės ir žiūrėjo į mirštančio žmogaus sudubusį veidą.

Ilgai palaukus, sužeistasis sudejavo ir pravėrė akis.

— Don Žuanai, — taikiai tarė jėzuitas, — atrodo, jums sunku kalbėti.

Don Žuanas silpnai linktelėjo.

— Nesvarbu, — atsakė jėzuitas. — Jūsų išpažintis, ponas Žuanai, vienu klausimu liko neaiški. Aš jūsų neklausinėsiu, bet gal galėtumėte atsakydamas ženklais parodyti, sutinkate ar atmetate tai, ką jums kalbėsiu... apie jus.

Sužeistojo akys kone išgąstingai įsmigo į sustingusį kunigo veidą.

— Don Žuanai, — kone lengvu tonu pradėjo don Ildefonsas, — girdėjau apie jus jau seniai ir mąsčiau, kodėl gi iš tikrųjų blaškotės nuo vienos moters prie kitos, nuo vienos meilės prie kitos, kodėl niekada negalite užtrukti ilgiau, negalite sustoti toje pilnatvėje ir ramybėje, kurią mes, žmonės, vadiname laime...

Don Žuanas išsiviepė skausminga šypsena.

— Nuo vienos meilės prie kitos, — ramiai kalbėjo don Ildefonsas toliau. — Tarsi būtumėte norėjęs kaskart vis kažką įtikinti... matyt, pats save, kad *esate vertas meilės, kad esate vyras, kurį moterys myli*... vargšas, don Žuanai!

Sužeistojo lūpos sukrutėjo lyg kartodamos paskutinius žodžius.

— O iš tikrųjų, — bičiuliškai aiškino kunigas, — jūs niekada nebuvote vyras, don Žuanai; tik jūsų dvasia buvo vyro dvasia, bet ji gėdijosi, senjore, ir beviltiškai stengėsi nuslėpti, kad gamta jums nedavė to, kuo apdovanotas kiekvienas gyvas tvarinys...

Iš patalo atsiliepė vaikiškas kūkčiojimas.

— Todėl, don Žuanai, *jūs vaidinote vyrą* nuo pat jaunatvės, buvote beprotiškai narsus, avantiūristiškas, išdidus ir mėgstąs pasirodyti, kad užgniaužtumėte savyje tą žeminantį jausmą, jog kiti yra pranašesni ir vyriškesni už jus; bet tai buvo apgaulė, ir veltui kaupėte vieną įrodymą po kito — nė vienas jų negalėjo užganėdinti, nes buvo tik apsimestinis ir bergždžias... jūs nesuvežiojote nė vienos moters, don Žuanai. Jūs niekada nepažinote meilės, tiktai karštligiškai stengėtės sutikęs bet kokią žavingą ir taurią moterį užkrėsti ją savo dvasia, savo riteriškumu, savo aistra, kurią pats įsikalbėjote; visa tai mokėjote puikiausiai, nes *jūs vaidinote*. O kai ateidavo

akimirka, kada moteriai linksta keliai... jums turėdavo būti pragaras, don Žuanai, nes tą valandą išgyvendavote savo nelemtą puikybę ir drauge baisiausią pažeminimą. Ir reikėdavo išsiveržti iš glėbio, kurį gyvybės kaina pasiekėte, ir sprukti, vargšas senjore, iš užkariautos moters rankų, be to, dar su kokiu gražiu melu žavingose lūpose. Tai turėjo būti tikras pragaras, ponas Žuanai.

Sužeistasis nusuko galvą į sieną ir verkė.

Don Ildefonsas atsistojo.

— Vargšeli, — tarė, — gėdijotės prisipažinti ir per šventą išpažintį. Va matote, viskas jau baigta, bet aš nenoriu atimti iš padrės Chasinto jo atgailautojo.

Ir pasiuntė kunigo; kai atėjo Tėvas Chasintas, don Ildefonsas jam pasakė:

— Žiūrėkite, tėve, jis viską išpažino ir verkė. Jo atgaila be jokios abejonės pilna nuolankumo, manau, galėtume jam duoti išrišimą.

ROMEO IR DŽULJETA

Jaunas anglų bajoraitis Oliveris Mendevilis, apsistojęs Italijoje studijų reikalais, Florencijoje gavo žinią, kad jo tėvas seras Viljamas apleido šį pasaulį. Su sunkia širdimi ir graudžiomis ašaromis atsisveikino seras Oliveris su sinjorina Madalena, prisiekęs kuo greičiau sugrįžti, ir iškeliavo su savo tarnu Genujos link.

Trečią kelionės dieną, vos įjojus į kažkokį užkampio kaimelį, juos užklupo smarkus lietus. Seras Oliveris sustojo su arkliu po sena guoba.

— Paolai, — paliepė tarnui, — pažiūrėk, ar čia nėra kokio albergo[1], kur galėtume pralaukti liūtį.

— Tarnui ir arkliams, — atsiliepė balsas virš jo galvos, — albergo yra už kampo, o jūs, jaunikaiti, suteiktumėte garbę mano klebonijai, jei apsistotumėt jos kuklioje pastogėje.

Seras Oliveris nusiėmė plačią skrybėlę ir pasisuko į langą, kur jam linksmai šypsojosi drūčkis senas kunigas.

— Vossignoria reverendissima[2], — pagarbiai atsakė keleivis, — jūs pernelyg malonus svetimšaliui, kuris palieka jūsų gražų kraštą kupinas dėkingumo už visa gera, taip dosniai jam pažertą.

— Bene[3], mielas sūnau, — atsakė klebonas, — bet jei dar valandėlę kalbėsit, kiaurai permirksit. Malonėkit nulipti nuo tos kumelės, ir truputėlį mikliau, nes pliaupia atsakančiai.

Seras Oliveris nustebo, kai molto reverendo parocco[4] išėjo į prieškambarį jo pasitikti: tokio mažiuko kunigo jis dar nebuvo matęs ir sveikinantis reikėjo taip žemai pasilenkti, kad net kraujas į galvą suplūdo.

---

[1] Užeiga *(it.)*.

[2] Garbusis tėve *(it.)*.

[3] Gerai *(it.)*.

[4] Didžiai gerbiamas klebonas *(it.)*.

— Nereikia, nereikia, — kalbėjo klebonas. — Aš tik pranciškonas, jaunikaiti. Visi vadina mane padre Ipolitu. Ei, Marieta, atnešk dešros ir vyno. Šen šen, pone, čia nepaprastai tamsu. Tai jūs ingleze, taip? Mat nuo to laiko, kai jūs, anglai, atskilote nuo šventosios Romos bažnyčios, jūsų čia, Italijoj, begalės. Suprantu, sinjore. Tikriausiai ilgitės. Žiūrėk, Marieta, šitas ponas yra ingleze. Vargšelis, toksai jaunas, o jau anglas! Pjaukitės dešros, jaunikaiti, čia tikra Veronos dešra. Aš sakau, prie vyno nieko nėra geriau kaip Veronos dešra, tegu tie boloniečiai springsta savo mortadelą. Visada imkite Veronos dešrą ir sūdytus migdolus, mielas sūnau. O jūs nebuvote Veronoje? Gaila. Iš ten kilęs dieviškasis Veronezė, sinjore. Aš taip pat iš Veronos. Garsus miestas, pone. Jis vadinamas Skaligerų miestu. Na, patinka šis vynelis?

— Gracias[1], padre, — sumurmėjo seras Oliveris. — Pas mus, Anglijoj, Verona vadinama Džuljetos miestu.

— Ką jūs sakot! — nustebo padrė Ipolitas. — O kodėl? Negirdėjau, kad ten būtų gyvenusi kokia kunigaikštienė Džuljeta. Teisybė, nesilankiau Veronoje daugiau kaip keturiasdešimt metų... tai kokia Džuljeta ten galėtų būti?

— Džuljeta Kapuleti, — paaiškino seras Oliveras. — Matot, pas mus yra teatro vaidinimas... tokio Šekspyro. Graži drama. Ar girdėjote ją, padre?

— Ne, bet palaukit, Džuljeta Kapuleti, Džuljeta Kapuleti, — burbėjo padrė Ipolitas, — turėčiau ją pažinoti. Esu lankęsis pas Kapulečius su padre Lorencu...

— Jūs pažinojote vienuolį Lorencą? — sušuko seras Oliveris.

— Kaipgi nepažinsiu? Aš jam, pone, patarnavau kaip klapčiukas. Palaukit, ar tik nebus toji Džuljeta, kuri ištekėjo už grafo Pario? Ją tai pažinojau. Didžiai dievobaiminga ir gera moteris ta grafienė Džuljeta. Mergautinė jos pavardė Kapuleti, iš tų Kapulečių, kurie prekiavo aksomu.

[1] Ačiū (*it.*).

— Negali būti, — pareiškė seras Oliveras. — Ta tikroji Džuljeta numirė dar mergaitė graudžiausiu būdu, kokį tiktai galite įsivaizduoti.

— Aha, — pasakė molto reverendo, — tada ne ji. Džuljeta, kurią pažinojau, ištekėjo už grafo Pario ir susilaukė su juo aštuoneto vaikų. Pavyzdinga, dora žmona, jaunasis pone, duok Dieve ir jums tokią. Teisybė, girdėjau šnekas, kad prieš tai ji ėjusi iš proto dėl kažkokio jauno crapulone[1]... Et, sinjore, ko tie žmonės neprišneka! Jaunystė, žinoma, nesvarstanti ir patrakusi. Džiaukitės, jaunikaiti, kad jaunas esat. Beje, ar anglai taip pat būna jauni?

— Būna, — atsiduso seras Oliveris. — Ak, tėve, ir mus ryja jaunojo Romeo liepsna.

— Romeo? — pakartojo gurkštelėjęs padrė Ipolitas. — Ir tą turėčiau pažinoti. Klausykit, ar tik čia nebus tas jaunas sciocco[2], tas dabita, tas dykūnas Montekis, kuris sužeidė grafą Parį? Sklido šnekos, kad dėl Džuljetos. Taip, iš tikrųjų. Džuljeta turėjo tekėti už grafo Pario — puiki partija, sinjore, tas Paris buvo labai turtingas ir šaunus jaunuolis, bet Romeo, sako, įsikalė į galvą, kad Džuljeta bus jo. Tikra kvailystė, pone, — burbėjo padrė. — Argi turtuoliai Kapulečiai leis dukrą už kažkokio nusigyvenusio Montekio. Be to, Montekiai palaikė Mantują, o Kapulečiai stojo už Milano hercogą. Ne, ne. Aš manau, kad tas assalto assassinatico[3] prieš Parį buvo paprasčiausias politinis atentatas. Dabar, mielas sūnau, visur politika. Suprantama, po to išsišokimo Romeo turėjo sprukti į Mantują ir jau nebesugrįžo.

— Tai netiesa! — sušuko seras Oliveris. — Prašom atleisti, padre, bet buvo ne taip. Džuljeta mylėjo Romeo, o tėvai ją vertė tekėti už grafo Pario...

— Ir žinojo kodėl, — sutiko senasis klebonas. — Romeo buvo ribaldo[4] ir stojo už Mantują.

---

[1] Plevėsa *(it.)*.

[2] Patrakėlis *(it.)*.

[3] Pasikėsinimas nužudyti *(it.)*.

[4] Nenaudėlis *(it.)*.

— Tačiau prieš vestuves su Pariu tėvas Lorencas jai davė miltelių, nuo kurių ji tariamai numirė, — kalbėjo toliau seras Oliveris.

— Tai melas, — karštai užprotestavo padrė Ipolitas. — Tėvas Lorencas niekada šitaip nepadarytų. O tiesa štai kokia: Romeo užpuolė Parį gatvėje ir sužeidė. Gal buvo girtas.

— Atleiskite, tėve, bet buvo visai kitaip, — prieštaravo seras Oliveris. — Tiesa štai kokia: kai Džuljeta buvo palaidota, Romeo prie jos kapo nudūrė Parį špaga...

— Palaukit, — sustabdė klebonas. — Pirma, tai buvo ne prie kapo, bet gatvėje netoli Skaligerų paminklo. O antra, Romeo jo nenudūrė, tiktai perkirto petį. Gerbiamasis, nudurti žmogų špaga ne visada pasiseka. Pabandykite pats, jaunasis pone!

— Scusi[1], — nenusileido seras Oliveris, — aš viską mačiau per premjerą scenoje. Grafas Paris iš tiesų buvo nudurtas dvikovoje ir numirė vietoj. Romeo, matydamas, kad Džuljeta tikrai negyva, nusinuodijo prie jos karsto kapo rūsyje. Štai kaip buvo, padre.

— Anaiptol, — burbėjo tėvas Ipolitas. — Nenusinuodijo. Pabėgo į Mantują, bičiuli.

— Atleiskite, padre, — nepasidavė Oliveris, — aš viską mačiau savo akimis — juk sėdėjau pirmoj eilėj! Tuo momentu atsipeikėjusi Džuljeta ir pamačiusi, kad jos mylimasis Romeo negyvas, taip pat paėmė nuodų ir numirė.

— Ką jūs prasimanot, — pyko padrė Ipolitas. — Tiktai stebiuosi, kas paskleidė tokias paskalas. O iš tiesų — Romeo paspruko į Mantują, ir vargšelė Džuljeta iš sielvarto truputį apsinuodijo. Tačiau nieko rimto tarp jų nebuvo, jaunikaiti, tik vaikiškas prisirišimas, juk žinote, jai buvo gal vos penkiolika metų... Aš apie tai girdėjau iš Lorenco, jaunasis pone; suprantama, tada buvau dar toks va ragazzo[2], — parodė gerasis pateris gal per uolektį nuo žemės. — Džuljetą paskui išvežė pas tetą į Bezanconą atsigauti. Ten pas ją atvažiavo grafas Paris, jo ran-

[1] Atleiskite *(it.)*.
[2] Vaikiūkštis *(it.)*.

ka dar buvo sutvarstyta, ir žinote, kaip tokiais atvejais būna: užsidegė meilė kaip ugnis. Po trijų mėnesių susituokė. Ecco[1], sinjore, šitaip gyvenime susiklosto. Aš pats per jos vestuves buvau klapčiuku su balta kamžele.

Seras Oliveris sėdėjo labai susikrimtęs.

— Nepykite, tėve, — pagaliau ištarė, — tačiau toje anglų dramoje visa tai tūkstanteriopai gražiau.

Padrė Ipolitas purkštavo:

— Gražiau! Nežinau, kokį gražumą jūs randate, kai du jauni žmonės netenka gyvybės. Gaila jų būtų, jaunasis pone. Aš jums pasakysiu, kad daug gražiau, kad Džuljeta ištekėjo ir susilaukė aštuoneto vaikų, ir kokių vaikų, dievulėliau: kaip iš paveiksliuko.

Oliveris papurtė galvą:

— Tai jau ne tas, mielas padre, jūs nežinote, kas yra didelė meilė.

Mažasis pateris susimąstęs mirkčiojo.

— Didelė meilė? Aš manau, kad ji tada, kai du žmonės per visą amželį sugyvena... ištikimai ir teisingai. Džuljeta buvo puikiausia moteris, brangus pone. Užaugino aštuonetą vaikų ir tarnavo savo vyrui iki mirties... Tai pas jus Verona vadinama Džuljetos miestu? Labai gražiai jūs, anglai, padarėte, jaunikaiti. Ponia Džuljeta buvo iš tiesų puikiausia moteris, duokdie jai amžiną palaimą.

Jaunasis Oliveris sukaupė kažkur išsiblaškiusias mintis.

— O kaipgi toliau Romeo?

— Tas? Nė nežinau gerai. Kažką lyg ir girdėjau apie jį... Aha, jau prisimenu. Įsimylėjo Mantujoje kažkokio markizo dukterį — kaip ten tas markizas? — Monfalkonė, Montefalkas ar dar kažkaip. Ak, jaunikaiti, tai buvo ta jūsų vadinamoji didelė meilė! Jis net pagrobė ją ar panašiai... tai kažkokia labai romantiška istorija, bet detales jau pamiršau, na suprantama, juk viskas įvyko Mantujoj. Tačiau buvo kažkokia passione senza esempio, kažkokia begalinė aistra, pone. Bent jau taip žmonės pasakojo. Ecco, sinjore, jau ir nebelyja.

---

[1] Štai *(it.)*.

Sutrikęs seras Oliveris pakilo visu ūgiu.

— Jūs buvote nepaprastai malonus, padre. Thank you so much[1]. Norėčiau šiek tiek palikti jūsų varganiems parapijiečiams, — lemeno rausdamas ir kišdamas po lėkšte saują cechinų.

— Ką jūs, ką jūs, — purtėsi padrė Ipolitas, mosuodamas rankomis, — nereikia, šitiek pinigų už gabalėlį Veronos dešros!

— Čia truputis ir už jūsų pasakojimą, — skubiai pasakė Oliveris. — Buvo... a... buvo labai... nežinau, kaip pasakyti. Very much, indeed[2].

Pro klebonijos langą suspindo saulė.

---

[1] Labai ačiū *(angl.)*.

[2] Iš tiesų labai ačiū *(angl.)*.

PONAS HYNEKAS RABAS IŠ KUFŠTEINO

Apstulbęs Janekas Chvalas iš Jankovo vis dar negalėjo atsikvošėti. Tik paklausykit: kaip perkūnas iš giedro dangaus užgriuvo žentas; ir dar koks žentas, teikitės pažiūrėti: vokiškos kelnės, vengriški ūsai — kaipgi, didelis ponas, kas teisybė, tai teisybė, o senasis Janekas tuo metu pasiraitojęs rankoves padėjo veršiuotis karvei. „Še tau, — pagalvojo susirūpinęs senis, — koks velnias čia jį atnešė?“

— Gerk, gerk, ponas Hynekai, — uoliai ragino. — Tai vietinis vynas, dar prieš penkerius metus jį atnešė žydas iš Litomeržicės. O Prahoje gurkšnojat kiprišką, tiesa?

— Ir tą, ir aną, — kalbėjo ponas Hynekas. — Bet aš jums pasakysiu, gerbiamas uošvi, nėra vertesnio už gerą čekišką vynelį. Ir gerą čekišką alų, pone. Mūsų žmonės nė nežino, ką gera turime ir perka visokį svetimą nieką. Manot, kad kas mums atveža iš svetur ką nors dora?

Senis palingavo galvą:

— Ir dar lupa tokius nežmoniškus pinigus.

— Žinoma, — prakošė ponas Rabas. — Štai paimkit kad ir muitus. Jo karališkoji malonybė iš to lobsta, o mokėti — mums. — Ponas Hynekas pasipiktinęs užsikosėjo. — Jam kad tik prisikrauti skrynias pinigų!

— Podebradas?[1]

— Tas neūžauga, — patvirtino ponas Rabas. — Atrodo lyg koks malūnininkas. Tai bent karaliuką turim, ką? Bet vieną kartą jam bus keberiokšt, gerbiamas uošvi. Dėl ūkinių priežasčių ir panašiai. Ar pas jus Jankove taip blogai?

---

[1] Iržis Podebradas (1420—1471) — Čekijos karalius. Jo laikais suklestėjo čekų valstybė.

Ponas Janekas paniuro.

— Blogai, vaikeli. Labai blogai. Užėjo karvių maras, bet kokie dūmų rūkymai perniek. Ūkininkų javus velniaižin iš kur kūlės apniko. Pernai kruša viską iškapojo... Blogai ūkininkams. Tik pagalvok, ponas Hynekai, žmonėms net sėklai grūdų neliko, turėjau jiems dalinti iš savo aruodų...

— Dalinti? — nustebo ponas Rabas. — Aš, gerbiamas uošvi, nebūčiau šitaip daręs. Ko su tais prasčiokais terliotis? Kas nesugeba išgyventi, tegu stimpa. Tegu stimpa, — energingai pakartojo ponas Hynekas. — Šiais laikais, gerbiamas uošvi, reikalinga geležinė ranka. Ir jokių išmaldų ir pašalpų! Lepinti juos, kaipgi! Juk ateis dar sunkesnių metų. Tai geriau dabar pratinti tuos ubagus prie vargo. Tegu sprogsta žieves ir visa kita. Aš jiems nieko neduočiau ir stačiai pasakyčiau: klausykit jūs, ubagai nudriskę, juodnugariai, ir panašiai. Gal manote, kad mes neturim didesnių rūpesčių tik jūsų pilvus? Šiandien, pasakyčiau jiems, visi privalot būti pasirengę sunkioms aukoms. Turit galvoti apie mūsų karalystės gynybą, o ne kokius mažmožius. Va taip aš jiems pasakyčiau, pone. Laikai rimti, ir kas nenori žūti dėl tėvynės, tegu stimpa iš bado. Štai kaip. — Ponas Hynekas maktelėjo vyno. — Kol dar jie laikosi ant kojų, reikia mokyti naudoti ginklą, ir jokių kalbų.

Senis Janekas išsprogino į žentą blausias akis.

— Kaip čia, kaip čia, — lemeno sumišęs. — Tai lyg ir... apsaugok Viešpatie... bus karas?

Ponas Hynekas nusikvatojo.

— Kurgi nebus! Turi būti: argi tuščiai dabar taika? O kai viešpatauja taika, pone, tai žinok, kad kažkas ruošiama. Žiūrėkit, — pasidygėdamas kalbėjo, — tą jau suprato netgi tas... kaip čia jis vadinamas? — aha, taikos kunigaikštis. Taikos kunigaikštis, — purkščiojo ponas Rabas. — Aišku, pone, jis dreba dėl savo sosto. Jo nebūtų nė matyti, jei nesėdėtų soste pasikišęs tris pagalves po užpakaliu.

— Negi Podebradas? — nedrąsiai paklausė ponas Janekas.

— O kas kitas? Et, pone, na ir turim valdovą, ačiū už malonę! Tik taika, gerbiamas uošvi. Tik visokios deputacijos ir kiti tokie dalykai. Tam pinigų yra, taip? Antai net į Hlohovą beldėsi pas lenkų karalių — girdi, dėl pakto prieš turkus. Visą mylią pėsčias ėjo lenko pasitikti, tik pagalvokit! Ką jūs dėl to pasakysit?

— Na, — atsargiai pasakė Janekas, — argi mažai kalbama apie turkus?

— Kvailystės, — ryžtingai atkirto ponas Hynekas Rabas. — Bet argi dera čekų karaliui tiek pagarbos rodyti lenkui? Gėda, daugiau nieko! — sušuko ponas Hynekas. — Jis turėjo palaukti, kol lenkas pas jį ateis! Štai ligi ko prisigyvenom, ponas Janekai! Ką dėl to pasakytų velionis imperatorius Karolis arba Zigmundas? Tada, brangus pone, dar turėjome šiokį tokį tarptautinį prestižą... — Ponas Rabas nusispjovė. — Tfu! Tiesiog stebiuosi, kad mes, čekai, su tokia gėda taikstomės.

„Na ir tokelės, — su apmaudu galvojo Janekas Chvalas. — Ir kam jis čia man viską pasakoja? Lyg aš neturėčiau savo rūpesčių per akis..."

— Arba kad ir toks dalykas, — dėstė ponas Rabas, — pasiunčia deputaciją į Romą, kad jį atseit popiežius pripažintų ir visa kita. Nuolankiai meldžiame, supranti? Girdi, kad būtų taika tarp krikščionių ir panašiai. Tai jau virš visko! — Ponas Rabas tėškė delnu į stalą, vos taurės neapvertė. — Tėtušis Žiška grabe apsiverstų! Viešpatie aukščiausias, derėtis su popiežium! Ir dėl to mes, taurininkai[1], kraują liejom, ką? Kad mums šiandien parduotų Romai už popiežiaus šlepetę?

„Ko gi tu čia taip siunti? — stebėjosi senasis šeimininkas ir išsiblaškęs mirkčiojo. — Kur jau tu, žmogau, kraują liejai? Tavo velionis tėtušis čia atėjo tik Zigmundo laikais... Tiesa, paskui vedė prahiškę. Pasirašinėjo Joachim Hanes Raab. Tikrai geras žmogus buvo, brolau, aš jį pažinojau, visai protingas vokietis".

— O jis mano, — varė toliau savo šneką ponas Hynekas Rabas, — jog daro dievaižin kokią aukštą politiką.

---

[1] XV a. čekų nuosaikiųjų husitų sparnas (tarp jų ir Iržis Podebradas), grūmęsis su radikaliuoju sparnu — taboritais.

Štai pasiuntė kažkokius savo komediantus net į Prancūziją, pas prancūzų karalių. Atseit reikia sudaryti krikščionių valdovų sąjungą, susitikti tokiame visos Europos seime ar kur. Atseit gražiuoju spręsti ginčus ir taip toliau. Ir prieš turkus išvien, ir amžina taika, ir panašiai. Na pasakykit, ar girdėjote kaip gyvas tokias nesąmones? Argi politika daroma... šitaip? Atleiskite, kas gi spręs ginčus gražiuoju, jei galima išspręsti ginklu? Ir kokia valstybė leisis, kad ją atkalbinėtų, jeigu ji nori kariauti su kita? Tai nesąmonė, visas pasaulis iš to tik juokiasi. Kaip mus, gerbiamas uošvi, tokie žingsniai kompromituoja viso pasaulio akyse! Dievaži, atrodo, jog mes lyg ir bijom, kad mūsų neužgriūtų koks karas...

— O... užgrius? — susirūpinęs paklausė ponas Janekas.

Ponas Hynekas Rabas iš Kufšteino krestelėjo galvą.

— Galiu galvą guldyti. Žiūrėkit, gerbiamas uošvi, prieš mus vengras, vokietis, popiežius ir Austrija. Jeigu jie prieš mus, tai ir gerai: reikia juos užpulti, kol jie dar nesusijungė. Tučtuojau kariauti, ir viskas. Štai kaip daryti, — paskelbė ponas Rabas, ryžtingai perbraukdamas sau per plaukus.

— Tai reikėtų laiku pasirūpinti atsargų, — murmėjo susimąstęs Janekas Chvalas. — Gerai, kai turi atsargų.

Ponas Hynekas Rabas slaptingai pasilenkė per stalą.

— Aš, pone, turiu dar geresnį sumanymą. Susijungti su turku ir totorium. Va kur tai būtų politika, tiesa? Totoriams palikti Lenkiją ir Vokietiją, tegu ten viską išdaužo ir išdegina. Tuo geriau mums, suprantat? O turkams palikti Vengriją, Austriją ir popiežių.

— Sako, kad turkas — tai žvėris, — sumurmėjo senis.

— Tikrai, — pripažino ponas Hynekas. — Jis jiems, pone, išdirbtų kailį! Jokios atodairos ar kokių ten krikščioniškų jausmų! Paprasčiausiai — jėgos klausimas. O mūsų tauta, pone... Aš sakau, tautos labui jokia auka nėra per didelė, bet aukotis turi tie kiti, suprantat? Nieko nesigailėti, kaip kalbėjo mūsų Žižka. Prieš visus ir panašiai. Kad tik daugiau būtų tikrų, grynų mūsiškių! Kad vėl galėtume iškelti seną mūsų, čekų, kuoką...

Janekas Chvalas iš Jankovo tik linkčiojo. „Reikia galvoti apie atsargas, — svarstė. — Ką gali žinoti, kas bus. Senasis Rabas buvo protingas žmogus, nors vokietis iki pašaknų. Tirolietis. Gal ir Hynekas iš jo paveldėjo trupinėlį proto, — dingtelėjo senajam šeimininkui. — Ir išvis Prahoje žmonės daugiau žino... Svarbiausia, prisidžiovinti šieno. Per karą reikia šieno“.

Ponas Hynekas Rabas iš Kufšteino smagiai drožė į stalą.

— Gerbiamas uošvi, mes dar sulauksim šito! Į jūsų sveikatą! Ei, bernužėli, šen ąsotį! Įpilk man vyno, ar nematai, kad prieš mane tuščia taurė? Ir už mūsų sėkmę!

— Wohl bekomms[1], — pagarbiai atsakė senasis Janekas.

---

[1] Į sveikatą *(vok.)*.

KARELAS ČAPEKAS

Čekų literatūros pasididžiavimas Karelas Čapekas, skvarbaus proto talentas, jautrus naujoms idėjoms, tikras XX a. vaikas, įnešė novatoriškų pradų visuose kūrybos žanruose — ir dramoje, ir romane, ir mažojoje prozoje, ir pasakoje. Jis gerai užčiuopė naujųjų laikų pulsą, brandžiausiais darbais tvirtai įaugo į mūsų epochos literatūros kontekstą, tapo šalia J. Hašeko žinomiausiu Europoje šio amžiaus pirmosios pusės čekų rašytoju.

Gimė K. Čapekas 1890 m. Male Svatoniovicės miestelyje, gydytojo šeimoje. Tėvas nebuvo užsisklendęs vien savo profesijos rėmuose, jis — liaudies teatro, visokių renginių entuziastas ir organizatorius, rašinėjo į spaudą, turėjo didelę biblioteką. Motina taip pat žavėjosi folkloru, jį rinko ir populiarino. Namuose vyravo humanitarinė dvasia. Tad ir vaikus nuo mažų dienų gobė kultūros atmosfera, jiems buvo įskiepyta meilė knygai, mokslo, žinių troškimas.

K. Čapekas mokėsi Hradec Kralovo, paskui Brno, Prahos gimnazijose, studijavo Prahos Karlo universitete filosofiją. Studijas gilino Berlyne ir trumpai Paryžiuje, viską apvainikavo daktaro disertacija „Objektyvus metodas estetikoje", kurią apgynė 1915 m. Dar mokslo metais ėmė bendradarbiauti spaudoje. Apsigynęs disertaciją, trumpai padirbėjęs bibliotekoje, namų mokytoju, 1917 m. perėjo į „Národní listy" redakciją, o nuo 1921 m. iki pat mirties liko ištikimas „Lidové noviny" laikraščiui. Dienos kronika, reporterio pastabos, vedamasis, probleminis straipsnis, recenzija — visos kasdieninės žurnalisto duonos teko jam ragauti. Užtat pažino visą verdantį kasdienybės katilą. Beje, savo plunksna jis daug prisidėjo prie jaunos respublikos stiprinimo ir buvo laikomas patikėtu valstybės vadovybės nuomonės reiškėju ir gynėju, nes tuoj po respublikos susikūrimo susibičiuliavo su šviesia asmenybe — pirmuoju Čekoslovakijos prezidentu T. G. Masaryku, ir ta draugystė truko iki pat Masaryko mirties. K. Čapekas pateikė daug autentiškos medžiagos apie šios iškilios asmenybės veiklą, politines, visuomenines pažiūras, filosofines, kultūrines nuostatas. Plačiai jas išdėstė savo knygose „Pašnekesiai su T. G. Masaryku (3 t., 1928—1935; šiemet išėjo ir lietuvių kalba) ir „Tylėjimas su TGM" (1935).

Po Pirmojo pasaulinio karo Europos intelektualų sluoksniuose buvo populiari reliatyvizmo ir pragmatizmo filosofija, atmetusi ko-

lektyvizmą ir revoliuciją, iškėlusi atskirą individą, kvietusi ginti pasaulį kiekvieno žmogaus konkrečiais darbais. Ši filosofija buvo artima ir K. Čapekui. Jis ją skelbė ne tik savo straipsniuose, esė „Pragmatizmas, arba praktinio gyvenimo filosofija“ (1918), bet ji aiškiai prasišviečia ir jo grožinėje kūryboje. Liberaliojo demokratizmo idealai su pabrėžtu humanizmu ir tolerancija akivaizdūs jo apsakymuose, romanuose, dramose.

Į grožinės literatūros lankas K. Čapekas įžengė 1916 m., kartu su broliu Josefu išleidęs smulkiosios prozos knygą „Spindinčios gelmės“. Tiesa, periodikoje šis tas jau buvo spausdinta anksčiau. Kūrybinis bendradarbiavimas su broliu, vėliau žinomu dailininku ir rašytoju, nenutrūko ir toliau, abu drauge išleido dar ne vieną knygą (hitlerininkams okupavus Čekoslovakiją, Josefas Čapekas 1942 m. žuvo konclageryje). 1917 m. išėjo jau vieno K. Čapeko apsakymų rinkinys „Dievo kančia“, o 1921 m. — „Skausmingi apsakymai“. Ankstyvojoje prozoje rašytojas susitelkęs į vidinę žmogaus būseną, netikėtu rakursu stengėsi atskleisti tikrovės daugiaprasmybę. Apsakymai prisodrinti dramatizmo ir skepsio.

Tačiau rašytojo talento pripažinimas atėjo ne su apsakymais. Juo susidomėta po lyrinės komedijos „Plėšikai“ pastatymo (1920). Jis pakviečiamas į Prahos Vinohradų teatrą dramaturgu. „Plėšikai“ tarsi užbaigia K. Čapeko kūrybos pradinį laikotarpį. Tais pat metais pastatyta visai kito pobūdžio jo drama „RUR“ išgarsino autorių toli už tėvynės ribų, nuplaukė per daugelio šalių teatrų scenas. Su ja rašytojas iškilo kaip vienas ryškiausių moderniosios XX a. literatūros kūrėjų. Dramoje pinasi tikrovės ir fantastikos elementai, utopinės idėjos. Rašytoją domino mokslo, technikos pažanga ir iš to išplaukiančios problemos. Utopines idėjas paskui rasime dramoje „Makropulo receptas“, draminėje alegorijoje „Iš vabzdžių gyvenimo“ (su broliu Josefu), romanuose „Absoliuto fabrikas“, „Krakatitas“, „Karas su salamandromis“. „RUR“ dramaturgas vaizduoja skaudžią situaciją: žmogaus sukurtas robotas sukyla prieš savo kūrėją (beje, žodis „robotas“ sugalvotas Čapeko ir prigijo daugelyje kalbų). Tikrovė susipynusi su fantastika ir pjesėje „Makropulo receptas“ (1922), kur rašytojas svarsto žmogaus tvarumo, „amžinos jaunystės“ troškimą. Tačiau „nemirtingumo gėrimo“ paveikta moteris pasiilgsta įprasto mirtingųjų gyvenimo prasmės.

K. Čapekui visada rūpėjo mokslo atradimų panaudojimas žmonijos labui, bet perspėjo, kad civilizacijos pasiekimai neturi tarnauti naikinimui, blogiui, neturi būti nukreipti prieš patį žmogų. Naujų atradimų pasekmės atskleidžiamos ir fantastiniuose romanuose „Absoliuto fabrikas“ (1922) bei „Krakatitas“ (1924). Su fantazijos polėkiu, intriguojančiu siužetu, išdaigomis, neretai su humoru vaizduodamas atpalaiduotą atominę energiją ir šito atradimo poveikį viskam

aplinkui, autorius nė valandėlę neišleidžia iš akių išradėjo moralinės atsakomybės.

Garsiausias iš vadinamosios utopinės K. Čapeko prozos yra romanas „Karas su salamandromis“ (1936). Parašytas didelio meistro plunksna tada, kai virš Čekoslovakijos ir visos Europos vis labiau niaukėsi hitlerinės Vokietijos grėsmės debesys, jis nuskambėjo kaip rūstus, aiškus perspėjimas, į kokią pragaištį gali nustumti atsakomybės ir moralės nesaistomi mokslo atradimai ir jais apsiginklavę žmonės, kai civilizacijos pažanga atitrūksta nuo dvasinio prado. Nauja fantastinė roplių salamandrų veislė tampa nesuvaldoma, užplūsta žmoniją, diktuoja jai savo tvarką ir pasaulio supratimą. Aiškus antifašistinis pamfletinis romano pobūdis, atliepiantis realų anų dienų pavojų, susilaukė plataus atgarsio pasaulyje ir užsitraukė hitlerininkų nemalonę. Pats autorius pasakė, kad tai ne utopija, o ši diena. K. Čapeko perspėjimas pasirodė pranašiškas: po poros metų Hitlerio kariauna užplūdo Europą. Taigi rašytojas anksčiau savo grožinėje kūryboje, grįsdamas pragmatizmo ir reliatyvizmo filosofija, tolinosi nuo konkrečios politikos, dabar paskutinio savo gyvenimo tarpsnio romane, dramose pakėlė antifašisto šauklio balsą prieš agresiją ir despotizmą. Rūsti realybė vertė taip daryti. Jis ėjo kartu su visoje Europoje pakilusia protesto banga.

Po „Karo su salamandromis“ K. Čapekas sukūrė dvi pjeses: „Baltoji liga“ (1937) ir „Motina“ (1938). Jeigu pirmojoje finalas pesimistiškas — su tironiškomis jėgomis kovojantis humanistas gydytojas, atradęs vaistą nuo baisios paslaptingos ligos, jau prie pergalės slenksčio sutrypiamas sužvėrėjusios minios, — tai „Motinoje“ išaukštinamas didvyriškumas, kova, kurioje aukos nėra beprasmės, motina į kovą einančiam sūnui pati paduoda šautuvą. K. Čapeko pjesės dėl keliamų reikšmingų problemų, draminės įtampos, charakterių reljefiškumo, sceniškumo apkeliavo nemažai pasaulio teatrų ir išliko gyvos, jaudinančios ir šiandien.

Kiek atokiau stovi K. Čapeko romanų trilogija „Hordubalas“ (1933), „Meteoras“ (1934) ir „Paprastas gyvenimas“ (1934), taip pat nebaigtas romanas „Kompozitoriaus Foltyno gyvenimas ir darbai“ (išleistas po mirties, 1939). Trilogijoje rašytojas susitelkęs į individo poelgius, psichologijos anatomiją, tik šykščiais štrichais brūkšteli aplinką, terpę, kur tas individas gyvena ir veikia. Trijų romanų nesieja bendri veikėjai, veiksmas ar vieta. Juos jungia bendra filosofinė potekstė, žmogaus traktavimas — jis vedamas painiais, dažnai tragiškais keliais ir sutrempiamas nenuspėjamų pikto jėgų. Ir išvados pesimistiškos. Antai „Hordubale“ iš Amerikos sugrįžęs pilnas šviesių vilčių valstietis žūsta nuo žmonos meilužio rankos, „Meteore“ po lėktuvo avarijos miršta nežinomas keleivis, ir keli žmonės bando kiekvienas vis kitaip, pagal savo patyrimą rekonstruoti jo mįslingą

gyvenimą, „Paprastame gyvenime“ per vidinį monologą tarsi duodama priešmirtinė kuklaus valdininko visuotinė išpažintis apie jo lyg ir pilko kelio labirintus, kurie vis dėlto pilni blogio ir gėrio kovos, neišsipildžiusių iliuzijų ir neišnaudotų galimybių. „Kompozitoriaus Foltyno gyvenime ir darbuose“ rašytojas atsigręžia į kūrėjo ambicijų ir talento neatitikimą, kada diletantas žūtbūt stengiasi iškelti save į genijus. K. Čapekui meninė kūryba yra ne egoistinių siekimų patenkinimas, o tarnavimas prasmingiems idealams.

Svarbią vietą K. Čapeko kūryboje užima mažoji proza — apsakymai, apokrifai. Apsakymais jis pradėjo kūrybinį kelią. Brandžiausi jų sudėti knygoje „Apsakymai iš vienos kišenės. Apsakymai iš kitos kišenės“ (1929). Parašyti jie 1928—1929 m., pirmiausia buvo spausdinti laikraščio atkarpoje (ir jų apimtis tam taikyta). Siužeto pagrindas dažnai pasigautas iš laikraščių kriminalinės kronikos. Savo sandara dauguma jų detektyviniai: intriga, įtampa, netikėtumas, veikėjai — vagys, žmogžudžiai, aferistai, tardytojai, policininkai, valdininkai. Visa kasdienybės proza. „Mažojo žmogaus“ pragmatiški „maži darbai“ Tačiau detektyvinis pobūdis — tai tik lukštas, iš tiesų juose keliamos teisės ir teisingumo, nusikaltimo ir bausmės problemos. Po paviršiniu klodu slypi gilus charakterio suvokimas, autoriaus psichologinis įžvalgumas. Per nusikaltimo narpliojimą atsiveria žmogaus sudėtingumas, kas glūdi jo gelmėse. Apsakymuose kaip ir gyvenime pilna paradoksų — viskas atrodo taip painu, komplikuota, o paskui išaiškėja, kad tai paprasčiausias atvejis. Kai kurie apsakymai su humoristiniu atspalviu, kartais einama iki ironijos ir sarkazmo. K. Čapekas — puikus pasakotojas, įtampos meistras, klasikinio apsakymo struktūros konstruotojas. Tiesa, „Apsakymuose iš kitos kišenės“ rasime ir reportažiško žalumo, ir šiaip pasiskaitymo poilsio valandėlei, tačiau yra ir deimančiukų. Pro banalybės grimasas ne viename apsakyme jaučiamas gražesnio, tauresnio gyvenimo pasiilgimas.

Apokrifus K. Čapekas rašė nuo pat kūrybinio kelio pradžios, bet „Apokrifų knyga“ (1945) išėjo jau po autoriaus mirties. Tai Biblijos, Evangelijos, istoriniu ar literatūriniu siužetu sukurti pasakojimai-parabolės. K. Čapekas juose vienaip ar kitaip atmeta tradicinį asmens ar fakto traktavimą, pažvelgia kitu rakursu, nupučia legendinį patosą. Ankstyvuosiuose apokrifuose rašytojas bando spręsti problemas vadovaudamasis reliatyvizmo, pragmatizmo filosofija, vėliau dėmesį sutelkia į paprastą žmogų, mitų nuvainikavimą, o paskutiniuosiuose jau girdime XX a. karingų ekspansionistų šūkių atbalsius ir potekstėje smerkiantį autoriaus balsą. Žmonių tvirtybė ir silpnybės, tiesos ieškojimas ir klystkeliai, asmenybės ir minios priešprieša, pasiaukojimas ir egoizmas, dogmatizmas ir proto skvarbumas atsiskleidžia apokrifuose. K. Čapekas didžiai vertina žmogų, bet nuvainikuoja išpūstą didybę ir žmogaus sudievinimą. Kūrinio audinyje dažnai ištirpsta

filosofinės autoriaus nuostatos (išskyrus vieną kitą apokrifą, daugiau panašų į filosofinį svarstymą), meninės gyvybės jiems suteikia būdinga kasdienybės detalė, taiklus charakterio štrichas, humoro ar ironijos potėpis. Autorius mėgsta į senų epochų žmogaus galvoseną ir buitį netikėtai mesti aktualią XX a. detalę, mintį ar žodį.

Plačioje ir daugiašakėje K. Čapeko kūryboje negalima nepaminėti kelionių apybraižų. Tai ne paviršutiniški turisto įspūdžiai, o spalvingi, taiklūs to krašto miestų, gamtos, žmonių, kultūros, meno paveikslai. Visos jos spausdintos periodikoje, vėliau išleistos atskiromis knygomis. Į čekų vaikų lektūros fondą jis įėjo kaip novatorius, modernizavęs tradicinės pasakos turinį ir formą („Devynios pasakos", 1932, rinktinė „Turėjau šunį ir katę", 1939). Šmaikščiose publicistinėse apybraižose papasakojo apie spaudos, teatro, kino (nemažai jo kūrinių buvo ekranizuota) gamybinę virtuvę („Kaip kas daroma", 1938). Visas jo kūrybinis palikimas sudaro daugiau kaip penkiasdešimt tomų.

Lietuvą K. Čapeko kūryba pasiekė palyginti anksti. 1927 m. Kaune Valstybės teatre buvo pastatyta jo „RUR". 1936 m. pasirodė „Karo su salamandromis" vertimas, paskui — „Hordubalas" (1959), „Krakatitas" (1976), „Plėšiko pasaka" (1959). Vilniaus Akademinis dramos teatras pastatė „Makropulo receptą" (1973). Su mažąja proza supažindinta tik periodikoje ir antologijose. Tad čia pristatomame tomelyje atrinkti brandžiausi kūriniai iš rinkinio „Apsakymai iš vienos kišenės. Apsakymai iš kitos kišenės" ir vertingiausi apokrifai.

K. Čapekas buvo sukrėstas fakto, kad Vakarų didžiosios valstybės atidavė Čekoslovakiją draskyti hitlerinei Vokietijai. Rašytojas humanistas, patriotas, ir žodžiais, ir darbais tiek prisidėjęs prie savo tėvynės tvirtinimo ir garsinimo, labai skaudžiai išgyveno jos tragediją. Tačiau ir tada savo kreipimesi per radiją į tautiečius kalbėjo: „Netikėkite blogiu, nors jis laikinai ir triumfuoja... Kova eis iki galo, šiandien ar rytoj, bet ji baigsis proto pergale". Gyvenimo saulėlydy, jau ligos patale, laikraštyje „Lidové noviny" išspausdintuose „Sveikinimuose", prisiminęs mielus žmones, sutiktus įvairiuose Europos kampeliuose, su širdgėla rašė: „Ką padarysi, taip baisiai toli tautos viena nuo kitos; ir kuo toliau, tuo labiau darosi vienišos". Šios eilutės išspausdintos 1938 m. gruodžio 25 d. Tą dieną K. Čapekas mirė.

Vyt. VISOCKAS

TURINYS

Kultūros žurnalo „Santara“ biblioteka
Devynioliktoji knyga

Redakcija: Aleksas Dabulskis, Algirdas Jurėnas, Robertas Keturakis, Romualdas Norkus (vyr. redaktorius)

Ča88 **Čapekas K.**
Apsakymai iš vienos kišenės. Apsakymai iš kit(kišenės. Apokrifų knyga. Apsakymai. Iš čekų ka bos vertė [apie aut., p. 241, parašė] V. Visockas.— K.: Spindulys, 1994.— 245, [1] p.

ISBN 9986-408-25-3

Karelas Čapekas (1890—1938) mūsų skaitytojui žinomas kaip satyrinių ir fantastinių knygų autorius. Šiame leidinyje talpinami apsakymai ir Apokrifų knyga atskleidžia netikėtą K. Čapeką — artimą filosofiniams ieškojimams (žmogaus tvarumo ir gyvenimo prieštaravimų klausimai), žmogiškumo priešistorės apžvalgai ir švelniu humoru apgaubtam gailestingumui.

UDK 885.0-3

Karolis ČAPEKAS

APSAKYMAI IŠ VIENOS KIŠENĖS
APSAKYMAI IŠ KITOS KIŠENĖS

APOKRIFŲ KNYGA

Apsakymai

Redaktorius Robertas KETURAKIS
Dailininkas Algirdas JURĖNAS
Korektorė Virginija GERMANAVIČIENĖ

Duota rinkti 1994 04 02. Pasirašyta spaudai 1994 05 16. Formatas 84×108$^{1}/_{32}$. SL Nr. 261. 12,2 apsk. leid. l. Tiražas 5000 egz. Užsakymo Nr. 297.
Leido ir spausdino „Spindulys", Gedimino 10, 3000 Kaunas.
Kaina sutartinė

santara